

מגילת אסתר

עם

ליקוטי וביאורי

חברותא

תשפ"ז

בס"ד

מגילת אסתר

עם ליקוטי וביאורי

חברותא

בשם מרדכי

ליקוטי קושיות תירוצים וביאורים על המגילהא

אדר תשפ"ו

הלכות וזמנהגים

יש נוהגים לטבול לפני קריאת המגילה (כ"כ קב וישר פצ"ט)

נוהגים ללבוש בגדי שבת י"נ לפני מנחה י"נ לפני מעריב

כשקריאת המגילה ב"ד לכתחילה לא טועמים כלום לפני הקריאה (מ"ב
תרצב ס"ק יד)

בערבית, אחרי קדיש תתקבל² לפני ואתה קדוש קוראים את המגילה

ובשחרית, אחרי חצי קדיש וקריאת התורה, ולפני ואתה קדוש קוראים את
המגילה.

חיוב קריאת המגילה:

שלחן ערוך אורח חיים סימן תרפז

(סעיף א) חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולחזור ולשנותה
ביום. ושל לילה, זמנה כל הלילה; ושל יום, זמנה כל היום
מהנץ החמה עד סוף היום; ואם קראה משעלה עמוד השחר,
יצא:

(סעיף ב) מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, קל
וחומר לשאר מצות של תורה שכולם נדחים מפני מקרא
מגילה, שאין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת
מצוה שאין לו קוברים (כדי צרכו), שהפוגע בו קוברו תחלה
ואח"כ קורא: הגה - וכל זה לא מיירי אלא בדאיכא שהות לעשות
שתיהן, אבל אם אי אפשר לעשות שתיהן אין שום מצוה דאורייתא
נדחית מפני מקרא מגילה (ר"ן ובי"י בשם תוספות ומהר"א מזרחי). והא

² מ"ב- עיין במ"א שמצדד דאחר שמו"ע אומר ק"ש עם תתקבל וכ"כ בא"ר ואחר אמירת ואתה קדוש
שאומרים אחר קריאת המגילה יאמר ק"ש בלא תתקבל. וא"ר כתב דיוכל ג"כ לומר תתקבל ויחזור
תתקבל על תפלה דבסדר קדושה

ובשחרית (א) יאמר חצי קדיש אחר ש"ע ולאחר סדר קדושה ק"ש עם תתקבל:

³ ועיין לקוטי הלכות שהמגילה בחי' מעשיות משנים קדמוניות המבואר בתורה ס' שמעורר מהשינה.

דמת מצוה קודם, היינו דוקא בדאפשר לו לקראה אח"כ (מהר"א מזורחי):

איחר והגיע למעריב או שחרית לקריאת מגילה האם יכול לשמוע הקריאה ויתפלל אח"כ או כיון שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, צריך להקדים התפילה לקריאת המגילה. עיין מעדני אשר (תשעד) ששאל כמה רבנים והורו שמותר כי דין תדיר ושאינו תדיר הוא דווקא בדבר שרוצה לקיים עכשיו.

סדר פורים משלש

יום חמישי יג אדר תענית אסתר ולפני מנחה¹ נותנים מחצית השקל ג' מטבעות של חצי שקל של היום או שקל שקל תורה.

ליל שישי לפני שבירת הצום² קוראים את המגילה במנין דווקא¹, וביחיד לא יצא (מ"ב תרצ ס"ק סא)¹ ויש מקילים

¹ הרמ"א בסימן תרצד א אבל יש נוהגים (הגר"ח זונפלד) ליתן אחרי מנחה. וי"א בשחרית לפני קריאת המגילה על כן אם שכח יכול להשלים עד אז.

² כך המנהג אלא אם הוא חלש מאד יכול לטעום לפני קריאת המגילה.

¹ דנחשב קריאה שלא בזמנה דלא יוצא אלא במניין. והחולקים סברי שכיון שא"א בזמנו נחשב זמנו. צ"ע אם הטעם שמקפידים על מניין בקריאה שלא בזמנה כיון שהם מיעוט וחסר בפרסומי ניסא, הרי כשכולם מקדימין מדוע נחשב שלא בזמנו.

¹ כתב הרב יוחנן בורגר גליון שמעתתא עמקתא 644 – כשחל ט"ו באדר בשבת שהדין הוא שמקדימים הקריאה ליום י"ד, י"א שדין הקריאה כקריאה שלא בזמנה שצריך לקבץ עשרה לקריאתו. ואם אין עשרה לא יברכו המוקפין עליה. [מ"ב (ס' תרצ ס"ק סא) ושעה"צ (אות נט), עיי"ש שפסק כן מחמת שיש מדי ראשונים האם כשקראה את המגילה שלא בזמנה אם עשרה הוא לעיכובא. וכן הביא בלות אר"י (שם)]. ויש חולקים וסוברים שיש לברך אף באופן זה. [חור"א (ס' קנה ס"ק ב ד"ה ולענין) והגרשד"א זצ"ל (הליכ"ש שם אות ד)]. ומנהג ירושלים שאם לא מצא עשרה מברכים. [סדר הפרים המשולש לגר"ח זונפלד (עמ"ג), שלמת חיים (ס' קב), אבני קודש (ס' מד) ועיר הקודש והמקדש לגר"מ טוקצ'נינסקי (ח"א פכ"ז ס' ב) ובצ"א (ח"ג ס' עג)]. ומסתבר שאף למחמירים אם שמע רוב הקריאה עם הצבור אלא שצריך להשלים חלק ממנה יוצא יד"ח אף ללא עשרה.

אע"פ (שבשנה רגילה) קריאת המגילה עכ"פ ביום היא מדברי קבלה, מ"מ י"א (בפורים משלש) חובת הקריאה ביום שישי (ביום ובלילה) לבני הכרכים היא מדרבנן. [ע"י בטר"א (מגילה ה) דס"ל שמפני שהקדימה אינה דומה בחובה לזו שבזמנה, דבזמנה היא מדיק מתקנת אנשי כנה"ג אבל קריאה ד"ג בע"ש איננה מדברי קבלה אלא מתקנתא דרבנן שאד"ו שתקנו וחיבו לקרותה בער"ש]. וע"כ לכתחלה בקריאת היום עדיף להדר שבן עיר לא יצא יד"ח ע"י קריאתו של בן כרך, אבל להיפך ודאי יוצא ידי חובתו. [ע"י במקראי קודש (פורים ס' נא) שיצא לדון ע"פ הטור"א הנ"ל דכיון שהבן כרך אינו חייב אלא מדרבנן אינו יכול להוציא מי שחובתו מדברי קבלה. וע"י עוד בהר צבי (ח"ב ס' קנה). אלא דעי בבנין שלמה (ס' נח) שדחה דברי הטור"א. וע"י עוד בתורת חסד (ארו"ח ס' לח אות ו) שהביא מדי האם מחויב מדרבנן מוציא

(הגרי"ח זוננפלד והחזו"א) שיוצא גם ביחיד רק ראוי להשתדל יותר אחר מנין/ת. ובנשים יש יותר מקילים. ליל שישי נוהגים להרבות קצת בסעודה לכבוד המגילה/ט, יום שישי בשחרית קריאת המגילה ואחרי התפילה מתנות לאביונים. \ (מצוה שכל הפושט יד, נותנים לו) אם שכח ליתן צדקה יוצא בדיעבד ביום ראשון. שבת קודש אומרים על הניסים בכל התפילות וברכת המזון, ולא קוראים מגילה מחשש טלטול (סימן תרפח ו) ונחלקו במי שחל בר מצווה שלו בשבת זו/יא. יום ראשון אחרי התפילה משלוח מנות וסעודת פורים

ש"ע או"ח חלק מסימן תרצ בעניין קריאת מגילה

(סעיף ד) מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה, לא יקרא עם שליח ציבור, אלא שומע ושותק: הגה - וכן לא יסייע שום אדם על פה לחזן, ולכן אותן הפסוקים שקורין הקהל צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך מגילה כשרה. (ב"י בשם שבולי קט): (סעיף ה) קראה סרוגין, דהיינו שפסק בה ושהה ואח"כ חזר למקום שפסק, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, יצא: הגה - ואפי' סח בנתיים. מיהו גוערין במי שסח בנתיים, כדלקמן סימן תרצ"ב סעיף ב'. (הרשב"א סי' רמ"ד):

מחויב מד"ק. ועי' בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רכ"ב. ומש"כ להדר בזה ביום בלבד היינו כי הכרעת השעה"צ (סי' תרצב אות כו וסי' תרצא אות מא) שבכל שנה קריאת המגילה בלילה היא מדרבנן ורק ביום היא מדברי קבלה.

¹¹ הקורא מצטרף לט' נשים קנין תורה פורים תשסת. אבל בשערי יוסף כתב שהוא דיעבד גדול וראוי שיקרא להם אחרי ששמע במנין של גברים. או שיכוון לא לצאת וישמע אח"כ במנין של גברים.

¹² בסימן תרצה ס"ק ב' כתב הרמ"א שבכל שנה ראוי למוקפים בליל י"ד להרבות קצת וכ"ש בשנה זו שקראו את המגילה.

¹³ יש מחמירין ביום שישי להרבות בסעודה וליתן גם משלוח מנות.

¹⁴ קטן שנעשה בר מצוה בשבת פורים משלש, האם צריך לקרא את המגילה בשבת כיון שביום שישי היה קטן ולא תחייב בה. עיין מעדני אשר פורים תשפא בשם ספר הנהגות ומנהגים להרב זוננפלד שצריך לקרא אע"פ שעל הרבים יש גזרה רבנן שמא יטלטל ד' אמות ברה"ר. וכן המהר"ל דיסקין היה מורה לקטן שנעשה בר מצוה בשבת פורים לקרא. ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ה סימן פג שמביא דעת הרב עקיבא יוסף שלזינגר ומסכים עמו דלא פלוג רבנו כשאסרו לקרא מגילה בשבת ובשום אונס אסור לא התירו לקרא..

(סעיף ו) הקורא את המגילה למפרע²¹, לא יצא; קרא פסוק א' ודילג השני וקרא שלישי ואח"כ חזר וקרא השני, לא יצא. מפני שקרא למפרע פסוק אחד; אלא כיצד יעשה, מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר:

(סעיף ז) הקורא את המגילה על פה, לא יצא ידי חובתו:

(סעיף טז) צריך שיאמר: ארור המן, ברוך מרדכי, ארורה זרש, ברוכה אסתר, ארורים כל שונאי ה', ברוכים כל המאמינים בה'; וצריך שיאמר: וגם חרבונה זכור לטוב:

מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושט כאיגרת, להראות הנס; וכשיגמור, חוזר וכורכה כולה, ומברך: הגה - יש שכתבו שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, דהיינו: איש יהודי וגו', ומרדכי יצא וגו', ליהודים היתה אורה וגו', כי מרדכי היהודי וגו'; וכן נוהגין במדינות אלו (הגהות מיימוני פ"ח וכל בו ואבודרהם); והחזון חוזר וקורא אותן. עוד כתבו שנהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים, או לכתוב שם המן עליהן, ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו על דרך: מחה תמחה את זכר עמלק (דברים כה, יט) ושם רשעים ירקב (משלי י, ז) ומזה נשתרבו המנהג שמכים המן²² כשקורים המגילה בבהכ"נ (אבודרהם):

²¹ **הקורא** את המגילה למפרע לא יצא. עיין בזה ביאור נפלא בבני יששכר כסלו טבת מאמר ד' אות ט'- שהקורא את המגילה כמו סיפור דברים שהיה למפרע בזמן קדום, לא יצא כי צריך לתפוס שקריאת המגילה מגלה עכשיו את האור העצום של מרדכי ואסתר שחזר כל שנה.

ובלקוטי שיחות חב"ד הביא זאת בשם הבעש"ט.

²² **ענין הכאת המן במגילה** נ"ל כיון שע"י הקריאה מתגלה האור של מרדכי כמבואר בכוונות האריז"ל שהוא אהבה ורצון אליו ית' בבחי' הדור קבלוה מרצון (יסוד דאבא נ"ל הכוונה כח ההתקשרות לחכמה עלאה שהפנימיות שלה הוא הכתר והרצון בעצמו) אבל זה שייך רק עד כמה שיש הסרת וביטול הרע דהיינו המן עמלק, שמכאן הלשון כריתת ברית דייקא ולא קשירת ברית.

אולי אפ"ל עוד יותר כי האור הצריך להתגלות הוא יסוד דאבא ומציננו יש עליו ערלה לכן רק ע"י הכאת המן עמלק שהוא הערלה אפשר שיתגלה אור היסוד דהיינו שהכאת המן היא הכאת המן שבליבנו שהלב הולך אחר המעשים לשנוא את המן המפריד וחוצץ ומכסה על האור הזה הנפלא של מרדכי. וראיתי באיזה ספר שהמן הרשע מרגיש ממש כל מכה שמכים וממש מכניעים ע"י קליפת עמלק. ממילא כשההכאה באופן של ליצנות ושריקות ורעש בלא הכאה וכיו"ב היוצא מהגדר הרי זה בעצמו ענין עמלק שרוצה לקלקל את הארת האור של מרדכי.

ואפשר ששם המן נזכר במגילה נד פעמים, דייקא במקומות שמאיר כדי לקבל את האור הנפלא יסוד דאבא. אבל כשמכה יותר מדאי עושה מהטפל עיקר, אם לא שאדרכה מחזק את הערלה, ומפסיד את ההכנה לקבל את האור.

ובזה מבואר גם למה קריאת פרשת זכור היא בשבת שלפני פורים כי פורים בחי' חידוש הברית.

ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו, כי לא לחנם הוקבעו. (ב"י בשם א"ח):

(וכתב המשנה ברורה ס"ק נט) - מהרי"ל לא היה חושש להכות המן והגאון יעב"ץ כותב על אביו הח"צ שהיה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדלו כשהגיע לזכירת המן והפמ"ג כתב דיצא שכרם בהפסדם (נז) שמבלבלין הרבה:)

ובזה יתבאר למה מלחמת עמלק היתה בפרשת בשלח ברפידים לפני שבאו להר סיני ששם נעשית הברית ונאמר ליהושע צא מענני הכבוד והלחם בעמלק, דהיינו שהיה בבחי' ירידה צורך עליה (וכמו ששמעתי מהריצ"ח בתורה כב) שכל ירידה צורך עליה הכוונה בזה שיורד לקליפות כדי לבטלן שמכח זה דייקא אפשר לו לעלות למדרגה גבוהה יותר.

מתי נכתבה המגילה

מבואר בגמרא (ב"ב טו.) שאנשי כנסת הגדולה כתבוה. מאידך במגילת אסתר (ט כט) נאמר: "ותכתוב אסתר המלכה... את כל תוקף" וחז"ל במגילה (יט:) מפרשים כי כוונת הפסוק שאסתר המלכה כתבה את מגילת אסתר. אף רש"י בפירושו למגילת אסתר (שם) כותב, כי מרדכי כתב את המגילה 'כמות שהיא'. ותרץ הגר"ז הלוי הרב מבריסק, שמרדכי הצדיק ואסתר המלכה כתבו את מגילת אסתר, ואילו המבואר במסכת בבא בתרא הכוונה להכללתה בכתבי הקודש. ובוה תירץ בחדושו על הרמב"ם מגילה ב' יב מדוע לא פסק שצריך להאריך ו' של ויזתא ולכתוב עשרת בני המן בשתי שורות זו על גב זו. כי יש חילוק בין כתיבת המגילה לספר קודש לבין כתיבתה כדי לקרא בה בפורים. (כך ראיתי באיזה מאמר וצריך לבדוק בפנים)

מאמר "מחה את זכר עמלק"

בתורה יט תנינא מבאר רבנו שעמלק היה מחקר ופלוסוף ועיקר מלחמתו היא על המצוות המעשיות וזהו שהיה חתוך מילות של ישראל וזורקן כלפי מעלה, כי זה במהות של עמלק לעשות מהחכמה עיקר ולזלזל ולבטל את המעשה. וזו שכתוב כי יד על כס יק מלחמה לה בעמלק מדור דור, שאין השם שלם עד שימחה זכר עמלק מן העולם, כי המציאות שלו בעולם שעומד בלב האדם להפריד בין השכל לקיום, ועל כן אין שם הויה שלם כי עתה הוא י-ה הרומז לחכמה בינה וחסר ו-ה הרומז לעשייה. ונראה שזה הטעם שנתן ה' בלב עמלק לבוא בהמוניו מרחק עצום של ארבע מאות פרסא (1600 ק"מ) לרפידיים להלחם בישראל, כי עצם מציאות של עמלק בעולם מחזק את השר שלו שהוא הס"מ בעצמו, ועל כן בהכרח שקבלת התורה והמצוות בהר סיני, יוקדם לה החלשת עמלק. וכמו שרואים שברפידיים רפו ידיהם מהתורה והיו פרודים ומתאוננים כמבואר בשמות פרק יז. ואז ויבא עמלק וילחם בישראל. ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו. ומיד אח"כ מרפידיים נסעו להר סיני ויחן שם ישראל (שמות יט ב) פרש"י כאיש אחד בלב אחד. וכן מצות העמדת מלך בישראל החלה במחית עמלק ע"י שאול. ועל כן גם כדי שיקבלו ישראל את התורה מרצון מוכרח היה להרוג את עמלק תחילה.

וראיתי בשם שפת אמת (זכור תרמ"ו) שכתב שעיקר מחאת עמלק תלויה עד כמה השנאה עליו חזקה. וחטא שאול היה שהוא לא היה מספיק חזק ותקיף נגד העם שחמל על עמלק, כי לא היתה שנאתם כראוי. כי הכלל שכפי רוב ההתלהבות לסטרא דקדושה, כן שונאים לסט"א, ולכן אחר נדבות ישראל למשכן (בפרשת תרומה) מתעורר אהבת ה', אז בכוחם לזכור איבת עמלק הרשע אשר מעכב שלימות שמו וכסאו ית'.

וכן שמעתי מהריצ"ח שהמלכות בחי' תכלת כלי ושצי כמבואר בתורה מט והיא יראת ואהבת הש"י, והיא תכלת מלשון זכרון התכלית, כמבואר בתורה ית. ולכאורה השצי שבה סותר לאהבה, אבל באמת זה דבר אחד, כמ"ש בזהר ויחי רמה. כל אהבה שאין בה קנאה אינה אהבה. כי היא כמו להבת אש, שזה דוגמה בעוה"ז לדבר שכולו בוער לחזור ולהדבק בשרשו, בתנועה והשתוקקות תמידית, וממילא כל מי שלא מצטרף לאהבה הזו, נשרף מהאש הזו, כי אינה סובלת שום דבר שאינו מצטרף לתכלית הזו של כבוד שמים, ודייקא ככל שיותר היא אש להש"י כן יותר גם שורפת את הרשעים וקליפת המן עמלק.

אין מברכים על מחית עמלק

אין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים כמ"ש הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. מעדני אשר בשלח סז בשם שו"ת מהר"ם שיק ועיין כף החיים תרפה כט בשם יפה ללב לפי שעל השחתה אין מברכים ואפילו השחתה של אומות העולם והראייה שאמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים וכו'.

ובשם גנוי יוסף תרץ המעדני אשר הנ"ל כי עמלק מתגבר בגלל ישראל שמרפים מלימוד תורה. הוי כמצוה הבאה בעבירה. (במכתבים פרשת יתרו ציין לקדושין לג: בתוס' שגם בעוון משקולות עמלק בא) וציין שם לרשב"א (שו"ת ח"א יח) שאין מברכים על השבת גזלה כי היא מצוה הבאה בעבירה.

ועיין בזה שו"ת להורות נתן ח"ה סימן מז שדן בעניין שאין מברכים על קריאת זכור ורצה לתרץ עפ"י רשב"א הנ"ל שכתב גם שאין מברכים על מיתת ב"ד כי הקב"ה חס על בריותיו. אבל דחה שאין ראייה משם דבמיתת ב"ד ודאי י"ל דהשי"ת חס על בריותיו ואינו חפץ במיתת הרשעים, שהרי אין

הכרח שיהיו רשעים החייבים מיתה, ואם אירע שיש רשעים כאלו, ודאי שאין זה לרצון השי"ת, וע"כ אין מברכין דהלואי שלא יהיו. אבל במחיית עמלק כיון שכבר נצטוינו לדורות על המחיה ועל הזכירה, ולא יתכן שתבטל מצוה זו, לא שייך בזה לומר כי אין הקדוש ברוך הוא חפץ במיתתו, דודאי שכך הוא חפץ ה' שיומתו, ולא שייך בזה לומר דהלואי שלא היו, כיון שכבר נגזרה דינם להמחות, והו"ל ככל שאר המצוות ההכרחיות שמברכין עליהן..... ועיין מגילה (כא ב) שמברך אחרי המגילה, הרב את ריבנו וכו' והנוקם את נקמתנו וכו' והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו בא"י הנפרע לישראל מכל צריהם. הרי שמברכין על תשלום גמול לאויבי ישראל. ומזה מוכח ג"כ דרק שירה אין לומר על מפלת הרשעים, אבל ברכת הודיה שפיר יתכן לומר וכמו כן ברכת המצוות דזכור. ועוד עיין סנהדרין לט: במהרש"א שם דווקא בשעת טביעת מעשי ידיו אין לומר שירה, אבל אח"כ בכל שנה כן אומרים. והכי נמי בענין מחית עמלק. ועי"ש שמחדש טעם לברכת המצוות כדי לעורר על הכוונה, אבל קריאת זכור היא בעצמה לעורר הכוונה. וציין שם לעיין מנ"ח (תר"ג) ומ"ב (סי' תרפ"ה), קריאתה זו ברכתה.

מאמר מרדכי ואסתר

ראיתי באלשיך ששואל מדוע היה צריך שני גואלים לישראל מרדכי ואסתר ומאריך שם מאד וכתב כדי להגן על שתי עבירות שעשו. וראיתי תירוץ יפה של הרב עופר ארז שתירץ עפ"י הזהר שמלחמת עמלק תמיד חייבת להיות בשמים ובארץ ברוחניות וגשמיות וכמו שבראשונה היתה ע"י משה ויהושע כך כאן ע"י מרדכי מבחוץ וע"י אסתר מפנים ומה שנכנסה לבית הערל זה בחי' צא והלחם בעמלק דהיינו לצאת מקדושת העננים אל מקום טומאת עמלק.

עוד אולי אפ"ל עפ"י הערבי נחל פרשת מקץ לבאר מדוע יוסף התחבר עם שר המשקים עי"ש שע"י כריתת ברית בין שנים נמשך חיבור וברית בין עליונים לתחתונים ונשפע כל טוב עי"ש ועין ספורי מעשיות ז' בעטלערס משתי צפרים ביום רביעי משמע שרומזות לישראל והקב"ה שנתרחקו זה מזה ואולי לכן כאן שחזר ונתאחה הקרע לגמרי שהרי במתן תורה עדין היתה מודעה רבה ורק כאן קימו מה שקבלו כמבואר בחז"ל לכן נרמז בחיבור מרדכי ואסתר ברית השלם.

*

בפורים קבלו את התורה מאהבה וברצון יש מעלה גדולה לעסוק בו בתורה ובפרט שמעטים הלומדים ביום הזה ע"כ שכר הלומד שמקיים את העולם כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. גדול מאד וכנגד כולם.

מרדכי הצדיק הארת יסוד דאבא – רבי צדוק הכהן מלובלין

(האר"ל בשער הכוונות)

והעניין מבואר בליקוטי אמרים (לר' צדוק הכהן מלובלין)- אות ד

סוד הפורים שכתב בפרי עץ חיים שהוא הארת יסוד דאבא וכו' עיין שם. פירוש דנודע אבא חכמה ויסוד הוא כח ההוצאה לפועל ולידי גילוי שהוא כח המשפיע במקבלים ומוציא תעלומות לכו לגילוי, [כמו ששמעתי דהבנים הוא התגלות תעלומות לב האב] ולכך התורה שהוא חכמתו של ה' יתברך שנתגלית בעולם בפועל כתוב בספר נקרא יסוד אבא שהוא ספרו של ה' יתברך שהספר מגלה חכמת המחברו, ומגילה נקרא גם כן ספר דה' יתברך כמו שאמרו ז"ל (מגילה ז'). מקרא דזכרון בספר.

וכן אז קיימו מה שקיבלו כבר (שבת פ"ח.) ובוודאי היה אז הארה בלב כל איש מישראל קבלת כלל התורה כמו ההארה שהיה במעמד הר סיני.

וזה שאמרו ז"ל (סנהדרין כא) ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו ונשתנה על ידי הכתב, היינו איכות הגלוי כי הגלוי על ידי הכתב, וכן ראויים לעשות להם נס בימי עזרא וכו' (ברכות ד'). כי אז היה גם כן ממש אותה הארה דמעמד הר סיני דהיינו הארת של גילוי חכמתו יתברך בעולם הוזה שזהו יסוד אבא, רק שגרם החטא ולא היה אלא מצד התלבשותו בנוקבא וכו' כמבואר בספר פרי עץ חיים. היינו דלא היו בפועל נסים מפורסמים וקולות וברקים והתגלות אלקות בפועל כבמעמד הר סיני, רק שהיה מצד התלבשות בכנסת ישראל בלבות בני ישראל עצמן והם מעצמן קיימו הכל בלבבן:

וכן נס דאחשורוש ובנין בית שני הכל בהתלבשות בדרך הטבע, וכסבורין אנו שזה חטא וחסרון ובאמת אינו אלא יתרון כטעם יקר וגו' סכלות מעט, כי ודאי גדול קבלת דברי תורה מעצמן דלולי כן הוזה מודעא רבא לאורייתא כמו

שאמרו ז"ל (שבת שם), ואינו דומה כשמקבלין מצד הנסים הנגלים וכשגם בלעדי התגלות בזה הם מעצמן מקבלים, וזה טעם מגילה נקראת דמשמע מעצמה ולא קורין את המגילה דמשמעו בהשתדלות אדם, רק באמת כל ענין פורים הוא לבסומי עד דלא ידע וכו' (מגילה ז' ע"ב) שהוא העדר הדעת מכל מקום הוא דבוק בה' יתברך מעצמו בלא שום השתדלות שמצד החכמה והידיעה הוא מתבונן ומכיר אמיתות ה' יתברך, וכמו בשעת מתן תורה מצד הנסים נגלים דיציאת מצרים ומתן תורה והתגלות חכמתו יתברך במוח ולב עד שראו שכל חיותם מה' יתברך ושבלא התורה אין להם חיות:

וזה ענין כפיית הר כגיגית היינו שהבינם זה מצד תוקף התגלות אור אלקי שהיה עליהם אז כי באם לא יקבלו התורה שם וכו', כי אין להם חיות כלל כי ראו בחוש לעיל שכל חיות הנבראים הוא מן התורה ומצד זה קיבלו, ומכאן מודעא רבא לאורייתא דיכולים לומר בשעת העלם (דאם) שלא נגלה בהירות כזה לא היו מקבלים, לכך הדר קיבלוה בימי אחשורוש בהעלם האור בלבבם אמיתות כל דברי התורה וחכמתו של ה' יתברך מצד ההעלם וההתלבשות שאין כאן השתדלות בדעת והכרה ברורה, רק דהתלבשות זו היא בתוך לבבות בני ישראל המכונה כנסת ישראל והם מצד עצמם ושורש מעמקי לבבם עומדים על הארה זו מעצמם מבלי שיתבוננו וישתדלו בדעתם וחכמתם לעמוד על דבר זה מצד התבוננות בחכמה, ונמצא החטא שהוא ההעלמה גרם דבר גדול יותר שגם בהעלם דבוק בה' יתברך וה' יתברך מתלבש בהם:

וזהו ליהודים היתה אורה זו הארת יסוד אבא שנקרא תורה, ושמחת יום טוב הוא קדושת הזמנים דישראל מקדשי ומצד הפורים שהוא התלבשות חכמתו יתברך בתורה שבכתב תוך כנסת ישראל נעשה מיום טוב דישראל מקדשי קדושה כמו שבת דקביעא וקיימא שה' יתברך מקדשו כי הכל אחד, ומצד קדושת הפורים הוא הוספת שמחה בכל היום טוב, וששון זו מילה (מגילה ט"ז ע"ב) הוא קדושת היסוד בשמירת הברית, כמו ששמעתי על אחד עשר סממני הקטורת דהם נגד עשר ספירות וארבע שנתפרשו בתורה צרי וציפורן וחלבנה ולבונה הם קו האמצעי דהיינו כתר תפארת יסוד מלכות וחלבנה הוא היסוד והמתקתו הוא על ידי קנמון שהוא נגד חכמה וזה טעם קנמון תשעה דיסוד התשיעי מתתא לעילא וחכמה התשיעי מעילא לתתא ולכך הם אחד עשר דקנמון הוא להמתקת היסוד כאשר הוא נמשך מחכמה, כך שמעתי על פי

דרכו דיסוד רצה לומר עקשות והיא חלבנה רק העקשות שנמשך מחכמה הוא טוב:

וגם על פי דרך הפשוט דיסוד הוא שמירת אות ברית קודש יציבא מילתא דכנגדו חלבנה כי על זה נאמר בעוון מלא אפילו חסיד שבחסידיים וכו' (ויקרא רבה י"ד, ה'), והמתקתו בחכמה כמו שנתבאר במקום אחר מה שמובא בזוהר (ח"א ס"ב). על הוצאת זרע לבטלה דאין מועיל תשובה היינו מצד הבינה דמשם התשובה רק תקנתו מצד החכמה שבמוח על ידי דברי תורה, כי באמת אין הערלה נקראת אלא על שם אומות העולם וכל ישראל נקראים מולים כמו שאמרו בנדרים (ל"א ע"ב) והיינו דעמך כולם צדיקים שומרי הברית ולכך מצד התגלות הארת יסוד אבא הוא תיקון הברית וקיום המילה שהוא אות ברית קודש בכל בני ישראל:

שם אות ה) התחלת התורה אנכי ה' אלקיך, פירוש מנהיגך שידע שה' יתברך הוא המנהיגו בכל דבר ואין שום מקרה בעולם רצה לומר הזדמנות דבר מעצמו שלא בהשגחת ה' יתברך וסידרו וסידר, ודבר זה הוא שורש כל התורה כולה וכשמגיע לאמונה זו הברורה שוב אין צריך יותר, וכמו שאמרו בפרק רבי עקיבא (שבת פט:): אם יהיו חטאים כשנים שסדורות ובאות מששת ימי בראשית כשלג ילבינו ואין כאן חטא כלל, וכל החטאים נאמר אם תלכו עמי קרי שתחשובו שהכל מקרה על ידי זה הוא שורש החטאים, כי מידה כנגד מידה אף אני אלך בחמת קרי ואחשוב גם כן הכל למקרה שאינו מסודר ובא מששת ימי בראשית וממילא הוא חטא, ועמלק נקרא ראשית גוים זה שורשו כפירת ההשגחה ולחשוב הכל מקרה, כמו שאמר המן אלקיהם ישן כפי גירסת המדרש (אסתר רבה ז' יב), וכן אמר בסיפורו לזרש אשתו "אשר קרהו" ולכך אמר מרדכי גם כן "אשר קרהו" וכן בתורה "אשר קרך", כי כמו שהוא חושב הכל מקרה, כך מידה כנגד מידה הקב"ה מחשיבו באמת מקרה, וכל האומות הוא מסודר מששת ימי בראשית אפילו ארבע מלכויות כמו שאמרו בבראשית רבה (ב', ד') על פסוק (בראשית א' ב') "תוהו ובוהו" כי בכל אחת יש שורש טוב לעולם הבא גם כן, והם חסידי אומות העולם שיהיו עבדים לישראל כמו שאמרו ז"ל (קהלת רבה ב', יא) וכמו שנאמר (צפניה ג', ט') "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה", מה שאין כן בעמלק שנאמר תמחה שאין ממנו זכר קיים לעולמי עד, כי הוא מקרה לפי שעה לבד, ולכך כל התעוררות עמלק בעת הדורמיטא כמו שכתב בפרי עץ חיים על

ענין המן, ובודאי כן גם דעמלק היה הדורמיטא שקודם השגת פנים בפנים דמתן תורה, ובעת שינה נקרא מקרה לילה כי בשינה אין לו דעת והסדר הוא מצד הדעת מה בשינה הוא מקרה:

וענין הדורמיטא שיש שם סתירה בפרי עץ חיים דאחר כך כתב שכל שבעים שני גלות היה שינה והמגיה שם כתב דאינו עיקר עיין שם, ובספר משנת חסידים כתב כנוסחא זו ובאמת מקרא מלא עורה למה תישן על זמן הגלות, ובליקוטי תורה תהלים פירש זה על הדורמיטא ומביא גם כן פסוק ויקץ כישן, ובאמת נאמר כישן ולא ישן ממש, דודאי כל השפע בגלות נראה כישן, שהרי כל השפע הולך לאומות ובני ישראל קולטין התמצית מהם.

רק דורמיטא הוא תרדימה דאדם הראשון וזה קדוּתא דצפרא ותוקף החשכות שקודם גילוי האור שזוהו לצורך בנין כנסת ישראל, דתכלית שלימות בינה יתירה שניתן בה היינו שמבינים גם בעת תוקף ההעלם הגמור שנראה שהכל לאומות העולם ושהם עיקר בעולם מכל מקום בני ישראל מאמינין בני מאמינין שבאמת הכל שלהם וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל (ילקוט בראשית י"ז) והם העיקר לא אומות העולם, וזו בינה יתירה להבין זה בעת הדורמיטא ותוקף ההעלם:

ודבר זה באמת אי אפשר כלל רק כאשר אור חכמתו ובינתו יתברך שמו הבלתי גבול ותכלית המכונה אבא ואימא יכנס תוך לבבות בני ישראל, ולא דרך זעיר אנפין שרצה לומר כח ההשפעה דה' יתברך שהחכמה והבינה הוא מלובשת בההשפעה שה' יתברך משפיע לכנסת ישראל כל מיני כוחות שונות ובאותם כוחות מלובש החיות אלקות, אבל עת הדורמיטא הוא שההשפעה נעלמת לגמרי ואז החכמה ובינה דה' יתברך מתפשטת בעצמה תוך לבבות בני ישראל ומאיר להם, ועל ידי זה נבנים בבינה יתירה עד שיהיו ראויים לקבל שפע יתברך פנים בפנים:

וזה ענין תרדמת אדם הראשון שאמרו (בראשית רבה י"ח, י"ד) על פסוק (בראשית ב', כ"ג) זאת הפעם שהיתה מפעמתו כל הלילה ובאתה לו בחלום עיין שם, כי ודאי אדם הראשון כשהעבירו לפניו כל בעלי חיים ונתאווה לדבר זה ולא נתקררה וכו' (יבמות ס"ג). ומתוך תאוה זו שלא מצא מילוויה נתייגע וישן, ובודאי כל שינתו היה בחלומות אלו ודמיונות ולהיותה דו פרצופין שמקבלין חיות אחד וכאשר הוא ישן ונסתלק החכמה שבמוח ניתוסף בה, ואותם דמיונות הוסיפו בה בנין יתר בתכלית שלימות כי הולידו בה גם כן

אותם דמיונות וחשקות ובחכמה ובינה יתירה שבה אז נבנית כראוי, וכן למעלה מעלה כאשר עולה ברצונו יתברך לבקש את כנסת ישראל להשפיע להם ואינו מוצא מהחטאים וכובד הגלות, אז נופל תרדימה שנסתלקו החכמה ובינה ונכנס לכנסת ישראל וכח ההשפעה הוא כמו בדמיון כביכול מחשב רק על כנסת ישראל, ואז הוא התעוררות דעמלק והמן שהם כח המקרים שגוברים בעת השינה שהוא העדר הדעת:

ובגמרא (מגילה י"ג ע"ב) איתא דישראל ישינים מן המצוות והכל אחד מצד הדורמיטא ישינים מן המצוות שהוא כוחות הפעולה רק החכמה ובינה מתגבר ומכירים שאין מקרה בעולם, ועל ידי זה הוא ניצוח עמלק כי באמת גם בשינה ובלא דעת אין מקרה, וזה טעם לבסומי עד דלא ידע, וזה טעם ונהפוך הוא וגו' שההשפעה היורדת לבני ישראל אז כדוגמת חלום שצריך לפתרון ואינו כמשמעו, ולהיות היהודים עתידים הכוונה באמת עתידים לנקום מאויביהם כי באמת אז הוא תוקף החשק דה' יתברך לכנסת ישראל רק שהוא מצד כח המדמה דרך משל, רצה לומר שאינו בפועל ממש באמת רק כמו כח הדמיון אצל האדם, כי אצל ה' יתברך מה שהוא רוצה הרי נעשה תיכף ומה שהוא בדמיון אין נעשה תיכף ובודאי אין דמיון לפני ה' יתברך והוא גם כן נעשה, רק שהגיוון נראה כמו דמיון ולכך בגוון נראה להיפך וזה הגיוון ההפכי שאינו אמת כלל זהו שורש עמלק ובאותו עת הוא צומח, וכאשר נדדה שנת המלך הוא מוצא ממש ההיפוך דדמיונו פעל להיות באמת פנים בפנים על ידי כן ושלא היה דמיון כוזב:

והתחלתו מהמשתה דאז התחלת הדורמיטא כמו שאמרו ז"ל (אסתר רבה ב', ד') דאמר להם אחשורוש אם יהיה להם כזאת לעולם הבא, דבודאי משתה שהאריך הכתוב בסיפורה אינו דבר בטלה רק מפני הדורמיטא הוא קיבל כל השפע והיה מעין עולם הבא כדרך שאמרו בדור המבול בפרק חלק (סנהדרין ק"ח). דהיינו כל מיני הנאות רוחניות לנפש גם כן, וזה ענין לבישתו בגדי כהונה, ואז הוא התחלת חטאים דנהגו מסעודתו של אותו רשע, והתחלת בנין הנוקבא הוא בכניסתו לאסתר כי בנין בית שני על ידי מלכי פרס כי אז זיווג דפנים בפנים היה גם כן בלא נס מפורסם שלא כדרך הטבע, רק דרך סדין ובהתלבשות דמלכי פרס ואסתר היא מדת המלכות כנסת ישראל, ואמרו ז"ל (אסתר רבה ג', י') בכל מקום המלך סתם במלך מלכי המלכים הקב"ה מדבר, היינו מצד התלבשותו באחשורוש להשפיע וזה טעם כוונת מרדכי להצילו

מבגתן ותרש, כי הוא הבין גם בעת תוקף החושך הדורמיטא דא את כל אשר נעשה המכוון מכל זה:

ויודע הדבר ברוח הקודש היינו שהשיג שורש ענין אסתר הוא שורש כנסת ישראל ואינו מקרה שנתפשה ביד אחשורוש, דמהראוי היה אדרבא להצילה ולבקש מיתת אחשורוש והוא לא עשה כן דהבין שהכל באמת בהשגחת ה' יתברך, ועל ידי זה היא בנין בית שני על ידי דריוש בן אסתר שעבורו היה אחר ההקצה מן הדורמיטא בודאי אחר מעשה דהמן דאז בלילה ההוא נדדה, והיה קריאה ראשונה מעשה בגתן ותרש איך מרדכי הכיר גם בעת תוקף החושך שאין חושך ומקרה כלל, וזהו הרפואה למכה ונקדמה להגדלת המן שהוא כח המקרה שלימות מרדכי שהוא ממש הפכו בידיעת ההיפך:

ואמרה אסתר זה שלושים יום לא נקראתי וגו' (אסתר ד', י"א) ואותו יום י"ג ניסן ושלושים יום קודם הוא י"ג אדר, ומצד הדמיון הרי ביאת אחשורוש אליה היה שליטת מלכי אומות העולם בכנסת ישראל ולכך יעד המן אותו יום ובאמת נהפוך הוא כי הוא התלבשות שפע ה' יתברך כנ"ל [ואולי אז נתעברה מדריוש הבונה הבית], ואותן שלושים יום הוא תכלית קדרותא דצפרא ובכל יום יתור בסופן היה התגברות המן לחשוב שהוא חושך גמור ואז בא הנדידה והאור הגמור:

וכל המגילה הוא סיפור הדורמיטא דמלך מלכי המלכים הקב"ה מתחילה ועד סוף למבין, והתחלתה מסעודה דשושן דמשם מתחיל המלך סתם ולא המלך אחשורוש דרצה לומר מלך מלכי המלכים שנתלבש ואותה סעודה הוא שסיפרה באורך ומאה ושמונים יום הקודמים היה הכנה לקלוט ההתלבשות דמלך מלכי המלכים, וזה טעם מה שאמרו ז"ל (מגילה ט"ו ע"ב) שמא ירגיש המקום ויעשה נס, דתמוה מאוד לשון זה על ה' יתברך רק מצד הדורמיטא שהוא כאילו כח ההשפעה נעדר ההרגשה ניחא, וכן היה דעל ידי זה היה נדידת השינה ויקיצת הדורמיטא על ידי הזמנת המן שהוא סוד שעיר לעזאזל כמו שמובא ב זוהר (תצוה קפ"ה), והוא מובן למשכיל על פי דברי האריז"ל בפרי עץ חיים בטעם עד דלא ידע שישקה גם לאותו ניצוץ קדוש שבהמן ולא לקליפה המקפת:

דבזה יבואר גם כן ענין לקיחת אסתר לאחשורוש שתמוה מאוד על מה עשה יתברך ככה לפגום צדקת כזו וגם שתוליד בן ממנו דהוא פגם עצום והרבה ריוח והצלה לפניו יתברך, רק דבאמת זהו סוד הפורים שנתחדש אז היכולת

להאיר לניצוצות קדושות גם בעודו מלובש תוך הקליפה והיינו השגת האור של כל הניצוצות קדושות האסורין עדיין בקליפה כמו שהיה באחשורוש, דלא אמרו על אסתר דלא מתהניא מעבירה כמו שאמרו ז"ל ביעל (נזיר כ"ג ע"ב) דהיתה מתהניא גם כן מן הניצוצות קדושות המלובש וכח הרע לא פגע ולא נגע בה כלל ולידתה לדריוש היא הולידה רק אותו ניצוץ קדוש שבו שבנה בית המקדש והרע המלבישו אין לו שום שייכות לה וממשות כלל:

ודבר זה הוא סוד כח הפורים להשיג קדושת ניצוצות קדושות בלא העלאה דהיינו גאולה דניסן שהוא על ידי העלאה דהללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, מה שאין כן גאולה דאדר אכתי עבדי אחשורוש אנן (מגילה י"ד). כי הארת ניצוצות קדושות בעודו במאסר כנ"ל, ודבר זה אי אפשר בדעת אדם להבין כלל איך מאיר לניצוצות קדושות שמאוסר בתוך הקליפה ואינו מוציא ומעלהו כלל ועל ידי זה הוא נפילה לקליפה שמלבישו, וכן דרך משל אסתר באחשורוש לומר שקלטה רק מהניצוצות קדושות שבו ולא ממנו וכן ילדה רק כח הניצוצות קדושות ולא גוף הטמא דבר זה הוא רק עד דלא ידע בהעדר הדעת אז איש הישראלי בלא דעת מכוון לקדושה כזו וקולט אור זה, אבל בדעת ושכל אי אפשר להבינו ולהגיעו כלל, וזה ענין משתה המן להאיר הניצוצות קדושות ולא לו, ועל ידי זה היה ההרגשה ויקיצת הדורמיטא שלצורך בנין בית שני על ידי מלכי פרס שהיו בהלבשה כזו:

ואדר הוא הכנה לניסן על ידי הארת פורים שהוא בלא ידע זוכין לקדושת הפסח שהוא אור בהיר בלא שום הלבשה ובגילוי הדעת, כי יציאת מצרים היתה הכנה לגאולתו וגלות מצרים הוא הכניסה לשערי טומאה שלהם כנודע וכמו שאמרו ז"ל (ויקרא רבה כ"ג, ב') על פסוק (דברים ד', ל"ד) גוי מקרב גוי הללו עובדי עבודה זרה וכו', רק מכל מקום הם לא עשו אלא לפנים (מגילה י"ב). ורק מצד הלבוש היו עובדי עבודה זרה ולא בפנימיות, וקדושה זו דלא ידע הוא הכנה לקדושת הפסח, וזה טעם מה שאמרו (מכילתא בשלח ו') לא נגאלו אלא בזכות האמונה כי במה דלא ידע ואינו מצד השכל הוא רק מכת האמונה שלימה בה' יתברך ושאיין מקרה בעולם רק הכל מהשגחתו, על ידי זה נמחה זכר עמלק באדר ומתקדש בלא ידע דאמונה הוא בלא ידיעה וזוכה לידיעה בניסן:

נס פורים

החתם סופר (בדרשות לפורים) אומר שנס פורים לא היה ההצלה שבסוף המגילה כי מה ששמע תפלתם וזעקתם הלא אפילו תשובת אנשי נינוה קיבל, כי תפלה שנענית אינה נס וגם אחשורש היה הפכפך מטבעו (כמבואר במגילה טו:) לכן הרג את אשתו ואת המן. אלא הנס היה שאע"פ שהיו ישראל במדרגה פחותה מאד ודייקא בזמן שחטאו מאד כבר קפז יום בשמחה בסעודת אחשורוש, ואעפ"כ באותה העת שמרדו בו, אז התחיל הנס שוושתי נהרגה ואסתר נכנסה במקומה וכו'. להורות נתן בנים משחיתים, אפילו בשעה שמשחיתים – הם בנים.

וזהו שכתב בעל הרוקח על הפסוק "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע" ממנה אותיות מהמן, שמנס המן לומדים שבכל הדורות אפילו כשיחטאו ביותר ה' יצילם בניסים.

סדר המאורעות

עפ"י גליון אומר בשבחיך עם תיקונים מסדר הדורות

הכל היה באלף הרביעי – מגלות מרדכי מארץ ישראל לבבל, עד בנין חומת הבית השני ע"י נחמיה, עברו מאה שנים.

ג' אלפים שכו - הוגלה מרדכי לבבל.

אחרי סג שנים בשנת ג"א שצ - התיישב מרדכי בעיר שושן. (תרגום שני אסתר ב' ו')

ב' שנים אח"כ ג"א שצב - עלה אחשוורוש למלכות (אחרי כורש) ונמשכה מלכותו יד שנים.

אחרי ג' שנים שנת ג"א שצה ביטל אחשוורוש בניית הבית (כמבואר בעזרא ד' ו') והתחיל משתה קפ ימים לשריו ופקידיו ואנשי צבאו. ובסופם עשה משתה לכל תושבי שושן ז' ימים. וביום השביעי ביקש להביא את ושתו בכתר לבד, ומיאנה ונהרגה.

אחרי ד' שנים שנת שצט חודש טבת - נבחרה אסתר למלכה. לדעת רב היא בת ארבעים, ולשמואל בת שמונים, ולרבנן בת שבעים וחמש, (י"א שלא על גיל התמנותה, מדובר אלא על גילה שש שנים אחרי שנעשית מלכה, בזמן הנס)

אחרי ה' שנים - למלכות אסתר בשנת ג"א תד - שהם יב שנים למלכות אחשוורוש (ט שנים אחרי הסעודה)¹⁷ ביום יג בניסן הפיל המן פור (אסתר ג' ז') ושלח שליחים לפרסם הגזרה בכל המדינות (ואסתר כבר ה' או ו' שנים מלכה ולא הגידה עמה (אסתר ג' יב))

ולמחרת יד טו וטז ניסן - תענית ג' ימים ליהודי שושן (כך פרש"י על המגילת אסתר פ"ד פסוק יז, ובגמ' מגילה טז). ובאסתר רבה איתא שצמו ג' ימים יג עד טו)

¹⁷ תשע שנים אחרי החטא יצא לפועל העונש עליו, ועיין תורה קפו שזה דווקא בחו"ל אבל בארץ ישראל ממחרים לשלם לאיש כמעשהו, ומידה כנגד מידה כדי שידע מהר לעשות תשובה.

בטו ניסן - הוא יום ג' לשילוח הרצים לפרסם הגזרה (רש"י מגילה טז). נכנסה אסתר לחצר בית אחשוורוש לספר לו על הגזרה. והזמינה את המלך והמן למשתה ראשון באותו היום (אסתר ה' א). ולמדרש הנ"ל הוא יום שלישי לצום.

בלילה אור לטו ניסן - בלילה נדדה שנת המלך והמן הרכיב את מרדכי על סוס המלך בכל העיר (אסתר ו). באותו יום עשתה אסתר משתה שני למלך והמן. ואותו היום לפנות ערב תלו את המן (אסתר ז) וי"א בערב אור לז' ניסן. בתרגום שני מבואר שהמן נתלה ב"ח בניסן. ויש דעות שנתלה בכ"ג בניסן (ראה פרשת דוד, חג המצות, עמוד קפג-ד) למעשה נוקט השל"ה (הובא במגן אברהם סימן ת"צ) כי המן נתלה ביום ט"ז ניסן. ויש נוהגים לעשות סעודה ביום זה והרמז לזה "וישבות המן ממחרת" (יהושע ה יב) וכן הובא במ"ב אר"ח תצ ס"ק ב' זכר לסעודת אסתר. ובסידור יעב"ץ כתב שטוב ללמוד הלכות העומר וקמיצה כמבואר בגמ' שהודה המן בא מלא קומץ קמח שלכם ודחה עשרת אלפים ככר כסף שלי (מגילה טז).

אחרי שבוע כג סיון ג"א תד- כתב מרדכי אגרות שניות להשיב גזרת המן (אסתר ח ט י)

אחרי שנה יג אדר ג"א תה -הרגו היהודים במדינות פרס 75000 מבקשי רעתם, ובשושן 500 וביניהם עשרת בני המן "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט' א' - יב)

למחרת יד אדר - הרגו שבשושן עוד 300 ותלו את עשרת בני המן (אסתר ט' יג - טו) (שנה פחות ג' ימים אחרי שתלו את המן)

שנה אח"כ יד אדר ג"א תו - נכתבה מגילת אסתר (אסתר ט' כ' ויכתוב מרדכי את הדברים האלה. ושם פסוק כט ותכתוב אסתר וכו' את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת שנית. ועיין ב"ב טו. שמגילת אסתר נכתבה ע"י אנשי כנסת הגדולה ופרש"י אחרי שחזרו ישראל מהגלות לארץ ישראל. ותרץ הגר"ז מבריסק שבגמ' הכוונה שאז אנשי כנה"ג כללו את המגילה בכתבי הקדש. וכמובא בגמ' מגילה שאסתר בקשה כתבוני לדורות. אבל את המגילה עצמה כתבו מרדכי ואסתר מיד סמוך לנס וקבעו את החיוב לקרא את המגילה כל שנה בפורים)¹⁰

ובשנת ג"א תז שלחו ספרים לצוות על קיום הפורים כל שנה (אסתר ט כט)

¹⁰ **חידושי מרן** ר"י הלוי מגילה פ"ב ה"ט, ועיי"ש עוד בביאור דעת הרמב"ם, שאין דין "עיבוד לשמה" בקלף המגילה, ובביאור דברי האור זרוע שכתב לכתוב את כל פרשיותיה של המגילה שתומות. על פי מאמר במאורות שמות תשפב על מגילה טז.

באותה שנה כא אדר - עלה דריוש (השני) בן אסתר למלוכה והוא בן ז' שנים¹⁰ ומלך שלשים ושתים שנה.

בכד אלול שנת ג"א תח - מלאו ע' שנים לגלות בבל, והתחילה הכנת צרכי בניית הבית השני. (עזרא ו)

ובכד כסלו ג"א תט - התחילו לבנות את בית המקדש השני. (חגי א טו)

אחרי ד' שנים ג' אדר ג' תיב - נגמרה בניית הבית. (עזרא ו טו)

בשנת ג"א תיג - החל עזרא הסופר לעלות לירושלים והגיע בא' אב. (עזרא ז ט)

ואחרי יג שנים בשנת ג"א תכו - עלה נחמיה (נחמיה א א) ובנה את חומת הבית. (נחמיה ג)

עד כאן הקדמה

בהגדה של פסח אנו אומרים - בְּכֹל דוֹר וְדוֹר תִּיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שְׁנַאֲמַר, וְהִגְדַת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לא את אבותינו בְּלִבְדָּ גָאֵל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אִף אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם. שְׁנַאֲמַר, וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשֵּׁם לְמַעַן הִבִּיא אוֹתֵנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבוֹתֵינוּ: ומקשה המראי"ג מדוע

בפורים לא נתחייבנו לראות כאילו בעצמינו נצלנו מגזרת המן הרשע? ועיין מגילה יד. וערכין י: שהיא קושיא רק לדעת רב נחמן שאמר שבמקום הלל אנו קוראים את המגילה. אבל לרבא שאמר שאינה דומה יציאת מצרים מעבדות חרות, לנס פורים שרק ניצלנו ממיתה אבל לא מעבדות, אינה קושיא. ובאמת גם ממיתות משונות לא ניצלנו שהרי כמה מיתות משונות וקהילות שלימות שהומתו ביום אחד בגלות המר והארוך הזה וכ"ש בשואה. ולכאורה אדרבה שכלל עם ישראל שיאבדו לגמרי א"א, ואע"פ שא"א להכחיש את הנס שהרי חז"ל קראו לזה נס, אבל לכאורה איזה ברירה הייתה לו להקב"ה,

¹⁰ צ"ע אם הוא בן שבע נמצא שנוולד בשנת ת'. וקשה הרי כאשר אבדתי אמרה אסתר בשנת תד כדמשמע שם, והרי לכ"ע עפ"י הסוד לא שימש עימה לפני כן, רק נחלקו בטעם ששימשה אז, האם כי לא יכלה לשלוח שידה, או שרצתה שיתקבלו דבריה ע"י חיבת תשמיש.

האם טוב יותר להשאיר רק עם עולם של גויים?? אבל גזירה על חלק גדול מישראל עדיין צריך הרבה תפילה והמתקת הדין שלא יקרה.

ראה מאירי שם דלפי טעם זה, במקום שאין בו מגילה קורא את ההלל. ועיי' בברכי יוסף [סי' תרצ"ג ס"ג] שדן בזה, ומסיק כדברי המאירי. ובשערי תשובה [שם] האריך בזה, וכתב, דכיון שקריאתה זו הלילא - כלל לא נתקנה אמירת הלל בפורים. ואם כן, אין מקום לקרות מה שלא תקנו. אמנם כתב שם, דאעפ"כ, אם אין לו מגילה, יש לו לקרות הלל בלא ברכה, כקורא תהלים. עיי"ש עוד [וע"ע בשו"ת חת"ס סי' קצ"ב, ובשו"ת תשובה מאהבה סי' מ"ה]. עוד הביא השפתי חכמים, דבמגילה יש קס"ו פסוקין, כנגד קס"ו תיבות שיש בהלל הגדול [תהלים קל"ו].

סדר ברכות המגילה:

הקורא את המגילה מברך לפניו ג' ברכות: על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו; וביום אינו חוזר ומברך: שהחיינו; הגה – וי"א דאף ביום מברך שהחיינו (מור בשם ר"ת והרא"ש והמגיד), וכן נוהגין בכל מדינות אלו; ואחד יכול לברך ושני קורא (הגהות אשירי פ"ב); ולאחריה נוהגין לברך: הרב את ריבנו וכו'. אם לא בירך לא לפניו ולא לאחריה, יצא: הגה – ונהגו לומר בלילה: אשר הגיא, אבל לא ביום (כל בו וב"י בשם א"ח), ואין לברך אחריה אלא בצבור:

ש"ע אורח חיים סימן תרצב

קוראים את המגילה בערב אחר תפילת ערבית, וביום אחר קריאת התורה¹⁷, ובשבת אין קוראים מגילה¹⁸ כלל גזירה שמא יטלטלנה ד"א ברה"ר, שכיון שאין הכל בקיאות בקריאתה חששו חז"ל יטלנה לבקי שילמדו לקרא. אשכנזי ששמע מספרדי ולהפך יצא. וי"א שלכתחילה ישמע כמנהג אבותיו.

¹⁷ **במגילה ד.** ואריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר (תהילים כב-ג) "אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי". וראיתי הטעם בשם בעל העקידה ורבי יונתן איבשיץ בהקדמה שלהם למגילה, כי לגלות את הקשר בין המאורעות א"א בקריאה אחת.

¹⁸ **במגילה ד:** כיוון שהכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאות בקריאתה ביטלו חכמים קריאתה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל חכם ללמוד ויעבירנה ד"א ברה"ר. ועיין ש"ע סימן תצ ט' ברמ"א ומ"ב שם ס"ק יט שנחלקו אם שאר מגילות מברכין עליהן או שהן רק מנהג ולא מברכין, ומקשה המרא"ג אם חובה לקרא בהן מדוע לא גזרו גם עליהן שלא לקרא בשבת שמא יטלטלנו וביותר שיר השירים וקהלת שזמן קריאתם בשבת חול המועד.

במעדני אשר תשסט מקשה (שואל ומשיב תליאתה ח"ג כט וש"ת שיה יצחק ססד ובהגהות מהרש"ם מגילה ד:) **מדוע בערים המוקפות חומה אין קוראין את המגילה בשבת, הרי אין שם רה"ר ובכרמלית הוא איסור דרבנן, ולא מבטלין מקרא מגילה בגלל שמא יעבור על דרבנן? תרוץ** (שואל ומשיב שיה יצחק הגהות מהרש"ם) **שמא יטעו עי"ז בערים שלא מוקפות חומה. עוד תרוץ** (שיה יצחק) **גזרה שמא יפרצו בה פרצה ולא יהיה מוקף חומה. עוד תרוץ** (שיה יצחק) **עפ"י מה דקימ"ל בסימן תרפח כרך וכל הנראה נידון כדרך ואם יקראו בכרך המוקף יבואו לטעות אותם הסמוכים לכרך שאין להם חומה ויש להם רה"ר דא"י.**

לכתחילה אין להפסיק ביותר מנשימה בין פסוק לפסוק גם בין הפרקים מפני שצריך לקרותה כאגרת. (מ"ב תרצ נב) וע"ש שער הציון נו בשם הפמ"ג שעל כן אין להכות את המן באמצע הקריאה כי נעשה ע"ז הפסק.

צריך להזהר לשמוע כל תיבה ותיבה מפי הקורא, ואם חיסר תיבה אחת לא יצא, וכן אם הבעל קורא דילג מילה, והוא השלים לבד הוא יצא ידי"ח והבעל קורא לא יצא ידי"ח, ולכן אם חסר תיבה אחת שלא שמע, ישלים בעצמו אף מתוך החומש, עד שיגיע למקום שהקורא אוחז בו, ואפילו קרא הרבה מן החומש, כל ששמע את רוב המגילה מהבעל קורא יצא. (שערי יוסף עמ' 149)

על כן המאחר לבית הכנסת ומצא שציבור כבר התחילו בקריאת המגילה, וכבר קראו כמה פסוקים, יכול לקרות את הפסוקים שהחסיר, גם מתוך חומש אף שהוא אינו מגילה כשרה. (כן כתב לדינא בשו"ת אור לציון ח"ד פרק נד תשובה ח' בביאורים ד"ה והנה, וכן הוא הסכמת הפוסקים אף לבני אשכנז)

והמעם כי הקורא בעל פה לא יצא דווקא כולה או רובה, אבל אם קרא מקצתה בעל פה אפילו קרא בתחלתה או בסופה בעל פה ואפילו קרא ענין שלם בעל פה יצא בדיעבד, ואם קרא מחצה בדיוק בעל פה צריך עיון דיש משמעות בראשונים לכאן ולכאן. (שונה הלכות סימן תרצ סעיף ז' לגר"ח קנייבסקי עפ"י ביב ס"ק ז' סי' ובהל' ד"ה דוקא ושע"צ) ומה שאמרו ישראלית וסופה ועניין שלם באמצע מעכב זה רק במגילה עצמה שבחסרון כזה לא מקרי ספר, אבל לעניין קריאה בע"פ הדין כנ"ל.

ולכן ראוי שיהיה לפני כל אחד שאינו בקי בניקוד וטעמי המגילה, שתהיה לפניו מגילה עם ניקוד וטעמים, שיוכל להשלים את החסר ממנה בלי טעות. כי חייב לקרא או לשמוע את כל המגילה מהכתב דייקא, ולא ע"פ, ומה שהקפידו לכל אחד תהיה מגילה כשרה, היא למי שידוע לקרא ממנה כראוי. ראה שערי יוסף 140 הערה 376)

אע"פ שאיחר ולא שמע הברכות לא יקרא ממגילה פסולה אלא רק מה שצריך להשלים עד הציה, אבל את רוב המגילה צריך לשמוע ממגילה כשרה ובעל קורא שידוע לקרא נכון. (כנ"ל) צ"ע כנ"ל שבחציה יש מעיקר המגילה שמעכב וצריך לזה מגילה כשרה.

מנהג בני אשכנז לקרוא מילים אלו במנגינה של איכה, "וכלים מכלים שונים" (א, ז), "אשר הגלה מירושלים אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל" (ב, ו), "והמלך והמן ישבו לשתות... זעקה גדולה ומרה" (ג, טו - ד, א), "אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד"... (ד, ג), "וכאשר אבדתי אבדתי" (ד, טז), "כי נמכרנו אני ועמי" (ז, ד), "כי איכבה אוכל וראיתי.. באבדן מולדתי" (ח, ו). (נשעי גבריאל פורים עמ' רעב)

אין לברך אלא על מגילה כשרה.^ט

הקורא מברך שלש ברכות:

^ט מגילה כשרה אע"פ שנכתבה שלא כסדרה. צ"ע האם מוקף גויל מעכב, וכן שאר דקדוקים שבכתיבת סת"ם כגון קוץ היוד, ואפשר שאם רוב תיבות כתובות עם כל הדקדוקים היא כשרה בדיעבד וצ"ע.

(בשחרית יכוין המשמיע והשומע- בברכת "שהחיינו" גם על מצות מתנות לאביונים. ומצות משלוח מנות איש לרעהו. ומצות סעודת פורים^א):

בָּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה:

(אשה אשכנזיה בין כשקוראת בעצמה ובין ששומעת מאחר שכבר יצא חובתו מברכת "ברוך אתה ה'א מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע מגילה")

בָּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שְׁעָשִׂה
נְפִים לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה:

בָּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
שֶׁהַחַיֵּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה^ב:

^א כתב המשנה ברורה תרצב ב' - ונכון לכוין (א) בברכת שהחיינו גם על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצות (ב) ויודיע זה להש"ץ המברך דבעי כונת שומע ומשמיע. והקשה המרא"ג כיון ששומע כעונה כלומר כאילו בעצמו ברך מדוע צריך שגם הש"ץ המשמיע יכווין בזה

^{בא} המהר"ץ חיות (מגילה ז. ד"ה תני רב יוסף) כתב שאין מברכין ברכת המצוות על משלח מנות וסעודת פורים כיון שנפטרים בברכת שעשה הניסים שהרי מכה הנס נתחייבנו במצוות אלה ומקשה המרא"ג הרי גם מקרא מגילה נתחייבו מכה הנס ומדוע עליה כן מברכין.

^{בב} ברכת שהחיינו המחבר פסק שמברכין רק בלילה, ואילו הרמ"א פסק לברך גם ביום והטעם כי פסק כתוס' מגילה ד. הסוברים שמקרא מגילה של יום הוא העיקר לכן הברכה על של לילה לא מוציאה אותו. וביאר הטורי אבן דעת תוס' שמקרא מגילה של יום תקנו מרדכי ואסתר ואילו של לילה היא תקנה מאוחרת יותר. ומקשה המרא"ג מראבי"ה (הובא במרדכי מגילה סימן תשפג) שסובר שיש לקיים סעודת פורים גם בלילה כי בגמ' הוקש זכירה לעשיה ועשיה לזכירה כמ"ש "והימים האלה נזכרים ונעשים". וכשם שהזכירה דהיינו מקרא מגילה היא גם בלילה כך גם עשיה דהיינו סעודה גם בלילה. נמצא שדעת הראבי"ה שמקרא מגילה של לילה גם הוא מתקנת מרדכי ואסתר. ומדוע הרמ"א בדיני סעודה חשש לדעת הראבי"ה שגם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה ואילו בדין ברכת שהחיינו שמשום חומרא דלא תשא יש יותר צד לחשוש לדעת הראבי"ה ולומר ספק ברכות להקל, לא חשש לדעתו.

מגילת אסתר

פרק א

כ^ב **מעדני אשר** תשעד הקשה מדוע נקראת המגילה מגילת אסתר על שם אסתר המלכה ולא מגילת מרדכי על שם מרדכי הצדיק, הרי גם מרדכי כתב את המגילה כמו דכתיב אסתר ט' כט ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף לקיים, א"כ מדוע לא נקרא על שמו, כך מקשה בערות דבש חלק א' דרוש ג י"ד ה ויתא במדרש, וכן בדברי מהר"א פרשת ואתחנן בד' ז' מנחם אבי, וכן בספר שפתי חכמים על מסכת מגילה ב הקדמה ס"ק כה, וכן בספר עיני העדה לבעל שבט מוסר. **ותירץ** משום שאסתר מסרה נפשה על הצלת ישראל, ונכנסה אל המלך אשר לא כדת, לכן נקראת על שמה, והיינו דאיתא בגמ' מגילה ז. ששלחה אסתר לחכמים קבעוני לדורות, פירש רש"י ליום טוב, ולקרייה להיות לי לשם, כך כתב בדברי מהר"א פרשת ואתחנן בד"ה מנחם אבי. **וביערות דבש הקשה** על זה: הרי גם מרדכי מסר נפשו שלא השתחוה להמן, א"כ מדוע אינו נקרא על שמו. **ותרץ**: ע"פ מה שכתבו המפרשים טעם למה לא נכתב בתורה ענין הנס מאברהם שניצל מכבשן אש בימי נמרוד ובא בתורה רק ברמז, ותרצו כי אין ללמוד הימנו, כי שלא כדון עשה שהכניס עצמו לזה לשבר צלמי עכו"ם, ועל ידי כן קרה לו נפילת הכבשן, ודי שלא היה עובד עבודה זרה, וא"כ אף במרדכי מה הכניסתו לתגר זו, להתגרות בהמן, היה לו להחביא עצמו בראותו המן מרחוק, ולפי זה אין מסירות נפש מרדכי כל כך כמו מסירת נפש אסתר, שהיא היתה מוכרחת למסור נפשה להצלת נפשות מישראל, ולכן נקראתה מגילה על שמה.

עוד תרוץ לפי שעיקר הנס היה על ידה לכן נקראת על שמה, (כך תירץ בספר שפתי חכמים על מסכת מגילה בהקדמה ס"ק כה ועיני בתוס' מגילה ד: בד"ה שאף הם היו באותו הנס)

עוד תירוץ לפי שענין אסתר שהיא היתה יתומה עזובה מאב ואם, וכמו דאיתא במגילה יג. עיברה מת אביה, ילדתה מתה אמה, ואפילו הכי באה ישועה גדולה כזו על ידה, היא נחמה לכל עזובים והמצטערם, לחזק בטחונם בישועת ה', והיינו דאיתא בגמ' יומא כט. "אסתר סוף כל הניסים" רצה לומר כשאדם הגיע שאין עוד מקום שיעשה לו ניסים, יזכור מעשה אסתר ויבטח בה' בישועת ה' כהרף

עין, (כך תירץ בספר שפתי חכמים על מסכת מגילה בהקדמה ס"ק קכה)

עוד תירץ בספר מעדני אשר פורים תקף עמ' קנו - ע"פ מה שכתב בערות דבש חלק ב' דרוש ב', וכן במלא העומר מגילת אסתר פרק ב' פסוק ז' דלכן רק אסתר היתה יכולה לנצח את המן שהוא מזרעו של עמלק, משום דכל כוחו של עמלק מזרעו של עשיו, הוא זכות של כיבוד אב ליצחק, שמאוד נהג בו כבוד כנודע עיין ילקוט שמעוני חלק א' רמז קט"ז וא"כ מי שיבא לבטל זכותו וכוחו, צריך שתהיה לו גם כן מצוה זו של כיבוד בלי פקוק, ומי הוא זה גבר שיש בידו מצוה זו בשלימות, ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה פוגם בכבוד אביו בכל דהוא, אלא דאמרינן בגמ' קידושין לא: אשרי מי שלא חמאן, כי אי אפשר לקיים מצות כיבוד כראוי ולא יגיע אדם עד תכליתה בכל דקדוקיה, אמנם אם אין לו אב ואם, והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד, א"כ יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי חיסור כלל, לכן אמרו אשרי מי שלא חמאן, ולכן כשבאתה אסתר שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מצטערת שלא היה סיפוק בידה לקיים מצות כיבוד, אם כן יחשב לה לצדקה כאילו קיימה אותה בתכלית השלימות, וא"כ יש בידה גם כן מצות כיבוד לקום נגד זרעו של עשיו, ולכן להכניע להמן, בנו של של עשיו שזכות כיבוד בידו, הוצרך אסתר שהיתה יתומה מאב ואם, לפי הנ"ל אתי שפיר משום דעיקר הנס והניצוה נעשה בזכותה.

(א) וַיְהִי בַיּוֹמֵי אֶחָשֶׁרוּשׁ הוּא אֶחָשֶׁרוּשׁ־הַ
 הַמֶּלֶךְ כִּי מֵהַדּוֹבֵי וְעַד כּוֹשֵׁי שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמָאָה
 מְדִינָה־בָּט: (ב) בַּיָּמִים הָהֵם כָּשְׁבַתְלַ הַמֶּלֶךְ

^{כד} ויהי בימי עיין מגילה י: כל ויהי במי לשון צער. וי בארמית אוי

^{כה} הוא אחשורוש - במגילה יא. הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. משמע שאע"פ שבסוף המגילה נראה שנהפך לבן אבן זה אלא בחיצוניות.

ע"ש - אחשורוש אמר רב אחיו של ראש וכן גילו של ראש אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרג הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימי כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימי שנאמר וישם המלך אחשורוש מס הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. עכ"ל הגמ' ועיין אסתר רבה ז' כ' שאחשורוש שונא ישראל יותר מהמן. ובטעמא דקרא גר"ח קניבסקי כתב קמ"ל שלא נטעה מהמסופר בסוף המגילה שכביכול נעשה אוהב ישראל אינו כן אלא נשאר שונא כבתחילה. נמצא שכל הטוב שעשה היה שלא ברצונו אלא לב מלכים ביד ה'.

^{כז} פרש"י שמלך מעצמו ולא היה מזרע המלוכה. וכן במגילה יב: שהיה שומר סוסים בבית המלך, משמע שאעפ"כ היה חכם ונבון שהצליח למלוך על כל העולם ולא כמו שנראה שהיה טיפש והפכפך. (עפ"י גילוי החסר עמ' ב')

^{כח} מהודו ועד כוש - עיין מגילה יא. שוטנשטיין הערה 50 אריכות בביאור כאן ובסופו מבואר שבפשוטות הודו במזרח אסיה וכוש באפריקה. מאידך מבואר ברש"י ברכות לו: וימא לד: ותרגום יונתן ירמיהו יג כג שהודו היא כוש, וכנראה סובר כמ"ד בגמ' שהן סמוכות זו לזו לכן שמותיהן מתחלפין. אבל ברש"י ע"ז טו. ותרגום יונתן אסתר א' א' משמע שהודו היא ארץ לעצמה.

^{כט} מהודו ועד כוש - עפרש"י שהיו מדינות סמוכות זו לזו ועיין בגמ' מגילה יא. נחלקו רב ושמואל אם היו סמוכות או רחוקות בשתי קצוות העולם עכ"פ לכ"ע אחשורוש מלך על כל העולם. ומקשה המרא"ג מאסתר רבה שם מפורש שכל העולם רנב מדינות ואחשורוש מלך רק על חצי. וא"כ הפסוק סותר סופו את תחילתו. ועיין מדרש שוחר טוב כב כו בתחילה היה שולט מסוף העולם ועד סופו וכשהרג את ושתי מרדו עליו כולן וכיון שנשא את אסתר חזרו לו קצו מדינות בזכותה וכשנפל המן וחזרה הגדולה למרדכי חזרו כולם.

^ל שבע ועשרים ומאה - עיין אסתר רבה א ה' - ר' אלעזר בשם ר' חנינא והלא מאתים וחמשים ושתיים אפרכיות הן בעולם ודוד שלט בכולן הה"ד (ד"ה א' י"ד) ויצא שם דוד בכל הארצות שלמה שלט בכולן הה"ד (מלכים א' ד') ושלמה היה מושל בכל הממלכות וגו' אחאב שלט בכולן וכו'... אמר לו הקב"ה (לאחשורוש) אתה חלקת את מלכותי שאמרת הוא האלהים אשר בירושלם חייך שאני חולק מלכותך ורבנן אמרי אמר לו הקדוש ב"ה אתה חלקת בנין ביתי שאמרת רומיה אמין שתין פתיה אמין שתין חייך שאני חולק מלכותך ויימר מאה ועשרים ושש מה ת"ל שבע ועשרים ומאה מדינה אלא כך אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה נתת עליה אחת לביתי משלך שאמרת (עזרא א') מי בכס מכל עמו יהי

אלהיו עמו ויעל אף אני נתן עליה תוספת אחת משלי שהוסיף לו מדינה אחת בחשבון הה'ד שבע ועשרים ומאה מדינה:

שבע ועשרים ומאה מדינה - בילקוט שמעוני רמז תתרמה שאחשורש זכה לזה כיון שעתיד ליטול את אסתר בת בתה של שרה שחיה קצו שנים. וצ"ע הקשר

ל כשבת - צ"ע למה "כשבת" ולא בשבת. ועיין בגמ' מגילה יא: כי עד סוף שנה שניה למלכותו עדיין לא נתישבה דעתו מדאגה שנשלמו שבעים שנה לגלות והיהודים יגאלו. וצ"ע מאסתר רבה א' י' שכתוב "כשבת" כיון שלמלכי עכו"ם אין ישיבה. **המרא"ג הקשה** על המדרש שגם במלך ישראל כתיב כשבת בדברים יז יח והיה כשבתו על כסא ממלכתו.

עוד ראיתי בזה שכיון שלא היה ממשפחת מלוכה ומלכותו מכח שהיה חתן של מלך לכן לא נתישבה מלכותו שמצד עצמו עד עכשיו ועיין לקמן פסוק יג עה"פ יודעי העיתים.

ועיין מגילה יא: שכולם טעו בנבואה ירמיהו פרק כט (י) **כִּי כֹה אָמַר יְדֹדְךָ כִּי לִפִּי מְלֵאָה לְבָבְךָ שְׁבָעִים שָׁנָה אֶפְקֵד אֶתְכֶם וְהִקְמַתִּי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרֵי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה:** וטעו בפירוש "מלאה לבבל" **בלשצאר** סבר שהכוונה מאז שנבוכדנצר עלה לשלטון ואחרי שנה כבש את הארץ והכניע את יהויקים, נמצא 45 שנה של נבוכדנצר ועוד 23 של אויל מרודך ועוד 2 שנים של בלשצאר שה'כ שבעים שנה ואז הוציא כלי המקדש כמבואר בדניאל ה' כג.

ואחשורוש אמר בלשצאר טעה כי האמת שצריך לחשב מהגלות אל בבל, דהיינו גלות יהויכין עם החרש ומסגר דהיינו כל חכמי ישראל שהיתה 8 שנים לשלטון נבוכדנצר, שה'כ 37 לנבוכדנצר 23 לאויל מרודך 3 לבלשצאר 5 לדריוש המדי וכורש 21 לעצמו והן הסתיימו בתחילת שנה שלישית למלכותו של אחשורוש ואז הוציא כלי המקדש בשמחה שדסבר שלא יגאלו, ובא שטן וריקד ביניהם והרג את ושת'.

אבל באמת **החישוב האמיתי** היה מחורבן הבית שהיה בשנה 19 לנבוכדנצר (והשנים מקוטעות לכן יש להפחית 2 שנים) והן- 26 לנבוכדנצר 231 לאויל מרודך 3 לבלשצאר 4 לדריוש המדי וכורש, 14 של אחשורוש 11 של דריוש בנו. שה'כ 70 שנה מהחורבן.

ועי"ש דף יב. שגם **דניאל** טעה בחשבון דכתיב "בינתי בספרים" כי תחילה סבר כאחשורוש שמונים מגלות יהויכין וכשראה שעומד להסתיים ולא נגאלו התפלל וצם וחזר לעיין בפסוקים עד שבא גבריאל ופירש לו שהכוונה מחורבן הבית כמ"ש בדניאל "למלאה לחרבות ירושלים", ובאמת "מלאה לבבל" אינה טעות גמורה אלא רמז לפקידה בעלמא, בשנת נב שנים לחורבן במלכות כורש שמלך לפני אחשורוש שאז יתחילו בבניין הבית אבל יפסק עד שיושלם ע' שנים מהחורבן אחרי עוד יח. שדניאל חישוב מכיבוש יהויקים שנה 2 לנבוכדנצר דהיינו 66 שנים לנבוכדנצר ואויל מרודך 31 לבלשצאר 11 לדריוש המדי ובעלות כורש טעה לחשוב שתהיה הגאולה, ובאמת היתה פקידה בעלמא וכורש באמת ציוה לבנות את הבית כמ"ש (עזרא א ב) **כֹּה אָמַר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מְמַלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְדֹד אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה:** (ג) **מִי בְכֶם מְקַל עִמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת בֵּית יְדֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:** נמצא שמיד כשפסק שלטון בבל והתחיל שלון מדי ניתן רשות לחזור לארץ. וכנבואת ירמיהו שאחרי נב שנים של שממון יחזור לארץ (מהרש"א)

אֶחָשׁוּרֹשׁ לֵאמֹר עַל כֹּסֵא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשֵׁן
הַבִּירָה: לֵב (ג) בְּשָׁנַת שְׁלוֹשִׁי לְמַלְכוּלֵי עֲשָׂה מְשִׁתָּה
לְכָל שָׂרֵיו וְעַבְדָּיו חֵיל פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים לֵאמֹר
וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו: (ד) בְּהִרְאֵתוֹ אֶת עֵשֶׂר כְּבוֹד

^{לא} **אחשורש** – עיין ילקוט שמעוני רמז תתרמה- תחילת ברייתו של עולם הגדולה לבכורים שת נתן לאנוש וכו' עד שם שבמקום לתת לעולם בכורו נתן לארפכשד שאברהם אבינו יצא ממנו, ואח"כ ליצחק ויעקב שנתן ליהודה והוא לפרץ (טו דורות) עד צדקיהו. אמר הקב"ה כל זמן שהיה הגדולה לישראל בין טוב ובין רשע זה לא לווה וזה פורע מכאן תחזור לזרע עולם שנאמר כשבת המלך אחשורש על כסא המלכות אשר בשושן הבירה. ואין שושן אלא עילם שנאמר ואני בשושן הבירה אשר בעילם. **ומקשה המרא"ג** מב"ב קלג: המעביר נכסיו אפילו מבן צדיק לבן רשע אין רוח חכמים נוחה הימנו. וקשה ששם העביר מעילם ויעקב העביר מראובן.

^{לב} **על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה** - הגר"א שואל הרי מלכות אחשורש היא המשך של נבוכדנצר שהיה בבבל ואיך הגיע לשושן בפרס וביאר שרצה לעשות כסא כמו של שלמה המלך ולא מצא בעלי מלאכה מוכשרים לה אלא בשושן וכשרצה להעבירו לעיר הבירה מצאו כבד וגדול שא"א להעבירו לכן העביר את עיר הבירה לשושן והיה זה בהשגחה שדייקא שם גרו מרדכי ואסתר.

^{לד} **בשנת שלש למלכו** – במגילה יא: כי רק אחרי ב' שנים בתחילת שנה שלישית נתיישבה דעתו, כי עד אז היה דואג שהיהודים יגאלו אבל בסוף שתי שנים למלכותו נסתיימו ע' שנה של גלות לפי חשבוננו ובטח ששוב לא יגאלו והוציא כלי המקדש.

^{לה} **בשנת שלש למלכו** - באסתר רבה א' טו - אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אִימִי, אַרְבַּעַה דְּבָרִים טוֹבִים הָיוּ בְּאוֹתוֹ הָאִישׁ, עָשָׂה שְׁלֹשׁ שָׁנִים בְּלֹא כְּתָר וּבְלֹא כֹסֵא, וְהִמְתִּין אַרְבַּע שָׁנִים עַד שֶׁמִּצָּא אִשָּׁה הַהוֹגֵנֶת לוֹ, וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה דָבָר עַד שֶׁנִּמְלָךְ. אָמַר רַבִּי פְּנִיחָס וְכָל מִי שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בּו טוֹבָה הָיָה פּוֹתְבָהּ, הַדָּא הוּא דְּכָתִיב (אסתר ו, ב): וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְּכִי וּגו'. **הקשה המרא"ג** מהרמב"ם (ע"ו י' ד') וְכֵן אֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן וְאֶפְלוּ לִזְמַר פְּמָה נֶאֱמַר עוֹבֵד פּוֹכְבִים זֶה בְּצוּרָתוֹ. קַל וְחֹמֶר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָ מַעֲשָׂיו אוֹ שְׂיַחֲבֵב דְּבַר מְדַבְּרֵיהֶם שְׁנֵאמַר וְלֹא תִחַנְּם לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיהָ.

זה קשה גם על ברכות ה: תניא אמר רבי עקיבא בשלשה דברים אוהב אני את המדיים כשחותרין את הבשר אין חותרין אלא על גבי השולחן כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה אמר רב אדא בר אבהו מאי קראה וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו: תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים הן צנועין באכילתן וצנועין בבית הכסא וצנועין בדבר אחר: (צ"ע הרי ידוע שהרמב"ם קיבל הרבה מהחכמת אריסטו היוני והרי אמר שאסור שיחבב דבר מדבריהם)

^{לז} **הפרתמים** - שליט בלשון פרס

מְלָכוֹתָיו וְאֵת יָקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים
 שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם לַיּוֹם: (ה) וּבְמִלּוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה
 עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעָם לֵב הַנְּמַצְאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה
 לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתֵּה שִׁבְעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת
 בֵּיתֵן: הַמֶּלֶךְ:

¹⁷ בהראותו את עושר כבוד מלכותו מגילה יב. א"ר יוסי בר חנינא מלמד שלבש (אחשוורוש) בגדי כהונה (שהביא נבוכדנצר מירושלים) כתיב הכא (אסתר א-ד) יקר תפארת גדולתו וכתוב התם (שמות כח-ב/מ) לכבוד ולתפארת

¹⁸ שמונים ומאת יום – לכאורה זה מיותר כי העיקר הוא המשנה השני שבעת ימים לאנשי שושן שבו הרג את ושתי. וראיתי מבארים (גילוי החסתר עמ' ה' ו' בשם יוסף לקח) שרצה להראות עושרו וכבודו נמצא מאה שמונים ושבע ימים התאמץ לרדוף אחר הכבוד, וביום האחרון הכבוד ברח ממנו. ובשם הגר"א שכתב תת"פ אוצרות היו לנבוכדנצר וטמן אותם בנהר פרת, וגילה הקב"ה לכורש על מקומם בשכר שפקד לבנות את בית המקדש, ומכורש ירש אותם אחשוורוש. ענין המשתה היה כדי להראות את עושרו לשאת חן בעיניהם, אך אין זה כבוד למלך לקרותם כך ולהראותם, ולכן עשה משתה, וכטוב ליבם הלך עמהם להראותם. והראה ששה אוצרות בכל יום כמ"ש חז"ל, והם המפורשים בפסוק זה: עושר, כבוד, מלכותו, יקר, תפארת, גדולתו, הרי ששה אוצרות. נמצא שהיה צריך מאה ושמונים יום, כד להראות תת"פ אוצרות, ולכן עשה משתה ק"פ יום. ופירוש הפסוק "בהראותו" - כלומר באותם הימים שהראה להם את העושר, ששה אוצרות בכל יום. "ימים רבים" - עשה באותן הימים משתה, וכמה הם הימים שמונים ומאת יום.

¹⁹ בתרגום יונתן לעיל (א ג) מבאר שתחילה עשה משתה למדינות הרחוקות לפייס אותן אחרי שמרדו בו והכניען, ואח"כ עוד שבוע משתה לבני העיר שושן ובמגילה יב. נחלקו רב ושמואל האם עשה בחכמה או בטפשות. מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך הני הוו קיימי בהדיה. וביאר המהרש"א דמ"ד פקח היה דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו ומ"ד טפש היה דאם היו חזרו הנך רחוקים למרדו בו הוו הנך קיימי בהדיה.

²⁰ עיין אסתר רבה ז' יג – שכל כוונתו במשתה עפ"י עצת המן להכשילם בונות כי אלהיהם שונא זימה. זה לשונו - אָמַר הַמֶּן לְאַחְשׁוּרוֹשׁ אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוֹ שׁוֹנֵא זִמָּה, הַעֲמֵד לָהֶם זִוְנוֹת, וְעָשָׂה לָהֶם מִשְׁתֵּה וְגַזַּר עֲלֵיהֶם שְׁיִבּוּאוּ כָּלֶם וְיֵאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְיַעֲשׂוּ כְּרִצּוֹנָם, שְׁנֵאמַר (אסתר א ח) לְעִשׂוֹת כְּרִצּוֹן אִישׁ וְאִישׁ. כִּיֹּן שְׁרָאָה מִרְדְּכִי כִּף עֲמֵד וְהִכְרִיז עֲלֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם לֹא תִלְכוּ לְאָכַל בְּסַעֲדַתוֹ שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ, שְׁלֹא הַזְמִין אֲתֶכֶם כִּי אִם לְלַמֵּד עֲלֵיכֶם קְטִיגוֹרִיא. כְּדִי שִׁיְהֵא פִתְחוֹן פֶּה עִם מֵדַת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא שְׁמַעוּ לְדַבְרֵי מִרְדְּכִי וְהִלְכוּ כָּלֶם לְבֵית הַמִּשְׁתֵּה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל שְׁמוּנָה עָשָׂר אֶלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת הִלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֵּה וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְנִשְׁתַּכְּרוּ וְנִתְקַלְקְלוּ.

²¹ גינת ביתן - פרש"י שהם שני מקומות הגינת היא מקום זורע ירקות והביתן מקום נטוע אילנות. אבל בגמ' מגילה יב. רב ושמואל חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר הושיבין בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסין לביתן והחזיקתן במתניתא תנא

(ו) חוֹר כַּרְפֵּס וְתַכְלֵת מֵאֵי אַחוּזִימְב בְּחַבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן
עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְטוֹת זָהָב וְכֶסֶף מִגְּ
רִצְפַת בְּהֵט וְשֵׁשׁ מִדְּרֵי וְסַחֲרֵת מֵהַ: (רצפת פ בלא הגש,
ואם קרא בדגש צ"ע אם נחשב שנוי משמעות ועיין היכל הברכה)
(ז) וְהַשְּׁקוֹת בְּכָלֵי זָהָב מִכֶּלִים וְכֶלִים מִכֶּלִים שׁוֹנִים מִיַּיִן

הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן. וביאר המהרש"א . - שלשה מקומות הן דחצר מקום פנוי שמשמששין בו וגינה מקום זריעה וביתן מקום נטוע אילנות כפרש"י שם ואי מלשון בית ממש כפי' המפרשים ופליגי ביה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה:

מא מגילה יב. - חור כרפס ותכלת מאי חור רב אמר חרי חרי (חור לשון חור דהיינו מצעות סרוגים במחט ועשויים נקבים נקבים). ושמואל אמר מילת לבנה (חור לשון חור דהיינו מצעים מצמר יקר בצבע לבן) הציע להם. כרפס אמר ר' יוסי בר חנינא כרים של פסים (כר מצמר יקר הנקרא פס).

מב אחוז - פרש"י רקום דהיינו שהבדי חור וכרפס ותכלת היו מרוקמים בחבלי בוץ וארגמן אותם פרס להם על גלילי כסף ועל עמודי שש וכל זה והמיטות של זהב וכסף היו על רצפת אבנים טובות של בהט ושש ודר וסוחרת. והאלשיך פירש שלא רקום בחבלי בוץ וארגמן אלא תלויים בהם לעשות צל.

מג על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף - מגילה יב. - תניא ר' יהודה אומר הראוי לכסף לכסף (שר פשוט הראוי רק למיטת כסף קיבל מיטת כסף) הראוי לזהב לזהב (ושר חשוב קיבל מיטת זהב) אמר לו ר' נחמיה א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה אלא הם של כסף ורגליהן של זהב. כתב המהרש"א ואפשר דהמטות גופייהו מכוסים במצעות יפות דרכן לעשות רגליהן הנראים יותר חשובים ויקרים: עוד כתב בשם התוס' וא"ת למ"ד לעיל הראוי לגינה כו' א"כ מטיל קנאה בסעודה וי"ל דס"ל כיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה עכ"ל:

מז בהט ושש מגילה יב. - א"ר אסי אבנים שמתחוטטות על בעליהן וכן הוא אומר (זכריה ט-טז) אבני נזר מתנוססות על אדמתן.

מח ודר וסוחרת מגילה יב. - רב אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כזהרים דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סוחרה

מט בכלי זהב - באסתר רבה ב' י' רבי פנחס בשם רבי יצחק אמר והלא נפשו של אדם חוטה לשתות בשל זהב, אלא אלו כוסות דייטיריטא של כלי זכוכית, שרואין צל פניהם בהם יפין ויקירין ככלי זהב. הקשה המרא"ג מבואר שכלי זכוכית יותר מהודר מזהב ומדוע מנהג ישראל להדר לקדוש והבדלה בכוס כסף.

מז חור וכרפס וכו' וכלים מכלים שונים - מדוע לא סיפר זאת במשתה הראשון ותיריך (גילוי ההסתר) עפ"י מגילת סתרים שכל כונתו בדברים אלה היה להכשיל את היהודים ובמשתה הראשון לא היו יהודים.

ראה מגילת סתרים (לר"י מליסא) צורך סיפור הנס זה להורות עוצם מחשבתו היה רק להחטיאם וע"כ עשה מקום ישיבתם מבויץ וארגמן שהוא משעטנו ועשה בגוונים כנגדן שיוון עיניהם בהנאת הגוונים לשכחם מלחשוב ביראת השם וגם כאשר ישאו עיניהם להסתכל בהגוונים שכנגדם יראו ג"כ בפני הזונות: על גלילי כסף. כסף הוא מלשון תאוה אמר שהרבה דברים שגוללין כוסף ותאוה: ועמודי שש

מַלְכוּת רַב־מַחֲוֵה פֶּיַד הַמֶּלֶךְ: (ח) וְהַשְׁתַּיָּה כְּדַת מַטְּ אֵינְ אֵינִים כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת

על רצפת. ידוע שאת זה לעומת זה עשה אלקים וכשם שהיו צריכין משכן ואדנים וקלעים ועמודים להמשכת קדושה כן העושין טלמסאות להמשכות הטומאה צריכין דברים הממשיכין הטומא' וכן צריכין לבגדי' צבועים כמבאר' בפרסד ולזה עשה גם הוא רצפת בהט ויש במקו' עמודי' ואדני' וקלעי' להמשכ' הטומא'. והשקות בכלי זהב. עיין במחיר יין שזה כינוי לנשים שנקרא' כלי' וכלים מכלים שונים. שהחליף להם בכל פעם זונות אחרי' להרבות תאוות המשגל כי בהתחלף גופי הזונות נוסף התאוה:

והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים - במגילה יב. משונים מיבעי ליה? אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים (בלשאצר וחברתו) כלו מפני כלים ואתם שונים בהם?

וכן מבואר במגילה יא: אמר (בלשאצר) השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו היינו דקאמר ליה דניאל (דניאל ה-כג) ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די בייתיה היתיו קדמך וכתיב (דניאל ה-ל) ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא [כשדאי] וכתיב (דניאל ו-א) ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתי' ותרתין אמר איהו מיטעא טעי אנא חשיבנא ולא טעינא מי כתיב למלכות בבל לבבל כתיב מאי לבבל לגלות בבל כמה בצירן תמני חשיב ועייל חילופייהו חדא דבלשצר וחמש דדריוש וכורש ותרת' ידידיה הא שבעין כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו בא שטן וריקד בנייהן והרג את ושתי'. **הקשה המרא"ג** איך אפשר לומר שהשתמשו בכלי המקדש הרי מסופר בעזרא פ"ב ז-יא שכורש העלה את כל כלי המקדש לירושלים.

המקנה קדושין נד. מקשה מדוע נענש אחשורש על כלי המקדש ולא נענש על בגדי כהונה שלבש? ותירץ שהכלים קדושים קדושת הגוף והבגדים קדושת דמים. לכן הבגדים מיד שלבש אותם נחללו ואילו הכלים נשאר קדש ומעל בהם שוב ושוב בכל השתמשות. **הקשה המרא"ג** מנדרים סב. אמר ר' יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם קל וחומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו כלי חול שנאמר (יחזקאל ז-כב) ובאו בה פריצים וחיללוה כיון שפרצום נעשו חול נעקר מן העולם דכתיב (דניאל ה-ל) בה בליליא קטיל בלשצר.

מ"י ויין מלכות רב - חז"ל דרשו שהשקה כל אחד ביין זקן ממנו. ראיתי בשם המהר"ל קשה מדוע מאריך כמה פסוקים בכמות ואיכות היין ואילו את האכילה מבאר בקיצור מאד. ותרץ כיון שעיקר הנס היה ביין שעל ידו השתכר אחשורוש והרג את ושתי. (עפ"י גילוי ההסתר עמ' ח')

מ"ט והשתיה כדת - עיין מגילה יב. והשתיה כדת של תורה שאכילה מרובה משתיה. והתוס' הקשו מנדה כה שהמנהג הנכון להשוות שתיה לאכילה, ואילו המרבה בשתיה עצמותיו סכויין. ותירצו שבאמת הנכון הוא להרבות מעט בשתיה על אכילה ועצמותיו סכויין היינו שמרבה מאד. ועיין ערוך לנר שם

ומקשים לשם מה מסופר כל זה? ותרצו שכשאכילה מרובה משתיה אזי לא באים לשכרות ולזה התכווין אחשורוש שתהיה הסעודה מכובדת וזהו **"אין אונס"** שנתן לכ"א יין מדינתו שרגיל בו ולא ישתכר (כמבואר בפרש"י מגילה יב). ואעפ"כ לב מלכים ביד ה' והוא בעצמו השתכר. (גילוי ההסתר בשם מהר"ל)

כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁנָא: (ט) גַּם וְשִׁתִּי הַמְלָכָה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמְלָכוֹת אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ

¹ **כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ** - עיין מגילה יב. אמר רבא כרצון מרדכי (דכתיב בו איש יהודי) וכרצון המן (דכתיב בו איש צר ואויב) ופרש"י שהם היו השרי משקים בסעודה. והקשה עיון המגילה איך הסכים מרדכי לזה? הרי בעצמו הזוהר שלא ילכו לשם כמבואר בתרגום. והגר"ח קניבסקי תרץ שרצה להשגיח על היין מנסך ולזרוק קיסם לתנור שלא יכשלו בבישולי ופת עכו"ם.

עֵינֵי מַהֲרִשָּׁא שם שהקשה על פרש"י. וזה לשונו- ואין פירושו מבורר לי דאדרבה משמע דיסד המלך את שרי המשקים שיעשו כרצון איש ואיש השותה. ונראה כפי' התרגום למעבד כרעות גברא דבית ישראל וכרעות גברא דכל אומה ולשון ומדכתיב איש ואיש בלשון יתר אמרו כי תלה הכתוב כלל ישראל במרדכי והיינו כרצונו שלא להאכילן ולהשתותן דבר איסור דמרדכי גופיה ודאי דלא היה נהנה כלל מאותה סעודה וכן תלה כלל האומות בהמן שרצונו בכל אכילות:

הַקְשָׁה הַמַּרְפָּאִיג על המהרש"א ממגילה יב. שרשב"י אמר לתלמידיו שישאלו נתייבנו כליה על שנהנו מסעודת אחשוורוש והאחרונים הקשו שעל הנאה לבד לא מתחייבים כליה. ותירצו שהיו שם איסורי תורה. וראש יוסף תירץ שהאכילם חלב שהוא בכרת. **עֲרוֹת דָּבֵשׁ** על הגמ' ש"א וא' השקה יין מדינתו כדי להכשיל את ישראל באכילת טבל שהוא במיתה בידי שמים. ומגילת סתרים ומלא **הַעוֹמֵר** פירושו עה"פ "בחבלי בוץ וארגמן" פירושו שהיה צמר ופשתים.

² **יְדוּעָה** היא שאלת המפרשים (מהר"ם שיף מנות הלוי ועוד) מדוע לא היה כלי זמר במשתה אחשוורוש שעשה הכל כדי לפאר ולהאדיר את משתהו? ויש להוסיף עוד על הקושיה, ולשואל, מדוע לא השתמש בכלי השיר שהיו בבית המקדש לאיין מספר, כדרך שהשתמש בשאר הכלים? ורק 'להשקות' בכלים מכלים שונים. ויתכן לפרש, על פי מה שראיתי (איני זוכר היכן), שעד חורבן הבית לא היתה חכמת הנגינה כהה ובכלי שיר, אלא ביד הלויים, שהשתמשו בה לצורך המקדש ועבודתו, ולאחר החורבן נתפורה חכמה זו בין האומות, שעדיין לא הגיעו אפילו למקצת שהיה בבית המקדש. ומהלויים לא יכלו לבקש שינגנו שהרי ידוע (בראשית רבה ויצא) שהלויים קצצו אצבעות ידיהם, כשתבעו מהם הבבלים שירו לנו משיר ציון, ולכן לא היה מי שידוע להטיב נגן באיכות בסעודה, וגם מי שהגויים שלמדו קצת נחשבו כחוכא ואיטלולא בעיני היהודים, שהבינו בערך הנגינה הטובה, וכדי בזיון וכיסופא. עוד נזכר לומר כי מה שאחשוורוש לא דרש מהם שינגנו לו הוא כיון שידע מהמעשה של הלויים, והבין מכך עד כמה קשה הדבר בעיני ישראל לשיר בכלי המקדש במקום זר ומחולל, עד כדי מסירות נפש, ולכן לא הניח לבקש זאת מהם. ומלבד זאת הרי רצה לעשות כרצון איש ואיש, ולכן לא היתה השירה בכלי במשתה אחשוורוש, כיון שלא היה מי שינגן. (הדעת מביאור הרב ישראל גוטמן למגילה)

עוֹד מַדּוּעַ לֹא הָיוּ כָלִי זֶמֶר בַּמִּשְׁתָּה אַחֲשׁוּרֻשׁ עיין מעדני אשר תשעא - כי בעיני נגינה אין כל דעות בני אדם שוות, החביב על זה אינו אהוב על חבירו, והנגינה נשמעת בעל כרחו של האדם שאי אפשר לאטום את האוזן, ואחשוורוש היה רוצה לשמח את כל אורחיו לכן לא הביא שום כלי זמר, משא"כ בשאר דברים כל אחד היה יכול לברור מה שרוצה, כך תירץ במהר"ם ערמה, וכן במהר"ם שיף חולין בדרשים נחמדים. אבל ביוסף לקח תמה עליו לא ידעתי מה עשה למי שאינו שותה יין וריחו מזיק לו אשר מי יעצור הריח, ומה עשה למי שעניני כחות וראיית הגוונים מזיק לו. **עוֹד תִּרְוַץ** אין ספק שהיה שם כל מיני זמר ושיר, ומי שלא היה חפץ לשמוע בטלה דעתו אצל כל אדם, ומה שהוקשה למהר"ם עראמה מדוע לא הזכיר, נראה לתרץ שלפי היות הניגונים וכלי זמרים נמצאים בכל סעודות המלכים אין גם אחד שלא יתנהג בהם, לפי זה לא הזכירם כי לא הזכיר פה רק הדברים שעשה אחשוורוש בענין המשתה הזה,

אַחֲשׁוּרוּשׁ: ס (ו) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בֵּינָן אָמַר לְמַהוֹמָן בְּזָתָא חֲרִבּוֹנָא בְּגָתָא וְאַבְנֵתָא וְתַר וְכַרְפְּסֵי שְׁבַעַת הַפְּרִיסִים הַמְשַׁרְתִּים אֶת פְּנֵי

ממה שלא קידם לו שום מלך לעשות כן, אבל הדברים שהם נמצאים בכל הסעודות של המלכים לא הוצרך להזכירם כאן, ולפי זה אתי שפיר למה לא הזכיר המאכלים שהאכלים, לפי שלא היה באכילה שינוי חדש מה שלא היה בסעודת מלכים אחרים לכן לא הזכירם. כך תירץ ביוסף לקח אסתר א' ו', וכן במהר"ם שיף סוף חולין בדרושים נחמדים. **עוד תרוץ** הסעודה היה בלא אונס שלא להעביר ישראל על דתם באונס רק מרצונם הטוב, וכמו שכתוב לעשות כרצון איש וכרצון מרדכי והמן, וישראל גזרו על עצמן מיום החורבן בשיר לא ישתו יין, גיטין ז'. ואם היו שם כלי זמר לא יבואו ישראל על המשתה, כך תירץ במהר"ם שיף סוף חולין בדרושים נחמדים, ועיין מעדני אשר (דברים תשע) אריכות על מה שמכו לשמוע כלי זמר בזמנו. **עוד תרוץ** יש אנשים המתעמקים בנגינה ומאבדים חושיהם הארציים וכמעט שאינם יודעים באיזה מקום הם נמצאים, ויש אנשים השוקעים בשינה ובחלומות וגופותיהם דומים כאילו נסתלקה מהם הנשמה, והרי הם כתינוקות המוטלים בעריסה ואמותיהם מזמרות להם אגב עננוע שיר ונגון והם נרדמים, וכיון שרצה אחשורוש שיאכלו וישתו ויעברו על התורה לכן לא הביא מנגנים, (כך תירץ בספר ילקוט מעם לודו אסתר א' ו' עמ' כז)

קושיא הנ"ל הביא בגילויי ההסתר טו שאלשיך הקשה בשם רמ"ע מפאנו ובשם ר' יעקב גלינסקי ז"ל תרץ שאם היתה תזמורת לא היו שומעים את קול משתה הנשים ולא היו מדברים מהן ולא היה מתברר אחשורשו ביופי אשתו ושולח להביאה ולא הית הנהגתו.

ב **השביעי** - למשתה שעשה לכל בני שושן הבירה. רבי יהושע בן לוי אמר זה יום השבת (אסתר ג' יא).

ב **כטוב לב המלך ביין** - עיין מגילה יב : אטו עד השתא לא טב לביה ביין? אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות. ועיין מעדני אשר תרומה תשפא - קושיית האחרונים מה תרץ רבא? ותרץ בשם הגר"א והכתב סופר שהכוונה למלכו של עולם. רוצה לומר שזכות שמחת סעודות שבת הביא את גאולת נס פורים. ובשם האדמו"ר מבעלו שזהו שכתוב (תהלים כג ה) תערוך לפני שלחן נגד צוררי. רוצה לומר שע"י זמירות על שלחן שבת אפשר לנצח את האויבים.

כטוב לב המלך ביין - עיין אסתר רבה ג' יא - אָמַר רַבִּי יִצְחָק עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים אֵין לָהֶם טוֹבָה, דְּקָתִיב (קהלת ת, א): וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע וְגו', אֲתִיבּוֹן וְהִקְטִיב פְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בֵּינָן, אָמַר לוֹ כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ אֵין פְּתִיב פֶּאֶן אֶלָּא פְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ, טוֹבָה וְאֵינָה טוֹבָה, אֶבֶל טוֹבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, טוֹבָה שְׁלָמָה, שְׁנֵאמַר (מלכים א, ת, סו): וַיִּלְכְּוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמָחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כֵּל הַטּוֹבָה וְגו'. **הקשה המרא"ג** דלקמן (ה' ט') 'ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לבי'. ואינה קושיא כלל שהרי המשך הפסוק וכראות המן את מרדכי וכו' וימלא המן על מרדכי חמה. ועוד שמיד למחרת תלו אותו על עץ, האם לכוז טובה כיוון המדרש.

ב **צ"ע לאיזה טעם** פרטה המגילה את שמות כל השבעה תרץ הטעמא דקרא עפ"י התרגום: מהומן - דמתמני על מהומתא, פירוש שהיה ממונה על המהומות. ביזתא - בוז ביתא וכו'. פירושם של שמות אלו, שסריסים אלו היו ממונים על המהומות ועל הביזות, ובאו לושתי בדרך מהומה ובהלה והיפזון שתבוא מיד כדרך שמביאים אסירים. לכן נעלבה ולא רצתה לבוא, אבל אילו היו מבקשים ממנה בדרך כבוד ומוליכים אותה כדרך שמוליכים מלכה, הייתה מסכימה לבוא. ומיד ה' היתה זאת שישלח המלך בעלי מהומה אלה כדי שתסרב ותיהרג. (גילויי ההסתר עמ' יב)

הַמֶּלֶךְ אֶחָשֵׁרוּשׁ: (יא) לְהָבִיא אֶת וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה
 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ^{יג} בְּכֹתְרִי מַלְכוּת לְהִרְאוֹת הָעַמִּים
 וְהַשָּׂרִים אֶת יַפְּיָה כִּי טוֹבַת מְרָאָה הִיא:
 (יב) וּתְמַאֲזֵנִי הַמֶּלֶכָה וְשֵׁתִי^{יד} לְבוֹא בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ

^{יג} קשה הרי כל כוונתו להראות יפיה לשרים ומדוע שלח לומר לה שתבוא רק לפני המלך גילויי ההסתר (טו) בשם מנות לוי ותרץ כי חשש שלא תרצה להראות כך לפני השרים.

^{יז} בכתר - מגילה יב: בכתר לבד. עיין תרגום יונתן - וגזר מלכא על אלין שבכא רבניא לאיתאה ית ושתי מלכתא ערשילתא על עיסק דהות מפלחא ית בנתא דישראל ערשילין ומנפסן עמר וכתן ביומא דשבתא ובגין כן אתגזר עלה לאיתי ערשילתא ברם כלילא דמלכותא על רישה בגין זכותא דאלביש נבוכנצר אבוי דאבא ית דניאל ארגונא ובגין כן גזר למהוי אתיא קדמוי בכלילא דמלכותא לאחזאה לעממא ורברבניא ארום שפירת חיזו היא: **מקשה המרא'יג** מבואר בתרגום שבלא כתר היה יותר בזיון ורק כיון שהיה לה זכות אביה לכן התירה לבוא בכתר. וקשה מסוטה ח: שם מבואר שערום ועליו תכשיטים כולם צוחקים עליו, והבזיון הרבה יותר גדול מערום בלא כלום.

בכתר - מגילה יב: בכתר לבד וצ"ע הרי היה פרסי (אסתר רבה א' ג') והם ידועים כצנועים. עיין ברכות ח: תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים הן צנועין באכילתן וצנועין בבית הכסא וצנועין בדבר אחר (כמבואר בכתובות מה. שהיו משמשים בבגדיהם): והגרא' (או"ח ג' ב' ס"ק ב') ציין לברכות סב. שאין קוראין צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא ובעירובין שלמדו צניעות מחתול שמכסה צואתו ועיין לקמן דף כו. שבבית כסא של פרסיים הצואה מכוסה. וצ"ל שנכנס יין יצא סוד שכל צניעותם אינה אלא מנהג ולא טבע.

קשה מאד כיצד העיזו השרים כל כך פניהם במלך לבקש כזו בקשה שיראה להם את אשתו בבזיון כזה, וכיצד יתכן שהסכים? ואע"פ שאמרה לו דברי טעם כמבואר במדרש שאם תמצא חן בעיניהם יהרגוהו ואם לא אזי יתבוזה, ומדוע לא התיעץ על זה עם יועציו? (גילויי ההסתר יג)

^{יז} **ותמאז** - עיין אסתר רבה (ג' יד) שְׁלַחַה וְאִמְרָה לֹו דְּכָרִים שְׁהֵן נוֹגְעִין בְּלִבּוֹ, אִמְרָה לֹו אִם רֹאִין אוֹתִי נָאָה, הֵן נוֹתְנִין עֲיִינֵיהֶם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בִּי וְהוֹרְגִים אוֹתִי, וְאִם רֹאִין אוֹתִי כְּעוֹרָה, אֵת מִתְגַּנֶּה בִּי. רְמִזְתּוֹ וְלֹא נִרְמָז עֲקָצְתּוֹ וְלֹא נִעְקָז, שְׁלַחַה וְאִמְרָה לֹו קוֹמִים אִיסְטִבְלָאטִי שֶׁל בֵּית אֲבָא הֵייתְּ וְהֵייתְּ לְמוֹד לְהִיֹּות מְכֻסִּים לְפָנֶיהָ נְשִׁים וְזוֹנֹת עֲרֻמוֹת, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּכְנַסְתָּ לְמַלְכוּת לֹא תִזְרַתְּ מִקְלָקוּלָהּ, רְמִזְתּוֹ וְלֹא נִרְמָז עֲקָצְתּוֹ וְלֹא נִעְקָז, שְׁלַחַה וְאִמְרָה, אִפְלוּ אֲנִדְתִּיקוּם שֶׁל בֵּית אֲבָא לֹא נִדְוְנוּ עֲרַמִּים.

ותמאז - פרש"י עפ"י מגילה יב: - רבותינו אמרו לפי שפרחה בה צרעת כדי שתמאז ותהרג לפי שהיתה מפשטת בנות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת נגזר עליה שתפשט ערומה בשבת.

ותמאז המלכה ושתי - במגילה יב: מכדי פריצתא הואי דאמר מר שניהן לדבר עבירה נתכוונו מאי טעמא לא אתא? אמר רבי יוסי בר תינאי מלמד שפרחה בה צרעת במתניתא תנא [בא גבריאל ועשה לה זנב] **צ"ע** שהאור החיים כתב טעם אחר מעצמו למה סירבה כיון שרצה להראות יפיה לא רק לחשובים אלא לכולם וגם לפחותי העם וזה אינו לכבוד.

המרא'יג מקשה מגדרים לט': (דרש רבא "אם בריאה יכרא ה'", פ"י אם ישנה בריאה ניחא ואם אין אזי יכרא עכשיו בריאה לבלוע את קרח ועדתו, ומקשה הגמ' שרק ז' דברים עלו במחשבה להבראת קודם שנברא העולם שא"א לעולם בלעדיו. ובריאה זו לא ביניהן, ותרצה הגמ' שכונת משה רבנו שהגנה שהוא מהשבעה דברים אם יש לו פה כאן מוטב ואם אין לו פה כאן לבלוע

אֲשֶׁר בְּיַד הַסְּרִיסִים וַיִּקְצַף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בְּעֵרָה בּוֹנִי: (יג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יְדַעִי

אותם אזי יבא לו עכשיו פה כאן ומקשה הגמ' מהכתוב אין כל חדש תחת השמש. ותיצרה שהכוונה אם פה הגהנם נמצא כאן מוטב ואם לא אזי עכשיו יתקרב לכאן ויבלע אותם.) שאין חדש תחת השמש א"כ איך יתכן לעשות לה זנב.

עין גלגולי נשמות להרמ"ע מפאנו - אות ו - [ב] ושתי נתגלגלה בהיא פרה שמכר אותו חסיד, ולא היתה רוצה לחרוש בשבת, היא ושתי כי היא היתה רוצה שיעשו בנות ישראל מלאכה בשבת, ואותו חסיד היה מכירה כדי שלא להנאותה גם כן מכרה, ולחש באזנה כמו שלחש אליהו לב' פרים, ואותו גוי המתגייר על זה הוא אחשורוש, ואז היה תיקונה:

פסיקתא רבתי - פרשה יד - אמרו רבותינו מעשה היה בישראל אחד שהיה לו פרה אחת חורשת נתמעטה ידו ומכרה לו לגוי אחד כיון שלקחה הגוי וחרשה (עמה) [עמו] ששת ימים של חול בשבת הוציאה שתחרוש עמו ורבצה לו תחת העול היה הולך ומכה אותה והיא אינה זזה ממקומה כיון שראה כן הלך ואמר לאותו ישראל שמכרה לו בא טול פרתך שמא צער יש בה שהרי כמה אני מכה אותה והיא אינה זזה ממקומה אותו ישראל הבין לומר בשביל של שבת והיתה למודה לנוח בשבת א"ל בא ואני מעמידה כיון שבא ואמר לה באזנה פרה פרה את יודעת כשהיית ברשותי היית חורשת ימי החול בשבת היית נינוח עכשיו שגרמו עונותי ואת ברשות גוי בבקשה ממך עמדי וחרשי ומיד עמדה וחרשה א"ל אותו הגוי אני מבקשך טול פרתך, עד עכשיו אני בא ומיסב אחריך, שתהא בא ומעמידה על אחת חוץ מזו ומזו, (ואיני) [איני] מניחך עד שתאמר לי מה עשית לה באזנה, אני נתייגעתי בה והכיתי אותה ולא עמדה, התחיל אותו ישראל מפייסו ואומר לו לא כשוף ולא כשפים עשית, אלא כך וכך הסחתי לה באזנה ועמדה וחרשה, מיד נתיירא הגוי אמר ומה אם פרה שאין לה לא שיהא ולא דעת הכירה את בוראה, ואני שייצרני יוצרי בדמותו ונתן בי דעת איני הולך ומכיר את בוראי, מיד בא ונתגייר, ולמד וזכה לתורה והיו קוראים שמו יוחנן בן תורתה, ועד עכשיו רבותינו אומרים הלכה משמו ואם תמיה אתה שעל ידי פרה נתקרב אדם אחד לכנפי שכינה הרי על ידי פרה היא (טהרתן) [טהרתן] של כל ישראל ממה שקראו בענין זאת חקת התורה:

וראתי שיש גירסא בפסיקתא "כיון ששמע הפרסי כך הרהר בתשובה וכו'". ועיין לעיל שאותו גוי היה אחשורוש הפרסי. וזכה להתגייר ולהיות תנא רבי יוחנן או תנינא בן תורתא.

^{יב} **המלכה ושתי** - לעיל כתוב ושתי המלכה וכאן הפך המלכה ושתי. וראיתי (מסביב לשלחן סו מאמר יא) בשם מפרש קדמון שכתב שאחשורוש נקט ושתי תחילה והיא טענה שהיא מלכה תחילה ועוד שכל מלכותו בזכותה היא שהרי היה עבד אצל בלשצר אביה ונעשה מלך ע"י שנשאה.

וכמבואר במגילה יב: שאחשורוש היה שומר הסוסים בבית המלך, וכל מעלתו היה מכח שהתחתן עם ושתי בת בלשצר ונינה של נבוכדנצר ולפ"ז אם הורגה כורת את הענף שיושב עליו. וכן בשם המהר"ל שיש ללמוד מהצלחתו למשול על כל העולם שהיה חכם ונבון ולא כמשתמע מסיפו המגילה שהיה הפכפך וטיפש אעפ"כ לב מלכים ביד ה'. (עפ"י גילוי החסתר עמ' ב')

^{יג} **ויקצף המלך מאד** - במגילה יב: - אמאי דלקה ביה כולי האי? אמר רבא שלחה ליה בר אהורייירה דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי, וההוא גברא אשתטי בחמריה, מיד וחמתו בערה בו. **משמע** שלא סירובה לבוא הכעיס אותו כל כך אלא שאמרה עליו שאינו מיוחס לכן לא יודע לשתות יין.

הָעֵתִים^ס כִּי בֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לְפָנַי כָּל יְדַעֵי דַת וְדִין:
 (יד) וְהִקְרַב אֵלָיו כְּרִשְׁנָא שְׁתַּר אֲדַמְתָּא תְרִישֵׁשׁ
 מְרַם מְרַסְנָא מְמוּכֹן^{סב} שְׁבַעַת שְׂרֵי פָרַם וּמְדֵי רְאִי
 פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיְשָׁבִים רֵאשְׁנָה בְּמַלְכוּת: (טו) כְּדַת מַה
 לַעֲשׂוֹת בְּמַלְכָּה וְשִׁתִּי עַל אֲשֶׁר לֹא עָשִׂתָה אֶת
 מְאֹמֵר הַמֶּלֶךְ אֲחִישֹׁרוּשׁ בְּיַד הַפְּרִיסִים: ס
 (טז) וַיֹּאמֶר מְמוּכֹן <מוּמְכֹן>^{סד} לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וְהַיְשָׁרִים לֹא

^ס ויאמר המלך לחכמים - מה השאלה כלל הרי ידוע מורד במלכות למיתה. וראיתי בעיון הפרשה שיש לעיין בדין מורד במלכות במה שלא נוגע למלכות. וצ"ע הרי דוד אמר לאוריה ללכת לביתו ולכאורה לא קשור למלכות ונתחייב.

^{סא} יודעי העתים - צ"ע מדוע על שאלה של מרידה במלכות צריך לשאול יודעי עתים היינו חכמי ישראל הבקיאים בחכמת העיבור מה הקשר? וראיתי (מסביב לשלחן סו מאמר יא) בשם מפרש קדמון שביאר שהמלך חשש שכיון שכל מלכותו בזכות שושתי בת מלך ימרדו בו דהוי ככורת הענף שיושב עליו לכן התייעץ עם יודעי עתים דייקא לדעת האם כבר נתישבה מלכותו אצל העם מצד עצמו ולא יגרום להתמררות אצלם על שהורג את בת המלך האמיתי עי"ש.

^{סב} יודעי העתים - ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים אמר להו דיינוה לי אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק ליה חמריה ובעי לה מינן נימא ליה שבתה קא מזולזה במלכותא. הקשה המרא"ג מדוע חששו שמר יפוג יינו יעניש אותם הרי למדנו בסנהדרין לב. גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה (שמע ימצא ימצא נלילה זכות). נמצא שכשיפוג יינו עדין לא נפסק דינה ויוכל המלך לצוות להניחה.

^{סג} ממוכן שבעת שרי פרס ומדי - (עיון המגילה) בתרגום ממוכן הוא המן וכן במגילה יב: אבל בתרגום שני ממוכן הוא דניאל וכן בפרד"א פרק מט ולפ"ז צ"ע למ"ד שהוא המן הרי בתרגום ראשון (ב א) מבואר שאחשורוש הרג את כל שבעת השרים שיעצו לו להרוג את ושתי וא"כ איך נשאר המן לגזור שמד אח"כ לכל היהודים ועוד צ"ע מדוע נקרא תחילה ממוכן ואח"כ המן.

^{סד} ויאמר ממוכן - תוספות על מגילה דף יב: - ממוכן יש מדרש שהיה דניאל ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו יעץ לעשות כן: (ובשיחות הרא"ב אדר א תשעו - הרב אמר שהסיבה שלקח גיורת הוא כי היה סריס אצל נבוכדנצר, ולא היה ראוי לבוא בקהל) ויאמר ממוכן - במגילה יב: אמר רב כהנא מכאן שהדיית קופץ בראש עפרש"י שהרי לעיל פסוק יד הוא שביעי ואחרון משמע הגרוע מכולם וכאן קפץ ראשון לדבר. והקשה המרא"ג הרי מדובר בדיני נפשות מה לעשות בושתי המלכה ושנינו בסנהדרין לב. דיני נפשות מתחילין מן הצד ופרש"י מהקטנים שמא יחייבנו הגדול ולא ירצו לחלוק על דבריו. ולפ"ז מגין לו לרב כהנא שממוכן קפץ בראש אולי כך נתבקש לעשות כיון שהיה דיני נפשות. זה לא קשה שהרי בדיני עכו"ם לא אמרו שמתחילים מן הצד.

עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹסֵד עֲוֹתָהּ וְשָׂתִי הַמְּלָכָה כִּי עַל כָּל
הַשָּׂרִים וְעַל כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחֻשְׁרוּשׁ: (יז) כִּי יֵצֵא דְבַר־הַמְּלָכָה
עַל־כָּל־הַנְּשִׁים לְהַבְּזוֹת בְּעֲלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בְּאִמְרוֹם
הַמֶּלֶךְ אֲחֻשְׁרוּשׁ אָמַר לְהַבִּיא אֶת־וְשָׂתִי הַמְּלָכָה
לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה: (בָּאָה מַלְעִיל וְלֹא מַלְרַע, אֲבָל לֹא מַעֲכָב) סה
(יח) וְהַיּוֹם הַזֶּה תֵּאֱמָרְנָה שָׂרוֹת פָּרַס וּמְדֵי אֲשֶׁר
שָׁמְעוּ אֶת דְּבַר הַמְּלָכָה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדֵי בְּזִיוֹן
וְקֶצֶף: (יט) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר מַלְכוּת
מִלְּפָנָיו וַיִּכְתַּב בְּדַתִּי פָּרַס וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבוֹר אֲשֶׁר
לֹא תָבוֹא וְשָׂתִי לְפָנָי הַמֶּלֶךְ אֲחֻשְׁרוּשׁ וּמַלְכוּתָהּ
יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתֵיהֶם הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה:
(כ) וְנִשְׁמַע פְּתָגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ

סד לא על המלך לבדו עוותה - קשה (עיון המגילה) למה צריך להוסיף שעוותה גם על כל השרים והעמים הרי מרדה במלך והמורד במלכות למיתה.

סה והמשנה אחרונה (תרצ נג) כתב אם אמר "באה" במלרע לכתחילה יחזור, כי מלעיל הוא לשון עבר והוא שינה למלרע שהוא לשון הווה. ורק עם עבר כמה פסוקים יסמוך על הב"ח שסובר שגם כשמשתנה ההענין אין להחזירו. (שם הערה קסב)

סו יתן המלך לרעותא - עיין תורת משה לחת"ס - מגילת אסתר - הרבה מפרשים אומרים שלא נגזר עלי' מיתה אלא שלא תבוא עוד אל המלך אך חכו"ל קבלו דנהרגה, ונ"ל בשנדקדק ומלכותה יתן המלך לרעותה מה להם זה האריכות לא לימא אלא שלא תבוא עוד אל המלך, גם לדקדק לשון זכר המלך אשר אשר עשתה ואת אשר נגזר עלי' מאי אשר נגזר עלי' ודרש חז"ל ידוע, גם יבקשו למלך וגו' ונ"ל הם לא גזרו אלא שלא תבוא אל המלך, ולא להמיתה, אלא גזרו על ושתי שלא תבוא עוד אל המלך והמלך יתן לרעותה הטובה ממנה מלכותה כדי שתתקנא בירך חברתה ותצטער צער עולם וקשה ממיתה, והיינו זכר את אשר נגזר עליה שע"כ א"א לישוב בדד אלא צריך ליתן כתר מלכותה לרעותה ע"כ יעצוהו יבקשו למלך נערות בתולות, וי"ל אז מתה או המיתה עצמו מקנאה וצער ודברי חז"ל קיימים:

כִּי רָבָה הִיא וְכָל הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעְלֵיהֶן
 לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן: (כא) וַיִּטֵּב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ:
 וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כַּדָּבָר מִמוֹכָן: (כב) וַיִּשְׁלַח
 סָפְרִים אֶל כָּל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֶל מְדִינָה וּמְדִינָה
 כְּכַתְּבָהּ וְאֵל עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ לְהִיּוֹת כָּל אִישׁ שֹׁרֵר
 בְּבֵיתוֹ^{טו} וּמְדַבֵּר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ:^{טז} פ

פרק ב

(א) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּשֶׁף חֲמַת הַמֶּלֶךְ:
 אַחֲשֹׁרוּשׁ זָכַר אֶת וְשֵׁתִי^{טז} וְאֵת אֲשֶׁר עָשְׂתָה וְאֵת
 אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ: (ב) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׂרָתָיו
 יִבְקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעֻרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מֵרְאָה:

^{טו} ראיתי במגילת פנים מאירות בשם בן לאשרי - שבא אחד למגיד ממעזריטש וביקש עצה נגד מחשבות זרות ושלח אותו לבעל האור מאיר מזיטומיר ונסע לשם והגיע בליל חורף קר ושלג ודפק בדלת זמן רב ולא פתחו לו ורק אחרי תחנונים רבים פתחו לו וסיפר שהמגיד שלח אותו לקבל עצה למחשבות זרות והשיב לו הרבי הרי אתה בעל הבית ולא הבין והסביר לו הלא ראית איך מתנהג בעל בית שלא רוצה שיכנס אליו זר.

^{טז} בספר ליקוטי חבר בן חיים בשם רבו החת"ס ז"ל, כתב שבגמרא מגילה יב: אמרו ששלחה ושתי על ידי הסריסים לאמר לאחשורוש, אהוריירא דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי, ולא רוי, וההוא גברא אשתטי בחמריה. [לשומר הסוסים בבית אבא. ! אבא היה שותה יין כנגד אלף שריו ולא השתכר (כדאיא בדניאל ה), ואתה שותה יין ומשתטה]. והנה אם אמרה כן, איך חזרו על זה סריסי המלך לדבר כדברים האלה לפניו. אמנם המלך ושריו דברו לשון סורסי, והיא שהיתה בת בלשאצר דברה ארמית בלשון כשדים. ולא הבינו הסריסים מה שאמרה, וחשבו שדברי התנצלות והכנעה הם וחזרו על דבריה כמו ששמעו. והתבייש המלך בפני השרים שהיו רבים מהם מבינים בלשון כשדי. ועל כן גזר, כל איש שורר בביתו ומדבר בלשון עמו דוקא. (הובא במגילת שבולים מלבורן אוסטרליא)

^{טז} זכר את ושתי - פרש"י נזכר ביפיה ונעצב

(ג) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָו וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל נַעֲרֵה בְּתוּלָה טוֹבַת מְרָאָה אֶל שׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים אֶל יַד הַגָּא סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנִתְּזוֹן תַּמְרוּקִיָּהּ: (התיבות ויפקד, ויקבצו, הו' בשוא ולא בפתח ומעכב הקריאה דמשנה המשמעות) (ד) וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשִׁתִּי וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: ס (ה) **אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה וְשֵׁמוֹ מַרְדְּכָי** ע

ע **איש יהודי** - פרש"י כל אלו שגלו עם מלכי יהודה נקראו יהודים אפילו שלא משבט יהודה והכי נמי מרדכי שהיה משבט בנימין

איש יהודי - אסתר רבה ו' ב' איש מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו, דכתיב ביה (במדבר יב, ג): והאיש משה ענו מאד, מה משה עמד בפרץ, דכתיב (תהלים קו, כג): ויאמר להשמים לולי משה בחירי עמד בפרץ וגו', אף מרדכי כן, דכתיב (אסתר י, ג): ה' דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל ורעו. מה משה למד תורה לישראל, דכתיב (דברים ד, ה): ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים, אף מרדכי כן, דכתיב (אסתר ט, ל): דברי שלום ואמת, וכתוב (משלי כג, כג): אמת קנה ואל תמכר.

איש יהודי - כל הכופר בע"ז נקרא יהודי (מגילה יג). נראה שאפילו קודם שנולד יהודה היה "יהודי" תארו של הכופר בע"ז שהרי מצינו (רש"י בראשית לו, ב). שעשו קרא ל"אהליבמה" בשם יהודית להטעות את אביו שיחשוב שהיא כופרת בע"ז, והסיבה שהתואר יהודי מורה על כפירה בע"ז משום שג' אותיות ראשונות שלו הן אות יו"ד ואות ה"א ואות וא"ו, שהן אותיות של שם אלוקי ישראל והרי הן שם תואר לכופר בעבודת אלילים. (אמת ליעקב)

עא **ושמו מרדכי** - עיין מגילה טו. מלאכי זה מרדכי ונקרא מלאכי כי היה משנה למלך (עיין המגילה) צ"ע מה הקשר בין משנה למלך למלאכי המהרש"א תירץ שהיה חשוב כמלאך ועדיין קשה ועיין תורה תמימה שמות פרק כ אות קב "וידוע דאותיות האמנתיו תיו הבאות וכו'

ושמו מרדכי - חולין קלט: - מרדכי מן התורה מנין דכתיב (שמות ל-כג) מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא: פרש"י - מנין. לגדולת מרדכי: מר דרור. וקרי ליה ראש לבשמים לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה: **המראי' ג' מקשה** דמשמע מרש"י שמרדכי ראש סנהדרין וקשה מפסוק בעזרא (ב ב) (א) וְאֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה הַעֲלִים מִשְׁבֵּי הַגּוּלָּה אֲשֶׁר הִגְלָה (נבוכדנצור) נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְכַבֵּל וַיִּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיהוָה אִישׁ לְעִירוֹ: (ב) אֲשֶׁר באו עם זרְבָבֶל יִשׁוּעַ נְחֶמְיָה שְׂרָיָה רַעְלִיָה מַרְדְּכָי בִלְשַׁן מִסְפָּר בְּגוֹי רְחוּם בְּעֵנָה מִסְפָּר אֲנָשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: (ס) וקשה אם הוא ראש סנהדרין מדוע נמנה חמישי ברשימה של החוזרים מהגלות לארץ?

ושמו מרדכי - אסתר רבה ו' ב' - הרשעים קודמין לשמן, (שמואל א כה, כה): נבל שמו, (שמואל ב כ, כא): שבע בן בכרי שמו. אבל הצדיקים שמן קודם להם (שופטים יג, ב): ושמו מנוח, (שמואל א ט, א): ושמו קיש, (שמואל א ט, א): ושמו שאול, (שמואל א א, א): ושמו אלקנה, (רות ב, א): ושמו בעז. ושמו

בֶּן יָאִיר בֶּן שְׁמַעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי עֵב:
(ו) אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה
עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה עִי נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל: (ז) וַיְהִי אַמֶּנָּה אֶת הַדָּסָה עִי הִיא אֶסְתֵּר

מַרְדֵּכִי, לְפִי שְׂדוּמִין לְבוּרְאָן, דְּכָתִיב (שמות ו, ג): וְשָׂמִי ה' לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם. **מקשה המראי"ג** מבראשית כד כטד כתיב "ולרבקה אח ושמו לבן" הרי אע"פ שהיה רשע שמו קודם לו. ועוד קשה שהרי הראייה לדברי המדש מביא מהקב"ה והרי מצינו בשם ה' גם להפך שהוא קודם לשמו כגון (שמות טו ג) ה' איש מלחמה ה' שמו. ובמעריב אומרים ה' צבאות שמו.

עב איש ימיני - עיין מגילה יב: מאי קאמר? אי ליחוסא קאתי - ליחסיה ואזיל עד בנימין! אלא מאי שנא הני? תנא: כולן על שמו נקראו; בן יאיר - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בן שמעי - בן ששמע אל תפלתו, בן קיש - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. קרי ליה יהודי - אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה ימיני - אלמא מבנימין קאתי! - אמר רב נחמן: מרדכי מוכתר בנימוסו היה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי: אביו מבנימין ואמו מיהודה. ורבנן אמרי: משפחות מתגרות זו בזו, משפחת יהודה אומרת: אנא גרים דמתיליד מרדכי, דלא קטליה דוד לשמעיי בן גרא. ומשפחת בנימין אומרת: מינאי קאתי. רבא אמר: כנסת ישראל אמרה לאיך גיסא: ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני, מה עשה לי יהודי - [דף יג.] דלא קטליה דוד לשמעיי, דאיתיליד מיניה מרדכי, דמיקני ביה המן. ומה שילם לי ימיני - דלא קטליה שאול לאגג, דאיתיליד מיניה המן, דמצער לישראל. רבי יוחנן אמר: לעולם מבנימין קאתי, ואמאי קרי ליה יהודי - על שום שכפר בעבודה זרה. שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, כדכתיב +דניאל ג+ איתי גברין יהודאין וגו'. ראיתי מבארים (סוד הגמרא) מדוע ריב"ל לא פירש כרבנן משפחות מתגרות וכו' ותירץ כיון שריב"ל אמר בקדושין עא: אם ראית משפחות מתגרות זב"ז שמץ פסול יש באחת מהן, ואין מניחין אותה לדבק בחברתה. וכיון דלא שייך לומר כך על בני מלכים משבט יהודה ובנימין לא פירש דלא כרבנן.

עב אשר הגלה נבוכדנצר - בשנת ג' אלפים שכו שנה לבריאה וזה 78 שנה לפני נס פורים שהיה ג'א, תה.

עב ויהי אומן את הדסה - עיין בראשית רבה (ל' ח') מרדכי זן ופירנס אמר רבי יודן פעם אחת חזר על כל המניקות ולא מצא לאסתר לאלתר מניקה והיה מניקה הוא רבי ברכיה ורבי אבהו בשם רבי אליעזר בא לו חלב והיה מניקה, כד דרש ר' אבהו בציבורא גחון ציבורא לקליה אמר להון ולא מתניתא (מכשירין ו' ז') היא רבי שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר טהור: עיין שבת נג: תנו רבנן: מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה! אמר לו אביי: אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית! אמר רב יהודה: בא וראה כמה קשים מוונותיו של אדם, שנשתנו עליו סדרי בראשית. אמר רב נחמן: תדע, דמתרחיש ניסא ולא אברו מווני. **והבן יהודיע** תרץ שלמרדכי היה סיבה לנס כי הקב"ה לא רצה שאסתר תתגלה אפילו אצל ישראל כדי שתילקח לבית אחשוורש בדרך נס וכדי שהמן לא יהרגנה לפני כן וכדי שלא ידעו שהיא יהודיה. **המורש"א** שם כתב דאיכא למימר כיון דדדים יש באיש כמו באשה, הרי זה אין חדש, דהוה מיהת בכח, אלא שהפעולה נתחדשה, וז"ש דלא איברו מווני כפרש"י שימצאו חטים גדילים באוצרותיהם

בַּת דָּדוּעִי כִּי אֵינְךָ לָהּ אָב וְאִם־עִי וְהִנֵּעֲרָה יַפֶּת תֶּאֱרַר וְטוֹבַת מְרֵאָה וּבְמֹת אֲבִיהָ וְאִמָּהּ לְקַחְהָ מְרַדְּכִי לֹו

עכ"ל, היינו משום דאין זה בכת, ושייך ביה אין כל חדש גו' ודו"ק: וכתב על זה החיד"א בפתח עינים עדיפא מינה הול"ל דגם חלב זכר יש כדתנן סוף מכשירין (ו' ז') והכי אמרו בב"ר ריש פ' נח גבי ויהי אומן את הדסה שחזר מרדכי וכו' הנו' וגחך צבורא וא"ל ולא מתניתא היא חלב זכר טהור. ומהר"י סרוק ז"ל גילה דמרדכי היה בעיבור האיש הזה וכו' וגלגול אמו של אנטונינוס עיין בדבריו בערך מרדכי וערך רבינו הקדוש ע"ש: ובמדרש שוחר טוב (כב כג) מבואר שבדרך כלל אשתו של מרדכי הניקה את אסתר. והוא שאומר המדרש פעם אחת לא מצא וכו'. וצ"ע שבמרדכי לא כתוב שנעשה לו נס, ומה החילוק בינו לאיש דגמרא. גם צ"ע מחולין קיג: רש"י שם שכתב: שחלב זכר שאם נשתנה והיו לו דדין, משמע שבדדין של זכר רגיל לא שייך חלב. וצ"ע איך הותר לאסתר הרי היוצא מהאסור טמא? והוא גם אבר מן החי. דבשר אדם אסור מזרבנן ולרמב"ם (מאכא"ס ב' ג') הוא איסור עשה מהתורה מדוע החלב שלו מותר? (ש"ע יו"ד פז ו') ועיין ויקרא יא ד' "את הגמל כי מעלה גרה הוא" ודרשו בבבירייתא כתובות ס. הוא טמא ואין מהלכי על שתיים טמא. ובכריתות כב. למדו זאת מפסוקי כט שם "וזה לכם הטמא" זה דייקא. ומדנקט מהלכי על שתיים ולא חלב אשה משמע שגם חלב זכר כלול בהתר זה. לבד ממה שיש סוברים שאיסור עשה לא אוסר את היוצא ממנו.

צ"ע לפי מה שמבאר האר"ז"ל (הארכנו בזה בתורה צו) כיצד נעשה החלב בלידה שעולה הדם נידות ונהפך לחלב, כל זה שייך רק ביולדת וכ"ש שלא שייך באיש כלל. אפילו חלב בהמה שאינו דם נידות אלא דם איברים (ראה בכורות ו: מתיבתא שם בשם רש"י ורבנו בחיי שנחלקו בדם נדות והנודע ביהודה שהוא דם אברים) גם זה לא שייך באיש, אלא הוא זיעה בעלמא (ר"ש מכשירין הנ"ל) וא"כ קשה לומר שהוא יכול להזין תינוק, אם לא בנס. וצ"ע המדרש מר' אבהו דקצת משמע שזה טבעי. וראיתי מתרצים (שיר מעזן על שמות) את המדרש שכוונתו שזה לא יש מאין אלא ברכה בקיים, כי טיפי חלב יכול להיות גם לזכר.

^ע **הדסה היא אסתר** עיין מגילה יג. קרי לה הדסה וקרי לה אסתר תניא רבי מאיר אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים וכן הוא אומר והוא עומד בין החדסים רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו' רבי נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר. ע"כ. ועיין בסנהדרין צג. אין הדסים אלא צדיקים דכתיב ויהי אומן את הדסה.

^ט **אסתר בת דודו** - עיין לקמן פסוק טו שדודו של מרדכי הוא אביחיל אביה של אסתר

^{טו} **אין לה אב ואם** - עיין מגילה יג. אין לה אב ואם פרש"י עיברתה, מת אביה, ילדתה, מתה אימה. ודייק בבית האוצר (ענגל) מדלא קאמר שבלידה מתו שניהם מבואר ששם אב הוא מיד בעיבור אבל שם אם הוא רק בלידה. ועיין ספר **עת רצון** פרק עת ללדת דבקדושין סב. שאב יכול לקבל קדושין מחבירו משהוחר עובר אשתו, ובכסף משנה הביא בזה מחלוקת דדעת הרמב"ם שמקודשת מעכשיו דעת הר"ן שמקודשת בלידה. מוכח דעת הרמב"ם שמיד בעיבור יש לו שם אב לכן יכול לקדש מיד. וגם להר"ן יכול קדש מיד, אלא שחל בלידה ותלוי במקדש דבר שלא בא לעולם. ולא קשה מכתובות כט. קטנה מבת יום וכו' יש לה מחר וכו'. כי פרש"י מחר היינו שיש לאביה זכיה למכרה. וצ"ע לפרש"י הנ"ל במגילה שמיד בעיבור נקרא אב מדוע רק בת יום אחד ולא מיד בעיבור יש לה מחר? ותירץ עפ"י קובץ שיעורים כתובות אות עט טעם שקטנה רק מיום אחד יש לה מחר, כי עובר ליתא במכירה, והסובר דאיתה במכירה יסבור דאין לה מחר דבעינן ראויה ליעוד. אבל למ"ד שהמקדש עובר מיד

לְבַת: (ח) וַיְהִי בְּהִשְׁמַע דְּבַר הַמֶּלֶךְ וּדְתוֹ וּבְהַקְבִּיץ
 נְעֻרוֹת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל יַד הַגִּי וּתְלַקַּח
 אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל יַד הַגִּי שְׁמֵר הַנְּשִׁים:
 (ט) וּתְיַטֵּב הַנְּעֵרָה בְּעֵינָיו וּתִשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל
 אֶת תְּמָרוּקִיָּה וְאֶת מְנוּתָה לָתֵת לָהּ וְאֶת שִׁבְעַת
 הַנְּעֻרוֹת^ע הָרְאִיּוֹת לָתֵת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁנֶה
 וְאֶת נְעֻרוֹתֶיהָ לְטוֹב^ע בֵּית הַנְּשִׁים: (י) לֹא הִגִּידָה
 אֶסְתֵּר אֶת עַמָּהּ וְאֶת מוֹלְדוֹתָהּ כִּי מַרְדֵּכִי צִוָּה
 עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא תִגִּיד^פ: (יא) וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם^פ מַרְדֵּכִי

מקודשת, נשאר קשה מדוע רק בת יום יש לה מכר. ע"כ הקובץ שיעורים. ולפ"ז מבאר דעת רש"י דס"ל כהר"ן שאב יכול לקבל קדושין מיד (כיון דאב עובר נקרא אב) אלא שחל בלידה. וטעמא דקטנה אין לה מכר כיון דאינה ראויה ליעוד. והמרא"ג כתב שרש"י הנ"ל ששם אב בעיבור ואם בלידה סותר לרש"י בסנהדרין סט. (ד"ה אלא) לפי ביאור רבי עקיבא איגר (בהגהות על ש"ע יו"ד פז ו') שהאב נקרא אב אחרי ג' חדשי עיבור וכן האם.

כי אין לה אב ואם – בכמוצא שלל רב בשם רבי מנחם מגדל לעזער כתב שזה ההסבר שאמרה אסתר לאחשורוש מדוע לא יודע את עמה ומולדתה, כי אין לה הורים שיספרו לה. וצ"ע א"כ מי גידל אותה וצ"ע א"כ בסעודה כשאמרה לו שהיא יהודיה נמצא ששיקרה עד עכשיו.

^ע **שבע הנערות** - עיין תרגום יונתן שמותיהן ובהן היתה מונה הימים לדעת מתי שבת

^ע **ואת נערותיה לטוב** - עיין תרגום יונתן לאוטבה להן אבל עיין מגילה יג. יש דורשים וישנה לטובה שהאכילה מאכל יהודי ויש דורשים לגנאי שהאכיה קדלי דחזיר וי"א ורעונין

^פ **אשר לא תגיד** - צ"ע מדוע שלא תגיד? בספר מעדני אשר פורים תשפ"ח תירוצים עמ' קנח-א. מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד, שהיה בורח מן הגדולה, שהיה המלך אומר לאסתר בת מי את אצל מי גדלת ואעשה אותם גדולים מלכים ושלטונים, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה בורח מן הגדולה חייך שאני מגדלך, כך כתב בילקוט שמעוני.

ב. כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך היו מחזיקים בה, כך כתב רש"י במגילת אסתר.

ג. כאשר ראה שנלקחה אסתר למלכות והנה ידוע הוא שבאותו זמן היו ישראל שבויים וקלי הערך וחש מרדכי לכבוד אסתר שלא תתבזה בעיני אחשורוש מצד גריעותה להיותה מבני השביה, כך כתב בראשון לציון לבעל האור החיים הקדוש.

ד. רצה מרדכי להעלים קורבתו עם אסתר כדי שידע מכל אשר יעשה לה כמו שדרו"ל שלא יעשו לה מכשפות וכדומה, ואם ידעו מולדתה וקרוב אליה האיש מרדכי או יחדלו מלדבר לפניו דבר הנוגע

מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֵצֵר בֵּית הַנְּשִׂימִים לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמָה יַעֲשֶׂה בָּהּ: (יעשה י' בצירה, ולא בפתח ומעכב כי

לאסתר, ובוזה ידוייק סמיכות הכתוב שאחר זה אומר ובכל יום ויום כו' דבמה שצוה לה אשר לא תגידי בזה היה יכול לדעת מה יעשה בה כי לא ידעו מה הוא לה כי העבדים אשר הביאו לאסתר מבית אביה להיותם מבקשים כל נערה ומקבצים ומוסרים ביד היגי והיגי לא היה יודע משפחת כל בתולה ובתולה, כך כתב בראש לציון לבעל האור החיים הקדוש ע"ש מה שהאריך.

ה. מה שצוה עליה כן כדי שתשמור תורת הש"י בסתר שלא תאכל נבלות ותשמור השבתות ולא ירגישו המשרתים כי אם היה יודע המלך שמא יכריחנה בכך כי בעל כרחך נתפשה, כך כתב בספר כד הקמח פורים.

ו. מפני שהיתה מנסת שידה במקומה, ואחשורוש לא היה מדבר עם אסתר שאינה בת מלכים ולכן היתה יכולה להכניס שידה במקומה, כי הנה אמרו רז"ל שצריך לדבר עם אשתו שמא תתחלף בשידה משמע שאין לה רשות לשנות הקול כאשתו, ולכן בתחילה לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה דכיון דלא ידע שהיא בת מלכים אין מדבר עמה ויכולה להחליף שידה במקומה, ולכן בסוף כשהלכה לבטל גורת המן היא מוכרחת להגיד שהיא ישראלית מזרע שאול המלך, וכיון שהיתה בת מלכים ידבר עמה ושוב אינה יכולה להכניס שידה שאין לה רשות לשנות הקול ומוכרחת להיות היא עצמה עמו כדי לדבר לו, ולכן אמרה ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי ותהיה אסורה למרדכי, כך מביא החיד"א בספרו חומת אגן אסתר פרק ב' בשם הרב זרע ברוך ח"ג דף י"ב.

ז. כי אם היתה מגדת עמה ומולדתה היה מרדכי חושש שיהיו יראים מן היהודים תהיה המלכה שונאה את כל השרים ותשפיל אחרים או אולי יהיו יראים כיון שהמלכה מן היהודים תהיה המלכה שונאה את אשר אינה מן אומתה ותהיה מסיתה את המלך עליהם ובודאי הם הפצים יותר לעשות מלכה מן אומה שלהם ובשביל כך יהיו חושבים להפיל את אסתר בכמה דברים של לשון הרע עד שיהיה נעשה לה כמו שנעשה לושתי ולכך צוה עליה כי לא תגידי את עמה ואת מולדתה, כך כתב אור חדש למהר"ל על פרק ב'.

ח. ע"פ מה דאיתא בחז"ל פסחים פ"ז עמוד ב' ואמר רבי אלעזר לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, וכל זמן שאין הגרים מתלקטים אינם נגאלים, ואמרינן בגמ' יבמות כ"ד עמוד ב' שאין מקבלין גרים בימי מרדכי ואסתר, שכל זמן שישראל במעלת זמנית יש לחוש שגרים הם מתגיירים לשם מעלה זמנית ולא לשם שמים, לכך צוה על אסתר אשר לא תגידי עמה ומולדתה דאם תגידי יגיעו ישראל לגדולה ע"י אסתר המלכה כראוי לעם המלכה אשר נפש המלך קשורה בנפשה, וא"כ לא היה אפשר לגייר גרים כי לשם קורבה יתכוונו לכך צויה לאסתר אשר לא תגידי כדי שיתגיירו גרים, ואח"כ כאשר נתגדל מרדכי ואסתר היה רעה לישראל כי לא יהיה סיפק לקבל גרים אבל מחסד ה' שרבים מתיידיים מעצמם וקיבלו גירות וא"כ היה זה סיבה לקירוב הגאולה, כך כתב בעצרת דבש.

פא. ראיתי בשם שפת אמת (פורים תרל"ז) וז"ל: "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך, ובודאי זה דבר גדול מאוד שהיה כארבעה או חמשה שנים מעת הלך אסתר לאחשורוש, ומרדכי הצדיק הלך בכל יום ויום לראות שלומה בעבור כי היתה יתומה ובצער התפיסה בבית הנכרי. ובזכות זה זכה לנס וכתוב גם כן (אסתר ג, ד) 'ויהי כאמרם אליו יום יום ולא שמע עליהם' שעל ידי שבכל יום ויום מתהלך זכה לזה לנצח את המן הרשע ולהכעיסו בכל יום ויום". וכדבריו מבואר במדרש רבה, "אמר הקב"ה אתה דרשת שלום נפש אחת חייך שתהיה דורש שלום אומה שלימה".

משנה את המשמעות) (יב) וּבְהִגִּיעַ תֵּרַגְמָנָה וְנִעְרָה פָּבָה
 לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ כִּדְתֵי
 הַנְּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ כִּי בֶן יִמְלֹאוּ יְמֵי מְרוֹקִיָּהוּן
 שְׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּשִׁמְן הַמֶּר וְשֵׁשׁה חֳדָשִׁים בְּבִשְׂמִים
 וּבִתְמֻרֹקֵי הַנְּשִׁים: (יג) וּבִזְהָרָה הִנְעִירָהּ בְּאֵהָבָה אֶל
 הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנְתֵּן לָהּ לְבוֹא עִמָּהּ
 מִבֵּית הַנְּשִׁים עַד בֵּית הַמֶּלֶךְ:
 (יד) בְּעֶרְבַּיִם הִיא בְּאֵהָבָה וּבְבִקְרָהּ הִיא שְׂבָה אֶל בֵּית
 הַנְּשִׁים שְׁנַיִם אֶל יַד שַׁעֲשָׁנַיִם סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ שֹׁמְרֵי
 הַפִּילֹגֶשִׁים לֹא תָבוֹא עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי אִם חֲפִיץ
 בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם: (טו) וּבְהִגִּיעַ תֵּרַגְמָנָה
 בֵּית אָבִיחִיל דָּד מְרַדְכֵי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לְבוֹא
 אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָבָר כִּי אִם אֵת אֲשֶׁר יֹאמַר

^{פב} נערה ונערה - הטעמים הן קדמה ואולה ואילו לקמן ובהגיע תור אסתר בת אבחיל הטעם מונח מונח
 ללמד שהן קידמו עצמן ללכת אל המלך אבל היא הניחה עצמה ונלקחה בכח (הגר"א)

^{פג} תיקוני זהר דף נז: - ומאן גרם ענוי לשכינתא בגלותא, אלא רוא דמלה ובכח אבא אל המלך אשר לא
 כדת, בגין דעאלת בלא בעלה, דאתמר ביה מימינו אש דת למו, דבטילו בה אורייתא, ודא גרם אבודא
 דבית ראשון ושני, הדא הוא דכתיב וכאשר אבדתי אבדתי, ועם כל דא אף על גב דעאלת בלא בעלה
 דאיהו ד'ת, עם כל דא עאלת באבהו, דאינון שלשת ימים לילה ויום דאתענת בהון, ואינון סהדין
 דעוליתמא עאלת ביה למלכא, הדא הוא דכתיב וזוה הנערה באה אל המלך, נערה ודאי באה אל המלך
 דאיש לא ידעה אלא בעלה, וכמה דבערב היא באה נערה בתולה ודאי, הכי נמי בבקר היא שבה נערה
 בתולה ודאי, ובה ערב ובקר פעמים קורין לישראל בעלה, וסהדין עלה דלא חליפת ליה היא ובנהא
 באחרא, ובגין דא ישראל אמרין בכל יומא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, שמ"ע אח"ד, ש"ם א"ח
 ע"ד, א"ח נטיר לה, בגין דאח לצרה יולד, ועליה אתמר אתה סתר לי, ברוך אתה כבואך, יהודה אתה
 יודוך אחיך, בגין דביה יקו"ק וביה ד', ביה איהי נטירא:

^{פד} בָּאָה - מלרע י"א שמעכב כי מלעיל לשון עבר ומלרע לשון הווה (ראה לעיל פ"א יז)

^{פה} בָּאָה - מלרע י"א שמעכב כי מלעיל לשון עבר ומלרע לשון הווה

הַגִּי סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנְּשִׁים וְתִהְיֶה אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת
 חֵן בְּעֵינַי כָּל רְאִיָּה: (טז) וְתִלְקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ
 אַחֲשֹׁרוּשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא
 חֹדֶשׁ טֵבֵת בַּשָּׁנָה שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: (יז) וַיֵּאָהֵב
 הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנְּשִׁים וְתִשָּׂא חֵן וְחֶסֶד
 לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת וַיִּשָּׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ
 וַיְמַלִּיכָהּ תַּחַת וְשָׂתִי: (יח) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֵּה גָדוֹל
 לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהַנְּחָה
 לַמְּדִינוֹת עֲשֵׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כֶּיֶד הַמֶּלֶךְ:
 (יט) וּבַהֲקִבֵץ בְּתוּלוֹת שְׁנֵית וּמַרְדְּכִי יָשֵׁב בְּשַׁעַר
 הַמֶּלֶךְ: (ישב י' בחולם חסר ואם טעה ואמר יִשְׁב י' בפתח צריך לחזור
 דמשנה המשמעות)¹³ (כ) אֵינְ אֶסְתֵּר מְנַדֶּת מוֹלְדָתָהּ וְאֶת
 עַמָּהּ כִּי אֲשֶׁר צָוָה עָלֶיהָ מַרְדְּכִי וְאֶת מֵאִמֵּר מַרְדְּכִי
 אֶסְתֵּר עֲשֵׂה¹⁴ כִּי אֲשֶׁר הִיָּתָה בְּאִמְנָה אֶתוֹ: פ"ח ס
 (כא) בְּיָמִים הָהֵם וּמַרְדְּכִי יָשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶף

¹³ אע"פ שבקריאת המגילה אין מדקדקים באותיותיה זה דווקא כשלא משתנה ההמשמעות (מ"ב תרצ
 נב) המקור לאין מדקדקים הוא בירושלמי ומשמע אין מדקדקים כלל אבל בטור מביא ש"א
 שכשמשתנה העניין חוזרים. ואם סיים הקריאה חוזר בלא ברכה. (ועיין עוד בזה במשנה אחרונה תרצ
 ב')

¹⁴ יש כאן כפל לשון וצ"ע איזה מאמר אמר לה נוסף על שלא תגידי מולדתה (עיון הפרשה פורים טט)

¹⁵ כאשר היתה באמנה אתו - עיין מגילה יג: אמר רבה בר לימא (משמיה דרב) שהיתה עומדת מחיקו
 של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. והקשו התוס' ואם תאמר והא לא הי' שם הבחנת
 שלש' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה וי"ל שהיתה משמשת במוך: וראיתי בארץ
 הצבי על המגילה בשם המקובלים ששמה של השידה ששלחה אסתר היה מו"ך.

בַּגִּתָּן וְתָרַשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר
וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אֶחְשִׁירֹשׁ: (כג) וַיִּוָּדַע כֹּהֵן
הַדָּבָר לְמַרְדֳּכָי וַיֵּיגַד לְאַסְתֵּר* הַמֶּלֶכָה וַתֹּאמֶר
אַסְתֵּר לְמֶלֶךְ: בְּשֵׁם מַרְדֳּכָי: (כג) וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר

^פ ויודע הדבר למרדכי – הקשה המראי'ג לפ המבואר במגילה יג: שנודע לו ע"י ששמע אותם מדברים והבין שפתם כי היה מחברי הסנהדרין שידעו ע' לשונות. א"כ קשה מדוע כתוב ויודע ולא כתיב וישמע.

עוד הקשה שבמגילה ז. רבי מאיר הביא ראייה מכאן שמגילת אסתר נאמרה ברה"ק דהינו שלדעתו מרדכי נודע לו הדבר ברוקח הקדש ולפי הנ"ל במגילה יג: שרבי יוחנן אמר ששמע אותם מדברים מה הראייה. ולכאורה לא קשה כי לבד מרבי מאיר היו עוד דעות מהיכן מוכח שהמגילה נכתבה ברה"ק ומסתמא רבי יוחנן סבר כמותם ולא כר"מ.

^א ויגד לאסתר – מעדני אשר תשעג מקשה קושית המדרש ב"ר וילקוט שמעוני (אסתר תרגום) מדוע סיפר מרדכי לאסתר שרוצים להרוג את אחשורש מה איכפת לו אם ימות ועוד הרי עכ"ם מורידים ולא מעלים ובילקוט תרץ ר' יהודה מוקנים אתבונן יעקב ברך את פרעה, יוסף גילה לפרעה את חלומו, ודניאל גילה חלומו לנבוכדנאצר, אף אנא אגיד לאסתר המלכה, עוד תרץ אמר מרדכי מוטב זה שיחיה שנתן לי רשות לבנות בית המקדש. עוד תרץ מוטב זה שהוא מכירני שאם בא דבר לישראל אומר לו והוא עושה. עוד תרץ שלא יאמרו כל ימים שהוא נשוי בנות עבודה זרה היה שמור ועכשיו שנשא בת ישראל מת. והגר"ח מבריסק בילדותו אמר דלכן גילה לאחשורוש, משום שהיה לו עדיף שיהרגו שני גוים דהיינו בגתן ותרש מאשר שיהרגו רק אחד. העיון מגילה מקשה על זה אינו דומה שנים שלא הרעו לישראל לאחשורש שביטל בנין הבית השני.

^א ותאמר אסתר למלך - בכמצא שלל רב מקשה שאסתר נלקחה למלך באונס והיתה חייבת לעשות הכל כדי להנצל מהמלך ומדוע עשתה שינצל? וי"א כיון שיורשו היה יורש גם אותה כמנהג הגויים.

^ב בשם מרדכי – (ראיתי בגליון שבועי שערי ציון תמוז תשסה גליון ט) עיין אבות פ"ו מ"ז (מדה אחרונה שהתורה נקנית בה) האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם ויליף מהכא. ועיין מגילה טו. ובסוף מסכת כלה ובספר החרדים פרק מז אות א' תני ר"ח כל שאינו אומר דבר בשם אמרו עובר בלאו שנאמר אל תגזול דל (משלי כב ט) ובמאמר הנ"ל דן בארוכה שמי ששמע רק איזה מראה מקום, האם גם צריך לומר בשם אמרו, ומסיק שאינו חייב, אבל יש שחששו לגניבת דעת שעושה עצמו בקי ואינו כן. עוד דן שם בגדול ששמע דבר מקטן ומציין לירושלמי סנהדרין פ"י סה"א שחייב, ומפליג שם שאם נהנה צריך לחשוב כאילו שמע זאת מנביא ומרועה. עוד דן בחילוק בין האומר בשם אמרו לדין שת"ח שאומרים הלכה בשמו שפתי דובבות בקבר. עוד מביא שיש שהקפידו לומר בשם אמרו גם דבר שידעו מעצמם ושוב שמעו מאחר, ומביא ראייה מהשפת אמת שאסתר ידעה בנבואה מה שידע מרדכי ואעפ"כ נהגה בטוב עין ואמרה בשמו. עוד מביא חת"ס עה"ת שגם גוי חייב לומר בשם אמרו ולכן פרעה שאמר ליוסף שמעתי וכו' ולא אמר בשם שר המשקים הביא גלות לעולם. ודן שם האם זה מצד שגוי חייב בגזל או בגלגל שגוי חייב בחסד. עוד דן במי ששמע מגוי ומביא ראייה ממשנה רבנו שהביא דברי בלעם בשמו ודחה ע"י.ש. עוד דן שם בשומע ממי שאין רוח חכמים נוחה הימנו, שיאמר שמעתי מפרשים.

וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ: פ

פרק ג

בשם מַרְדְּכִי - עיין על'ת א קנד קושית הרי"ף על עין יעקב מגילה שם מה הראייה מאסתר אולי אמרה לו בשם מַרְדְּכִי כדי שיחזיק לו טובה. ותרץ שא"כ אזי היה אומר בעצמו למלך. אלא שלח לו דרך אסתר כדי להביא גאולה. ור"י איבשיץ ביערות דבש תרץ (בדרוש ב' ובדרוש ח) שואל שאלת הילקוט שמעוני (אסתר סוף תתרג) מדוע הציל מַרְדְּכִי את אחשורש. אלא דאיתא בתרגום יונתן אסתר ב כא שבגתן ותרש רצו להמית גם אסתר בסם המות ואת אחשורש בחרב, ומַרְדְּכִי התכווין רק להצלת אסתר. ולכן לא התכווין כלל לקבל שכר על כך, לכן הודיע רק לאסתר. ועיין יוסף לקח אסתר ג' כב שגם ביקש מאסתר שלא תאמר לאחשורש בשמו. ואסתר לא שמעה בקולו כיון שהיה לה קבלה שכל האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם.

עוד תרץ היערות דבש שבאמת אסתר לא עשתה כדין שספרה לאחשורש והוציאה דיבה על שני שרים חשובים לפני שבררה שבאמת נכון הדבר ובפרט לפי המבואר בילקוט שמעוני הנ"ל שבגתן ותרש נודע להם שהמלך יודע והעבירו את הסם, ורק מלאך בא והמציאו שוב כמ"ש ויבוקש הדבר. והיה לה לומר רק בספק שכך שמעה אלא כיון שקבלה בידה שאומר בשם אמרו מביא גאולה סברא שלא יבוא נזק ממצוה כזו.

האמרי אמת תרץ עפ"י מגילה ז. רבי מאיר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויודע הדבר למַרְדְּכִי. נמצא לר"מ מַרְדְּכִי נודע לו ברוח הקדש ולא ששמע מהם ואיתא בסנהדרין פט: שכל נבואה נודעת לכל הנביאים שבדור ורק לאחד מצווה לנבא אותה. וכשנודע למַרְדְּכִי ברו"ק נודע גם לאסתר שגם היא מז' נביאות שהיו לישראל (מגילה יא:) והיא אמרה מדעת למלך בשם מַרְדְּכִי. ע"כ על'ת א קנד.

עיין חת"ס על חולין קד: - ותאמר אסתר למלך בשם מַרְדְּכִי. דודאי מַרְדְּכִי לא רצה שום תשואת חן ושום קרבה אל המלך, כמו שעשה יוסף הצדיק ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים שלא ישימם ראשים ושרים, כי לא יחפצו הצדיקים להתוודע לרשות, וביותר במלכות ארמאים, ושוב כשנתעלה מַרְדְּכִי על כרוח ונעשה משנה למלך, הרי פרשו ממנו מקצת סנהדרין, וגם ירד ממדרגתו ונמנה חמישי באנשי כה"ג, כמבואר ספ"ק דמגילה, ומה הטעם בעצמו צוה עליו מַרְדְּכִי שלא תגיד עמה ומולדתה שלא רצה קריבתו בבית המלך, והרי לקמן אחר שאמרה למלך בשם מַרְדְּכִי ולא נעשה עמו דבר, לא עוררה את המלך לעשות עם מַרְדְּכִי שום טובה על זה, כי לא בקש דובשו ועוקצו. אך הואיל ורצון בגתן ותרש להמית המלך והמלכה כמבואר פ"ק דמגילה להטיל סם בספל יהרגו הוא והיא, ע"כ להצלת נפשות אמר מַרְדְּכִי לאסתר, אבל לא רצה שתאמר למלך בשמו, ולולי דמצוה רבה לומר דבר בשם אמרו לא אמרה היא בשם המגיד מַרְדְּכִי:

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדְּל הַמֶּלֶךְ אֶת־שׁוּרוֹשׁ אֶת הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא²³ וַיִּנְשְׂאָהֶוּ וַיֵּשֶׁם

²³ גִּדְּל הַמֶּלֶךְ אֶת הַמֶּן - בספר הגמטראות לרבי יהודה חסיד (אסתר ב' אות ד' עמ' תרצז) כתב - "לפי) שהיה (המן) מגיד לו עתידות ע"י גורלות" וייעץ לו שאם ימית את ושתי יקח מכובדת ממנה ממשפחה של בת מלכים שיצא טבעו בעולם אבל לא גילה לו הקב"ה מי היא.

²⁴ הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא - ביבמות סב. מוכיחה הגמ' שגוי מתיחס לאביו מהכתוב מלכים ב' כ' יב בלאדן בן בלאדן. אבל עבד לא כמ"ש (בראשית כב ה') "שבו לכם פה עם החמור" ודרשו עם הדומה לחמור שאין לו יחס. הקשה המרא"ג מהכתוב המן בן המדתא משמע שמתיהס אחר אביו והרי הוא עבד למרדכי (מגילה טו) ועבד אין לו חייס. ואם הכתוב בא רק לומר מי הולידו א"כ מה הראייה מבלאדן בן בלאדן? וצ"ע מה הראייה מ"שבו לכם פה עם החמור" הרי פרש"י שם שהיו אליעזר עבד אברהם וישמעאל בנו. כתב בנהור שרגא: בחומש פירש רש"י דשני נערוי היו ישמעאל ואליעזר. ואף שהלשון "שבו" משמע דאשניהם קאי, מכל מקום הדרשה "דומה לחמור" לא קאי על ישמעאל, אף שישמעאל, בן הגר, שפחת שרי, היה. כי מכל מקום, על כרחך הוא לא היה עבד, שהרי לישמעאל יש חייס, דכתיב [סוף פרשת תולדות] "ויקח את מחלת בת ישמעאל", ועל כרחך שהגר נשתחררה בשעה שנשאה אברהם, כמו שכתב המהרש"א לקמן ק ב. ולכן פירש רש"י שעל אליעזר בלבד קאי. וראה ב"אור החיים" פרשת לך לך הסוכר, שישמעאל ובניו עד היום הזה עבדים הם לישראל; וראה ריטב"א קדושין סח ב ד"ה נכרית מנ"ל, שכתב כי הנער השני היה גוי, ולא ישמעאל, ואף לו אין חייס. וראה את דברי הגר"א יפהן זצ"ל לריטב"א הנדמ"ח ציון 732, 733 (מחברותא שולביץ)

²⁵ הַאֲגַגִּי - מזרע אגג העמלקי וקשה דבמכילתא (ס"פ בשלח) נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שאין מקבלין גרים מעמלק. וקשה מגיטין נז: וסנהדרין צו: מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. עיין מעדני אשר תצוה טו שהרמב"ם (איסורי ביאה יז יז) למד שהיא מחלוקת בין הגמ' למדרש ופסק כמו הגמ' שמקבלים כל גוי שרוצה להתגייר. עוד תרצו שבת המן או בת בנו נשאו לבן אומה אחרת ובגוי הולד מתייחס לאביו כמבואר בחינוך (מצוה תסק) (להבדיל מישאל שמתיהס לאביו רק כשהוא כשר. עיין יבמות עח). עוד ראיתי מתרצים (קובץ ביאורים על הרמב"ם שלום שפירא) כגון שבנו נשא אשה מאומה אחרת ונתגיירה מעוברת ונחשב שהוולד נתגייר עמה והוא כמות (יבמות עח). עוד תירצו (ר"א פומרנציק עמק הברכה) תירץ שבני המן הסתירו מוצאם ובדיעבד חל הגרות כי היא רק איסור על הבי"ד שלא לבטל מצות מחית עמלק. (כל זה חובא גם במעדני אשר בשלח טו) ועיין מעדני אשר תשסט ויקהפ"ק מכתבים למערכת שכיון שהמן עבד כנעני למרדכי ומסתמא גיירו כדת במילה וטבילה וא"צ גרות דחייב במצות כאשה, (וצ"ל ששחרר אותו כי עבד אסור ללמד תורה) וציין לכלי חמדה פרשת שופטים אות ו'. ועל תירוץ זה ראיתי מקשים מנין שטבל ומל, והרי צריך שתיהיה דעתו לקיים מצוות ישראל כאשה וכשמסרב אסור לקיימו יותר מ"ב חודש. ועוד הרי עמלק אסור לקנות כעבד כנעני, לכן מסתמא מרדכי קנה אותו לעבד רק בחלק הממוני שהשתעבד לו ולא בחלק האיסור. ואפילו אם מרדכי קנה אותו לעבד כנעני אבל מדוע שיעבור על עשה דלעולם בהם תעבודו וישחרר אותו. ואולי מבני בניו של מרדכי הפיל שן או עין לעבדו העמלק מזרע המן ונשתחרר. ועל צד שבני בניו הם עמלק אולי באו למקום שמלמדים תורה והקשיבו וזוהו אין איסור על המלמד.

עוד במעדני אשר הנ"ל לגבי המבואר בכרכות שבא סנחריב ובלבל האומות בשם היראים סימן רד שזרע מלכי עמלק לא בלבל סנחריב. עוד הקשה בשואל ומשיב תנינא ח"ד סימן קי דאל"ה איך ידעה הגמ' שבני בניו למדו בבני ברק ומאחר שסנחריב בלבל האומות כיצד ידעו שהמן מזרע אגג. ובשם הרוגטשובר שצ"כ חזרה המגילה לומר המן האגגי לומר שזה וודאי ולא ספק.

ועיין לקמן בפני המן חפו.

המן האגגי – שמואל-א פרק טו מבואר ששואל נצטוו להרוג את כל זרע עמלק וחמל על הצאן ועל אגג ועיין שם משמואל (תצוה זכור תרעב) שנצטוו להכרית שם עמלק מהעולם, כי מצד צדקתו היה ראוי להביא את התיקון השלם, ולכן נצטוו גם על הצאן כדי שלא יזכר שם עמלק אפילו לומר צאן זה של עמלק (שהיא מצוה רק שנמחה זכר עמלק לגמרי כמבואר שם). אבל טעה שלא האמין בעצמו ועל כן סבר ששמואל מצצמו אמר כן ואינה נבואה ולכן הסכים לחמול על הצאן ואת אגג הביא חי, ושמואל הוכיחו על אגג ולא על הצאן שכיון שכבר בא על שפחה באותו הלילה לא נכרת זרע עמלק וממילא לא נידון כבר גם על שם עמלק שבצאן.

המן האגגי – עיין פרי עץ חיים על פורים פ"ז- וכשבא שמואל, אמר לאגג כאשר שכלה נשים חרבך, כי אמרו רז"ל כי בלילה ההוא הביאו לו שפחה אחת בבית האסורים ונתעברה הימנו, ויצא ממנו המן, ולכן עם היותו הורג אגג, אמר כאשר שכלה וכו', כן תשכל לשון עתיד, על זרעו הנשאר ממנו, ואמר מנשים, ע"י נשים, שע"י אסתר נעשה הנס:

וכן הוא ביוצר לפרשת זכור- זכור נגיד לחמלו הסכים סר ממלוכה מבין נסיכים עולל הנותר עמד לשכים.

וראיתי מקשים אם אותה שפחה היתה עמלקית מדוע לא הרגוה ואם אינה עמלקית גם המן אינו עמלק שהרי בגוים אזלינן בתר האם. ותרצו עפ"י מושב זקנים (על שמות י"ח) במדרש גבי המן שעכב שאול אגג בא על חמורתא והולידה בן, ותימה והא אמר' (בבכורות) [סנהדרין] (נ"ח א') בהמה ואדם אין מתעברין זה מזה, וי"ל שאותה חמורתא היתה אשה ממש כמו שפרש"י (שמואל-א ט"ז ג) במקרא למה צוה הקב"ה להמית עמלק משור ועד חמור, לפי שהיו בעלי כשפים, והיו משנים עצמם לדמות בהמה, ג"ן: עכ"ל. שעל כן לא הרגוה כיון שעשת עצמה חמורתא. אבל צ"ע א"כ לא רק מהשפחה הזו נשאר עמלקים אלא עוד רבים שידעו לעשות עצמם בעלי חיים בכישוף.

המן האגגי - עיין ספר ולא עוד אלא (לבעל שבט המוסר) (בדף קת. מהד' איזמיר תריג) בבואוריו על פרקי דר"א פרק מט - רבי פינחס אומר צָפָה הַקְדוּשׁ בְרוּךְ הוּא שְׁעֵתִיד לְעַמְד מֵאֲגַג אִישׁ צָר וְאוֹיֵב גְּדוֹל לַיהוּדִים. וְאִיזָה, זֶה הַמֶּן הַרְשָׁע, שְׁנֵאמַר [אסתר ט, כד] פִּי הַמֶּן בֶּן הַמְדָתָא הָאֲגַגִּי צָרָר כָּל הַיְהוּדִים. וּמְזַרְע שְׂאֵל גּוֹאֵל וְנוֹקֵם לַיהוּדִים מִיַּד הַמֶּן. וְאִיזָה, זֶה מְרַדְכִי, - פִּי שְׂרָבִי פִּנְחָס בֶּא לְבָאָר כִּי־צַד יִתְכַן שְׂשֵׂאֵל בֶּן שְׁנָה לְחֵטָא בְּמַלְכוּי טַעְמָה כּוּז טַעוֹת אֵלָא שְׂהוּא יִתְּ סִייעַ בְּעִנְיִן לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לְהוֹצִיא אֶת הַמֶּן וְלִכְּן שֵׁם בְּלָב שְׂאֵל לְחַמּוֹל עַל אֲגַג. כִּי מַה הִיתָה זֹאת לַעֲשׂוֹת מֵאֲגַג צָר וְאוֹיֵב לְתוֹעֲלָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שִׁיקְבְּלוּ הַתּוֹרָה בְּרַצוֹן.

עוד ביאר שם באופן אחר - רז"ל, יכולים לומר באופן זה, שידע שאול ואנשיו שהיו עתידין לעונש בהיותם חומלים על אגג, ועכ"ז לא חשו עליהם, לתועלתם של ישראל, שישאר המן מזרע הרשע הזה של עמלק, כדי שייצר לישראל, ויקבלו את התורה מרצון, שעד עתה היתה בידם רפייה בהיותה מקובלת על צד האונס, ובהיות כונת שאול כן, מיד בבואו מן המלחמה, ובא שמואל אליו, אמר שאול לשמואל, ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה', דקשה, למה משקר, אלא רצה לרמוז לו מיד, שמה שחמל על אגג, היה לטובתם של ישראל, להקים ולקיים דבר ה', שהיא התורה, על ישראל, שיקבלוה מרצון כמדובר, ושמואל הבין סוד דברי שאול, ושתק על אגג, ושאל ומה קול הצאן, כלו' ניחא ענין אגג, הצאן למה, והשיב שאול כי גם בזה כווננו העם לטובה, לזכות לה', וא"ת למה נענש, כיון שכיוון למצוה רבה כזאת, אלא נענש, משום דבהדי כבשי דרחמנא למה לך, הרבה פתחים למקום לגלגל אופן שיקבלו התורה ברצון, וא"ת, ומה סבר שאול, י"ל, אמר, אעפ"י שראוי האדם לעונש בהיות מתערב בהדי כבשי דרחמנא, יבא מצוה כזאת על ידי שיקבלו ישראל התורה ברצון בסיבתי, ויעבור עלי מה, ועיין לעיל פרק מ"ד, עכ"ל.

אֶת כָּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ: (ב) וְכָל
עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כְּרָעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לְהֵמָּן כִּי בֶן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְכִי לֹא

עוד טעם שלא הרג את אגג עיין חומת אנך (שמואל-א טו כב) הנה שמוע מזבח טוב וכו' כי חטאת קסם וכו' יען מאסת וכו'. ויש לדקדק בכללות הענין הזה ובפרטות מה עלתה על דעתו של שאול בחיר ה' לעבור את פי ה' ודן ק"ו אם על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בשביל כל הנשמות עאכ"ו אם אדם חטא בהמה וכו' כמשו"ל ביומא דף כ"ב על פסוק וירב בנחל ושם נאמר מיד יצאת ב"ק ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה. ותימה הוא מה זה הק"ו במקום מאמר ה' בפרטות בזה. ועוד תימה מה ענין ישראל לעמלק. ותו להבין מ"ש שמואל יען מאסת את דבר ה' דהול"ל יען עברת את דבר ה' והיכן מצינו שמאס דברו ח"ו. ומצאתי להרב מהר"ש שלם זלה"ה בס' דברי שלמה פ' תשא שכתב משם הרב כלי יקר ז"ל דכשבא לעיר עמלק קבלו עליהם להתגייר מפני הסכנה ואז דן ק"ו וסבר כי ציווי ה' היינו כשאינם מתגיירים וזש"ה ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל דאחר שבא לעיר עמלק וידע שקבלו גרות אז וירב בנחל עכ"ד אך עדיין קשה דהרי יצאת בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה ומשמע דהוא שמע הבת קול דקאמר יצאת ב"ק ואמרה לו. וצ"ל דאמר כר' יהושע אין משגיחין בב"ק לא בשמים היא. ולכן שאול היה סובר דלא עבר דבר ה' וכן אמר לשמואל ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה'. אך שגג בזה שלא העמיק להבין דבר ה'. חזא דכתיב כי יד על כס יה והשבועה היא שלא יקבל גר מעמלק כמ"ש במכילתא. ועוד דמה שנתגיירו הוא מפני היראה ואין זה גרות ועוד אשר שלחו ה' להמית הכל ולפניו גלוי שיאמרו שיתגיירו ואפ"ה ציוה להמיתם.

המן האגגי - היה בן אחר בן לאגג מלך עמלק שהרגו שמואל כמ"ש וישסף ועיין תורה ל' אות ו' - וראיתי מקשים (תבצלת השרון בשלה בשם חרש לציין לבעל הנו"ב) שכיון ששמואל היה נזיר עולם (נזיר סו.) אסור ליטמא למת ואע"פ שעשה שמחית עמלק דוחה לאו דטומאה היה לו להרגו בחץ ולא בחרב הרי הוא כחלל ותירצו עפ"י הזוהר שחיוב מחית עמלק דווקא בחרב. ואפילו א"ת שהרגו מדין רוצח כמ"ש כאשר שכלה חרבך ניהא כי רוצח מיתתו בסיף (סנהדרין נו.) עוד ביאר שם לפי הזוהר שהמתת עמלק היא מדין נקמה וע"כ דינה דווקא בחרב נוקמת נקם בריית. ע"כ דבריו. ולפי רבנו שכיוון לחתוך הד' לכן חתכו לארבע נראה מובן שרק בחרב יכול ולא בחץ. עכ"פ צריך לתירוצם כי כוונה מסתמא לא דוחה לאו.

עוד הקשה בתבצלת השרון בשלה (עמ שלא) מאהבת איתן לר"י איבשיץ שכתב שאגג אמו עמלק ולא אביו ובוה טעה שאול שחמל עליו, ובקדושין עז: מבואר שבאומות הלך אחר הזכר וא"כ אגג לא עמלקי ומדוע הרגו שמואל, ותירץ כי בעמלק צריך למחות גם את זכר עמלק. וביאר בזה מכילתא תמוה - עמלק כמשמעו זכר עמלק זה המן. כי המן היה בן אחר בן מאגג ולפי הנ"ל אינו עמלק אלא רק זכר עמלק. ובוה ביאר כיצד יתכן שמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק כי באמת אע"פ שלא מקבלים גרים מעמלק אבל מזכר עמלק כן מקבלים כי משנתגייר הוא כתינוק שנולד ואינו זכר עמלק.

¹³ והנה כל גדולתו המיוחדת של המן [שנעשה משנה למלך, וכולם משתחווים לו וכו' וכו'] - לא ארכה אלא 70 יום בלבד! (מגנת הלוי קסת ע"א בשם שערי בינה)

¹³ חומת אנך כאן - (ב) ט. כורעים ומשתחווים וכו' מדוע אתה עובר וכו' כאמרם אליו יום ויום וכו'. הזקדוקים במקראי קדש הללו הן נגלים כאשר ירדוף הקור"א. ואפשר כמ"ש בתוספתא דהמן נמכר לעבד למרדכי וכתוב שם שטר העבדות שכתב המן והביא כל לשון התוספתא הרב עיר וקדיש

יִכְרַעֲצָהּ וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: צ"ט (ג) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמַרְדְּכִי מְדוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת

הַרְשָׁב"א הַלְוִי ז"ל בס' הנחמד מנות הלוי. והדין היא שגוי הקונה גוי לא קנאו אלא למעשה ידיו אבל ישראל הקונה גוי קנה גופו וכאשר מתבאר מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ט דעבדים דין ה' וממ"ש מן ז"ל בכסף משנה שם. והשתא מצות המלך להשתחוות להמן והיה צלם חקוק על בגדו וכתבו המפרשים דזמנין דאזיל בלבוש אחר וזה שאמר וכל עבדי המלך כורעים להמן עצמו כשלא היה לו לבוש שחקוק עליו עבודה זרה. ומשתחויים כשהיה לבוש בגד שחקוק עליו עבודה זרה. ומרדכי לא יכרע להמן ולא ישתחוה לעבודה זרה. ויאמרו עבדי המלך מדוע אתה עובר את מצות המלך דודאי לא לחנם. והיי כאומרם אליו יום ויום בין ביום שהיה צלם חקוק על בגדו בין כשלא הי"ל צלם. ולא שמע אליהם בטענה שהקונה גוי והוא ישראל קנה גופו. ולא דמי לגוי הקונה גוי שלא קנאו אלא למעשה ידיו. ומאחר שגופו קנוי לו אינו מן הדין לבנות עצמו להשתחוות לעבדו אשר גופו קנוי לו. ויגידו להמן לראות היעמדו דבריו אשר הוא יהודי וגופו קנוי וירא המן כי אין מרדכי כורע כשאין לו צלם ואין משתחוה כשיש לו צלם והיה טעמו בעבור שהוא עבדו. ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי אז אם יהרוג למרדכי יהיה שיחה בפי הבריות וידעו הטעם כי הוא עבדו ולכן הורג אדוניו והוא ביזוי לו. כי הגידו לו את עם מרדכי צוררי עמלק והם יפרסמו קלונו. אי נמי כי הגידו לו את עם מרדכי שאם נהרג צדיק אחד הוא מכפר על כלם והוא ברשעו לא רצה שיהיה להם כפרה ולכן חשב להשמד כלם כאחד. אי נמי במה שכתב הרב יערות דבש דף צ"ז דמשה רבינו ע"ה היה כולל כל נשמות ישראל וכן מרדכי כמ"ש איש יהודי שהיה שקול כמשה רבינו ע"ה. וכמ"ש שם בענין חילוק הפרזים למוקפים יש להשיב על דברי הרב ז"ל כמ"ש אני עני במק"א ואכמ"ל. ועל פי האמור אפשר לרמוז פרשת ואתה תצוה וכו' הכוונה ואתה תצוה את בני"י שאתה מחובר עמהם שאתה כולל כלם ויקחו אליך שיתמידו בתלמוד תורה שהיא שלך. שמן זית זך ר"ת גימ' מרדכי היהודי כמ"ש רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל שהוא כמוך. ואפשר שזה שאמר ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי כלומר שכלם אחוזים בו על דרך מרע"ה ובשנת מרדכי רצה לעקור הכל מאחר שכלם אחוזים בו:

^{צ"ט} **לֹא יִכְרַע** - צ"ע למה נקט לשון עתיד ולא לשון עבר וראיתי בשם האור החיים כי מרדכי בכוונה היה מביא עצמו לכך שיצטרך להשתחוות ולא יעשה כן, כגון שהיה בכוונה עובר לידו בשעה שכולם משתחוים.

^{צ"ט} **וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה** - עיין קדושת הלוי קשה בפסוק ו' כי הגידו לו שהוא יהודי, הרי המן הכיר היטב את מרדכי שהוא יהודי, וביאר שצו המלך להשתחוות להמן לא היה על מרדכי, כי גם הוא היה חשוב בבית המלך, וזה שכתוב בחדא מחתא כי כן ציוה המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. אבל מרדכי אמר לכולם שהסיבה שאינו משתחוה בגלל שהוא יהודי, וזה מה שהרגיז את המן.

לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה - בברכות לד: מבואר כריעה על ברכיו והשתחווייה בפשיטת ידים ורגלים. **והקשה המרא"ג** א"כ מדוע כתוב שניהם הרי אם לא כרע כ"ש שלא השתחוה.

לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה - בפרדר"א פמ"ט שרקם צלם על בגדו ולכן מרדכי לא השתחוה לו. אבל בסנהדרין סא. שהמן עשה עצמו ע"ז, ואסור להשתחוות לאדם הנעבד. **והקשה המרא"ג** א"כ מה הראייה של הפרקי דר"א מפסוק זה שבגלל ציור הצלם מרדכי לא כרע ולא השתחוה, אולי בגלל שהוא בעצמו נעבד.

בסנהדרין סא. - דתניא (שמות כ-ה) {לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם} להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפילו נעבד כמהן ת"ל (שמות כ-ה) {וְלֹא תַעֲבֹדֵם}. והא המן מיראה הוה נעבד.

מְצִוֹת הַמֶּלֶךְ: (ד) וַיְהִי כְּאֲמָרָם <נאמרם> (אע"פ שהם קרי
 וכתבי יש נוהגים לחזור ולקרא ויהי נאמרם)^ק אֱלֹהֵי יוֹם וָיוֹם וְלֹא
 שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיִּגִּדּוּ לְהֶמֶן לְרֵאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי
 מְרַדְּכִי כִּי הִגִּידָא לָהֶם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי^{קב}: (ה) וַיֵּרָא
 הֶמֶן כִּי אֵין מְרַדְּכִי כֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הֶמֶן

ורבא כהמן ולא כהמן כהמן דאיהו גופיה עבודת כוכבים ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה.
 והקשו התוס' וא"ת לרבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן (הרי העובד מיראת העונש פטור) וי"ל
 כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרין בירושלמי דשביעית (פ"ד)
 כגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מים בזוכית צבועה ולא קיבלו: והקשה המרא"ג על התוס'
 מנמוקי יוסף סנהדרין יח. (ד"ה היכי יהבי) שאדם גדול וחסיד ויר"ש כשהדור פרוץ בכך רשאי למסור
 את הנפש גם על מצוה קלה כדי שילמדו ממנו יר"ש ואהבת ה'. וצ"ע מה הקושיא הרי אפשר לזה כוונת
 התוס' בקידוש ה'.

^ק ספר מנהגי חתם סופר. וכן העיד נכדו בשו"ת שבט סופר (או"ת, סימן כז) שהחתם סופר נהג בבית
 מדרשו לקרות שתי פעמים הפסוקים הנ"ל. ויש קהלות שקוראין בתחילה ויהי כ אמרם אליו יום ויום
 (ג, ד), וקורין שוב 'באמרם'. ועיין בשו"ת קניין תורה (ח"ה ס"ו פו) שתמה על מנהג זה, שהרי אעפ"י
 שהכתוב הוא 'באמרם', הקרי הוא 'באמרם', ויש לקרוא עפ"י הקרי ולא עפ"י הכתיב. (משנה אחרונה
 תרצ הערה קנה)

^{קא} כי הגיד - בפשטות הכוונה שאמרו להמן שמרדכי הוא יהודי וצ"ע הרי הכיר אותו היטב משנים
 קדמוניות וראיתי להחיד"א (נחל אשכול) בשם חכם אחד (שמעתי שהחת"ס פירש כך) שפירש שהגידו
 להמן שמרדכי אמר שהמן הוא יהודי כי מכר עצמו לעבד למרדכי וחיב במצוות כנשים יהודיות.

ראה תורת משה לחת"ס - מגילת אסתר - ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא
 יהודי, כבר דקדקו במנות הלוי אשר הוא יהודי מיותר מאי נפקא מיניה להם לראות היעמדו דבריו על אשר
 הוא יהודי ואי קאי שרצה המן להתברר אם מרדכי יהודי הוא או יגדל התימה דהא המן ה' עבדו של מרדכי
 והכיר מאז שהוא יהודי, וי"ל דהנה איתא במד"ר איכה על פסוק ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה שכל כך
 ה' ישראל מבזים בעיניהם שפעם אחת הריבו שני זונות ואמרה אחת לחברתה מחזיין אפך כיהודיתא וכאשר
 נתפייסה אמרה על כולי מחילנא לך בר מבזיין הגדול שקראתני יהודית והנה אמרו חכז"ל (מגילה ט"ז ע"א)
 כי המן ה' נמכר לעבד למרדכי בעד פת לחם זה בא בפרוזבולי זה בא בפרוזבוטי א' רב פפא וקרו ליה
 עבדא דמיזדבן בטלמי והראה בכל פעם שטר מכירה להמן ויעזין במנות הלוי כל המעשה וגם נוסחת שטר
 מכירה ולפי זה ה' המן עבד כנעני מהול שחיב במצות כאשר ואם כן גם המן יהודי נקרא כי שם יהודי הוא
 שם כללי כדאיתא מגילה דף י"ד ע"א וזהו ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי פי' אם יש להם קיום
 ועמידה כי הגיד להם אשר הוא יהודי שהמן יהודי הוא והוא קאי על המן וזה וירא המן כי אין מרדכי כרע
 ומשתחוה לו אדרבה בכל פעם הראה לו תחת הכריעה שטר מכירה שהוא עבדו לכן וימלא המן חמה
 (מש"מ):

^{קב} כי הגיד להם אשר הוא יהודי - פרש"י יהודי הוזהר על ע"ז וצ"ע הרי גם גוי מצווה על ע"ז
 בסנהדרין נו. (עיין המגילה) עיין שבת עב: תוס' ד"ה רבא ובדף עה. תוס' ד"ה ואם

חֲמָה ק: (ו) וַיָּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֵּכִי לְבַדּוּקָה כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עִם מֶרְדֵּכִי וַיִּבְקֶשׁ הַמֶּן לְהַשְׁמִיד

^א **וימלא הן חמה** – כשהיה עובר המן על יד שער המלך, ורואה את מרדכי שלא כורע ולא משתחוה לו, היה זועם על כך, אבל מרדכי היה טופח על ירכו, לאמור: 'ראה וזכור מה כתוב על ירכך, ואיך ישתחוה האדון אל עבדו?! לפיכך, כדי שלא יודע קלונו ברבים, העדיף המן להתעלם ממרדכי.

כיצד נעשה המן עבד למרדכי איתא במדרש שבאחד הימים פרץ מרד באחת ממדינות מלכותו של אחשורוש. מיהר המלך לגייס כוחות צבאיים שילכו לדכא את המרד. שתי פלוגות נשלחו: פלוגתו של המן, ופלוגתו של מרדכי, אשר היה אף הוא שר צבא. לקחו צימם מרדכי והמן צידה לדרך כאשר יוכלו לשאת, ארגנו כל אחד את צבאו, ויצאו אל המלחמה. על פי החלטת שרי הצבא, הקיפו החיילים את העיר במצור עד שתיכנע, ובינתיים חנו סביבות העיר ימים רבים. חיילי מחנה המן, שהיו גרגרנים, אכלו כמויות גדולות של אוכל, והמן לא עצר בעדם, עד שכעבור כמה ימים נגמרה להם כל הצידה. לעומת זאת החיילים במחנה מרדכי, היו מקבלים את ארוחותיהם במידה קצובה, כי אמר להם מרדכי: אנו נתונים עכשיו במלחמה, ואין אנו יכולים לדעת מתי תגיע אספקת המזון הבאה, ולכן עלינו להצטמצם. כאשר תם האוכל במחנה המן, ניגשו כולם אל המן ודרשו ממנו מזון. אמר להם המן, מאיפה אביא לכם אוכל, הרי אתם זלתם את הכל, מה אתם רוצים ממני? כעסו עליו החיילים ואיימו עליו שאם לא ידאג להם מיידית למזון, יהרגוהו. בצר לו להמן, הלך אצל מרדכי ושטח לפניו את צרתו, בהתחננו אליו כי יביא לו מעט מזון לחייליו, כדי שלא יהרגוהו. אמר לו מרדכי: איך אתן לך מהמזון של חיילי, והרי איני יודע מתי תגיע אספקת המזון הנוספת? נפל המן לרגלי מרדכי, והתחנן על נפשו בבכי מר: עבדך אני, אנא אל תתנני למות על ידי חיילי. אמר מרדכי: אם כן מכור עצמך לעבד אלי. ענהו המן, אני מוכן. אך לא מצאו קלף או נייר לכתוב עליו את שטר המכירה, לכן כתבו בכתובת קעקע על ירכו של המן בזה הלשון: "אני המן האגגי עבדו של מרדכי היהודי, נמכרתי לו לעבד בעבור ככרות לחם שסיפק לי". (אגדת אסתר. ועיין מגילה טו סוף צ"א וברש"י)

^א **ויבז בעיניו וכי כי הגידו לו עם מרדכי** - הקשה החת"ס הרי ויבז בעיניו כי היה יחידי ומה זה קשור לזה שהוא יהודי.

^א **לשלוח יד במרדכי לבדו** - באמת מדוע לא הודיע למלך שיש אחד שלא מקיים מצוות המלך להשתחוות להמן, הרי בודאי היה ממת אותו כמורד במלכות, ותרצו כי היה זה לו לביזיון לומר למלך שחשוב בעיניו איזה יהודי אחד שלא משתחוה לו, לכן חיפש להתנקם בכל היהודים. והנה ה' הפיר מחשבות ערומים והפר עצתו, ולבסוף לא היה לו מעצור ועשה עץ למרדכי קודם שהגיע הזמן להשמיד ולהרוג כל העם, וזה היה מפלתו כי היה מוכן העץ לתלות אותו, כי לולי שהיה מוכן העץ אולי היה המלך שהיה הפכפך חוזר עד למחר. וכן אמרו ז"ל [מגילה טז:] מה ראתה שזימנה את המן, כדי שיהיה מוכן לפניו. ומן השמים היתה זאת שהקדים לעשות שיהא מוכן לתלות המן מיד בעידן ריתחא של אחשורוש. ונ"ל שזהו שאנו אומרים בהודאת על הניסים, והפרת עצתו וקלקלת מחשבתו, היינו שעל ידי שהפרת עצתו שהיה שלא לשלוח יד במרדכי לבדו רק בצירוף כולם, ע"י זה קלקלת מחשבתו. (ראה כתב בסופר).

^א **כי הגידו לו עם מרדכי** - צ"ע הרי הכיר אותו היטב שהרי היה עבדו כמבואר במגילה טו. עיין ביאור חת"ס עה"פ ואת פרשת הכסף בפרק ד' פסוק ז' (מדרשותיו דף קמוז ע"ב) מבאר שם את שתי הקושיות שהמן ידע שמרדכי משבט יהודה ובנימין, אבל הסתפק איזה עיקר, כי מצד בנימין הוא גובר על עמלק, אבל אחשורוש שהוא אריה, כמ"ש הושיעני מפי אריה, גובר עליו, ומאידך ומצד יהודה הוא אריה,

אֶת כָּל הַיְהוּדִים^ק אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּת אַחֲשֵׁרוּשׁ עִם
 מֶרְדֵּכִי: (ו) בַּחֲדָשׁ הָרֵאשׁוֹן הוּא חֲדָשׁ נִסָּן בַּשָּׁנָה
 שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה לַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ הַפִּיל פּוּר^ח הוּא
 הַגּוּרֵל לַפְּנֵי הַמֶּזֶז^ט מִיּוֹם לְיוֹם וּמִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ^י

אפשר שיגבור על אחשוורוש, אבל על עמלק כיוון שמצינו שיהודה השתחוה לעשו, אזי עמלק יגבור עליו, לכן כשאמרו לו שהוא יהודי החליט לקנות אותו מאחשוורוש ועי"ז יהיה תחתיו ויגבור עליו, ויבז בעיניו לקנות אדם אחד, לכן קנה את כולם, אלא שהמלך לא קיבל את הכסף, ונשאר ספק אצלו אם עבר לרשותו או לא, ולכן גם העיר שושן נבוכה, שלא ידעו איזה צד צריך להתפלל שיתגבר, האם צד יהודה או בנימין עי"ש.

^ק ויבקש המן להשמיד - אמר הקב"ה להמן, אי שוטה שבעולם אני אמרתי להשמידם ולא יכולתי כביכול, שנאמר (תהלים ק"ו) ויאמר להשמידם לולא משה בחירו עמד בפרץ, ואתה אומר להשמידם, חייך שראשך תחת ראשיהם <א> [מ"ד]:

עי"ש תורה תמימה - שמוכח שבאמת חטאו ישראל וצריכים כפרה, ועי" שהמן מזרע עמלק יבא תחתיהם, יש להם חלק במחית עמלק ובוזו תיהיה כפרתם. עי"ש.

^ק הפיל פור - פרש"י הפיל מי שהפיל.

הפיל פור - הלשון הפיל צ"ע דביומא פ"א הלשון טרף בקלפי והעלה שני גורלות, אבל עיין משלי (טז לג) בחיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו. דהיינו לשון השלכה. וכן הלשון בחלוקת הארץ לשבטים ביהושע (ח' ו') יריתי גורל ובפסוק ח' אשליך גורל וביאר שם המלבי"ם שיריתי הכוונה למקום מסויים דהינו שידע לכווין הגורל עפ"י הקבלה אבל לעם אמר אשליך דהיינו כלפי חוץ נראה כמשליך שלא יודע להיכן יפול הגורל. ומשמע שהמן הפיל גורל באופן שלא ידע היכן יפול וכמבואר בגמ' ששמח כשנפל בחדש אדר משמע שלא ידע שכך יהיה.

פור הוא הגורל - עיין תו"ש בשם לקח טוב שפור בלשון פרסי הוא גורל בלשון הקודש.

^ט לפני המן - דהיינו שאחשוורוש בשנאתו הרבה לישראל כבר הפיל גורל מתי להשמיד את ישראל לפני המן אלא שהעלימו מפני כבוד המלכות. כך כתב החיד"א בנחל אשכול וברוח חיים (דרוש י) בשם רבי חיים הכהן (בעל טור ברקת)

^י מחודש לחודש - כי המן היה הלעומת זה של מרדכי שבאורו הגדול משער החמישים עורר בחי' הגורל שהיא ההשגחה שבתוך ההסתרה כי גורל הפירוש כשאדם אינו יכול להכריע בעצמו אזי מוסר ההכרעה לשיקול עליו וכמ"ש בחיק יוטל גורל ומה' כל משפטו אבל באמת הגורל דייקא מגלה בחי' ישראל עלו במחשבה תחילה בחי' אבן ישראל אב ובן כחדא אלא שהמן כפר בזה ורצה להעלים האמונה בזה עי" הגורל שלו

לכן עשה גורל שאין עליו עוררין (לאפוקי מגורל דעכן) דהיינו מיום ליום ומחודש לחודש עיין יערות דבש גורל כפול להכרעת העליון בספק התחתון יב פתקים ושסה פתקים ועי" שנפל היום שסה וחודש יב הוכיח שאיבדו את ההשגחה שהרי מלמעלה כיוונו שיצא כך היום בחודש ובפרט באדר שהוא סוף ועקב שבזמן בחי' הריחוק מהראש והשגחה והראיה שהרי בו מת משה הוא הדעת. אבל גם בזה כפירתו התעתו ולא ידע שמימת משה היא לידתו וצדיקים גדולים במיתתם מחייהם כי להיפך משה עלה לשער

שְׁנַיִם עָשָׂר ק"י הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר ק"ב: ס (ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּן לְמֶלֶךְ אֶתְשׂוּרוֹשׁ יִשְׁנֹו עִם אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד בֵּין

הנ' כמובא שעלה להר נבו היינו נ' בו ויקבור אותו בגי היינו ביג' מידות של רחמים. ועוד שבאותה שנה היה אדר מעובר ובו לא שולט המזל והכישוף.

ק"י **שנים עשר הוא חודש אדר** - עיין תו"ש ירושלמי מגילה פ"א ה"ה אותה שנה מעוברת היתה מדייק מכפל הלשון חודש שנים עשר וגם אדר קמ"ל שהוא יב בדרך כלל ועכשיו יג.

ק"ב **הוא חודש אדר** - עיין פדר"א פ"נ חודש אדר ביום השלישי מזל אריה וצ"ע הרי אדר מזולו דגים.

הוא חודש אדר - החת"ס (בדרשות, מובא בחי' מגילה ו): תמה לשי' שאסור בהספד ותענית, דממ"נ אם הראשון אדר הוא, ראוי לקרוא בו גם מגילה, ואם שבט הוא, למה אסור בהספד ותענית. וביאר שהמן הרשע היה קוסם גדול ולא רצה להסמיך לגאולת ניסן, ולכן המתין לשנה הראויה להתעבר והפיל פור לחודש י"ב ולא י"ג. אך הסנהדרין שראו הגזירה לא עיברו את השנה כדי שאדר יהא סמוך לניסן ויגאלו, ועי"ז הוצרכו לעבר את השנה הבאה ולכן כתבו "השנית" שיהיה מקרא מגילה באדר שני לסמוך לגאולת ניסן, כי הנס ארע מכה שסמכו את אדר לניסן, אבל באמת הנס היה באדר הראשון, ולכן גם הראשון אסור בהספד ותענית לזכר זה.

עיין שו"ת חת"ס (א"ח סק) שהביא מירושלמי מגילה ששנת הגזירה היתה שנה מעוברת. אכן הק' דא"כ מ"ט קבעוהו באדר שני, אטו מי שנעשה לו נס בשבט יעשה יו"ט סמוך לניסן כדי לסמוך לגאולה. ולכן הכריח דכוונת הירוש' כנ"ל שבשעה שהפיל פור היתה ראויה להיות מעוברת. (הובא בעמקא דפרישא תצוה עט)

צ"ע אולי אפ"ל שכיוון בדיוק ליום שעמד בו לאחר יב חודש וזה מיום ליום מחודש לחודש וצ"ע איך ידע שהוא מעובר. במדרש ששמח כשנפל בחודש אדר צ"ע הרי שידע שהוא אדר וצ"ע הרי היה חוזה בככבים וחודש אדר ב' אין לו מזל.

מגילה יג: שהמן שמח שנפל הפור על אדר כי בו מת משה ולא ידע שגם בו נולד ופרש"י בן מאה ועשרים שנה אני היום, היום מלאו ימי ושנותי, וכדאי שתכפר הלידה על המיתה. צ"ע מה הכוונה בכפרה זו? ואולי יתבאר עפ"י מצפה איתן שכתב ואף שלבסוף מת בו, אין זה מחמת רוע מזלו, כי שביום הולדת אדם אין המזל שולט להרע לו, (כמבואר בירושלמי ר"ה) ועי"ש במפרש שלכך צדיקים מתים ביום שנולדו בו, להראות שאין מזל שולט בהם. אלא מתים תחת השגחת ה'. לפ"ז המן שמח כי ראה הסתלקותו של משה ולא ראה שכיון שהסתלקותו ביום לידתו אין ההסתלקות סימן לחולשת כוחו אלא להפך לחיזוק כוחו.

הקשה המרא"ג אם הלידה מכפרת על ההסתלקות מדוע נקבע בש"ע סימן תקפ שראוי לצום בו' אדר כיון שהוא מהצרות שאירעו לישראל.

עיין תורה כב אות ח' שהמן שמח שנפל הגורל באדר שבו הסתלק משה והבין שגם לדורות הסתלק כוחו משמע שהבין שבשאר חדשים כח משה רבנו עומד לעולם לבטל את כח הע"ז. וצ"ע כי משה רבנו נקבר מול בית פעור דייקא, משמע דייקא את הקטרוג של פעור עומד הוא לעולם לבטל, ואילו המן היה ע"ז אחרת לא פעור.

מה שאמרה הגמ' שלא ידע שגם נולד באדר שמעתי מהרב עופר ארו ביאור בזה לא כפשט הגמ' אלא שהמיתה עצמה היא לידה לעזה"ב וצדיקים במותם גדולים מבחייהם.

הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכּוֹתַי וְדִתֵּיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל
 עִם וְאֵת דְּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שׁוּה
 לְהִנִּיחָם: ק"ג (ט) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתֹּב לְאַפְדָּם
 וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֶּכֶר כֶּסֶף קִי אֲשַׁקּוּלְקָטוּ עַל יַדֵּי עֹשֵׂי

הקשה הגר"י גלינסקי זצ"ל: רש"י בגמרא שם מביא חשבון ארוך ומורכב שיוצא מפסוק אחד בספר דברים ושני פסוקים בספר יהושע, שמשלושתם יחד עולה שמשה רבנו נפטר בו' אדר. אז את כל החשבון הזה המן ידע לעשות, ואילו את הפסוק המפורש בספר דברים – "בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום", שממנו יודעים שמשה גם נולד ביום שנפטר – רק את הפסוק הזה הוא לא ידע?

ק"ג עיין מגילה יג: אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה: תא ניכלינהו! - אמר ליה: מסתפינא מאלהיו, דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי. - אמר ליה: ישנו מן המצות. - אמר ליה: אית בהו רבנן. - אמר ליה: עם אחד הן. שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך - מפורזין הם בין העמים, שמא תאמר אית הנאה מינייהו - מפורד, כפרידה זו שאינה עושה פירות. ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו - תלמוד לומר בכל מדינות מלכותך. ודתייהם שנות מכל עם - דלא אכלי מינן, ולא נסבי מינן, ולא מנסבי לן. ואת דתי המלך אינם עשים - דמפקי לכולא שתא בשה"י (שבת היום) פה"י (פסח היום) ואסורים אנו לעבוד. ולמלך אין שוה להניחם - דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות. ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן - וזרקו ושותהו. ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן - חובטו בקרקע ואינו שותהו. וראיתי בשם ספר אור פורים שכתב שדייקא דבריו האחרונים שדתייהן שונות ואין שוה להניחם היו מליצת יושר לישראל. **הקשה המרא"ג** מדוע אמר שאם המלך נוגע בינם אינו שותהו, והרי גזירת סתם יינם גזרו הלל ושמאי בבית שני כמבואר בשבת יז:

ק"ד **ועשרת אלפים ככר כסף** - עיין פדר"א פרק נ' שני עשירים היו בעולם קרח בישראל והמן באומות העולם, שלקח המן כל אוצרות יהודה ואוצרות בית קדשי הקדשים.

עוד כתב שם שהמן אמר אם על המלך טוב קח חצי ממוני ותתן לי רשות עליהם.

תוס' (מגילה טז. ד"ה ודחי) כתבו בזה"ל, שמעתי שעשרת אלפי ככר עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ודוק ותשכח.

והתוס' לא ביארו החשבון, והב"ח בהגהותיו שם פירש הכוונה שעשרת אלפים ככר כסף הן חמשים פעמים שש מאות חצאי שקלים, והמן שקל כנגד כל אחד מששים ריבוא מישראל שנתן כל ימי חייו שהן חמשים שנה שמתחילין ליתן מכן עשרים עד בן שבעים שנה ימי שנותינו שבעים שנה ע"ש, וכ"כ **החוקני** (ריש פ' כי תשא) ע"ש. (קנין תורה כי תשא תשעט) ועיין תירוץ **הפני יהושע** במגילה טז. וזה תירוץ - המן הרשע שרצה להשמיד כל היהודים רצה לשלם לאחשורוש דמי עבד בעלמא כמאמר אסתר ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו, וא"כ צא וחשוב דמנין ישראל לעולם הם כפי שיצאו ממצרים וכיון שמחצית השקל עולה למאה ככר כסף ומנה של קדש כפול היה הו"ל מאתים ככר, א"כ כשתחשוב שלשים שקלים לכל אחד דהיינו ששים פעמים מאתים ככר הרי שנים עשר אלף ככר, והמן שנתן עשרת אלפים היינו לפי שבימי יחזקאל הוסיפו שנות על המשקל, ויחזקאל מקמי הכי הוה, א"כ עשרת אלפים ככר דהמן הן שנים עשר אלף דבימי משה וא"כ החשבון מכוון לגמרי. ועי"ש שכתב שאח"כ מצא תירוץ זה **בעל הרוקח** (פורים סימם רל"ה) ושמה מאד ואמר שכנראה הקושיא של תוס' היא קושיית בעל הרוקח שהיה בזמננו.

הַמֶּלֶךְ לְהֵבִיא אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ: (י) וַיֹּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ קִטְוִי לְהֶמֶן בֶּן הַמְּדֵתָא

עוד בביאור התוס' עיין דף על דף מגילה טז. עפ"י האלשיך שמדינא היו צריכים ליתן כל אחד ערכו חמישים שקלים והתור החסה וצותה ליתן מחצית השקל והנה המן הרשע אמר שבני ישראל נתנו רק מחצית השקל שהוא אחד ממאה אבל הוא יתן את מלוא ערכם לפי חמישים שקלים שצריכים היו לתת לפי דין תורה ויתן כנגד ששים רבוא. והנה ששים רבוא כפול חמישים שקלים הם שלושים מליון שקלים, וזהו עשרת אלפים ככר כסף, שהרי ככר זה שלושת אלפים שקל כסף כפול עשרת אלפים הם שלושים מליון, וזהו מלוא ערכם לפי חמישים שקל לכל אחד. ע"ש.

^{קט} ועשרת אלפים ככר כסף אשכול - עיין יערות דבש לרבי יהונתן איבשיץ (ח"ב דרוש י"ד) שהמן שקל עשרת אלפים ככר כסף למלך ליתנם לעניים לצדקה, בידעו גודל מעלת הצדקה, וחשב שעל ידי זה יצליח במחשבתו הרעה, אבל מרדכי הצדיק טען שכיון שהמן נקנה לו לעבד, ומה שקנה עבד קנה רבו נמצא שכל הצדקה שנתן המן נוקף לזכות מרדכי.

ועיין נחל אשכול החיד"א (אסתר ט' כב) שכתב אע"פ שזה חידוש ולא נראה כן מהכתוב אבל מצינו כמה ספרים שהלכו בעקבותיו ודנו בחידוש זה.

עיין חת"ס שמבאר עפ"ז את הגמ' במגילה יג: אמר ריש לקיש גלוי וידוע שלפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול עשרת אלפי שקלים לפיכך הקדים שקלי ישראל לשקליו. ושם טז. שהמן אמר מלא קומץ זה דחה את השקלים שלי. וכתב שגם הגויים ידעו זכות הצדקה שלמדו מנבוכדנצר כמבואר בדניאל (ד' כד) חטאך בצדקה פרוק, ומקשה הרי נבוכדנצר נתן לעניי ישראל והוא נתן לגויים ותירץ שהמן סבר שכיון שרק כשעושים רצונו של מקום נקראים בנים, לכן כשהם בגלות נקראים עבדים ולא גרע מגוים, אבל האמת שישראל אע"פ שנקרא עבד נקרא עבד טוב ולא כמו הגוי. וזה שרמזו לו במנחת העומר כי מי דרכו להביא מנחה עני, ונעשה עני כי לא עשה רצונו של מקום (שמעוני ראה רמז תצח) ואעפ"כ אינו כגוי אלא אהוב לפניו ית' כמ"ש נפש כי תקריב מנחה, שמעלה עליו כאילו את נפשו הקריב. (על"ת א נד תצוה עז)

במגילה יג: אמר ריש לקיש גלוי וידוע שלפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול עשרת אלפי שקלים לפיכך הקדים שקלי ישראל לשקליו. והיינו דתנן באדר משמיעין על השקלים. הקשה המרא"ג נמצא שמצוות מחצית השקל שנתחייבו ישראל היה כדי שבבוא גורת המן היא תגן עליהם. וקשה מהירושלמי שקלים (ח' ד') כשחרב בית המקדש ביטל רבי יוחנן בן זכאי מצות מחצית השקל מחשש שימעלו בכסף. נמצא שבזמן גורת המן לא נהגה המצווה וא"כ איך הגנה על ישראל עד שנעשה להם נס פורים.

^{קט} ויסר המלך את טבעתו וכי' ויתנה להמן וכי' נתון לך והעם - עיין כאן פירוש אלשיך על המגילה, ששואל אם הכוונה שאחשורש קנה את ישראל בקנין חליפין בטבעתו, זה א"א שהרי הקנין צריך להיות בכליו של קונה ולא מקנה (כמבואר בחו"מ קצה ב.). ועוד כיון שסרב אחשורש ליקח הכסף מאי שאומרת אסתר לקמן ז' ד' כי נמכרנו? ועוד מאי הכסף נתון לך הרי לא נתן כלום רק סרב לקבל? ותירץ זה לשונו - אמנם אומר כי המקח וממכר נעשה בקנין גמור על פי דין התורה, וזהו כי הן כסף אשר אמר המן לשקול על ידי עושי המלאכה לא כסף טבוע היה כי אם חתיכות וגרוטאות, כמו שאמר ז"ל בגמרא (ילקוט שמעוני רמז תתרנד) שהיה נותן לעושי מלאכת המטבעות, וידוע כי גרוטאות של כסף נקנין בקנין סודר, על כן לקיים המכר שלף המלך טבעתו מעל ידו שהוא מנא דכשר למקניא ביה, ונתן להמן לקנות הכסף שלא היו מטבעות הבלתי נקנים, כי אם כסף [שאינו] טבוע, וכאשר נקנה הכסף

הָאֲנִי צִרַר הַיְהוּדִים: (יא) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קִי לְהֶמֶן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעֵסֶקִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב

זכה המן בחליפיו, ואחר הגמר המכר על ידי כן, אמר המלך להמן, הרי כי לי הכסף כי קנייתו, ועתה אני נותנו לך במתנה שתזכה בו על ידי רשותך, וזהו הכסף נתון לך והעם לעשות בו וכו'. ובוה צדקה אסתר המלכה באומרה כי נמכרנו.

ק' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ- וגם מלכו של עולם כמבואר לקמן בפרש"י [א' ד'] ומרדכי ידע מבעל החלום שהסכימו העליונים לגזרה. ועין אסתר רבה (ז' יג) א"ר ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבכם ואמונתם ממך, אם רצונך אבד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך, אמר הקדוש ברוך הוא תורה מה תהא עליה, אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים וגם השוה דעתו למחות את ישראל, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למה לי אומה שבשבילה הרביתי אותי ומופתי לכל הקמים עליהם לרעה (שם /דברים/ ל"ב) אשביטה מאנוש זכרם מיד אמר הקדוש ברוך הוא לשטן הבא לי מגילה ואכתוב עליה כלייה... וכו'.באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים, אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהגו ישראל מסעודתו של אחשוורוש ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקדוש ברוך הוא ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות, חזר אליהו ואמר לו למשה אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית שנאמר (תהלים ק"י) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפני להשיב חמתו מהשחית, מה תענה על הצרה הזאת (ישעיה ל"ז) כי באו בניו עד משבר וגו', אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור אמר לו יש ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא חתומה, תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא, אמר לו בטיט היא חתומה, אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, ה"ד ומרדכי ידע וכו'.

צ"ע מדוע משה צריך את מרדכי בשלמא במלחמת עמלק ברפידים א"ל ליהושע צא והלחם אבל כאן שניהם פעלו רק בתפילה.

ק"י וְהָעֵם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ - במגילה יב. שנתחייבו כליה על שנהגו מסעודתו של אחשוורוש ואע"פ שלמסקנה נשאר טעם זה רק לבני שושן עדיין קשה האם על אכילה בסעודת גויים חייבים מיתה כך הקשה מעדני אשר תשסט בשם יערות דבש ח"א ג' ועוד כמה מפרשים ותרצו שבאמת ע"י הסעודה עברו גם על עבירות שענשן מיתה יע"ד תרץ שאחשוורוש הוציא כלי המקדש ומעלו הם במזיד עוד תרץ שכל אחד השקו יין מארצו ואין לגוי קנין בארץ להפקיע מחיוב מעשרות נמצא ששתו יין טבל. עוד תרץ עפ"י אסתר רבה ז' יב שעצת המן היתה שע"י הסעודה יחטאו בגילוי עריות עוד תרצו שאותו יום היה יום אידו של אחשוורוש ועשה משתה לכבוד ע"ז. עוד תרצו שהיה חילול ה' בהשתתפות בסעודה בעיקר שהיא היתה על שמחתו של אחשוורוש שלפי חשבוננו עבר זמן הגאולה ושוב לא יבנה הבית המקדש עוד. ויש שתרצו שהיה בסעודה מאכלות אסורות וחלב ודם שחויבן מיתה אבל המהרש"א כנ"ל עה"פ כרצון איש ואיש פירש שהיו בה רק מאכלים כשרים.

בְּעִינֵיהֶם קִיט: (יב) וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּפְתַּב כָּכָל אֲשֶׁר צָוָה הַמֶּן אֶל אֲחֻשְׁדָּרְפָּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶל הַפְּחוֹת אֲשֶׁר עַל מְדִינָה

העם לעשות בו כטוב בעיניך – במגילה יב. שאלו תלמידיי את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהגו מסעודתו של אותו רשע אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים והיינו דכתיב (איכה ג-לג) כי לא ענה מלבו: כלומר ששאלו שאם כדברייך שבגלל הצלם מדוע ויתר להם הקב"ה ועשה להם נס הצלה, וענה להם כיון שלא התכוונו לע"ז. (המעשה הזה יש בו הרבה תמיהות כפי שהאריכו לבאר היעב"ץ ובעל מדרש שמואל. ועוד.)

תמה בגאון יעקב [בעין יעקב], דאין זו מדרך הרב לתלמיד, שיאמר לו ששייב בעצמו על שאלתו, שהרי אם התלמיד יפרש בעצמו, שוב אין צורך לרב. וביאר דהם שאלו מפני מה נתחייבו כליה, דמובן משאלתם שהיה ברור להם שהיו חייבים עונש מיתה. רק שאלו אמאי נתחייבו כליה גמורה, אנשים נשים וטף בכל מדינות המלך. ולכן אמר להם רשב"י: אמרו אתם, מדוע בכלל יגיע להם עונש? והשיבו, דמפני שנהגו מסעודתו, ברור שמגיע להם עונש. אבל אמאי נתחייבו כליה בכל המדינות? ועל זה השיב להם: מפני שהשתחוו לצלם. עיי"ש. והמהר"ם שי"ף [בסוף מס' חולין] ג"כ הקשה, אם ידעו טעם - למה שאלו? ומאיידך, מאי האי דקאמר להו: אמרו אתם! וביאר, דרבי שמעון הבין משאלתם שיש להם טעם, דאל"כ, מה שאלו: "מפני מה נתחייבו כליה?" אולי באמת לא נתחייבו כליה, רק שזו היא דרך רשע, לעמוד על צדיק, והקב"ה מצילו! עיי"ש. וע"ע בפורת יוסף כאן. (מחברתא שולביץ)

הקשה המרא"ג שקושייתם קשה גם על עצמם שאם בגלל שנהגו מהסעודה מדוע ויתר להם. ובפרט לפי המפרשים שיום אחרון של הסעודה היה יום כפור, ועל אכילה ביו"כ אין יו"כ מכפר. כמבואר בשבועות יג. ונ"ל לתרץ שהתלמידים שאלו זאת גם על עצמם. עוד **הקשה המרא"ג** על קושייתם הרי כיון שהתענו ג' ימים ועשו תשובה מדוע שלא תתקבל תשובתם.

בחנוכת התורה כתב דמקשין העולם, אמאי לא שאלם רשב"י גם על תשובה זו: וכי משוא פנים יש בדבר?! וביאר דנהגו באמת עשו ישראל שבאותו הדור תשובה, ועי"ז נעשין הזדונות כזכויות. ומשו"ה לא הוה קשיא להו מפני מה זכו לנס, דהתשובה פועלת זכות. אבל על שהשתחוו לצלם שפיר מקשה. דהטעם שזדונות נעשין כזכויות הוא, מפני שמחשבה טובה - הקב"ה מצרפה למעשה. ומחשבה רעה - אין מצרפה למעשה. לכן, כששב החוטא מחטאו, נמנה לו גם מחשבת התשובה - לזכות. ואילו גבי העבירה, אין לו רק את מעשה העבירה. א"כ נשאר לו המחשבה לזכות בפני עצמה. משא"כ בעי"ז, דקיי"ל דגם מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה. וא"כ לא נותרה להם המחשבה לזכות, ושפיר מקשה. ותירץ להם, כי ליבם בל עמם. (מחברתא שולביץ)

קט כטוב בעיניך - במגילה יד. אחשורוש והמן דומים לשני בני"א אחד יש לו תל והשני יש לו חריץ וראיתי בשם החת"ס הפירוש שאחשורוש יש לו תל הכוונה שרצה להשמידם ע"י שמנשאם כתל ויתערבו בגויים ואילו המן רצה להשמידם כחריץ דהיינו להרוג ולכן כשבא המן לאבדם כשיטתו שמה אחשורוש שעכ"פ ייתקיים ע"י אחרים.

המרא"ג על גמ' הנ"ל שהמשמעות שם וכפרש"י שם שאחשורוש גם הוא רצה להשמיד את ישראל. הקשה מנין שאחשורוש אמר הכסף נתון לך משנאת ישראל ואולי אמר זאת מאהבת המן.

וּמְדִינָה וְאֵל שָׂרֵי עַם וְעַם מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ
 וְעַם וְעַם כְּלִשְׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרֶשׁ נִכְתָּב
 וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ: (יג) וְנִשְׁלַחַת סְפָרִים בְּיַד
 הָרָצִים אֵל כָּל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ
 וּלְאַבְדֵּק אֶת כָּל הַיְהוּדִים קִבֵּי מִנְעַר וְעַד זָקֵן טָף
 וְנָשִׁים קִבֵּי בַיּוֹם אֶחָד בַּשְּׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם

^{קא} במגילה יב. מפני מה נתחייבו כליה מפני שנהנו מסעודת אחשורש - כתב בספר בית שמואל [על התורה, פרשת תרומה], דהא דלא אמרין "מפני שאכלו מסעודתו", היינו משום שהאכילה עצמה לא היתה חטא, שהרי היו מוכרחים עליה [כדאיתא באסתר רבה פ"ז], ואכילת מאכלות אסורות אינה ביהרג ואל יעבור. אבל העונש היה על שנהנו מהאכילה, שלא היה להם להרגיש הנאה, אלא אדרבה להצטער ממנה.

ואיכא למתמה, היכן מציינו שמשום אכילת מאכלות אסורות, נענשים בכליון ח'ו? וכתב בשער בת רבים, שיש לזה רמז בתורה, שהרי משום שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, שנצטוו שלא לאכול ממנו, נגזרה עליו ועל בניו מיתה לדורי דורות. ועוד, דאיתא בזה"ק [פר' שמיני], שהאוכל מאכלות אסורות מטמא נפשו וגופו, ורוח טומאה שורה עליו. וכתב שזו כוונת הכתוב [קהלת ו' ז']: "כל עמל אדם לפיהו", כלומר, כל העמל והעונשים שהאדם מקבל אחר מותו בגיהנם, הוא בשביל פיהו, שנטמא בחייו במאכלות אסורות. והחתם סופר כתב, דהיינו משום ששמו סתם יינם, ואכלו בישולי עכו"ם [שהם אסורין מתקנת חז"ל] כדאיתא במדרש. והעובר על דברי סופרים - חייב מיתה, לכך נתחייבו כליה. (מביאור חברתא שולביץ על הגמ')

^{קב} בילקוט שמעוני אסתר פ"א תתרמה - למה היו ישראל דומין ליונה שעומדת על פי השוכך ולא היתה יכולה ליכנס מפני שהיה הנחש בפנים, לצאת לא היתה יכולה מפני הנץ שהיה עומד בחוץ, כך אמרו ישראל אם נברח למדינות רחוקות כבר כתב עלינו המן לארבע רוחות השמים להשמיד להרוג ולאבד, ואם נהיה בשושן הבירה כבר אנו מסורים בידו, לקיים מה שנאמר והיו חיך תלויים לך מנגד. **הקשה המרא"ג** שאינו דומה המשל שבחוץ הנץ ובפנים נחש לנמשל שבחוץ ובפנים היא גזירת המן. ואולי אפ"ל שבאמת גם במשל היא גזרת הקב"ה שנחש ונץ אויבי היונה, הכי נמי המן גזר אבל המבצעים היו הפרסים בשושן ואומה אחרת בחו"ל.

^{קכ} **מכאן** למדו במגילה ד: אמר ריב"ל נשים חיבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ופרש"י שאף על הנשים גזר המן להשמיד וכו' והקשה מהרא"ג מפרש"י בברכות כ: (ד"ה הכי גרסינן) וכמבואר בתוס' שם (ד"ה בתפילה) שסובר שבמצוה דרבנן אין פטור לנשים כשהזמן גרמא. א"כ נשים חייבות לא בגלל סברת ריב"ל.

עוד מקשה המרא"ג מדברי ריב"ל שנשים חייבות במקרא מגילה וכן נפסק בסימן תרפ"א. א"כ מדוע פסק הפמ"ג באשל אברהם שהקורא לנשים יקרא בלא ברכה. ומדוע לא יברך להן מדין ערבות. ועין משנה ברורה סימן תרצ"ב ס"ק יא שנחלקו אם מי שכבר שמע יכול להוציאן ועיין סימן תקפ"ה ס"ק ה' ובשעה"צ שם שזה דווקא בפחות מעשר נשים. ושם ס"ק י' שהנהגה שתמיד מברך להן אצ"פ שיצא

עָשָׂר הוּא הַדָּשׁ אֲדָר וְשָׁלֹם לְבוֹזְקֵי:
 (יד) פֶּתֶשְׁגֹן קִבֵּר הַכֶּתֶב לְהַנְתֵּן דָּת בְּכָל מְדִינָה
 וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל הָעַמִּים לְהִיּוֹת עֲתִידִים לַיּוֹם הַזֶּה:
 (טו) הָרָצִים יֵצְאוּ דְחוּפִים בְּדָבָר הַמְּלֶךְ וְהָדָת נִתְּנָה
 בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה וְהַמְּלֶךְ וְהַמֶּן יֵשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת קִבֵּה
 וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן נְבוֹכָה: פ

אלא שזה לא פשוט כיון שיש מחלוקת אם נשים בכלל ערבות (עיין שער הציון סימן רעא ס"ק ט'). ולמעשה פסקו שאשה אחת תברך לכולן (מגליון לענין הלכה צו עט)

קכ **ושלום לבז** - וכן אנו אומרים בעל הניסים וצ"ע (עין המגילה) מה אכפת להם מהשלל אחר שנגזר עליהם למות כולם. עיין שמות [טו ט] עה"פ אחלק שלל פרש"י שם

קכ **פתשגן** - עיין לקמן [ח יג] פתשגן הכתב נאמר גם על אגרות השניות שהיהודים יעמדו על נפשם צ"ע מאי פתשגן עפרש"י לשון ארמי ספור הכתב. וראיתי מגילה מבוארת עקיבא יוסף איזנבך פירש כתב גלוי ולא בסתר, ועיין מלבי"ם - פתשגן, לדעתי עשה בזה ערמה כפולה, כי הספרים ששלח לשתי המדינות היו חתומים בחותם המלך, וכתוב עליהם מלמעלה שלא יפתחו רק עד שיבא יום י"ג אדר, כמו שהמנהג עוד היום אצל המלכיות, ועז"א ונחתום בטבעת המלך שהיו חתומים למעלה באופן שלא ידע איש מה היה כתוב בהם, רק עם הספרים האלה החתומים שלח עוד אגרות פתוחות פתשגן הכתבים החתומים, וזה היה בגלוי לכל העמים, שיהיו עתידים ליום י"ג אדר למלחמה, שבאותו יום יפתחו האגרות החתומות וידעו על מי ומי ילחמו, ובוזה התנכל עצה עמוקה, א. כי רצה שעד אותו זמן לא תודע הגזרה הזאת לשום אדם כי האגרות יהיו חתומים, ועי"כ לא יוכלו היהודים לבקש עזר והצלה, ולא להעמיד מליצים בבית המלך, וגם המלך לא ידע הדבר עד אחר מעשה, ב. שע"י עצה זו היה בטוח שלא יברחו היהודים למדינות אחרות ולא יסתירו את עצמם כי אחר שלא יודע עד אותו זמן למה יהיו עתידים, ממילא גם היהודים יהיו עתידים ליום ההוא בכל עיר ועיר עם יתר העמים, ובפתוח האגרת ויתודע כי עליהם נגזר השמד יקומו עליהם ויהרגום :

קכ **המלך והמן ישבו לשתות** - עיין אסתר רבה (ז' כה) והמלך והמן ישבו לשתות אמר ר' חנין מאן דאמר רחמנא ותרן הוא יתותרון מעוהי אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה אמר להם לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה כך אני אעשה לכם הדא הוא דכתיב והמלך והמן ישבו לשתות. היה אחד מישראל יוצא לשוק ומבקש ליקח ליטרא בשר או אגודה של ירק היה הפרסי חונקן ואומר לו למחר אני הורגך ומבזבז את ממנוך הדא הוא דכתיב והעיר שושן נבוכה. אמר רבי יששכר דכפר מנדי ומה אם מי שמחל ואמר (בראשית מ"ה) לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו' ראה עד היכן היא מתוקנת שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה: **הקשה המרא"ג** אם הגזרה היתה על מכירת יוסף מדוע נגזרה על כל היהודים ובכללם גם שבט יוסף ובנימין. ונראה לתרץ פשוט שזו לא הסיבה היחידה.

פרק ד'

(א) וּמְרֵדְכִי יִדְעֻקְבוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה קִבּוֹ וַיִּקְרַע
מְרֵדְכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ

ק"י ומרדכי ידע - עיין תו"ש [ב] בשם מדרש מגילת אסתר חלום שחלם הרבה שנים לפני כן כשהיה ליל אחד במדרשו בוכה ומצטער על גלות ישראל ומתפלל ומתחנן להקב"ה שיגאלם במהרה ויוליכנו לבית הבחירה וישן וראה בחלום וכו'... ע"ש. וכן הובא בפרש"י שידע מימים קדמונים ע"י חלום שחלם שתהיה צרה גדולה וינצלו ממנה ובפרש"י כאן כתב שבעל החלום אמר לו שהסכימו עליונים על כך. והקשה המרא"ג על פרש"י שא"כ כיצד הוכיחו במגילה ז. מכאן שהמגילה נאמרה ברוח הקדש אולי גם היא נודעה למרדכי ע"י בעל החלום. ועוד הקשה מסנהדרין ל. שחלומות לא מעלים ולא מורידים א"כ איך סמך על החלום לצאת לשער המלך ולהתפלל בלבוש שק.

תו"ש ד' (בשם מדרש פנים אחרים) ומרדכי ידע לרפאות את המכה וידע מאיזה חטא לקו. שאכלו בשולי גויים כמו בוריון (איש בור שאינו מכיר בחטאו) שרגם איקונין של מלך והיו הכל מסתכלים בו, והוא יושב ומפלה את כליו (כך היו יהודי שושן שלא רגישו בחטאם עד שעוררם מרדכי לתשובה). עוד שם אות ה' שידע שנגזר עליהם כליה מאז שהשתחוו לצלם של נ"נ שנאמר (שמות כב ט) וזבח לאלקים יחרם.

ומרדכי ידע - עיין ילקוט שמועני קהלת פ"ח רמז תקע"ח ד"א "שומר מצוה לא ידע דבר רע" זו אסתר שהיתה עסוקה במצות בעור חמץ ולא היתה יודעת ברעתו של המן, "ועת ומשפט ידע לב חכם" זה מרדכי ומרדכי ידע: ועיין כאן ביאור חת"ס (מדרשותיו עמ' קל ע"ב) ששואל מדוע מרדכי לא בדק ואם סמך על ביטול הרי יותר מסתבר שאסתר תסמוך על זה שהרי היא בבית נכרי ומבאר שאסתר רצתה להרבות קדושה שם כדי להכין הארץ לגלות בניה.

ק"י ומרדכי ידע את כל אשר נעשה - פרש"י שהסכימו עליונים כי השתחוו לצלם ונהנו מסעודת אחשוורש (עיין המגילה) ועיין מגילה יב. תלמידי רשב"י אמרו כיון שנהנו מהסעודה ורשב"י אמר כיון שהשתחו לצלם ולמסקנה שבשאר העולם כיון שהשתחו לצלם ובשושן כיון שנהנו מהסעודה. ועיין שה"ש רבה [ו ה] רבנן אמרו לפי שעע"ז ורשב"י אמר כיון שאכלו תבשיל גויים ושאלוהו הרי רק בשושן ולמה נתחייבו בכל העולם ותירץ כל ישראל ערבים וצ"ע. וצ"ע הרי היו אנוסים להשתחוות וכתב הרמב"ם שבדבר שנאמר עליו יהרג ואל יעבור אינו נענש אם עבר כיון שהוא אנוס וכ"ש לתוס' (פ"ג א ד"ה שלא השתחוה) שהצלם היה אנדרטת כבוד למלך ולא ע"ז. וכמה ספרים הקשו האם על אכילת מאכל גויים חייב מתה. ועיין מעדני אשר תצוה סט בשם ראש יוסף שכנראה שהיו שם מאכלי חלב ודם שהם בכרת אבל המרש"א כתב שהכל היה כשר. ויערות דבש ועוד תרצו שנתחייבו במעילה בכלי בית המקדש שאחשוורש הוציא להם, (ולשיטת רבי בפסחים לג. שמועל במזיד במיתה) אלא שקשה הרי רבנן פליגי והרמב"ם פסק כרבנן שהו ארק באזורה. ויערות דבש תרץ שכ"א שתה יין ממדינתו נמצא נתחייבו על שתיית טבל. ומאור אור תרץ שנהנו מגילוי עריות ע"י האכילה. ושפתי חכמים תרץ בשם צפנת פענח שהיה יום אידו של אחשוורש ועשה סעודה לע"ז. אבל עיין הפלאה על כתובות לג. דלא משמע כן. עוד תרצו שנתחייבו על חילול ה' שהרי הסעודה היתה על שמחתו של אחשוורש שעברו שבעים שנה ולא נגאלו. וי"א שהיה שם חמץ בפסח. עוד עיין מהר"ל סוף הקדמתו לאור חדש.

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה - באסתר רבה (ז יג) ובשע"ה שנתחמו אותן האגרות ונתנו ביד המן, ויבוא שמת הוא וכל בני חבורתו, ופגעו במרדכי שהוא הולך לפניהם, וראה מרדכי שלשה תינוקות

הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדֹלָה וּמָרָה קִבְיָה: (ב) וַיָּבֹאוּ עַד
 לְפָנַי שְׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אִין לָבֹאוּ אֶל שְׁעַר הַמֶּלֶךְ
 בְּלְבוּשׁ שֵׁק: (ג) וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוּם אֲשֶׁר
 דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגִּיעַ אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם
 וּבְכִי וּמְסֻפָּד שֵׁק וְאַפָּר יֵצַע לְרַבִּים: (ד) וַתְּבֹאֲנָה
 >וּתְבוֹאִינָה< נְעֻרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיִּגִּידוּ לָהּ
 וַתִּתְחַלְחַל הַמֶּלֶכָה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בַּגָּדִים קִבְיָה
 לְהַלְבִּישׁ אֶת מְרַדְכֵי וּלְהַסִּיר שֵׁקוֹ מֵעַלְיוֹ וְלֹא
 קִבְלָקָל:

שהיו באים מבית הספר, ורץ מרדכי אחריהם, וכשראה המן וכל תבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי
 התינוקות, הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם, כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל
 לאחד מהם פסק לי פסוקיך, אמר לו (משלי ג, כה): אל תירא מפחד פתאם ומשאת רשעים פי תבא. פתח
 השני ואמר, אני קריתי היום ובוה הפסוק עמדת מבית הספר (ישעיה ח, י): עצו עצה ותפרו דברו דבר
 ולא יקום פי עמנו אל. פתח השלישי ואמר (ישעיה מו, ד): ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל אני
 עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט. כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה. אמר לו המן
 מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו, אמר על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן
 העצה הרעה שיעצת עלינו. מיד פסע המן הרשע ואמר אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות.
הקשה המרא"ג מסנהדרין סה: שהסומך מעשיו על סימנים עובר על לא תנחשו. וצ"ע לכאורה אינה
 קושיה שהרי רק שמח ולמעשה יצא בלבוש שק וזעקה גדולה.

קכ **ויזעק וזעקה גדולה ומרה** - עיין פדר"א פ"ג היה צועק ואומר רבון העולמים לא נשבעתה לאבותי
 להרבות ורעם כככבי השמים ועכשיו נתת אותם כצאן טבחה. ובמגילה טו. מובא שזעק- גבה המן
 מאחורשו. פרש"י שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחורשו. ובאמת לעיל יד. משלה הגמ'
 אותם לבעל תל ובעל חריץ ושם מבואר שגם אחורשו רצה להשמיד את ישראל. ובמ"ר ששנא את
 ישראל יותר מהמן. ונראה כוונת רש"י שרצה ופחד ואילו המן לא פחד. כמבואר במגילה יג: אמר ליה
 (המן) תא ניכלינהו אמר ליה (אחורשו) מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי.

קכט **ותשלח בגדים** - צ"ע מדוע חשבה שהוא טועה? הרי נערוותיה כבר ספרו לה ואם הוא טועה מדוע
 וממה ותתחלחל? בגמרא תענית יד: אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אא"כ נענה כיהורם בן אחאב
 כמבואר במלכים ב (ו ל), וצ"ע מדוע שלא יענה? נראה שנערוותיה ספרו לה רק על הגזירה ולא סיבתה,
 ומרדכי ע"י התך סיפר לה הסיבה, שבגלל המן עמלק, ונראה שאו הבינה מדוע לובש שק. וצ"ע מדוע
 לא הבינה קודם? ומדוע הבינה עכשיו יותר?

קל **ולא קיבל** - עיין תו"ש מביא מדרש פנים אחרים נו"ב - אמר איני זו מכאן עד שנעשה לי נס.

(ה) וּתְקֵרָא אֶסְתֵּר לְהִתְדַקְלָא מְסָרִיסֵי הַמְּלָךְ אֲשֶׁר
 הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וּתְצִוְהוּ עַל מְרַדְכִי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל
 מַה זֶה: (ו) וַיֵּצֵא הַתֶּדֶן אֶל מְרַדְכִי אֶל רְחוֹב הָעִיר
 אֲשֶׁר לְפָנֵי שַׁעַר הַמְּלָךְ: (ז) וַיִּגַּד לוֹ מְרַדְכִי אֵת כָּל
 אֲשֶׁר קָרָהּ וּקְלָב וְאֵת פְּרִשְׁת הַכֶּסֶף קְלָב אֲשֶׁר אָמַר

ולא קבל - צ"ע מה חשבה אסתר? עיין פירוש חת"ס (מדרשותיו עמ' קל ע"ב) עה"פ ומרדכי ידע מבאר
 שהיא חשבה שצריכה לנהוג כיוסף שהכשיר את מצרים לגלות ע"י שהרבה בה בקדושה.

קלא התך - אמרו חז"ל שהוא דניאל ונקרא התך כי חתכוהו מגדולתו. ועין משך חכמה כאן שכתב
 שגדולתו היתה שמסר נפשו על התפילה ועכשיו שכל ישראל מסרו נפשם כבר לא ניכר גדולתו כל כך
 וכאילו חתכוהו מגדולתו.

קלב ויגד למרדכי את כל אשר קרהו - מאי קרהו? עיין תו"ש אסתר רבה פ"ח ה - מה שעשה להם בן
 בנו של קרהו כמ"ש אשר קרך בדרך

עיין שם חלום שחלם מרדכי הרבה שנים לפני הכל רמז למה שיקרה

אשר קרהו - עיין תו"ש בהגה ל"ו שהרוקח כתב שרמזו כאן על הקורה שעתיד לעשות דהיינו העץ
 שרצה לתלות עליו את מרדכי.

אשר קרהו - ע"י בן בנו של קרהו לשון קרירות מיראת שמים וראיתי מתרצים בזה הקושיה מכתובות
 ל. הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, והכל בידי שמים חוץ מצנינים ופחים, ותירצו בשם רבי יצחק
 מזיטשוב שאמר בשם הצדיק מראזנדיל שהכל אחד כי צנינים היינו קרירות מיראת שמים ופחים היינו
 חימום לעבירה. משמע הכל בידי שמים חוץ מהבחירה ללחום בעמלק.

קלב פרשת הכסף - פרש"י פירוש הכסף. צ"ע מדוע לא כפשוטו? שסיפר לו את כל המעשה שהיה
 בענין הכסף. התרגום תרגם פרשת הכסף דררא דממון כסף עטר אלפיך ככרין די אמר המן למתקל
 וכו'.

ואת פרשת הכסף - עיין חת"ס (מדרשותיו עמ' קנח ע"ד) מבאר את פרש"י שכתב פירוש הכסף דהיינו
 מה התכווין המן ששקל עשרת אלפים ככר כסף דייקא.

ועיין מגילה טז. בתוס' שם שכתבו שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישאל
 שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשוורוש כל פדיונם ודוק ותשכח.

וקשה למה מחצית השקל הוא פדיונם? ואיך עולה מחצית השקל כפול ס' רבוא לעשרת אלפים ככר
 כסף?

ועי"ש פני יהושע שכתב דאיתא במדרש [ילק"ש ר"פ תשא] כששמע משה ונתנו איש כפר נפשו
 נתיירא ואמר היאך אפשר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו? ומסיק התם דאמר לו הקב"ה
 לא כמו שאתה סבור, אלא כזה יתנו, ופליגי התם תנאי ואמוראי טובא, ר' יהודה בר אלעאי אמר מצינו
 פדיון של אדם ככר כסף וכו', ומייתי לה מקרא דנביאים. ר' יוסי אמר ממוציא שם רע אתה למד מאה
 סלעים וכו'. רשב"ל אמר מאונס אתה למד וכו'. ר' יודא בר סימן אמר משור נגח אתה למד דכתיב אם
 עבד יגח כסף שלשים שקלים יתן וכו'. עכ"ל המדרש. ואף שאלו ואלו דברי אלקים חיים, דבאמת אין

הַמֶּן לְשִׁקוּלְקַלֵּד עַל גְּנֹזֵי הַמֶּלֶךְ בַּיְהוּדִים <ביהודיים>
 לְאַבְדָּם: (ח) וְאֵת פֶּתֶשֶׁן כְּתַב הַדָּת אֲשֶׁר נָתַן
 בְּשׁוֹשָׁן לְהַשְׁמִידם נָתַן לוֹ לְהִרְאוֹת אֶת אֶסְתֵּר
 וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְעֻזּוֹת עָלֶיהָ לְבּוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן
 לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל עַמָּה קְלִיָּה: (ט) וַיְבּוֹא הַתֵּךְ וַיִּגֵּד
 לְאַסְתֵּר אֵת דְּבָרֵי מֶרְדְּכָי: (י) וּתְאֹמֶר אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ
 וּתְצַוֶּהוּ אֶל מֶרְדְּכָי: קְלִי (יא) כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם
 מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר
 יְבּוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצַר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא
 יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהִמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ

קצבה לבני חורין, מ"מ בעבד מיהא כל אנפי שוין שיש לו קצבה ל' שקלים ממש, דמי כופר נפשו, דמי ניוק, דהא ל' שקלים דעבד משור נגח תחת כופר הוא, וא"כ המן הרשע שרצה להשמיד כל היהודים רצה לשלם לאחשוורוש דמי עבד בעלמא, כמאמר אסתר ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו, וא"כ צא וחשוב דמנין ישראל לעולם הם כפי שיצאו ממצרים, וכיון שמחצית השקל עולה למאה ככר כסף, ומנה של קדש כפול היה הו"ל מאתים ככר, א"כ כשתחשוב שלשים שקלים לכל אחד דהיינו ששים פעמים מאתים ככר הרי שנים עשר אלף ככר, והמן שנתן עשרת אלפים, היינו לפי שבימי יחזקאל הוסיפו שתות על המשקל, ויחזקאל מקמי הכי הוה, א"כ עשרת אלפים ככר דהמן הן שנים עשר אלף דבימי משה, וא"כ החשבון מכוון לגמרי. וזה שכתבו התוספות שנתן כל דמי פדיונו שהן דמי פדיון עבד ממש, רק עיקר דבריהם שהוצרכו להביא ראייה דאין להקפיד על עיקר מנינם אלא כפי החשבון שיצאו ממצרים, כדמשמע בכמה דוכתי ובכמה ספרי מפרשים ובוזהר דלעולם עיקר מנינם של ישראל אינו אלא ששים ריבוא, ודו"ק היטב: ועי"ש שאח"כ מצא שכן כתה הרוקח והוסיף שכנראה דברי התוס' האלה הם דברי הרוקח שחי בזמנם.

ק"ל צ"ע כיון שרק אמר לשקול ולא שקל כנ"ל שא"ל אחשוורוש הכסף נתון לך א"כ למה סיפר לו זאת בכלל למאי נפ' מ. ועיין תרגום שני ד' א' (אישי התנ"ך אחשוורוש) שאחשוורוש כתב באגרות שמכר את היהודים להמן בס' רבוא שקל כסף. ואולי כי באמת היה מכירה אלא שאח"כ נתן לו הכסף מתנה.

ק"ל במדרש לקח טוב על אסתר כאן - עד עתה אין אסתר מגדת, מעתה נתן לה רשות להודיע שהיא יהודית, שנאמר על עמה, וכן אמרה אסתר כי נמכרנו אני ועמי:

ק"ל עיין קדושת הלוי שתמה על התרגום שני כאן שציותה עליו שלא יתקוטט עם המן, והרי א"א לומר שרצתה שישתחוה לו, וביאר שמרדכי היה פטור מלהשתחוות להמן, כי היה חשוב בבית המלך כנ"ל [ג. ב], אלא ציותה עליו שלא יאמר שהסיבה בגלל שהוא יהודי כנ"ל, אלא בגלל שהוא פטור.

הַמֶּלֶךְ אֶת שָׂרְבִיט הַזֶּהב וְחָיָה וְאַנִּי לֹא נִקְרָאתִי
 לְבוֹאֵקְלוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם: (יב) וַיִּגִּידוּקְלָה
 לְמַרְדֳּכָי אֶת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר: פ (יג) וַיֹּאמֶר מַרְדֳּכָי
 לְהָשִׁיב אֶל אֶסְתֵּר אֵל תְּדַמִּי בְּנִפְשֶׁךָ לְהַמְלִיט קִלְט
 בֵּית הַמֶּלֶךְ מִכָּל הַיְּהוּדִים: (יד) כִּי אִם הִחְרַשׁ
 תַּחֲרִישִׁקָמָּב בְּעֵת הַזֹּאת רוּחַ וְהִצְלָה יַעֲמֹדקָמָּא
 לַיְּהוּדִים מִמְּקוֹמָּב אַחֵר וְאַתָּה וּבֵית אָבִיךָ
 תֵּאבְדוּקָמָּב וּמִי יוֹדֵעַ אִם לָעַת כְּזֹאת הִנְעַתָּ

קל' ואני לא נקראתי לבוא - מבואר שטענה שאם תבוא אל המלך היא מכניסה עצמה בספק פיקוח נפש. והקשה המרא"ג מהכסף משנה (רוצח א יד) שכתב בשם הירושלמי שכדי להציל את חברו חייב אדם אפילו להכניס עצמו בספק סכנת נפשות, ואם לא, אזי עובר על לא תעמוד על דם רעך, כי אין הספק שלו מוציא מידי וודאי מיתת חברו.

קלח ויגידו למרדכי - במגילה טו. הקשו הרי אסתר אמרה זאת להתך שיאמר למרדכי כמבואר בפסוק י' ומדוע ויגידו משמע אחרים. ותרצו שאין משיבין על הקלקלה. ועיין פוד"א פ"ג כי המן הרג את התך ולא מצאה שליח נאמן אחר. ובילקוט שמעוני (תתרטו) אמר הקב"ה הואיל והרגו תהא משמשת ברוח הקודש: והקשה המרא"ג על הגמ' הנ"ל שתרצה שאין משיבין על הקלקלה, שאם לא רצה לבשר בשורה רעה, איך הסכים לעיל פסוק ט' לבשר לאסתר את דברי מרדכי על פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנוי המלך ביהודים לאבדם?

קלט אל תדמי בנפשך להמלט - צ"ע (עיין המגילה) וכי פקוח נפש דרבים דוחה פק"נ דיחיד? עיין כסף משנה הלכות רוצח א יד. (הובא לעיל ד"ה לא נקראתי לבוא)

צ"ע מה באמת חשבה אסתר הצדקת? ומדוע חשד בה מרדכי שחושבת להמלט בית המלך?

קמ אם אחרש תחרישי - עיין תו"ש [נב] בשם אסתר רבה פ"ח ו' - מלמד סגוריא על ישראל.

קמא רוח והצלה יעמוד - צ"ע לשון יעמוד

קמב ממקום אחר - עיין תו"ש בהגה אות [נג] מביא פירוש שנקט "ממקום" לרמז להקב"ה שהוא מקומו של עולם.

קמג תאבדו - צ"ע עפ"י המבואר במכות יא. שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה, א"כ איזה איבוד נתיקים באסתר. (עיין הפרישה פורים טו). גם עיין דברים אהדים לחיד"א דרוש כד לשבת זכור ששואל איך לא חש מרדכי לקלקלת חכם ולברית כרותה לשפתים, ואל יפתח פיו לשטן? וכך גם שואל לקמן על אסתר כיצד אמרה כאשר אבדתי אבדתי ולא חששה כנ"ל? ע"ש התירוץ שכיון שהלכה למסור נפש ידעה שבזה יתקדשו כל אבריה ואין לה לחוש לשום קטרוג, ולזה גם כיוון מרדכי. ע"ש כל האריכות שכתב בזה.

לְמַלְכוֹת קָמִיד: (טו) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל מִרְדְּכָי:
 (טז) לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוֹשָׁן
 וְצוּמוּ עָלַי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּקָמָה שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים קָמִי לַיְלָה וַיּוֹם גַּם אֲנִי וַנִּעְרַתִּי אֲצוּם כֵּן וּבְכֵן
 אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כִדָּת וּכְאֲשֶׁר אֲבִדְתִּי
 אֲבִדְתִּי קָמִי: (יז) וַיַּעֲבֹר קָמָה מִרְדְּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר
 צִוְּתָהּ קָמִי עָלָיו אֶסְתֵּר: ס

קָמִיד ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות - פרש"י מי יודע אם יחפוץ בכ המלך בעת ההריגה, דהיינו מי יודע אם תועיל לך הבריחה לבית המלך להינצל. וצ"ע מדוע לחשוך בצדקת? ובפרט שאפשר לפרש כפשוטו מי יודע, דהיינו אני יודע שרק בשביל זה הגעת למלכות כדי להציל את ישראל.

קָמָה ואל תשתו - צ"ע הרי כבר אמרה צומו ולמה הוסיפה אל תאכלו ואל תשתו? וראיתי שכיון שגם בליל הסדר צמו, היה אפשר לפרש שרק אכילה של רשות אסורים, לכן הוסיפה שגם אכילה של כזית מצת מצוה ושתיית ד' כוסות אסור.

עוד ראיתי מהילקוט שמעוני (אסתר תתננו) שרמזה להם שצמים על שאכלו ושתו בסעודתו של אחשוורוש. עיין בזה באוצר המדרשים על אסתר כאן.

קָמִי אל תאכלו ולא תשתו שלשת ימים - עיין פדר"א פ"ג שהם יג יד טו בניסן.

הר"ן על ר"ה ה. שואל האפשר אדם לעשות כן? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום. והקשה המרא"ג מיבמות קבא: שהגמ' מוכיחה מצום אסתר שאדם יכול להתקיים בלא אכילה ושתייה ג' ימים.

קָמִי כאשר אבדתי אבדתי - במגילה טו. כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך. פרש"י (שהיתה נשואה למרדכי) ואמרה כיון שאני באה ברצון אהיה אסורה לך. והקשו התוס' (ד"ה כשם) מדוע לא גירש אותה ויוכל אח"כ להחזירה. והקשה המרא"ג מהתוס' על המהר"ם מלובלין (סימן קכג) שדעתו שהמגרש ודעתו להחזירה לאחר זמן אין זו כריתות.

עוד הקשה המרא"ג - דמשמע מהגמ' שאע"פ שבאה אליו לצורך הצלת כלל ישראל, והיא קרקע עולם, וטובתו רעה אצלה, אעפ"כ היא נאסרת על מרדכי. וקשה משירת דבורה 'תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני' הרי שנקראת אשת חבר הקיני אע"פ שנבעלה מרצון לסיסרא.

עוד הקשה שבמגילה טו: כשהגיעה אסתר לבית הצלמים נסתלקה הימנה השכינה, ואמרה אלי אלי למה עובתני? שמא אותה דן אותי על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון. הרי שסברא שהיא אנוסה א"כ מדוע סברא שהיא נאסרת על מרדכי.

אבדתי - בגמרא מגילה טו. אמר רבי אבא עד עכשיו נבעלתי באונס ועכשיו ברצון. ועיין יערות דבש שכל כך זירו מרדכי את אסתר לבוא למלך, בגלל ותתחלחל למ"ד שפרסה נידה, ומובא בגמרא במעשה דאחות ברוריא שגוי לא בועל נידה, ורצה שתבוא בעודה נדה. וכל סירובה של אסתר היה בגלל קרבה וחובוק.

עפ"י הפשט יש דיעות י"א שלא נבעלה אלא ביום זה, כיון שבאה ביום וביום לא יכלה לשלוח שידה אלא בלילות. אבל **הבן יהוידע** דף יד ד"ה כן אובד ממך כתב שנאסרה או כיון שבאה מרצון או כיון שחשבה שאם ירצה לשמש תתרצה, כי אז בשעת תשמיש יותר יש סיכוי שיסכים לקבל בקשתה, ואם תשלח שידה מי יבקש. **עוד ע"ש** דף יג ד"ה ושמואל אמר שהאכילה קדלי דחזיר מביא בשם האריז"ל עץ חיים שער קליפת נגה פ"ו (עפ"י תיקון כא דף נח). ששלחה שידה במקומה והיא שהלכה במקומה. **עוד שם** ד"ה מגנותו של אותו רשע למדנו שלא שימש ביום מבאר שמהשמים היה, כי בלילה יותר בנקל לשלוח שידה, כי דרכם להגלות יותר בלילה. **עו"ש** ד"ה מלמד שהיתה עומדת מחיקו של מרדכי וכו' מבאר שכיון ששליחת השידה נעשה בהשבעת שם מפורש לא הותר אלא בדחק גדול, לכן רק כשרצה לשמש ממש עשתה כן, אבל בשביל חיבוק לבד לא, ומה שטבלה היה משום מיאוס או רוקו. **עוד מקשה** כיצד הלכה מבית המלך לבית מרדכי? ומבאר שכיון שכבר הזכירה שם המפורש השתמשה בו לשני דברים, לעשות שידה וגם להיות אינה נראית, כדי שהמלך לא יראה לפניו שתיים, ואז היתה הולכת לבית מרדכי בלא שנראית. ולכן נקטה הגמ' מלמד שעומדת מחיקו של אחשוורוש טובלת ועומדת בחיקו של מרדכי דהינו שהגמ' תלת זה בזה, כי נעשה בבת אחת, ורק כשרצה לשמש עימה.

החיד"א יוסף תהילות תהלים ל' ביאר הטעם שסברא שתאסר, כיון שכשתהיה מוכרחת לגלות לו את עמה, אזי ידבר עמה בעצמה, ולא ע"י מתורגמן (כמבואר לקמן ד' ה'), ואזי לא תוכל לשלוח לו שידה, כיון שלשידה אסור לשנות קולה, והוא ירצה לדבר עמה ויכיר בקולה שהיא לא אסתר. **ובספרו דברים אחרים** כתב שבאמת אח"כ התברר לה שהשידה שלה אינה רגילה, וכן יכולה לשנות קולה לקולה של אסתר, נמצא אסתר לא נאסרה כלל. (ראה גם דברים אחרים לחיד"א מהדור' ליוורנו תקמ"ח דף סו: ד"ה אסתר) **וצ"ע שהמבואר** לעיל שנאסרה כי רק בלילה יכלה לשלוח שידה, לא מבואר שם.

עיין סדר מאורעות לעיל בהקדמה שדריוש השני בן אסתר מלך בגיל שבע שנת תז (כא אדר), ולפ"ו נולד בשנת ת'. **וקשה** הרי "כאשר אבדתי" אמרה אסתר בשנת תז, כדמשמע שם, והרי לכ"ע עפ"י הסוד לא שימש עימה לפני כן, אלא שלחה שידה במקומה, רק נחלקו בטעם ששימשה עכשיו, האם כיון שלא יכלה לשלוח שידה, או כיון שרצתה שיתקבלו דבריה ע"י חיבת תשמיש. וא"כ הוא לכל היותר בן ארבע.

צ"ע אם דרויש נולד ע"י שידה איך הוא בן אסתר? עיין בוורה שנוולד מהגוף של אסתר ובתוכו שידה, לכן נקרא בן אסתר חציו טוב חציו רע.

עיין זוהר רע"מ כי תצא רעו: - **ואי תימא דְאִתְיַיְחַד עִמָּה** ואם תאמר, מאחר שאמרת שהשכינה ירדה אז בעשר קליפות, לכן תאמר ח"ו שאחשוורוש נתייחד עם אסתר, ואומר **אָף עַל גַּב דְּהוּוּ בְּבִיתָא תְּדָא** אָף עַל פִּי שְׁהִי בְּבֵית אַחַד חַס וְשָׁלוֹם שְׁנַתִּיחַד עִמָּה, **אֲלֵא כְּגוֹזָא דְיוֹסֵף** אלא כעין יוסף שהיה בחינת יסוד דקדושה, **דְאִתְמַר בֵּיה שְׁנַמְרוּ בּו וְתַנַּח בְּגָדוֹ אֲצִלָּה** דהיינו שיוסף הפריד והפשיט ממנו חלק הרע שבו הנקרא בגד והשאירה אצלה, **וְלֹא לְבוּשׁוֹ** ולא כתוב "לבושו" שהוא חלקו בקדושה, **אֲלֵא בְּגָדוֹ** שהוא **לִישְׁנָא דְבוּגְדִים בְּגָדוֹ** שפירושו לשון בגידה השייך בהקליפות. **וְהָכֵא סִתְרָא דְרַבְרָבָא** וכאן באסתר היה הסתר גדול שהשכינה הסתירה את אסתר, **וּבְגִין דְאִתְמַר, לִישְׁנָא דְסִתְרָאָה** לכך אסתר היא לשון סתר, כמ"ש **אִתָּה סִתְרָא** לי דהיינו **שְׁכִינְתָא אִסְתִּירָתָא** לה **מֵאֲחֻשְׁרוּשׁ** השכינה הסתירה את אסתר מאחשוורוש שלא יראה אותה, **וְיָהִיב לֵיה שִׁידָה בְּאִתְרָה** ונתנה לו שידה במקומה, ר"ל שהפרידה את חלק הרע ממנה, והיתה נראית כדמותה ממש, ועמה היה מזדווג אחשוורוש, אבל אסתר נשארה בקדושתה, **וְאִתְהַדְרַת אִיהִי בְּדָרְעִיָה דְמִרְדְּכִי** וחזרה לזרועו של מרדכי ונתייחד עמה, כי הוא היה בעלה. (ימ"ק ומ"ז ומפגשים)

כחב האריז"ל (נע"ח ש"מ" פ"ו) ח"ל, זהו ענין אסתר שהיתה מנחת שידה במקומה ומזדווגת עם אחשוורוש, היא היתה קליפת נוגה שלה מנחמת הרע הנקרא שד, והיתה יודעת היא ומרדכי להצביע הסד הלא רעע שלה על ידי שם המפורש (כמכזר צוהר פסכת כי תאלף דף רעו ע"א), שיתלבט בלמות גוף וילך אל אחשוורוש, ומשם נולד לריוש בן אסתר מלך השירה

היא שלה, והרי הוא בן אסתר ממש, לכן היה חזיו טוב וחזיו רע, לכן היה גוי, וגם אור לזנות בית המקדש, כי הוא נתן שקות החילה קודם כורש, עכ"ל.

וזה שאמר ו**ימרדכי דהוה ידע שְׂמא מפרש ושבְּעין לְשׁוֹן** ומרדכי שהיה יודע את השם המפורש וידע שבעים לשון, **עבר כל דא בחכמתא** עשה כל זה בחכמה, שהשיב את השירה בשם המפורש ושלחה לאחשוורוש, **ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין** ובשביל זה אמרו חכמי המשנה (בפסוק ואלא דף כח רע"ו), **דאפילו בלא דא** שאפילו בלא צורך של פיוס, **אית ליה לבר נש קודם דיתיחד עם אתתיה למללא עמה** יש לו לאדם לדבר עם אשתו קודם שיתיחד עמה, **בגין דשְׂמא שידה אתחלפא באתתיה** כי אולי נתחלפה אשתו על ידי מחשבות רעות בשידה, הרי שיש מציאות שהקליפה מתגשמת ומדוונת עם האדם.

תיקון כא דף גח. – ומאן דנטיר אות ברית בכל אתר דאיהי ומי ששומר את אות ברית שהיא מלת היסוד, בכל מקום ובכל המלות הגקראות אות, **בין בבְּרית מילה** ששומרה מלפגוס זה, **בין בשבֹּת ימינן טבין** הנקראים אות ושומרם מלחללם, **קדשא בריך הוא נטיר ליה בגינה בכל אתר הקב"ה** שומרו בזכות מלואו זו בכל מקום שצריך שמירה, **ומכסי עלוי משנאוי** ומכסה עליו משנאיו שהם החילונים שלא יטלטו עליו, **בגוונא דמשה דאתמר ביה** כדוגמת משה שנאמר בו **בצל שדי יתלונן** כדכרת חז"ל (במס' שבת 97 פה ע"ג) שמה היה מתיירא מן המלאכים, ופירש שדי מויו שכניו עליו, **ובגוונא דאסתר דסתיר לה מאחשוורוש דאיהו ערל וטמא** וכדוגמת אסתר שהקב"ה הסתיר אותה מאחשוורוש שהוא ערל וטמא, **ושוי באתרה שנית בדיוקנא דילה** ושלא במקומה אשה אחרת בצורתה והיינו שידה, כמ"ס הארז"ל (ע"פ ש"מ"ט פ"ו) שאסתר הייתה יודעת להשיב על ידי שם המפורש את חלק הקליפה שלה שמקליפת נוגה הגקראת שידה שהיא בצורתה ממש, ושלחה אותה שהיא תלך להזווג עם אחשוורוש, **הדא הוא דכתיב** זהו שכתוב **כל אשר תאמר ינתן לך**, פירושו שביקשה אסתר מהקב"ה שלא ישלחו זה אחשוורוש, אלא תנתן במקומה שידה, **בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני** שהיא מקום הגקבות של הקליפות, שהם בחינת שנית, **והשנית שנזמנה לאחשוורוש תחת אסתר**, משם היא באה ולשם היא שבה ללכת (ומפורש עוד ענין זה בזה פ"ו כי דף ט"ו רעו ע"א, עיון עס, (בב"ר והב"ר"א ובא"י)

ואמר עוד **ואיהו נטיר לה מהמן הרשע** הקב"ה שמר את אסתר מהמן הרשע, שרצה לזבדה עם כלל ישראל יהודי, **הדא הוא דכתיב** זהו שכתוב **מצר תצרני** ומפרש **דאיהו צר ואויב** הוא המן הרשע שהוא צר ואויב, כמ"ס (ספתי 1) אשך לר ואויב המן הרע הזה. **ובגין האי קנאה דכסי קדשא בריך הוא באות דיליה על אסתר** ובשביל אותה הקנאה שקנאה הסטירה אחרו על מה שכהה הקב"ה על אסתר הרומזת על המלכות, בזאת ברית שלו שלא תפסד קדושתה, **דאיהי קדושה דיליה** כי היא הקדושה של ז"א, כי על ידה הוא מתקדש וגשם לעשר ספירות, **דלא איהי קדושה פחות מעשרה** שאין ז"א יכול לקבל קדושה מאצו הנקרא קודש אלא כגשם של עשר ספירות על ידי המלכות, בשביל אותה הקנאה **אתלבשו עשרה תרין תתאין** נחלבו עשר ספירות התחתונות של הסטירה אחרו, **בעשרה בגין דהמן** שהם נעשו מרכבה לאלו העשר ספירות, ועוד **דתמן אל אחר** ששם בהמן נחלבו אל אחר שהוא הס"מ עלמו, **דהמן אמר** כי המן אמר לאחשוורוש **ועשרת אלפים כפר כסף אשקול** כדי להגשים הכחות של עשר ספירות של הסטירה אחרו בעשרה נשים שלי, **וכלא לנטלא נוקמא מאסתר ואומתה** ואת הכל עשה כדי ליטול תקומה מאסתר הרומזת על השכינה, ומאומתה שהם בני ישראל, **דאתמר בה שנאמר** זה **ותלבש אסתר מלכות** דהיינו שהשכינה נחלבה באסתר.

אבל אחר שבעלת המן נגזר הגזירה על כלל ישראל להשמד ולהרוג ולחבד, נתקיים מס"כ (ס"ו ע"ב) ונהפוך הוא אשר יטלטו היהודים המה בשנאיהם, **וקדשא בריך הוא מסר לון בידהא ובירא דאומתה** כי הקב"ה מסר את המן וזניו ביד השכינה וביד בני ישראל, **ותלו אותו ואת בניו על העץ** אשר הכין למרדכי, ואמר **ואיהו והוא מסר עבד עץ גבוה חמשים אמה** כנגד חמש גבורות של ז"א שכל אחת כלולה מעשר, **וקדשא בריך הוא נטיל נוקמא מניה ומבניו** אבל הקב"ה לכה תקומה ממנו ומבניו, **בשכינתא עלאה** בכה החמש גבורות שאלו משכינה העליונה שהיא הבינה, **דמחאת למצראי חמשים מכות** שצדוקת החמש גבורות שכל אחת כלולה מעשר, הנה הקב"ה להוציאם במצרים חמשים מכות (לפי דעת רבי עקיבא בהגדה של פסח, שסובר שהמצרים הונו במצרים חמשים מכות). (הב"ר"א ובא"י ומפסיק)

קמח **ויעבר מרדכי – פרש"י** על דת להתענות ביו"ט ראשון של פסח שהתענה יד טו טז בניסן שהרי ביום יג נכתבו הספרים כמבואר במגילה טו. ובטו ניתלה המן בערב.

פרק ה

(א) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְהַלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלֻכוֹת קַנָּי
וַתַּעֲמֵד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית קַנָּי נֹכַח בֵּית
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מְלָכוּתוֹ בְּבֵית
הַמְּלָכוֹת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת: (ב) וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ קַנָּי

קט ככל אשר צותה עליו אסתר - עיין תו"ש [עג] בשם מדרש פנים אחרים נו"ב שמרדכי אמר לה איך אפשר לצום הרי יש מגילת תענית שאסור לצום בימים אלה והיא ענתה לו אם אין ישראל העולם למה צריך חגים מוטב לבטל מצוה אחת אולי ירחמו מהשמים.

ושם בהגה וכן הובא בילקוט שמעוני כאן ובפרוש הגר"א גם הוסיף שכיוון שהיא מלכה היה חייב לקיים דבריה.

קד ויהי ביום השלישי - תו"ש בשם אסתר רבה פ"ט ב- לעולם אין ישראל נתונים בצרה יותר מג' ימים.

קנ ותלבש אסתר מלכות - עיין זוהר ח"ג קסט: ראה את הלבוש המאיר בדמות דיוקנה, נדמה לו כמלאך אלקים, פרחו נשמתו ונתעלף. ובאסתר רבה ט' א' שראה אותה בערה חמתו שהפרה תורתו, והקב"ה חמל על עמו ונתן חינה בעיניו, ואזי רץ אליה וחבקה ונשקה ואמר לה שהדת הזו איננה מוטלת עליה באשר את רעייתו וחברתי.

ותלבש אסתר מלכות - עיין מגילה יד. שלמדו מכאן שאסתר היא אחת משמונה נביאות שנתנבאו לישראל. והקשה המרא"ג מהספרי (דברים יח טו) שאין הנבואה שורה בחו"ל. ואע"פ שיחזקאל הנביא התנבא בחו"ל, תרצו כיון שהתחיל בארץ, וצ"ע הרי יונה הנביא מבואר ביונה א' א' ברד"ק שכיון שיצא מהארץ פסקה נבואתו.

קכ במגילה טז: שאמרה אז למנצח על אילת השחר. וביומא כט. למה נמשלה אסתר לשחר שכמו השחר הוא סוף הלילה כן אסתר סוף הניסים. והקשה המרא"ג ששחר הוא תחילת היום ולא סוף הלילה. כמבואר במגילה כ: שעל כן כל שמצוותו ביום יוצא בדיעבד מעלות השחר. כמבואר בפרש"י על המשנה שם.

וביערות דבש (ח"א ג') הקשה שאמנם שחר הוא סוף הלילה ואח"כ מאיר היום, אבל אסתר היתה סוף לנסים, ואח"כ נסתלקה מאתנו השפעת ה' לעשות לנו נפלאות, ובעו"ה פנה שמשו של אור ה' ושכינתו אשר בקרבנו, אשר שם לנו אותות ומופתים, וא"כ אסתר סוף כל היום, ואח"כ חשכו עינינו וניטל כבוד הנסים מאתנו, ואיך דומה זה לשחר סוף הלילה, איפכא הוי ליה להמשיל לשקיעת החמה שהוא סוף היום, כך אסתר סוף הנסים: ותיקן שם באריכות ותוקף דבריו שכיון שרק בנס פורים הדר קבלוה את התורה מאהבה נחשב אסתר לסוף הלילה ותחילת היום.

קכג כראות המלך - שבעה חדרים היה בכניסה להמלך, וכשהגיע לרביעי התחיל חורק בשיניו ומנענע בראשו, אמר חבל על אלו שנאבדו כבר, כמה בקשתי מושתי שתכנס ולא בקשה להיכנס, וזו נכנסה כזונה... באותה שעה אמרה אסתר (תהלים כב יב) אל תרחק ממני". ירד מלאך מן השמים וסטרו על פיו וא"ל רשע האובתך עומדת בחוץ ואת היושב בפנים? "ויהי כראות המלך" בעל כרחו נשאה חן בעיניו, והאריך השרביט ל"ב אמות, וכל שעה שהיא נכנסת השרביט קופץ. (אישי התנ"ך בשם מדרש שוחר טוב)

אֶת אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה עִמְדַת בַּחֲצֵר נְשֹׂאָה חַן בְּעֵינָיו
 וַיֹּשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שַׂרְבִּיט הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ
 וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׂרְבִּיט: (ג) וַיֹּאמֶר
 לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וּמָה בִּקְשָׁתְךָ עַד
 חֲצִי הַמַּלְכוּת קִיֵּי וַיִּנָּתֵן לָךְ: (ד) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם
 עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן קִיֵּי הַיּוֹם קִיֵּי אֵל

ובילקוט שמעוני (תתרו) כיון שראה אותה הפך את פניו שלא יראה אותה, והיו מלאכי השרת תולים את פניו שלא בטובתו, והוא צווח ווי. ויהי כראות המלך, לפי שהיו הסנורים על עיניו, כשראה אותה האירו עיניו, והושיט לה השרביט שבידו, ולא היה כח באסתר ליגע בו, ויש אומרים מיכאל משכה והגיעה בראש השרביט.

^{קכ} חצי המלכות – ולא דבר שחוצץ למלכות דהיינו בנין בית המקדש (מגילה טו).

^{קכ} במגילה טו: ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו'...רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא. עפרש"י - שיהרג הוא והיא. שיחשדני המלך ממנו ויהרוג את שנינו [נ"א וכי גזרי גזירה ומית חד מינייהו בטלי הגזירה]: (כדאיתא במס' תענית כט. ופרש"י שם - משום דהיו סבורים שאירע להם כך מפני הגזירה שגזרו).

הקשה המרא"ג דלקמן (ח' ג') 'ותוסף אסתר ותדבר וכו' ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים' וקשה הרי כיון שמת המן מדוע לא התבטלה הגזרה ממילא. והיא קושיית המדרש שמואל ש תירץ, דבאמת לא לצורך ביטול הגזירה התחננה, אלא לתוספת טובה. עוד תירץ, דהוצרכה להתחנן עבור המקומות הרחוקים, שאפשר שלא ישמעו את אשר אירע להמן, ויהרגו את היהודים שבמקומם [ואפ"ה חשיב שנתבטלה הגזירה, כיון שלא יהרגו כל היהודים]. לכן התחננה אסתר, שיישלחו רצים לכל מדינות המלך. עוד תירץ, דכי אמרינן דכשמת חד מינייהו בטלה גזירתא, היינו כשמת מאליו או נפל מן הגג. שאז אומרים שבודאי לא הסכימו מן השמים לאותה גזירה, ולכן גזרו עליו מיתה. אבל כשהמלך הורגו ברצונו, או בודאי לא מבטלי לה. אמנם אסתר לא ידעה מזה, ולכן זימנה את המן. אבל כשראתה שאפילו אחר שנהרג המן לא כתבו להשיב את הספרים, אז ידעה חילוק זה, ולכן באה בתחנונים את המלך, להעביר את רעת המן. עיי"ש עוד. (חברתא שולביץ מגילה טו: 675)

^{קכ} יבוא המלך והמן היום – ר"ת שם הויה וכן לקמן בפסוק יג כל זה איננו שוה לי סופי תיבות הויה.

היום – נחלקו מתי היתה סעודת אסתר לאחשוורש והמן? י"א (סדר עולם רבה פכ"ט, אסתר רבה ט' ב', רש"י מגילה טו. ועוד) שסעודה ראשונה היתה בליל הסדר טו ניסן. וי"א (יפה ענף על אסתר רבה י' ד', ופדרא" פ"ג והרד"ל שם ס"ק ס' טו) שסעודה ראשונה בטו ניסן ושניה יז ניסן ובאותו היום נתלה המן.

המרא"ג הקשה והיא קושיית רבי יהונתן איבשיץ ביערות דבש (ח"א דרוש טז) כיצד בישלה אסתר ביו"ט לצורך המן ואחשוורש שהרי בביצה כח: ופסחים מז. וכן נפסק בסימן תקיב א' שאין לבשל ביו"ט לצורך גוי, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו. ותייץ היערות דבש לדעה שהסעודות היו בטו טז והמן היה עבד כנעני למרדכי כדאיתא בילקוט שמעוני. ובמנות לוי העתיק השטר מר שמכר המן עצמו

הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ: (ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מֵהָרוּ
 אֶת הַמֶּן לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן
 אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר: (ו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
 לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתָּה הַיַּיִן מָה שְּׂאֵלָתְךָ וַיִּנְתֵּן לָךְ וּמָה
 בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֵׂ:
 (ז) וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמֶר שְׂאֵלָתִי וּבְקִשְׁתִּי: (ח) אִם
 מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת

ובניו עבדים למרדכי. וא"כ בוודאי גם מל טבל לעבדות וחייב במצוות כאשה, ומותר לבשל עבורו ביו"ט, ולאחשו"ש היתר הוא שכאשר מבשל למי שמותר, אזי מותר להוסיף בשר בקדירה, כי רוב בשר משבח את הבישול של כולה. ואע"פ שהארחות חיים (יו"ט יב) חולק, נפסק להקל כהרא"ש. ולדעה שהסעודות היו בטו וזו ניסן, אזי ליערות דבש (דרוש ט') שנהג אז יו"ט שני של גלויות יתורץ יום טז כנ"ל וזו היה כבר חול המועד. וזה רמוז נפלא בלשון המגילה שבהזמנתה לסעודה ראשונה אמרה "אשר עשיתי לו" דהיינו להמן שמותר כי הוא עבד כנעני ואחשו"ש סבר שמתכוונת אליו. ובסעודה שניה אמרה "אשר אעשה להם" כי היה חול המועד ומותר לבשל גם לאחשו"ש.

אמנם לפי היפה ענף על אסתר י' ד' לא קשה כי כתב שהיו בקיאים בקביעה דירחא ולא נהגו יו"ט שני של גלויות ושתי הסעודות בטו וזו היו בהיתר. ולפי"ז תירץ הזכרון יצחק גם לדעה שהסעודות היו בטו טז לא קשה כיצד בישלה כי את סעודת טו בישלה מבעוד יום וסעודה שניה בטו היה חול המועד. ורמוז בלשונה שבהזמנתה לסעודה ראשונה אמרה אשר עשיתי ובשניה אמרה אשר אעשה. (עפ"י על"ת א קנה)

המלך והמן היום אל המשתה - עיין מגילה טו: יב ביאורים - ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן.
 11 ר"א אומר פחים טמנה לו שנאמר (תהילים סט-כג) יהי שלחנם לפניהם לפח. 12 יהושע אומר מבית אביה למדה (דהיינו ממרדכי למדה לשאל תניק פסוק לי פסוק ואמר לה) שנאמר (משלי כה-כא) אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו'. 13 ר"מ אומר כדי (שכשתבקש מהמלך לבטל את הגזירה) שלא יטול עצה (מהשרים ויאמרו לו דבר המלך הראשון אין להשיב) וימרוד. 14 ר"י יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית. 15 נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסחיו דעתן מן הרחמים. 16 יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה (להכשילו) בכל עת. 17 ר"ש בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום (שמקרבת שונא ולא יקפיד על ישראל, או שיראה עד כמה מזולת בעצמה ויהם) ויעשה לנו נס. 18 רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא. 19 רבן גמליאל אומר מלך הפכפכן היה (אולי אצליח לפתוחו להרוג את המן ויעשה זאת מיד לפני שיחזור בו). אמר רבי גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי דתניא ר' 10 אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים (דהיינו כדי שיקנאו בו המלך והשרים). 11 רבבה אמר (משלי טז-יח) לפני שבר גאון. 12 אבני רבא דאמרי תרויהו (ירמיה נא-לט) בחומם אשית את משתיהם וגו' (כמצינו בבשאר וסיעתו שע"י משתה יין מתו). אשכחיה רבה בר אבהו לאלהו א"ל כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי א"ל ככולהו תנאי וככולהו אמוראי.

אֶת שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ
וְהַמָּן קָנִי אֶל הַמִּשְׁתֶּה קָנִי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לָּהֶם וּמָחָר
אַעֲשֶׂה קָנִי כַּדְּבַר הַמֶּלֶךְ: (ט) וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא
שְׂמִיחַ וְטוֹב לֵב וּכְרָאוֹת הָמָן אֶת מְרַדְּכִי בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִפְּנֵי קָם וַיִּמְלֵא הָמָן עַל
מְרַדְּכִי הַמָּה קָם: (י) וַיִּתְאַפֵּק הָמָן קָם וַיָּבוֹא אֶל בֵּיתוֹ
וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת אֶהָבִיּוֹ קָם וְאֶת זָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ:

^{קפ} עיין תו"ש בשם שוחר טוב שרצתה שיקנא לה כשיסבור שאוהבת את המן ע"ש

ועיין אוצר המדרשים - מדרש מגילה עמוד 59 - מה שאלתך וינתן לך אמרה אסתר יבוא המלך והמן אל המשתה, אמרה אכניס בו במלך עין הרע כדי שיקנא בי ובהמן ויהרגנו ואל אראה ברעת ישראל).

^{קפ} עפרש"י כל סעודה נקראת על שם היין שהוא עיקר.

במגילה טז. פרש"י ד"ה ולתעניתו - שגם המשתה הראשון היה ביום תענית. והקשה המרא"ג הרי גם אסתר צמה ואיך אכלה בסעודה זה.

^{קפ} ומחר אעשה - מדוע מחר? מה היה חסר עדיין? תו"ש [כח] בשם מדרש פנים אחרים נו"ב כל זרעו של עמלק למודים הם ליפול במחר, כמ"ש מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה, וכן בשאול מחר אשלח לך איש (שמואל א ט טז), מחר אעשה פרש"י את בקשתך ממני כל הימים לגלות לך את עמי ומולדתי.

^{קפ} המרא"ג הקשה מברכות ז: והאמר ר' יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנאמר (תהילים י-ה) יחילו דרכיו בכל עת.

^{קסא} וימלא המן חמה - עיין תרגום יונתן- ונפק המן מלות מלכא ביומא הוא חדי ובדח לבא וכד חזא המן ית מרדכי וית טפליא דעסיקין בפתגמי אוריתא בסנהדרין דעבדת להון אסתר בתרע מלכא. ומרדכי לא קם מן קדם אנדרטיה ולא רתת מניה, אלהן פשט ית רגליה ימיניה ואחוי ליה שטר זבינתא דאזובן ליה בטולמא דלחם דמכתבא באסטרקליליה כל קבל ארכובתיה, מן יד תקיף רוגזיה ואתמלי המן עלוי מרדכי רותחא:

^{קסב} ויתאפק המן - עיין מעדני אשר תשפ מקשה כיצד יתכן שגוי יתאפק? ותרץ בשם קדושת הלוי שכשאכל בסעודת אסתר נכנס בו קצת קדושה, וזה שכתוב "ויצא המן וכו' טוב לב" שזה מורה על קדושה.

^{קסג} אהביו - עיין מדרש תלפיות (ענף אחשוורש ומקורו באסתר רבה ט' ב') שס"ה יועצים היו לו להמן כמנין ימות השנה. יועץ אחד קבוע לכל יום ובדבר גדול כינס את כולם לעצה.

ועיין שפתי חכמים על מגילה שאע"פ שכל שס"ה היועצים יעצו לו עשית העץ, לבסוף הכין אותו לבדו.

(יא) וַיִּסְפָּר לָהֶם הַמֶּן אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרַב בְּנֵי־קֶסֶד
 וְאֵת כָּל אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל
 הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: (יב) וַיֹּאמֶר הַמֶּן אַף לֹא
 הִבִּיֵּאתָ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַפִּשְׁתָּה
 אֲשֶׁר עָשְׂתָה כִּי אִם אוֹתִי וְגַם לְמַחֵר אֲנִי קָרוּא לָהּ

עוד כתב לדייק שתחילה כתוב (פסוק יד) ותאמר לו זרש אשתו וכל יועציו יעשו עץ גבוה. ולבסוף (לקמן ו' יג) כתיב "ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים וכו'") ולא כתוב כל חכמיו לרמז שעל הרע למרדכי יעצו לו כל חכמיו אבל על טובת מרדכי יעצו רק מקצת מהם. (הובא בעל"ת א קנד)

רוב בניו – במגילה טו: - וכמה רוב בניו? אמר רב שלשים, עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה מחזרין על הפתחים ורבנן אמרי אותן שמחזרין על הפתחים שבעים הויא דכתיב (שמואל א ב-ה) "שְׁבַעִים בלחם נשכרו" אל תקרי שְׁבַעִים אלא שְׁבַעִים. ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר "ורוב בניו" ורוב בגימטריא מאתן וארביסר הוו. **המרא"ג הקשה** על הפזמון מעז צור – רוב בניו וכו' על העץ תלית, והרי לכ"ע עשר שנתלו אינם רוב בניו. **ויש לומר** שאין הכוונה לרוב ומיעוט אלא רוב לשון הרבה.

ורב בניו -צ"ע מה הגאון בזה? וצ"ע הרי סיפר זאת לאשתו ואוהביו ומה חידוש בזה שלא ידעו? שמעתי בשם הרב רא"ב שהיו לו הרבה בנים מהרבה נשים ואף אחד לא הכיר שהם בניו והוא דאג למנותם בתפקידי מפתח ובשעת שמחתו זו סיפר וגילה עליהם. והכל בהשגחה כדי שעי"ז אח"כ הכירו לדעת את מי להרוג. **בר' צדוק** ראיתי שכתב שזה היה ניצוץ הטוב שבו כי גוי אין דרכו להתגאות ברוב בנים וזה שמוכא מבני בניו למדו תורה בב"ב.

ורב בניו - נ"ל לתרץ שהתגאה ברוב בניו, כיון ששאלו הרג את כל העמלק בעולם, ולא נותר אלא זרע אגג בשפחה שנוזמנה לו באותו לילה שהיה בבור, ונראה שמכח זה נפלה כמעט לגמרי כל מלכות דסט"א שהיתה כלולה באגג (כמבואר בתורה ל') ועלתה מלכות דקדושה, ועי"ז היה כח לדוד המלך לתקן את המלכות בתכלית, עד שבימי שלמה כשבנה את הבית חמישים שנה אח"כ היה התקון הגדול, כי עדין לא היו עמלקים רבים בעולם, אעפ"כ המעט שכבר נתרבו גרמו שנתקע קנה בים כמבואר בסנהדרין ע"י שנשא שלמה את בת פרעה, ודור אח"כ בימי ירבעם שעשה את העגלים כבר נבנה שם צריף (כמבואר בגמ') וכך עד שנעשה מדינה שלימה של אטליה, וכמ"ש יצחק אבינו לעשו וכאשר תריד וכו', בבחי' אמלאה החרבה כשזה קם זה נופל. וככל שנתרבו עמלקים בעולם ירדה מלכות דקדושה, עד שאחרי ארבע מאות ששים שנה מאז שמת אגג, כבר רבו כל כך, שנחרב הבית וגלו גלות ראשונה שבעים שנה לבבל. ולפ"ז מובן שהמן העמלקי נתגאה ברוב בניו שעי"ז עלתה מלכות דסט"א וירדה מלכות דקדושה. ועל כן לא חזרו לבנות בית שני, אלא ע"י שהרגו את עמלק ביד וטו אדר. וכן היה בקבלת התורה שרק אחרי שלחמו בעמלק ברפידים והחלישו אותו, אזי היה בהם אחדות ויכלו לקבל תורה.

עַם הַמְּלֶךְ: (יג) וְכָל זֶה אֵינְנו שׂוֹה לִיקָסָה בְּכָל יַעַת
 אֲשֶׁר אָנִי רֹאֵה אֶת מַרְדְּכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר
 הַמְּלֶךְ: (יד) וְהֵאמֵר לוֹ זֶרֶשׁ אֲשֶׁתוֹקֶסוּ וְכָל אֶהְבִּי
 יַעֲשׂוּ עֵינֶיךָ גְבוּהַ חֲמִשִּׁים אֲמָהָקֶסָה וּבִבְקָר אָמַר

קס כל זה איננו שוה לי - ס"ת שם הויה בסדר הצירוף של חדש תמוז הויה (נקבות קודמות לזכרים וזו"ן קודם לחו"ב) צ"ע מדוע דווקא כאן עיין תו"ש [מח] בהגה כמה מראה מקומות בזהר ושם הויה נרמז כאן לומר שכנגד מעלה התכווין המן במה שאמר כל זה איננו שוה לי.

כל זה - עיין בשם מגילה טו: שמדייק מהמילה "זה" דמשמע שמראה באצבע על כל מה שיש לו, מכאן שהכל היה חקוק על ליבו. המהר"ל פירש כיון שכל מחשבות לבו תמיד על עשרו, לכן כאילו חקוקים בו. י"א שהיה רשימת כל נכסיו על לבו ובתוס' חכמי אנגליה שהיה אבן טובה על לבו ומציור בה מקום כל אוצרותיו.

עוד בגמרא שם וכי משום שרואה מרדכי יושב בשער אמר כל זה איננו שוה לי? אלא כרב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא ברוזבוטי, הדיינו שמרדכי בא בטענת עושר והמן בטענת עוני, כי המן מכר עצמו למרדכי לעבד אמר רב פפא וקרו ליה עבדיא דמזדבן בטולמי דנהמא. נמצא כיון שהמן בא פעם בטענת עוני עתה בא מרדכי בטענת עושר שכל עשרו של המן שלו הוא. ראה ילקוט שמעוני אסתר תתרגו - פעם אחת נתן המלך ממון ושגרם בראשי גייסות לכבוש את המדינה, נטל המן ממון שלו ואכלו ולא נשתייר לו ממון, כשבא להוציא על בעלי מלחמה לא היה בידו כלום, אבל מרדכי חצי של ממון היה בידו, בא המן אצל מרדכי אמר לו הליני ממון זה שבידך אמר לו איך אני מלוך אלא אם כן תמכור נפשך לעבד לי, קבל על נפשו והלוהו, וכתב לו הרי המן עבדו של מרדכי, זבין נפשיה למרדכי בטולמא דנהמא, היינו דאמר ליה מרדכי להמן עבדא דקנה נכסי עבדא דמאן נכסי דמאן:

קס ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבוה חמישים אמה וכו' ויטב הדבר לפני המן ויעש העץ - צ"ע רבי נפתלי כץ בעל הסמיכת חכמים למה אמרה לו "יעשו עץ" ולא עשה ולמה לא עשה כדבריה אלא "ויעש העץ" בעצמו ולמה דווקא חמישים אמה ותירץ חמישים כנגד שער חמישים של טומאה שהיו בו ישראל וזרש יעצה לו שיעשה ע"י שליח ואז לא יוכל הקב"ה ליפרע ממנו שכיון שהם בשער החמישים של טומאה א"א למלאך לרדת אליהם כי עלול להשקע שם וזה הטעם שבמצרים הצילם הקב"ה ולא מלאך ועיין מדרש שוחר טוב משלי יא אלמלי היה שומע המן לעצת אשתו לא היה מפסיד עכ"ל אבל הוא לא שמע לה אלא ויעש בעצמו לכן הפסיד.

קס יעשו עץ - למה דווקא בתליה על עץ רצה להרגו? מבואר באסתר רבה פ"ט ב' אַמְרָה לֹו אֲשֶׁתֹו אָדָם זֶה שְׂאֵתָה שׂוֹאֵל עֲלֵי, אִם מְזַרַע הַיְּהוּדִים הוּא, לֹא תוּכַל לֹו, אִם לֹא תְבוּא עֲלֵי, פְּחֻמָּה בְּמָה שְׂלֹא נִסָּה אֶחָד מִבְּנֵי אֲמָתֹו, שְׂאֵם תְּפִילוֹ לְכַבְּשֵׁן הָאֵשׁ, כְּכָר הֲצֵלוֹ תְּנַנְיָה וְתַכְרִיו. וְאִם לִגְב אֲרִיּוֹת, כְּכָר עֲלָה דְנִיָּאל מִתּוֹכֹ. וְאִם תֹּאסְרוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, כְּכָר יֵצֵא יוֹסֵף מִתּוֹכֹ. וְאִם בְּמוֹלֵי תְּסִיק תַּחְתִּי, כְּכָר הִתְחַנֵּן מְנַשֶּׁה וְנִעְמָר לֹו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְנִפְק מִיְנֵיה. וְאִם בְּמַדְבְּרָא תְּגִלוּנֵיה, כְּכָר פְּרוּ וְרִבּוּ אֲבוֹתֵי בְּמַדְבְּרָא, וְכִמְה נְסִיוֹנוֹת נִתְּנָסוּ וּבְכָלֵן עֲמְדוּ וְנִצְלוּ. וְאִם עֵינֵי תַעְזוֹר הָרִי שְׂמִשׁוֹן דְּקֻטֵּל כְּמָה וְכִמְה נִפְשְׁתָּא מִפְּלִשְׁתָּאֵי כַד עוּרַ. אֲלָא צְלוּב יְתִיה עַל צְלִיבָא, דְּלָא אֲשַׁפְּחִינוּ חַד מִן עַמּוּי דְּאֲשְׁתּוּבֵי מְנִיָּה, מְדִי וְיִיטֵב הַדְּבָר לִפְנֵי הַמֶּן וְיַעֲשֶׂה הָעֵץ. צ"ע לשון צליבה הוא בידיים פשוטות על עץ בצורת צלב, ובחז"ל משמע שנתלו זה

לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת מֶרְדֵּכִי קִסֵּט עָלָיו וּבָא עִם הַמֶּלֶךְ אֶל
הַמִּשְׁתֶּה שָׁמַח וַיִּטֵּב הַדָּבָר לְפָנָיו הֶמָּן וַיַּעַשׂ הָעֵץ קֵץ:

פ

למטה מזה, ואולי היה עמוד אחד ועליו יא עצים קטנים (יא צלבים) עליהם נקשרו בידיהם, כי הראש כבר הוסר לפני כן כשהרגום.

^{קס} **יעשו עץ גבה חמישים אמה** - למה חמישים דווקא? עיין תו"ש [נד] בשם מדרש שכוונת הַמָּן כדי שיראה בכל המדינה, ולא מצא כזה עץ אלא בביתו, והחריב אכסדרא שלו, ולקחו ונטלו קוץ מונד משם והביאוהו, ומשמים כוונו חמישים אמה, כדי יתלו עליו הַמָּן ועשרת בניו, כל אחד ג' אמות וורת, וביניהם זרת ואצבע, ושלש אמות תקוע בארץ, ושתי אמות וורת רווח מן הארץ לאחרון שבהם, כדי שלא ינשכו הכלב ואמה מלמעלה, סה"כ חמישים אמה (ומשמע שם שורת היא חצי אמה). **ושם בהגה** מציין לתוס' שבת צב. (ד"ה אשתכח) ויומא לא. (ד"ה אמה) - שנתלו אחר שנהרגו בסוף הרי הם ג' אמות בלי הראש.

גבה חמישים אמה - במדרש הנ"ל כדי שיראו. **והקשה מעדני אשר** תשעג בשם ר' זדוק דלמעלה מכ' אמה לא שלטא עינא, כמבואר בדין קורה של מבוי בריש מסכת עירובין. **ותרץ** שהם ראו כי גדול מרדכי ליהודים ויעמוד לו וכותו כאשר קרה לדניאל וחביריו, על כן התחכמו לו לצרף חמשים כחות הטומאה אשר לעומת חמשים שערי הקדושה, להתגבר נגד מרדכי אולי יוכלו לו, ולכן עשו העץ בלהטיהם כן בחשוב מחשבות על פי כוונותיהם בעשותו הַמָּן להכניעו תחתיהם, ולולי ה' היה לו נלכד בשחיתותם. **היעירות דבש** תירץ עפ"י משנה ב"ב כה. מרחיקין את הקברות מן העיר חמישים אמה, ופרש"י משום ריח רע, והנה הַמָּן ביקש להרוג למרדכי בתוך העיר, ולכך עשה עץ שגובהו חמישים אמה. וזה שכתוב "אשר הכין לו" ובמגילה טז. דרשו אשר לו הכין. ומבאר כוונת הגמ' עפ"י ילקוט ראובני פרשת אמור שצדיקים אף במותם אין להם ריח רע, אדרבה מעלים ריח בשמים, נמצא מה שהכין עץ גבוה חמישים אמה מפני הריח, זה ראייה שהכינו לעצמו. **ותירצו צ"ע** לפי המבואר בגמ' שנתלו זה תחת זה עד שתי אמות וורת מהקרקע. ואפילו הַמָּן שהיה בראשו אבל השתלשל ג' אמות למטה והעומד שם גבוה ד' אמות וחסר מהחמישים ז' אמות.

^{קס} **עין פרש"י** לעיל עה"פ כל זה איננו שווה לי - שרבותינו אמרו שהיה מרדכי מראה לו שטר שמכר הַמָּן את עצמו לעבד למרדכי בגלל שלא היה לו מה לאכול בשעה שהיו שניהם ראשי גיסות במלחמה. **ומקשה המרא"ג** א"כ מה יועיל שיתלו את מרדכי, הרי עדיין ישאר עבד ליורשיו של מרדכי. כמ"ש (במדבר כה מז) והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם וכו'. **ואולי** יש לומר כיון שכשיתלו אותו יקחו ממנו שטר המכר, ובניו כבר לא יוכלו להתגרות בהַמָּן. **או אולי** נחשב מרדכי הרוגי מלכות שנכסיהם למלך.

^{קע} **ויעש העץ** - עיין תו"ש [נט] בשם מדרש אבא גוריון נטל ארז מגינת הביתן אורך חמישים ורוחב שטים עשרה אמה. ויש אומרים פרשנדאט בנו הביאו מתיבת נח כשהיה הגמון בקרדוניא. והוציאוהו בהלל וזמר ואמר למחר בזמן ק"ש יתלו את מרדכי.

ויעש העץ - עיין תו"ש [נח] אסתר רבה פ"ט ב- שכל העצים רצו שמהם יעשה העץ עד שבה הקוץ ואמר יתלה קוץ על קוץ. כיוון שהביאוהו לפניו מדד עצמו להראות לעבדיו היאך יתלה מרדכי, השיבתו בת קול לך נאה מששת ימי בראשית.

פרק ו

(א) וַיִּגְבִּיהַ קוֹלוֹ כִּי כֹאֵן מִתְחִיל הַנֶּסֶם בְּלֵילָה הַהוּא קַעֲבָא נְדָדָה
שְׁנַת הַמֶּלֶךְ קַעֲבָ וַיֹּאמֶר לְהֵבִיא אֶת סֵפֶר הַזְכוּרֹנוֹת קַעֲבָ

^{קעב} **בלילה ההוא** - תו"ש [ח] בשם אסתר רבה פ"ט ד- לאחר שעשה המן את העץ, הלך אצל מרדכי ומצאו מלמד עשרים ושנים אלף תינוקות והשליך עליהם אזיקים ואמר למחר אהרוג אותם קודם שאתלהו ותעל שועל למרום נטל הקב"ה חותם הגזרה שהיה מטיט וקרעם והפיל בהלה על אחשוורוש והי'ד בלילה ההוא וכו'.

עוד שם [ט] בשם מדרש אבא גוריון באותה שעה ירד גבריאל וחבטו לאחשוורוש שס"ו פעמים בקרקע וא"ל כפוי טובה שלם טובה לבעליו וכו'.

בלילה ההוא - בגמרא מגילה טו: א"ר תנחום נדדה שנת מלכו של עולם ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים שהיו מלאכים מבהילים אותו כל הלילה וי"א נדדו עליונים כדי שירבו תחתונים לבקש על הדבר. רבא אמר שנת נמלך אחשוורוש ממש שנפל בדעתו מדוע הזמינה אסתר את המן דלמא עצה שקלו עלי להרגני הדר אמר אין מי שיודיעני דלמא מישוה עשה לי טובה ולא פרעתי לו לכן ממנעי אנשי ולא מגלו לי מיד ויאמר להביא ספר הזכרונות.

^{קעב} **נדדה שנת המלך** - עיין פדר"א פ"ג שחלם חלום שהמן בא להרגו וביקש מבני המן שיקראו לפניו בספר הזכרונות ולא רצו לקרות את המעשה בבגתנא ותרש אבל הדברים היו נקראים לבד אז ביקש המלך לקרא להמן ואמרו לו שהוא בחצר ואמר אמת מה שחלמתי שבא להרגני.

נדדה שנת המלך - בתורה תמימה בשם מדרש שנת מלכו של עולם ובמדרש רבה שראה בחלום את המן נוטל סייף להרגו. ושאל מי בחצר ואמרו לו המן אמר הוא הדבר שראיתי בחלומי והיתה רוחו סוער בקרבו. לכן צויה עליו לשמש את מרדכי ולעשות לו כבוד והוא בביזיון. ועיין לקמן [ז י] וחמת המלך שככה ובגמ' מבואר שאחשוורוש היה לו כעס גדול על המן שיעץ לו להרגו את ושת. ורק כשנתלה על העץ חמתו שככה. (מגילה טז. ואמרי לה אחת של אסתר וכו')

נדדה שנת המלך וכו' - חקר הרב מהר"י ז"ל **בספר יצרות דבש** ח"ב דף נ"ז דלמה הוצרך לנס הגדול של מרדכי דנדדה שנת המלך וכו'? הרי כיון שאסתר תדבר לאחשוורוש על המן ויתלוהו בזה ניצולו הכל. **ותירץ** דכל זמן שמרדכי היה בגזרה, אין תפלתו כל כך נשמעת דאין חבוש מתיר עצמו. לכן נעשה נס למרדכי, כי בזה ניצול ודאי מרדכי, ועתה יכול להתפלל על ישראל ותפלתו נשמעת, כי מתפלל על ישראל דוקא, שהוא כבר ניצול זה"ה. וכתב על זה **בחומת אנך להחיד"א** - ולפי דבריו אפשר דזה טעם מה שאמרו רבותינו ז"ל לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, דכשהוא בצרה אין חבוש מתיר עצמו. **עוד כתב** ובזה אפשר לתת טעם למ"ש פ"ו דתעניות דנענה רבי עקיבא לפי שהיה מעביר על מדותיו, דכיון שהיה עניו, כתבו ז"ל דע"י הענוה מתבטלים מעליו הגזרות רעות. אם כן לגבי העניו לא שייך אין חבוש מתיר עצמו, דהעניו לא מקרי שהוא בצרה, ולכך תפלתו נשמעת. **אבל לבסוף החיד"א** דוחה חקירתו וז"ל אכן לי הזל נראה דיש להשיב על כל דבריו דהא דאמרו אין חבוש מתיר עצמו, היינו היכא שצריך לכונן בשם, כמ"ש רש"י ז"ל בסנהדרין דף צ"ה ע"א שאין דעתו מכוונת לכונן בשם ע"ש. ומ"ש פ"ק דברכות גבי יהב ליה ידיה ואוקמיה, כבר גלה סודו רבינו האר"י זצ"ל דהיה מכיין

וְדַבְּרֵי הַיָּמִים וַיְהִי נִקְרָאִים קַעֲד לְפָנַי הַמֶּלֶךְ: (ב)
 וַיִּמְצָא כְּתוּב קַעֲד אֲשֶׁר הִגִּיד מֶרְדֵּכִי עַל בְּגַתְנָא קַעֲד
 וְתַרְשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַסֵּף אֲשֶׁר בְּקִשּׁוֹ

בשם א' מע"ב שמות (ילי) להעלות ניצוצי הקדושה. אבל כשמתפלל תפלה פשוטה לא נאמר אין חבוש מתיר עצמו. ואדרבא אמרו רז"ל על פסוק כי שמע אלהים אל קול הנער, יפה תפלת החולה שמתפלל על עצמו יותר מתפלת אחרים, וכן יש להוכיח מכמה כתובים ומאמרי רז"ל. ו**אעיקרא** חקירתו לאו חקירה היא דכיון דהבחירה נתונה לאדם והסט"א נתלבשה בהמן לבלע ולהשחית קודם שתאמר אסתר לאחשורוש, אם לא נדדה שנת המלך וכו' ח"ו היה מרדכי תלוי, כי בבקר היה אומר למלך לתלות מרדכי. ותו כך היה צריך שהמן יוכנע ויושפל, והן בעודנו חי הוא ישרת למרדכי, ועיניו רואות וכלות בגדולת מרדכי לעילא מכל, ומתפרסם קלוגו וכבוד מרדכי לכל, והדברים כלם נכוחים בזמנם וסדרם משפירי שפירי כאשר ירדוף הקורא:

קַעֲד **את ספר הזכרונות** - פרש"י דרך המלכים כשנודדת שנתם אומרים לפניהם משלים ושיחות ומקשה **המראי"ג** מיומא יח: דבליל כיפור היום קוראים לפני כהן הגדול באיוב ועזרא ופרש"י דברים המושכים את הלב כדי שלא ירדם. ומדובר בכהן עם הארץ דאל"ה היה דורש או דורשים לפניו ונראה לתרץ שאע"פ שהיה עם הארץ לכל הפחות קראו לפניו בדניאל שהוא בארמית כמבואר שם אבל שיחות ומשלים של גויים שהם דברים בטלים לא הכניסו לבית המקדש וכ"ש לא ביום כפור. זכתוב ודברת במסכתא למדו שהוא איסור עשה לדבר דברים בטלים. וצ"ע לכאורה קושיא מעיקרא ליתא שהרי כאן עשו שלא ישן ולמלך עשו שכן ירדם, ואם ידרשו לפניו אפילו בחכמות זה רק יעיר אותו יותר.

ויאמר להביא את ספר הזכרונות - פרש"י רבותינו אמר מתוך שהיה תמה מדוע הזמינה אסתר את המן למשתה נדדה שנתו מחשש שעשו שניהם קנוניה להרגו ושאל עצמו כיצד יתכן שאין בכל אוהבי אחד שידע עצתם ויודיע לי אולי עשה לי אחד מהם טובה ולא גמלתיו לכן לא חשו להודיעני ועל כן ציוה להביא את ספר הזכרונות.

קַעֲד **ויחיו נקראים** - בגמרא מגילה טו. משמע מאליהן נקראים תו"ש טו] בשם מדרש שבני המן היו יועצי המלך ורצו לדלג על המעשה שהצילו מרדכי והיו הכתבים פורחים לחיקו של אחשורוש.

ויחיו נקראים - במגילה טו: שהיו נקראים מאליהם. והתורה תמימה מבאר עפ"י תרגום שני ששמי המלך לא רצו שיקרא הצלתו ע"י מרדכי והעבירו את הזפים ובערוך מבואר שהיו בניו של המן. ונעשה נס שהדפים חזרו ועוד היו נקראים מאליהם נגד רצון השמשים.

קַעֲד **וימצא כתוב** - עיין תו"ש [יז] בשם גמרא מגילה טו: טז.

קַעֲד **בגתנא ותרש** - בדרשות המהרי"ט (לרבי יוסף טראני) פרשת כי תשא - דרוש שני - ואמרו חז"ל (שם טז, א) "ששמי מוחק וגבריאל כותב". והיה אבא מארי (המב"ט) ז"ל מפרש ענין המחיקה והכתיבה, שאם מחק למה כתב, ואיך לא היה ירא מן הזיוף ומחיקה מנכרא. ודקדק שינוי, שלמעלה כתוב (אסתר ב, כא) "קצף בגתן ותרש", וכאן (שם ו, ב) "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש", למה שינה. אלא ששמי הרשע עשה במרמה וכתב על בגתן או תרש, כלומר שלא ברר שמועתו מי מהם היה, נמצא שהיו דבריו מסופקים לא ברורים. ועוד דממה נפשך אחד מהם נשפך דם נקי, בא גבריאל וצרף האלף עם בגתן והוא"ו עם תרש, ונמצא כתוב בגתנא ותרש: (הובא גם בפירושי אלשיך משאת המלך על מגילת אסתר)

לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ: (ג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה
נַעֲשֶׂה יָקָר וְגִדּוּלָה לְמַרְדֵּכִי עַל זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו לֹא נַעֲשֶׂה עִמּוֹ דָּבָר: (ד) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מִי בַּחֲצַר וְהֶמֶן בָּא לְחַצֵּר בֵּית הַמֶּלֶךְ
הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לְתַלּוֹת אֶת מַרְדֵּכִי עַל הָעֵץ
אֲשֶׁר הַכִּיזְקִי^{קטו} לוֹ:

(ה) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הֲנִה הֶמֶן עִמָּךְ בַּחֲצַר
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יָבוֹא: (ו) וַיָּבוֹא הֶמֶן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ
מַה לַּעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר
הֶמֶן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחֲפֵץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר
מִמֶּנִּי: (ז) וַיֹּאמֶר הֶמֶן אֵל הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
חָפֵץ בִּיקָרוֹ: (ח) יָבִיאוּ לְבוֹשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבִשׁ בּוֹ
הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן כְּתֹר
מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ: (ט) וְנָתַן הַלְּבוּשׁ^{קעו} וְהַסּוּס עַל יָד

^{קטו} אשר הכין - עיין ילקוט שמעוני נשא רמז תשטו אין והכן אלא מיום לחברו שנאמר והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו. ומקשה המרא"ג ממדרש תהלים כב ד"ה דבר אחר שהמן היה עומד כל הלילה ומתקן הקורה של נ' אמה כדי לתלות את מרדכי עליו ובבקר נתלה הוא ובניו עליו. נמצא שכל הלילה שעסק המן בעץ היה המלך רוחו סוערת עליו ורק בבקר בא המן לחצר והוליד את מרדכי כבר באור היום שכולם ראו. ואולי המן הכין את הקורה לתלות את המן ביום שאחריו ולבסוף נתלה בעצמו עליו באותו היום.

עוד מקשה המרא"ג כיצד אומר מדרש תהלים שנתלו המן ובניו ביחד באותו יום, והרי ידוע שהמן נתלה בט"ז ניסן ואילו בניו נתלו ביד אדר שנה אח"כ. **לא הבנתי** קושייתו עיין לקמן [ט יד] שבניו נהרגו בטו יחד עם כל העמלקים בשושן והוא בטו ואסתר בקשה לתלותם ביחד.

^{קעו} ונתון הלבוש - ולא הזכיר הכתר כמו בפסוק ח' ועיין פרש"י עפ"י פדר"א פ"נ מובא בתו"ש [לג] וכן בקהלת רבה פ"ה ב מובא בתו"ש [לכ]

אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתִּים וְהַלְבִּישׁוּ אֶת הָאִישׁ
 אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וְהִרְפִּיבֵהוּ עַל הַסּוּס
 בְּרָחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר
 הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ: (ו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן מֵהָר
 קַח־קֶטֶט אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה
 כֵּן לְמָרְדֳּכָי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל תַּפַּל
 דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: קפ (יא) וַיִּקַּח הֶמֶן אֶת
 הַלְבוּשׁ־קַפָּא וְאֶת הַסּוּס וַיִּלְבֹּשׂ אֶת מָרְדֳּכָי־קַפּב

קפ ויאר המלך להמן מהר קח – (עיון המגילה) עיין תרגום שהמן ביקש מהמלך שיהרוג אותו רק לא יצווהו על זה. השפתי צדיק (פנחס יוסטמן) שאל את גיסו השפת אמת למה לא הרג את עצמו, שהרי היה זה לו החרפה מר ממות, ואמר לו כדי שלא תתבטל גורתו, כי הדין אצלם שמיתת השר הגזור מבטלת את גורתו (כמבואר בתענית כט). עוד ראיתי שציניו לעיין בשפת אמת לקוטים ד"ה ויבהילו) ובכסא דוד לחיד"א דרוש א'. ובתורת יעקב להגרי"ח סיפר ס' רלו

קפ אל תפל דבר - צ"ע מדוע כל כך מזהירו ועיין תו"ש [לח] בשם מגילה טז. שהמן התווכח עמו והוא מספיק לו להיות מושל כפר או נוטל מכס בנהר א"ל המלך הא נמי הב ליה

ובתו"ש [לט] בשם פרד"א פ"ג א"ל המן אם לגדול ממנו היתה אומר הייתי שותק אבל זה תן לו שדות וכרמים ודיו א"ל לך עשה כאשר דברת

ובתו"ש [לז] בשם מדרש פנים אחרות נז"ב ביקש אל תעשה אותו שחוק בכל המדינות האיש הזה שונאי הוא והעץ שהכנותי בשבילו עשיתי ועל זה באתי עכשיו לבקשך לתלותו א"ל המלך עד מתי אתה מרבה שיחה לפני

קפא ויקח המן את הלבוש – עיין ילקוט שמעוני כאן רמז תתרנח - כיון שראהו מרדכי אמר רואה אני שהרשע הזה בא להרגני, אמר לתלמידיו ברחו לכם שלא תכחו בגחלת, אמרו בין מחי בין ממית עמך אנו, מה עשה נתעטף בטליתו ועמד להתפלל, אתא האי רשיעא יתיב ליה גביון, אמר להון במה אתון עסיקין, אמרו ליה במצות העומר שהיו ישראל מקריבים בבית המקדש, אמר להון ומה הוא הוא עומרא דכסף או דהבא דחטין או דשעורין, אמרו ליה דשעורין, אמר להון ובכמה הוא טימי דידיה בעשרים קנטרין או בעשרה קנטרין, אמרין ליה סגין בעשרה מנין, אמר להון קומון דנצחון עשרתי מנכון עשר אלפין קנטרין דכספא ולעשרתי בניו. מקשה המרא"ג מכריתות : ששויה של מנחה הבאה בעשירית האיפה הוא פרוטה. ולא עשרה מנין. עוד מקשה כיצד למדוהו תורה הרי אסור ללמד גוי (חגיגה יג). ועוד גם עובר על לפני עוור, דגוי שלמד תורה חייב מיתה, כמבואר בתוס' שם. ואע"פ שהיה עבד מבואר בכתובות כח. שאסור ללמד עבד תורה.

עוד עיין במגילה טז. - ויקח המן את הלבוש ואת הסוס אול אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיעה לרבנן. (פרש"י שדרש בענינא דיומא וטז בניסן היה יום הנפת העומר) אתא המן ויתבי ליה קמיהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בומן שבית המקדש קיים מאן דמגדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה אמר להו אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי אמר ליה רשע עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי. **ומקשה המרא"ג** כיון שעסקו בדיני מנחת חובה של העומר הבא מן השעורין מדוע כששאל אותם המן במה עוסקים אמרו לו במנחת נדבה של סולת. ואולי צ"ל שגרסת רש"י בגמ' היתה כגרסת הילקוט שמעוני ושם באמת ענו לו שעסקו במנחת העומר ואילו לגרסת הגמ' שלנו אפשר שבאמת לא עסקו בהלכות העומר אלא במנחת נדבה.

ויקח את הלבוש - במגילה טז. כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיא מיחד בידיה מירתת. ומקשה שם רבי יוסף חיים מבגדד בבניהו בן יהוידע דמשמע מכח שהיה אוהו הסוס בידו נתפחד מרדכי, ומה שייכות יש לפחד מכח הסוס. ונראה לי בס"ד דכתב הגאון מהר"י ז"ל, שהיה להם בחוקי מדי ופרס, אם המשנה ישאר בזו השררה שבעים יום, יהיה בידו כוחו של מלך להרוג בלא רשות המלך, ובלא רשות הועד, כל מי שירצה, וכתב עוד דהמן נתלה ביום השבעים לשרתו, וכמו שכתב הפייטן תכלית שבעים נתלה על חמשים ע"ש. והנה מרדכי קודם ששלמו שבעים יום להמן, לא היה מפחד פן יהרגו המן, כי אי אפשר להרוג בלא רשות המלך, ובודאי המלך לא יתן לו רשות להרוג בעבור אסתר, כי המלך יודע דמרדכי היה האומן של אסתר והוא גידלה, ומביתו לקחה המלך, ורק היה מתיירא פן אחר שבעים יהרגו בלתי רשות מן המלך, וכיון דאותו היום היה יום השבעים, יש ספק אם אמרינן מקצת היום ככולו ויכול להרוג באותו היום בלא רשות, או אם צריך שיעברו שבעים שלמים, וכשראה סוסיא מיחד בידיה הכיר שזה היה סוס המלך שיש בו סימן ידוע לכל, ולכך נתפחד מרדכי שמא בא זה להרוג כי חשב שהוא בזה היום רכב על סוס המלך, ומה ראה המן לרכוב בזה היום על סוס המלך, אלא ודאי המן חשב מקצת היום ככולו, ויש לו כח בזה היום ככח של מלך להרוג בלא רשות, ולכך לחזק הדבר ולעשות סימן לכוחו זה רכב יום זה על סוס המלך, לומר יום זה יש לו כח ככח המלך, ולכך כיון שראה סוסיא אחיד בידיה שהוא סוס המלך, נתפחד שמא בא עתה להרוג בלא רשות:

פב וילבש את מרדכי - עיין מגילה טז. שמרדכי אמר להמן שלא נאה ללבוש בגדי המלך לפני שיסתפר תחילה והוכרח המן לספר שערו **ומקשה המרא"ג** הרי מבואר בפרש"י מגילה טז. (ד"ה הלכות קמיעה) שזה היה בטז ניסן והוא יו"ט שני של גלויות ואסור להסתפר. וכן הקשה מעדני אשר פורים תצוה תש"ע ותריך בשם יערות דבש דרוש יז עפ"י מדרש שאסתר החביאה את כל הספרים היהודים וע"י גוי מותר כיון שלא מסייע לו. ובשם ענף יוסף תריך שהיו בקיאים בקביעא דירחא לכן לא נהגו יו"ט שני. ומהר"ץ חיות הקה א"כ היה חוה"מ שגם בו אסור ותריך כיון שלא היה יכול להסתפר לפני המועד מגודל הרעה הותר לו.

עוד הקשה המרא"ג הרי מבואר במגילה טז: שהמן מכר עצמו לעבד למרדכי ומבואר במ"ב רמו יט שמצווה אדם על שביעת עבדו בשבת ויו"ט, כיצד א"כ צוה מרדכי להמן לספר אותו ביו"ט שני של גלויות? **וצ"ע** אולי סבר מרדכי שלוקח אותו אל המלך ומשום כבוד המלכות מותר להסתפר ע"י גוי אם הוא לא מסייע לו. **וליפה ענף** על אסתר י"ד שסבר שהיו בקיאים אז בקביעא דירחא ולא נהגו יו"ט שני של גלויות לא קשה. כנזכר לעיל הבאנו (מעל"ת א' קנה) שחולק בזה על היערות דבש.

מעדני אשר תשעג מביא קושת אסיפת זקנים וגבול בנימין על מגילה טז הנ"ל כיצד הסתפר ע"י המן? הרי אסור להסתפר ע"י גוי שמא יהרגנו, כמבואר במשנה ע"ז כו. **ותריך** דברשות הרבים מותר. **עוד תריך** עפ"י תוס' ע"ז כט. שדווקא בתער אסור אבל במספרים לא שכיח הזיקה ומותר כשיש עמו אחר. **עוד תריך**

וַיִּרְכְּבֵהוּ קָפֵד בְּרֶחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יַעֲשֶׂה
 לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ: (יב) וַיָּשָׁב מֶרְדֵּכִי
 אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ קָפֵד וְהָמָן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אָבֵל וְחַפּוּי
 רֵאשִׁיטָה: (יג) וַיִּסְפֹּר הָמָן לְזֵרֵשׁ אֶשְׁתּוֹ קָפֵד וּלְכָל

שכינו שהמלך צויה עליו להלבישו ולהרכיבו אין חשש שיהרוג אותו. עוד תרץ עפ"י יו"ד סימן קנז שאדם חשוב אין חשש שיהרגנו ומותר.

וילבש את מרדכי – ובגמ' שגם סיפר את מרדכי - צ"ע מסנהדרין סא. שהמן עשה עצמו ע"ז (וכנ"ל שמוזה הטעם מרדכי לא השתחוה לו) ובע"א כתיב פסילי אלהיהם תשרפן באש וכו' ולא תביא תועבה אל ביתך והיתה חרם כמוהו וכו' (דברים ז' כה) ועי"ש רמב"ן שאסור בהנאה. א"כ איך הותר למרדכי להנות מהמן. ומדוע לא בקשה אסתר לשרוף אותו גם אחרי מותו, כיון שמצותו בשריפה דווקא. ואולי כיון שהיה עבדו של מרדכי ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וזה מוכח גם ממה שלבד ממרדכי כולם השתחוו לו ולא נענשו על זה כיון שלא אסר עצמו באמת אלא מחזי כע"ז.

קָפֵד וירכיבהו - ראיתי מקשים הרי היה בטז ביו"ט שני של גלויות של פסח ואסור לרכב על סוס. ואולי שכינו שהיתה מצות המלך נדחה גזרה דרבנן.

וירכיבהו – עיין מגילה טז. כי סליק (מרדכי) בעט ביה (בהמן) א"ל (המן) והכתיב "בנפול איבך אל תשמח" א"ל הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב "זאתה על במותימו תדרוך". ומקשה המרא"ג מהב"י או"ח תצ (ד"ה כל הימים) טעם שאין גומרין את ההלל בחוה"מ פסח כי המצרים טבעו וכתיב (משל ד יז) "בנפול איבך אל תשמח". וקשה הרי זה נאמר רק על אויב ישראלי. ועיין ב"י שם שאמר זאת בשם השבולי הלקט (סימן קעד) בשם מדרש הרנינו פרשת סוכה. אמנם עיין ט"ז ומ"ב שם (תצ ד') שלא הזכירו פסוק זה אלא את המדרש מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה? ועיין ערכין י. הטעם כיון שחווה"מ פסח לא חלוק בקרבנות כסוכות ועין באליהו רבה אות ו' הביא עוד טעם אחר. ואולי בגלל קושיא הנ"ל. מעדני אשר (תצוה ט) בשם שואל משיב שדווקא על מפלת גוים שלפני מתן תורה אסור לשמוח כיון שאלו ואלו עע"ז לכן מרדכי שמח במפלת המן. ובשם אברהם בן הגר"א שדווקא הלל אסור לומר אבל לשמוח באופן פרטי מותר ולכן שמח מרדכי.

קָפֵד וישב מרדכי אל שער המלך – במגילה טז. אמר רב ששת ששבת לשקו ותעניתו. ועי"ש פרש"י שזה היה בטז ניסן שהוא היום השלישי לתענית שגזרה אסתר על כולם. ומקשה המרא"ג מדוע הפסיק להתענות בשעה שהמן הרכיבו על הסוס. ומדוע שב לשקו כששב אל שער המהלך וכתיב לעיל [ד ב] שאסתר אמרה " אין לבוא בשער המלך בלבוש שק? עוד קשה לשון שב מלמד שגם לפני כן היה יושב בשער המלך בלבוש שק. אבל זה כבר תרץ מהרש"א שם שכתב- ואע"ג דאל שער המלך משמע לעיל בתוך שער המלך כדכתיב "ויבא עד שער המלך כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק" הכא מוכח דאל שער המלך עד שער המלך משמע:

וישב מרדכי אל שער המלך - פרש"י לשקו ותעניתו וצ"ע הרי נעשית לו ישועה ועיין תו"ש [נא] בשם אסתר רבה פ"י ו' אמר רבי חלבו כל מי שלובש שק ומענה אינו מעבירו ממנו עד שתעשה בקשתו.

קָפֵד אבל וחפוי ראש - עיין מגילה טז. אבל על בתו שהפילה עצמה מהגג ומתה וחפוי ראש על אשר קרה לו שזרקה עליו בתו עציץ דבית הכסא מהגג כי חשבה שהמוליך הוא מרדכי והרוכב אביה.

וְאֶהְבֵּיו אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכַמְיוֹן קָפֵי
 וְזֶרְשֶׁק פֶּפֶה אִשְׁתּוֹ אִם מְזַרְע הִיְהוּדִים מְרַדְכִי אֲשֶׁר
 הַחִלּוֹת לְנַפְּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפּוּל תַּפּוּל
 לְפָנָיו: (יד) עוֹדֵם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ
 וַיְבַהֲלוּ קָפֵט לְהַבִּיא אֶת הַמֶּן אֶל הַמִּשְׁתֶּה קָפֵט אֲשֶׁר
 עָשְׂתָה אֶסְתֵּר:

ועי"ש בן יהודע ששואל כיצד יתכן שלא הכירה את קול אביה? וכתב שאחרי שצעק כך יעשה וכו' בכל העיר ניחר גרונו ולא ניכר קולו. נמצא דייקא הקול הטעה אותה. ועוד מפני בושתו הרכין ראשו לכן לא הכירה אותו.

קפ" ויספר המן לזרש - עיין תו"ש [נז] [נז] שסיפר לה שנעשה משמש למרדכי בד' עבודות וזה עפ"י מגילה טז'. שהובאה שם בתו"ש [מה] איך רחץ וסיפר אותו ורץ לפניו והכריז לפניו וכן הוא בפדר"א פ"ג הובא בתו"ש [מט]

קפ" ויאמרו לו חכמיו - ראיתי בשם ספר עשרה למאה (לרבי צבי הירש אבי הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא) ששואל למה נקראו חכמיו ומה חכמה נמצא בדבריהם ולמה ספרו לו שהוא מזרע היהודים הרי ידע זאת היטב ולמה סריסי המלך הבהילו את המן כל כך ותירץ עפ"י מלכים-א כט עד לב מבואר שם ששרי מלך הדד אמרו לו שייבקש רחמים ממלך ישראל כי ישראל רחמנים הם וכן עשה ובאמת ריחם עליו מלך ישראל עי"ש הרי שזה דבר ידוע אצל האומות והענין הוא שהמן היה עמלקי ועיקר הרע שבו הוא שתולה הכל במקרה וזה שסיפר להם אשר קרהו דהיינו שאמר להם שהכל מקרה אבל היו חכמים והבינו שיש כאן השגחה ולכן נקראו חכמים ואמרו לו אין זה כדבריד כי אם החילות לנפול לפניו הרי הכל בהשגחה ויעצו לו אם מזרע היהודים הרחמנים הוא לך ותפול לפניו ובקש רחמים על עצמך ואז דייקא באו מהר סריסי המלך למר לקחת אותו למלך ומה' היתה זאת כדי שלא יהיה לו פנאי לקיים עצת אוהביו

קפ" חכמיו זרש - עיין לעיל פרק ה' פסוק יד ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ. וראיתי מקשים מדוע שם הקדים את זרש וכאן הקדים את החכמים לזרש ותירץ המהר"ל בפירושו למגילה אור חדש. כי הדבר שהו אשכלי יש לנשים שכל טוב, אבל לא במילי דשמיא, כי לזה צריך שכל אלקי. אבל הדבר הזה שאמרו "כאשר החילת לנפול לפניו וכו'" דבר זה שכל אלקי לגמרי לדעת כח ישראל, לכן מקדים חכמיו ואח"כ האשה.

קפט ויבהילו להביא את המן אל המשתה - בגמרא מגילה טז. ובפרש"י שם שהביאוהו בבהלה שלא הספיק לרחוץ עצמו יפה מהטינוף ששפכה עליו בתו משמע שרחץ אבל לא יפה דאל"ה אין זה כבוד למלך שיבוא לפניו כך.

קפ" אל המשתה - זה המשתה השני והיה ביום יז ניסן (פדר"א פ"ג)

פרק ז

(א) וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן לְשִׁתּוֹת עִם אֶסְתֵּר הַמֶּלְכָּה:
 (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה
 הַיַּיִן מָה שְּׂאֵלְתְּךָ אֶסְתֵּר הַמֶּלְכָּה וְתִתְּנִי לָךְ וְיָמָה
 בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתִעָשׂ: (ג) וַתַּעַן אֶסְתֵּר
 הַמֶּלְכָּה וַתֹּאמֶר אִם מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם
 עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּתְּנִי לִי נַפְשִׁי בְּשִׂאֵלְתִּי וְעַמִּי
 בְּבִקְשָׁתִי: (ד) כִּי נִמְכַרְנוּקָצָא אֲנִי וְעַמִּיקָצָב לְהַשְׁמִיד
 לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד וְאֵלּוּ לְעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת נִמְכַרְנוּ
 הַחֲרִשְׁתִּיקָצָג כִּי אֵין הָצַר שׁוּהָ בְּנִזְק הַמֶּלֶךְקָצָד: ס

^{קצא} כי נמכרנו – המהר"ם חלאיו פירש שהכוונה למכירת עם ישראל לעיל בעשרת אלפים ככר כסף. ומקשה המרא"ג הרי א"ל אחשורש הכסף נתון לך והעם לעשות בו הטוב בעיניך. א"כ מאי כי נמכרנו? וראיתי במגילת אסתר לרבי שמואל די אוזיידא שאסתר לא ידעה שאחשורש החזיר את הכסף להמן. וראה לעיל אלשיך (ג' י') שמקשה כנ"ל כיון שסרב לקבל הכסף מאי נמכרנו? ומבאר שהכסף היה גרוטאות מכסף, ואחשורש מכר להמן את עם ישראל תמורת הגרוטאות בקנין חליפין בטבעתו שע"י שקנה את הגרוטאות נקנה עם ישראל להמן בכל מקום שהם. ואח"כ נתן את הגרוטאות שקנה להמן. ולפ"ז טבעת המלך חזרה למלך ולא ניתנה להמן לחתום בה כרצונו.

^{קצב} אני ועמי – לעיל ב"פ כתוב אין אסתר מגדת עמה ומולדת כאשר ציוה עליה מרדכי, וכאן אחרי חמש שנים שהיא כבר מלכה אומרת עמי בלא פירוש.

^{קצג} החרשתי – עיין תו"ש כאן הערה ו' בשם ילקוט שמעוני ופירוש הרוקח שאם נמכרנו לעבדים החרשתי, כי עונש זה כתוב בתוכחות בפרשת כי תבא, אבל נמכרנו להרוג וזה עונש שלא כתוב בתורה.

ראה כמוצא שלל רב בשם רבי משה ליב שחור בעל אבני שוהם שכיון שבסוף התוכחות בפרשת כי תבא (דברים כח סח) כתיב והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות וכו' למדה שזה שיא החושך ומכאן והלאה בהכרח שתבוא הישועה לכן אם נמכרנו החרשתי.

^{קצד} אין הצר שוה בנוק המלך – במגילה טז. מובא בתו"ש [ח] מבואר שצר הוא המן ואמרה תחילה קינא בושתי ויעץ לך להרגה ועתה מקנא בי ומייעץ לך להרוג אותי ואת כל היהודים. ובתו"ש [י] בשם לקח טוב פירש הצר הוה נותן לך עשרת אלפים ככר אבל אין זה שווה לעומת הנוק שיהיה כשיחסר לך כל המס שהם מעלים לך.

(ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ וַיֹּאמְרָקָצָה לְאַסְתֵּר
הַמֶּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה־קָצִי הוּא אֲשֶׁר מְלֹאוֹ לְבוֹ
לְעִשׂוֹת כֵּן: (ו) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב־קָצִי הֵמֶן
הָרַעֲקָצִי הַזֶּה־קָצִי וְהֵמֶן נִבְעַת מִלְּפָנַי הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלְכָּה:
(ז) וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גִּנַּת הַבַּיִתָּן
וְהֵמֶן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר הַמֶּלְכָּה כִּי
רָאָה כִּי כָלְתָה אֱלֹיו הָרָעָה מֵאַת הַמֶּלֶךְ: (ח) וְהַמֶּלֶךְ

עוד שם הערה ו' בשם הזוהר ח"ב קפה. נזק המלך כוונה להקב"ה מה תעשה לשמך הגדול וכי ע"ש
קצ"ה ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר - מדוע ב"פ ויאמר עיין תו"ש [יא] בשם מגילה טז. בתחילה
דיבר עימה ע"י מתורגמן אמרה לו בת מלכים אני אז דיבר עמה בעצמה ובאיכא רבה פ"א מא הובא
בתו"ש [יג] נדרש להפך שעד שנודע לו שהיא יהודית דיבר עמה בעצמה וכשנודע לו דיבר ע"י
מתורגמן

קצ"ז מי הוא זה? תימה איך מתנער מאחריות בכזה תמימות, הרי סמוך ונראה הוא נתן טבעתו כדי לחתום
על הגזרת כליה על כל היהודים.

מי הוא זה ואי זה הוא - עפ"י הכלל שמילה "זה" הכוונה שמצביע עליו צ"ע למי התכוין אחשורוש
במילה "הוא" ולמי במילה "זה"? ונראה ש"הוא" הכוונה לזה שאומרת עליו שהוא צר ואויב, וכרגע
הוא נסתר ממנו, ו"זה" הכוונה להמן שהיה סמוך לו והצביע עליו.

קצ"ח איש צר ואויב - עיין אלשיך (איכה א ה) היו צריה לראש ואויביה שלו. שצר קשה מאויב ושליו לשון
שלוה ושקט ועל זה קונן ירמיה. **ומקשה המרא"ג** לפ"ז למה אמרה אסתר צר ואויב הרי בכלל מנה
מאתים. ואולי אפ"ל שכוונה לומר לו צר ליהודים ואויב אותך וכנ"ל אין הצר שווה שהגמ' אמרה
תחילה היה צר לו אל ושתי ועתה צר לו עלי. ובאמת כוונתו עליך. כמבואר בתרגום כאן - ואמרת
(אסתר) גברא מעיקא ובעל דבבא דבעא למקטלך ברמשא בבית דמכך ויומא דין בעא למלבוש אסטלא
דמלכותא ולמרכב על סוסא די לך ולאחאתא מניכא דדהבא על רישיה ולמרדא בך ולמסב מנך מלכותא.

קצ"ח איש צר אויב רע - ג' שמות קראה לו כנגד להשמיד להרוג ולאבד תו"ש [כ] בשם לקח טוב.

קצ"ט המן הרע הזה - במגילה טז. בתו"ש [יח] אמר רבי אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא
מלאך וסטר ידה כלפי המן: **ופירש התורה תמימה** ורק אז הבינה שטעתה ואמרה המן הרע הזה. **וצ"ע**
הרי זו התאבדות לומר כך למלך בפניו ומה סברא בתחילה. **ועוד** הרי כוונה להצלת עם ישראל ובדרך
זו יבוא רק נזק. **ועיין תו"ש** בהגה שם שמתרץ שמי שרגיל לדבר רק אמת זה גורם לו. **עיין פירוש**
הגר"א ששואל זאת ומתרץ כיון שלבה היה לשמים כיוונה על אחשורוש והדמיון משך אחריו הדיבור
בלא כוונה. וצריך ביאור דבריו.

שְׁבִי מִגִּנַּת הַבֵּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמֶן נָפַל
 (אם קרא נפל יש להחזירו) ^רעַל הַמָּטְהִיב אֲשֶׁר אֶסְתֵּר
 עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עִמִּי
 בַּבַּיִת הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמֶן חָפוּיִי: ^טס
 וַיֹּאמֶר חֲרַבּוּנְהִי אֶחָד מִן הַפְּרִיסִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם
 הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמֶן לְמַרְדְּכִי אֲשֶׁר דָּבַר טוֹב
 עַל הַמֶּלֶךְ עִמָּד בַּבַּיִת הָמֶן גָּבַהּ הַמְּשִׁים אִמְהִי

^ר והמלך שב מגינת הביתן אל בית המשתה - במגילה טז. "והמלך קם בחמתו וגו' והמלך שב מגנת הביתן" מקיש שיבה לקימה, מה קימה בחימה אף שיבה בחימה, דאזל ואשכח למלאכי השרת דאיזמו ליה כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני ואמר להו מאי עובדיכו אמרו ליה דפקדינן המן. ועיין בפדר"א פ"ג שמייכאל היה מקצץ נטיעות בגינת הביתן ושאלו אחשוורוש מי הוא וא"ל בן המן אני וכך ציווני אבי.

ומקשה המרא"ג נמצא שהמלאכים שקרו וקשה והכתוב כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו. ואפילו להוציא מומן המגיע לי אסור ע"י שקר כמבואר בשבועות לא.

^ר משנה ברורה תרצ נא. אע"פ שבקריאתה אין מדקדקים באותיותיה זה רק כשלא משתנה העניין אבל כאן משתנה.

^{יב} והמן נופל על המיטה - עיין פדר"א פ"ג מה עשה מיכאל הגביה להמן מעל אסתר כאילו רצה לבוא עליה. ועיין תו"ש אות כח (בשם מדרש קדום) אסתר בעלת גבורה היית הפילה אותו עליה אמרה נהרג אני והוא ותינצל אומה.....

צ"ע מה ביקש על נפשו? הרי חתם בטבעת המלך להרוג את כל היהודים ואסתר בכללם. ושמעתי מר' נתן בזנסון שטען לה אני עכ"פ נתתי ערך ליהודים במה שהסכמתי לשלם עבור הריגתם עשרת אלפים ככר כסף, אבל אחשוורוש שלא קיבלם לא החשיב אתכם לכולם. אבל צ"ע ומה בידה לעשות?

^{יג} **ופני המן חפו** - עיין דרשות חת"ס ח"א ד' ר"ב ע"ב שמבאר כי המן גימטרי' צ"ה, צ"ד חלקים של טומאה בחי' הצ"ד צדיה, וניצוץ א' של קדושה שבני בניו למדו תורה ברכים ואותו ניצוץ נפרד ממנו טרם התלותו ע"כ ופני המן חפו גמטרי' צ"ד עיי"ש.

^{יד} **ויאמר חרבונה** - עיין פדר"א פ"ג שהיה זה אליהו שנדמה לחרבונה אחד מסריסי המלך וכו'. וכן באסתר רבה (י' ט') מה עשה אליהו זכור לטוב נדמה לחרבונה ואמר וכו' גם הנה העץ וכו'. ועיין ש"ע (א"י"ח תרצ טז) שצריך לומר וגם חרבונה זכור לטוב ועי"ש ערוך השלחן אע"פ שמדרש שהיה זה אליהו שנדמה לחרבונה כיון שנדמה לחרבונה דווקא, נזכרהו לטובה.

^{יז} **גבוה המשיים אמה** - ראיתי שואלים מנין לו לחרבונה גבהו של העץ? אלא כי היה ממקורבי המן ועל זה אמרו "גם" חרבונה זכור לטוב, אין הכוונה עליו, אלא על מה שאמר "גם הנה העץ" זה זכור לטוב. ועיין מגילה טז. אמר ר"א אף חרבונה רשע באותה עצה היה. וכן בתרגום שני כאן (ז ט) והנה חרבונה

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תִּלְהוּ עָלַי וְיִתְּלוּ אֶת הַמָּזִיז עַל
הָעֵזְרָה אֲשֶׁר הֵכִין לְמַרְדְּכָי וְחִמַּת הַמֶּלֶךְ שְׂכָבְהָרַם:

פ

זכור לרע וכו'. ובמדרש פנים אחרים נו"ב (הובא בתו"ש לו) חרבונה שונאו של מרדכי היה ומחייב להמן עליו נאמר נפל שור רבו שוחטיו וכו'. ובמדרש (הובא בתו"ש לד) לא מפני אהבת המלך אלא משנאת המן ונקרא חרבונה שמפיו יצא חרבה להמן ולביתו.

עיי' תו"ש לו בהערה – שני אויבים לא נאררו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים. מאחר הדברים האלה גידל המלך את המן עד ויתלוהו עליו ע' פסוקים. לתכלית שבעים נתלה על חמישים.

י' תלוהו עליו – ילקוט שמעוני (אסתר פ"ו רמז תרנט) ויתלו את המן, קרא הקב"ה לעצים אמר מי ראוי מכם שיתלה המן עליו. תאנה אמר ממני היו מביאים בכורים ונמשלו בי ישראל שנאמר ככורה בתאנה וגו'. גפן אמר גפן ממצרים. רמון כפלה הרמון. אגוז אל גנת אגוז. אתרוג וגל ארבעה מינים ולקחתם לכם. תפוח כתפוח בעצי היער, ארו כארו בלבנון ישגה. באותה שעה קפץ קוץ לפני הקב"ה אמר רבון העולמים כל מה שבראת בעולמך לכבודך בראת ואלו כלם כבר מצאו להם זכות שלא לחנם נבראו, ואני למה אני בעולמך, אלא יתלה קוצץ בן קוצץ על הקוץ, יבא מין אצל מינו דכתיב והיו עמים משרפות סיד, וכתיב (שמואל-ב כג ו) וּבְלִיעֵל פְּקוּץ מִנְד פְּלָהֶם, מיד קבל ממנו הקב"ה ותלוהו עליו ובניו עמו. באותה שעה קרא אותו רשע לעבדיו לפח גזר הנגר ולבעל גזר ואמר להם בחרו לי עץ גבוה חמשים אמה כדי שיראה בכל המדינה, אמרו לו היכן נמצא עץ של חמשים אמה אלא בבירה שלך, מיד עמד והחריב אכסדרה שלו ונטלו קוץ מונד משם והביאוהו, ומפני מה חמשים אמה כדי שיתלה הוא ועשרה בניו עליו, בוא וראה היכן היו צלובים בו, תן לכל אחד ואחד שלשה אמות וזרת (כ"ט ס"מ מהזרת לאגודל, כחצי אמה) הרי ל' בניו ל"ה אמות, ושלוש אמות וזרת להמן עצמו ובין נבלה ונבלה זרת ואצבע הרי מ"ג אמות וזרת, ושלוש אמות שנטע תחת הארץ ושתי אמות וזרת שהניחו מן הארץ בעד הנבלה שלא יבא הכלב או חיה ויאכל מהם הרי מ"ט אמות, ואמה אחת הניחו על ראשו של המן הרשע שלא יבא העוף ויאכל ממנו הרי חמשים אמה, וכיון שהחריב אכסדרה שלו ונטל את הקוץ מדד נפשו עליו. והשיב לו גבריאל ואמר נאה לך העץ מוכן לך מששת ימי בראשית. צ"ע מה מועיל אמה שלא יאכלוהו. ונ"ל כדי שלא יעמוד העוף על ראש העץ ויתכופף לאכלו. וצ"ע שתי אמות שלא יבוא הכלב והרי זה רק מטר אחד ויכול כלב גדול לאכול.

י' ותלו את המן – בפיוט מעוז צור אמרינן רוב בניו וקניניו על העץ תלית והקשו המעדני אשר תשפ (בשם שפתי חכמים ומשנה שכור) משמע שגם את רכושו תלו. ותרצו עפ"י מגילה טו: עה"פ "כל זה איננו שוה ל"י דרשו חז"ל מלשון "זה" שכל גזויו היו חקוקים על לבו, והצביע עליהם כשאמר זאת, נמצא כשתלו אותו תלוהו עם רכושו החקוק בלבו. ובשם אחרונים תרץ עפ"י הרמב"ם שגוי רשאי למכור בניו ובנותיו הקטנים לפי שהם קנויים לו, נמצא שהם קנייניו. (וצ"ע הרי עשרת בניו שנתלו היו גדולים)

י"א על העץ – עיי' בניהו על מגילה יד שהמן נתלה ונשאר צלוב מטז (נ"ל שצ"ל מז כי בטז יו"ט שני סיפר והרכיב את מרדכי על סוס ובליל יז היה המשתה השני שבו ציוה אחשוורוש לתלות) ניסן עד יד אדר יא חדשים שאז תלו את בניו עמו תחתיו. ועי"ש שמבאר הרי המן ואחשוורוש נמשלו לבעל חרץ ובעל תל ששניהם רצו להרוג את ישראל ולמה לא העניש הקב"ה גם את אחשוורוש ותירץ כי שניהם עכבו את ההריגה לשנה הבאה

פרק ח

(א) בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֶת־שׁוּרוֹשׁ לְאַסְתֵּר
הַמֶּלְכָּה אֶת בֵּית הַמָּן׃ צִרַר הַיְהוּדִים <הַיְהוּדִים>
וּמְרַדְּכִי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא

אבל החילוק שהמלך כי רצה להרגם במיתה מכובדת כראוי לבני מלכים והמן כי רצה להרגם במיתה יותר מנוולת ממה שהיה באפשרותו מיד.

ויתלו את המן על העץ -תו"ש מג בהערה- זה אחד הפסוקים שצריך הקהל לומר בקול. אבל לא נפסק כד.

ר"י שכלה -תו"ש אות מו בהערה - זה היה ניסיון לאסתר שלא לרחם על המן, כמו שאול על אגג, וכאשר עמדה בנסיון וחמת המלך שככה. שככה חמת מלכו של עולם מחמלת שאול. עוד שם שכאן נרמז משה רבינו במגילה כי שככה גמט משה.

י"א את בית המן - עיין מעדני אשר (בשלה סו תצוה טו) מקשה לשיטת רש"י (כי תצא כה יט) שהביא מכילתא (בשלה) שמחית זכר עמלק כולל גם ממונם שלא יאמרו גמל זה של עמלק (כמו שיתבאר לקמן עה"פ ובבזה לא שלחו את ידם מחלוקת בזה) איך נהגו מרדכי ואסתר מבית המן? ותירץ שבית המן היה רכוש המלך שהמן קבל כשהיה שר אצל המלך. או כיון שהיה עבד מרדכי מה שקנה עבד קנה אדונו. בשם עונג יו"ט שאין חיוב מחית הממון רק כשמוחה את כל האנשים. בשם הרב סופר עפ"י חינוך שנשים לא נצטוו במחיית עמלק ואסתר קבלה את הבית ומרדכי רק ממונה עליו. ובשם שם משמואל תרץ שהרוגי המלכות נכסיהם למלך. ויש לדחות כי זה נאמר רק בישראל ולא בגוים. עוד עיין אריכות בזה עיון הפרשה פורים סט מדף פ' ובסוף הביא טו תרוצים כיצד ניתן בית המן לאסתר. ועיין לקמן ט' י' בהערה שם. אמנם כל זה קושיא רק על רש"י, אבל רמב"ם וחינוך לא פסקו כהמכילתא הנ"ל.

כתירוצי התוס' יו"ט הנ"ל תירץ גם השם משמואל (תצוה וזכור תרע"ב) וזה לשונו - ונראה דהנה כבר כתבנו טעם שבימי יהושע לא הרגם כולם, מפני שטרם התיקון הכללי לא יתכן למחות את שמו לגמרי, כמו שלא יתכן ליקח הקליפה מהפרי טרם שנתבשל, וכן מפורש בכתוב מלחמה לה' בעמלק מזור דור, ואמרו ז"ל מדורו של יהושע עד דורו של מלך המשיח, הרי מפורש שיהי' לעמלק שארית בארץ עד ימות המשיח שאז יהי' התיקון הכללי. ויש לומר עוד דהא דצריכין להרוג את הבהמות משום שנאמר תמחה את זכר עמלק, שלא יהי' שמו נזכר על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק, הוא רק כשמוחין את שמו לגמרי כגון לעתיד, אבל במלחמת יהושע לא הרגו כלל הבהמות, וכן בימי המן לא מציינו שהרגו כלל את הבהמות, והטעם שאין צורך להרוג את הבהמות שלא יהא נקרא שמו על הבהמות, רק היכי שמוחקין שמו לגמרי, אבל אם בלא"ה נשאר לו שם ושארית בארץ מה בצע בהרוג את הבהמות. וע"כ לא מציינו בכל הפסוקים שכתבו המצוה גם על יחיד מזרע עמלק שהמצוה להרוג גם הבהמות שלו:

מה שתירצו עפ"י החינוך (מצוה תרג) שנשים לא נצטוו על מחיית עמלק. הקשה המרא"ג שהיתה אז מלחמת מצוה שמוטלת אפילו על כלה מחופתה כמבואר בסוטה מד: ועוד שהחינוך בעצמו (במצוה תכה) שהריגת שבעה עממין מוטלת גם על נשים. ולא הכנתי קושייתו הרי את הבית לא קבלו במלחמה אלא מהמלך.

לָהּ: (ב) וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הָעֵבִיר מֵהֶמֶן
 וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתֵּשֶׁם אֶסְתֵּר אֶת מָרְדֳּכָי עַל בֵּית
 הַמָּן י"א: פ (ג) וַתּוֹסֵף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לְפָנָי הַמֶּלֶךְ
 וַתִּפֹּל לְפָנָי רַגְלָיו וַתִּבְכֶּה וַתִּתְחַנֵּן לוֹ לְהָעֵבִיר אֶת
 רַעַת הַמָּן הָאֲנֹנִי וְאֵת מַחְשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל
 הַיְהוּדִים: (ה) וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבֵט
 הַזָּהָבִיב וַתִּקָּם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֵד לְפָנָי הַמֶּלֶךְ:
 (ה) וַתֹּאמֶר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם מְצֵאתִי חַן
 לְפָנָיו וְכֹאֲשֶׁר הִדְבָּר לְפָנָי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו
 יִכְתֹּב לְהָשִׁיב אֶת הַסְּפָרִים מַחְשַׁבַת הַמָּן בֶּן
 הַמֶּדְתָּא הָאֲנֹנִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבְדֵּךְ אֶת הַיְהוּדִים
 אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ: (ו) כִּי אֵיכָכָה אוֹכַל
 וְרֵאִיתִי בְּרָעָה אֲשֶׁר יִמְצֵא אֶת עַמִּי וְאֵיכָכָה אוֹכַל
 וְרֵאִיתִי בְּאַבְדֵּן מוֹלַדְתִּי י"ג: ס (ז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
 אַחֲשׂוֹרֵשׁ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדֳּכָי הַיְהוּדִי הַנֶּה

י"א את מרדכי על בית המן - ועיין מדרש תהלים כב- שכל ממונו ניתן להם וחילקוהו לשלש - וז"ל -
 יאכלו ענוים וישבעו. זה מרדכי ואסתר. תאנא, לשלשה חלקים נחלק ממונו של המן. שליש, למרדכי
 ואסתר. ושליש, לעמלי תורה. ושליש, לבנין בית המקדש. ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. יאכלו ענוים
 וישבעו, זה מרדכי ואסתר. יהללו ה' דורשיו, אלו עמלי תורה. יחי לבבכם לעד, זה בנין בית המקדש.

י"ב את שרביט הזהב - תו"ש אות ט בהערה - מבאר שכאן היה רק לישב הדעת כי גורת הושטת
 השרביט התבטלה כשתלו את עשרת בני המן. ובתרגום לעיל ד' יא מבואר שהמן גור גזירה זו. ועי"ש
 שהקשו הרי עדיין לא נתלו בני המן.

י"ג ברעה אשר ימצא את עמי וכו' ובאבדן מלדתי - צ"ע (עיין המגילה) הכפל לשון ושינוי הלשון וצ"ע
 לעיל [ז ה] מי והא זה וכו' הרי אחשורש בעצמו נתן לו רשות לזה ועיין לעיל [ג ט] יכתב לאבדם ולא
 נזכר להרגם

בֵּית הַמֶּן נָתַתִּי לְאַסְתֵּר־יָד וְאֶתֹו תָלוּ עַל הָעֵץ־יָדוּ עַל
 אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ בַּיהוּדִים <ביהודיים>: (ח) וְאַתֶּם
 כְּתוּבֵי־יָדוּ עַל הַיהוּדִים כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ
 וְחַתְמוּ בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי כָתַב אֲשֶׁר נִכְתַּב בְּשֵׁם
 הַמֶּלֶךְ וְנִחַתוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהַשִּׁיבֵי־יָדוּ:
 (ט) וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא בַּחֲדָשׁ
 הַשְּׁלִישִׁי הוּא הַחֲדָשׁ סִינּוֹן בְּשִׁלּוּשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹרֵי־יָדוּ

^{י"ד} **ראיתי** במגילה פנים מאירות בשם אבני שהם – שרואים שהיה עניין מיוחד בנתינת הבית לאסתר. ומבאר שבבית גנוזי של המן היו רשימות של כל העמלקים בכל מדינות המלך ולכן רצו מרדכי ואסתר כל כך את הבית כדי לדעת את מי להרוג, וזה שאחרי שהכו היהודים את אויביהם מכת חרב ואבדן אמרה אסתר לאחשורוש (ט' יג) "אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום" כי ידעה על פי הרשימות שבבית המן שעדיין נשארו עמלקים בשושן.

^{ר"ט} **ואותו תלו** - צ"ע הרי להפך תחילה הרג את המן ואח"כ נתן הבית לאסתר?

^{ר"ט} **ואתם כתבו על היהודים** - ראיתי בשם **אור החיים** בספרו אור לציון ששואל "ואתם כתבו" משמע שזה המשך לפסוק הקודם "הנה בית המן וכו' ואותו תלו וכו' על אשר שלח ידו ביהודים". ומקשה הרי אחשורוש שונא יהודים איך נהפך ברגע אחד להסכים שהם יהרגו את כל בני מדינתו? וגם איך לא מרדו כל הגויים וכשקבלו אגרות אלו ומיד קמו על היהודים? ועוד אם באמת ניתן ליהודים להרוג את הגויים למה כתוב ש"נקהלו ועמוד על נפשם"? **ותירץ** שבאמת לא ניתן ליהודים להרוג אלא רק רשות להתגונן, אלא כדי שלא יעמדו הגויים ויהרגו בהם לכן תחילת האגרת היתה שהמן הגדול שינסה להרגם, ביתו ניתן לאסתר, ואותו תלו על ששלח ידו ביהודים, וזה מה שיקרה לכל מי שינסה לעמוד עליהם. ועי"ז מספיק שיתן להם רשות להתגונן בלבד. **ובזה ביאר** גם מה שמצינו אח"כ שאחשורוש מספר לאסתר כמה הרוגים היו, כי באמת סבר שלא יהיו כל כך הרוגים, הרי נתן רשות רק להתגונן, וזה כי בחסד ה' אע"פ שניתן רשות רק להתגונן באו האוייבים והתקיפו מעצמם והומתו. ובשושן בקשה אסתר שניתן רשות עוד יום להתגונן, כי התקבצו שם הרבה עמלקים, וחששה שהעמלקים יעשו עצמם כטועים בתאריך, ובי"ד יתקיפו כאילו הוא י"ג, ובאמת כך היה והש"י הצילנו מהם.

^{ר"י} **אין להשיב** - פרש"י אין נאה להשיבו ולעשות את כתב המלך זיוף משמע שאפשר ורק מצד כבוד המלך זה לא נאה לעשות **והקשה המרא"ג** מדניאל [ו' ט] שדריוש חוקק שלא יהיה ניתן לשנות את חוקי מדי ופרס.

^{ר"י} **בכ"ג בו** - רבים תמהו (והבא בעל"ת כי תשא עה) מדוע בטז ניסן כשתלו את המן לא שלחו מיד האגרות שניות להודיע שהתבטלה גזירת הכלייה והמלך מתיר להם לעמוד על נפשם, אלא המתינו עד כג סיון? **ותרץ הרלב"ג** שאסתר המתינה עד שחמת המלך תשכך, או כיון שכבר תלו את המן היה להם קורת רוח ולא מיהרה למסור נפשה לבוא למלך בלא רשות. **יוסף לקח** תמה עליו שפשט הכתובים ותוסף אסתר ותדבר שהיה זה באותו מעמד שנתן לה את בית המן. **ועוד** הרי מפורש וחמת המלך שככה ולא

וַיִּכְתֹּב בְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה מְרַדְּכִי אֶל הַיְהוּדִים וְאֶל
הָאֲחֵשְׁדָרפָּנִים וְהַפַּחֹת וְיִשְׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֵדוּ
וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה
וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כְּלִשְׁנוּרִים וְאֶל הַיְהוּדִים
כְּכַתְּבָם וְכִלְשׁוֹנָם: (י) וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרֶשׁ
וַיַּחְתֵּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים
בְּסוּסִים רַכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים^ר בְּנֵי הָרַמְכִים:
(יא) אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל עִיר וְעִיר
לְהִקָּהֵל וּלְעַמֵּד עַל נַפְשָׁם לְהִשְׁמִיד וּלְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד
(וְנוֹהֲגִים לְחֹזֵר תִּיבוֹתֵיכֶם לְהִשְׁמִיד וּלְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד)^ר אֶת כָּל

היה צורך להמתין, ואדרבה מסתבר שבקשה מיד כמו שאומרים כל עוד הברזל חם הכהו. ותרץ שהמתין עם אגרות שניות כיון שכל הרצים כבר נשלחו עם הראשונות, ולמנות חדשים לא רצה אלא את הידועים לכולם שהם רצי המלך. או שהמתין לראשונים שיחזרו כדי שאותם שאמרו להשמיד הם יאמר להפך, דאל"ה מאי אולמיה האי מהאי. והגר"א הוסיף שהמתינו כדי שישאל יחזרו בתשובה שבעים יום. והישמח משה (ע"ס רמזי) הביא חיזוק לזה מהמדרש (ב"ר ק' ו') שאותן ע' יום שבין האגרות כנגד ע' יום שעשו מצרים חסד עם יעקב אבינו כמ"ש ויבכו אותו מצרים שבעים יום. שכוונת יוסף היתה שהמצרים יחזרו בתשובה ושיתגיירו כמו שציווה להם למול עצמם. והחיד"א תרץ שהמתנה עד זמן מתן תורה להזכיר הזכות שהדור קבלוה ברצון ועי"ז תבטל הגזרה. והמתנה מו' סיון עוד טוב ימים.

^ר ועם ועם כלשונו - הריטב"א מגילה ט. כתב שמכאן למדו שהלועז ששמע לועזית יצא, וכן נפסק בש"ע (תרצ ט) ועי"ש ביאור הלכה שדווקא לשון שאנשי אותה מדינה מדברים בה ולא לשון שרק יחידים במדינה מדברים בה. והקשה המרא"ג מסוטה לב. שפרשת סוטה ויודיו מעשר נאמרים בכל לשון, והרי זה היה בבית המקדש בא"י, שם דברו רובם לשון הקדש.

^ר האחשתרנים - בפירוש מנות הלוי כתב ששאל איש פרסי מה שמו של פרד בפרסית ואמר לו אחשתר.

^ר כ"כ האגרות משה אבל החת"ס כתב לחזור כל הפסוק.

^ר הנוסח הכתוב במגילות האשכנזיות 'להרג' הוא עפ"י נוסח כתבי יד אשכנזים עתיקים, ובעל הערך שי הגיה לתקן 'ולהרג'. אכן, במגילות של קהילות הספרדים והתימנים הנוסח המקובל הוא 'ולהרג'. (משנה אחרונה תרצ הערה קנד)

חֵיל עִם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם טָף וְנָשִׁים וְשָׁלָלָם
 לְבוּזֵרְבָנִי: (יב) בְּיוֹם אֶחָד בְּכָל מְדִינֹת הַמְּלֹךְ.
 אֶחָשׁוּרוּשׁ בְּשִׁלוּשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא
 חֹדֶשׁ אֲדָר: (יג) פֶּתֶשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהַנְתִּין דָּת בְּכָל
 מְדִינָה וּמְדִינָה גָלוּי לְכָל הָעַמִּים וְלִהְיוֹת הַיְהוּדִים
 הַיְהוּדִים עֲתוּדִים עֲתִידִים לְיוֹם הַזֶּה לְהַנְקָם
 מֵאִי־בֵיהֶם: (יד) הָרָצִים רִכְבֵּי הָרֶכֶשׁ הָאֶחָשְׁתָּרְנִים
 יֵצְאוּ מִבְּהֵלִים רִכְבֵּי וּדְחוּפִים בְּדַבַּר הַמְּלֹךְ וְהָדַת
 נִתְּנָה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה: פ (טו) וּמְרַדְּכִי יֵצֵא מִלְפָּנַי
 הַמְּלֹךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת רִכְבֵּי וְחֹר וְעֵטְרַת

^{רכ} ושללם לבזו - עפרש"י שלא שלחו ידם בבזיה להראות לכל שלא עשו מחמת ממון ועיין לקמן (ט י) שם פרש"י שלא שלחו ידם בבזיה כדי שלא יתן המלך עין צרה בממון (עיון הפרשה פורים טז)

^{רד} מבוהלים - לעיל סוף פ"ג כתוב דחופים וכאן מבוהלים ודחופים. עפרש"י כדי להשיג את הרצים הראשונים כי היה כבר שבעים יום אחר שיצאו הראשונים. והקשה המרא"ג א"כ מדוע לא שלח מיד כשנתבטלה הגזרה בטז ניסן. והתירוץ עיין לעיל פסוק ט.

עוד עיין מגילה יב: אלמלא אגרות ראשונות "להיות כל איש שורר בביתו" (שבגללם הוחזק המלך שוטה) לא נשתייר בשונאיהם של ישראל שריד ופליט. הרי מפורש שאיגרות ראשונות הגיעו לפני אגרות שניות. אמנם לזה אפ"ל שלמדינות הקרובות הגיעו הראשונות תחילה ורש"י התכווין על הרחוקות.

ועיין יוסף לקח על מגילת אסתר (הובא בגליון על"ת כי תשא תשעח מדור עלי מועד) שלא רצה לשלוח רצים חדשים אלא המתין לראשונים שיחזרו כדי לשלוח אותם בעצמם שוב, דאל"ה יאמרו מאי אולמא האי מאי, אבל כשהם אותם ראשונים יאמר להם שהמן היה נוכל ועכשיו היא האמת.

^{רכה} בלבוש מלכות תכלת - עיין בפיוט שאומרים אחרי קריאת המגילה שושנת יעקב אומרים "בראותם יחד תכלת מרדכי" וצ"ע מה מיוחד בתכלת יותר משאר בגדיו?

ראיתי מבארים (קדושת הלוי ואוהב ישראל) כיון שהתכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ונס פורים היה שע"י מרדכי הצדיק נתגלה בחי' כסא הכבוד.

והתפארת שלמה הוסיף עוד שע"ז התקיים ורבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד מרדכי עליהם, דהיינו היראת שמים שלו נכנס גם בלבם כשראו אותו.

וְהִבְרִיכוּ גְדוֹלָה וְתִכְרִיף בּוֹיָךְ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשַׁן צְהֵלָה וְשִׁמְחָה: (טז) לַיהוּדִים הַיְתֵה אֹרְחָה רַכְבָּה

תפארת שלמה - על מועדים - רמזי פורים - וז"ש (שם ט, ג) כי נפל פחד מרדכי עליהם. ר"ל פחד של מרדכי ויראת שמים שהי' על פניו נפל ג"כ עליהם כי כן הוא מיראת שמים של הצדיק נשפע ג"כ היראה על כל העולם. וקבלת פנים של הצדיק הוא הגורם ליראת שמים. כדאי' בזה"ק (זוהר ח"ב ל, א) (שמות לד, כג) יראה כל זכורך את פני האדון כו' פני האדון זה ר"ש בן יוחאי כי בראותו פני הצדיק ממשיך עליו יראת שמים. כמ"ש במשרע"ה (שמות לד, ל) וייראו מגשת אליו. שנמשך עליהם יראת שמים ע"י שהיו נגשים אליו לראות פניו. וזה הרמז בפ' (תהלים נה, ו) יראה ורעד יבא בי. מרדכי"י גימ' רע"ד. וממנו נמשך פחד ורעד על כל העמים. ושמעו הולך בכל המדינות (אסתר ט, ד) רמז להיחוד שעשה בק"ש בקבלת עומ"ש הי' כוחו הולך בכל המדינות. וזהו הענין אשר התחלנו. שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי כמ"ש ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת כנ"ל לרמזו על לבוש יראת שמים תכלת דומה לכסא כבוד. וזה בראותם יחד. כי זהו עיקר היחוד. והבן:

יב' ועטרת זהב - (עיון המגילה) עיין תרגום שהם תפילין הקבועות בזהב ועיין ש"ע או"ח סימן לב סעיף מח תפילין מצופות זהב פסולות ואעפ"י שיש נודע ביהודה שכתב לפסול רק כשהבית מזהב אבל בית מצופה זהב מותר בשל יד ובראש צריך שיהיו השינין בולטים אבל הרבה אחרונים חולקים עליו מחזיק ברכה לחיד"א ומור וקציעה ליעב"ץ ועוד א"כ כיצד יצא מרדכי בתפילין מזהב.

יב' תכריך בוץ וארגמן - פירש האבן עזרא בגד פשתן דק ויקר. **והקשה המרא"ג** נמצא שלבש שעטנ"ז שהרי הארגמן הוא צמר (ראה רש"י שמות כה ד).

יב' אורה - במגילה טז: אורה זו תורה כמ"ש נר מצוה ותורה אור. ופרש"י שהמן גזר על תלמוד תורה. **והקשה המרא"ג** מהלבוש (הובא במ"ב תרע ו) טעם למשתה בפורים כי הגזרה היתה על הגוף ולא על הנפש.

וצ"ע במגילה טז. כשבא המן להרכיב את מרדכי על הסוס מצאו מלמד תורה וישב עמם ולא העניש אותם שעברו על גזרתו. **ונראה** שהגזרה על התורה היתה משנית והעיקר על הגוף, לכן לא הועיל למי שהסכים להתפקד, להבדיל מחנוכה ששם מי שהסכים לעזוב את הדת לא נהרג. **והאשכול יוסף** תירץ שהמן גזר על התורה כי ידע שבלא זה זכות התורה תשמור ותציל אותם. וכן משמע במגילה טז. ששאל אותם במאי עסקתם ואמרו לו בהלכות קמיצת המנחה אמר להם קומין המנחה שלכם דחה את העשרת אלפים שקלים שלי.

עוד הקשה המרא"ג על החת"ס בדרשות שפירש כוננת הגמ' אורה זו תורה למבואר בשבת פח. קיימו עתה באהבה את התורה שקבלו בכפית הר כנגיית במתן תורה. **וקשה** הרי מאהבה קבלו רק שנה אח"כ ביד אדר כשנצחו במלחמה (לקמן פרק ט), ואילו אורה נאמר בכג ניסן שנה לפני כן כשיצאו האגרות השניות.

ונ"ל כוננת החת"ס שקיימו וקבלו שכתוב לקמן הוא סיפור דברים על מה שהיה קודם ועיקר התשובה היה בשעת צרה שנה קודם, ולא בשעת הנצחון, וכמבואר במגילה יד. אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירוה למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתו למוטב. **מאיך** י"ל שבשעת צרה התשובה מיראה ובנצחון התשובה מאהבה. לכן אורה זו תורה נאמר בשליחת אגרות שניות שכבר היה נצחון רוחני, אע"פ שעדיין לא הרגו את העמלקים כולם.

וְשִׁמְחָה וְשִׂשׂוֹן רַבִּים וַיִּקְרָא רַל: (יז) וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מֵגִיעַ שִׂמְחָה וְשִׂשׂוֹן לַיהוּדִים מִשְׁתָּה וַיּוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתִּיבֵי־רַל כִּי נָפַל פֶּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם רַל:

פרק ט

(א) וּבַשָּׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהַעֲשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שִׁבְרוּ אִיבֵי הַיְהוּדִים לְשָׁלוֹט בָּהֶם

רַל **וששון** - במגילה טז. ששון זו מצות מילה וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך. פרש"י שמילה נאמרה באמירה ולא בדבור, כמ"ש ויאמר ה לאברהם וכו'. **והקשה המרא"ג** הרי גם קטרת וקדוש החדש וקרנן פסח נצטוו באמירה ולא בדבור.

רַל **עיין מגילה ז:** ויקר אלו תפלין. ועיין ש"ע או"ח תרצג מג"א ס"ק ג' שצריך להניח תפלין בשעת קריאת המגילה. ומחצית השל שם כתב הטעם כיון שיקר אלו התפלין. **עיין מעדני אשר** תרומה תשפא בשם האלשיך והשל"ה וחת"ס וישמח משה ושם משמואל מקשים האם רק אחרי נס פורים התחילו להניח תפלין? ועיין רש"י מגילה טז: שהמן גור שלא להניח תפלין. **והקשו** האחרונים מדוע דווקא על תפלין גור. **ועיין חיד"א** ספר דברים אחדים דרוש כח דף תקכו. ותורת חיים סנהדרין עד: ואלשיך על המגילה פ"ח טז.

רַל **מתיידיים** - עיין תוס' יבמות כד: (ד"ה לא) שהקשו הרי אין מקבלין גרים כשישראל בטובה? ותרצו שמעצמם נתגיירו. **ובעינין הפרשה** פורים סט הקשה מתוס' סנהדרין סח ולפי ביאור דבריהם באבי עזרי שגם עכו"ם גדול בעינין זכית הבי"ד בעבורו את הגרות. **ותירץ** שאולי אין איסור על הבי"ד כשבא מעצמו.

רַל **רבים מתיידיים מפתח** - המגיד מקאמניץ בספרו אמרי חיים מבאר שכדי לגלות מי התגייר באמת לכן ציווה מרדכי שיעשו סעודה ואזי כשישתכרו נכנס יין יצא סוד ומי שלא התגייר באמת היה צועק ארור מרדכי ברוך המן. ולכן נקבע לדורות שתייה בפורים. והתחפזת רומז שא"א להכיר את הפנימיות לפי החיצוניות והשכרות מוציא ומגלה את הפנימיות.

וְנִהְפֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלֹטוּ הַיְהוּדִים הַמָּה
 בְּשֵׁנָאֵיהֶם: (ב) נִקְהְלוּ הַיְהוּדִים בְּעָרֵיהֶם בְּכָל
 מְדִינֹת הַמְּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ לְשַׁלַּח יָד בַּמִּבְקָשִׁי
 רְעֵתָם וְאִישׁ לֹא עָמַד בְּפָנֵיהֶם^{רלג} (נוהגים לחזור: וְאִישׁ
 לֹא עָמַד לְפָנֵיהֶם)^{רלד} כִּי נָפַל פְּתָדָם עַל כָּל הָעַמִּים: (ג)
 וְכָל שָׂרֵי הַמְּדִינֹת וְהָאֲחֻשְׁדָּרָפְנִים וְהַפְּחֹת וְעֵשִׂי
 הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמְּלֶךְ מִנְּשָׂאִים אֶת הַיְהוּדִים כִּי
 נָפַל פְּתָד מַרְדְּכִי עֲלֵיהֶם^{רלה}: (ד) כִּי גָדוֹל מַרְדְּכִי
 בְּבֵית הַמְּלֶךְ וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל הַמְּדִינֹתֵי^ו כִּי
 הָאִישׁ מַרְדְּכִי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל: פ (ה) וַיְכֹוּ הַיְהוּדִים בְּכָל
 אֵיבֵיהֶם מִכַּת חֶרֶב וְהָרָג וְאַבְדָן וַיַּעֲשׂוּ בְּשֵׁנָאֵיהֶם
 כְּרָצוֹנָם: (ו) וּבְשׁוֹשַׁן הַבִּירָה הָרָגוּ הַיְהוּדִים וְאַבְד

^{רלג} הנוסח הכתוב במגילות האשכנזיות 'בפניהם' הוא עפ"י נוסח כתבי יד אשכנזים עתיקים, ובעל הערך שי הגיה לתקן 'לפניהם'. אכן, במגילות של קהילות הספרדים והתימנים הנוסח המקובל הוא 'לפניהם'. (משנה אחרונה תרצ הערה נג)

^{רלד} כ"כ האגרות משה או"ח ח"ה סימן כ' ס"ק לא. ויש נוהגים לחזור מתחילת הפסוק. – משנה אחרונה הערות סימן תרצ הערה קנו - חוט המשולש, שכך נהג החת"ס. וכ"כ בשו"ת קניין תורה (ח"ה סי' פו) שכשחוזרים מחמת שטעו בקריאת התיבה, חוזרים ומתקנים רק את התיבה שטעו בה, אך בפסוק שיש בו שתי נוסחאות ורוצים לקיים שתיהן, עדיף לחזור את כל הפסוק.

^{רלה} פחד מרדכי עליהם - עיין תרגום יונתן לעיל (ח טו) ועסרא בני המן פכירין ידיהון ואוליך זומרין קדם מרדכי צדיקא ואמרין ומשבחין למן דיהב אגרא ליהודאי ומשלם אגרהון דרשיעיא ברישיהון והדין המן אבונא טפשא דאתרחיץ בעתריה ועל יקריה. כנראה שלכן לא נהרגו וזה דאיתא שמבני בניו למדו תורה בבני ברק. ובוזה גם יתורץ הרי לא מגיירים עמלק אלא שורש כנראה לא היתה עמלק ובגוי אולינן בתר האם.

^{רו} ושמעו הולך בכל המדינות - עיין פדר"א פ"ג מוניטא שלו הולכת בכל המדינות ומה מוניטא שלו מרדכי מכאן ואסתר מכאן ועיין תוס' ב"ק צז: ד"ה מטבע שאסור לעשות צורה ולפ"ז הכוונה שהיה כתוב מרדכי מכאן ואסתר מכאן. ועיין ב"ר לט שק ואפר מכאן ועטרת זהב מכאן.

(מכאן ועד עשרת קוראים הקהלרלו' ואח"כ החזן בנשימה אחת) רלה
חַמֵּשׁ מֵאוֹת אִישׁ: (ז) וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְאֵת רמ
דְּלַפּוֹן וְאֵת אֶסְפֶּתָּא: (ח) וְאֵת פּוֹרְתָּא וְאֵת
אֲדִלְיָא וְאֵת אַרְיֵדְתָּא: (ט) וְאֵת פְּרַמְשֶׁתָּא וְאֵת

רלו' הטעם לזה כתב בערוך השולחן (סכ"ג), שהציבור אומרים ארבעת הפסוקים של גאולה ואת הפסוקים של תליית עשרת בני המן בקול רם, משום שבזה היה עיקר הישועה. ובצפנת פענח (ח"ג בהשמטות) כתב הגאון מראגאטשוב טעם אחר להמנהג, על פי דברי הבית הלוי על התורה (בסוף הקונטרס להנזכה) לעניין ברכת כהנים, שא"א שכהן אחד יברך בקול רם ויוציא כהנים אחרים מדין שומע כעונה, דשומע כעונה שייך רק בדבר שאין צריך בו אלא אמירה לחודא, אבל ברכת כהנים דצריך קול רם כאדם האומר לחברו, בזה לא שייך שומע כעונה דהרי ענייתו של הכהן השומע הרי אינו נשמע להעם השומעים ולא עדיף הך כהן השומע מאם ה' אומר מפורש בפה רק בלחש דלא יצא ולפי"ז יש לומר, דאע"ג דמדין שומע כעונה נחשב שהשומעים אמרו עשרת בני המן מ"מ לא מהני דין שומע כעונה להחשיבם כאילו אמרו בנשימה אחת. ונידון זה תלוי במחלוקת האחרונים בגדר דין שומע כעונה, דלדעת הבית הלוי דין שומע כעונה הוא שהשמיעה היא מין ממני הדיבור ויוצא ע"י השמיעה, ולפי"ז יש מקום לומר דע"י השמיעה לא מתקיים הדין של קול רם ונשימה אחת, אבל לדעת החזו"א (סימן ז) שענין שומע כעונה הוא שיוצא יד"ח בקיום המצוה שעושה חבירו, שמתוך שמתתף בשמיעתו למעשה מתייחס הדיבור של חבירו גם להשומע, ה"ה שהקול רם והנשימה אחת של הקורא מועיל גם לשומע. וע"ע בספר מקראי קודש (להגרצ"פ פרנק על פורים סי' י"ג) מש"כ בזה. (משנה אחרונה סימן תרצ הערה קפ)

רל" יש להזהר לקרא כל תיבה מהכתב ולא בע"פ ובפרט בכל תיבות "ואת" יש לשים לב לכך.

רלט **חמש מאות** – הרמ"א (סימן תרצ טו) בשם המהרי"ל פוסק שלכתחילה מכאן ועד עשרת, צריך לקרא בנשימה אחת, והטעם בגמ' מגילה טז: כיון "שכולהו בהדי הדדי נפקו נשמתיהו", ומקשה המרא"ג א"כ מדוע צריך להתחיל מתיבת חמש מאות הרי החמש מאות נהרגו במשך יום שלם.

עיינ מ"ב שם שכתב בשם המהרי"ל הטעם שנקראים בנשימה אחת משום שעשרת בני המן היו שרי חמישים על חמש מאות איש.

מש"כ המהרי"ל שעשרת בני המן מתו כאחד גם המהרש"א מגילה טז: כתב שיצאה נשמתם בתליה וכן משמע ברמב"ם פ"ב יב. ולכאורה לפרש"י וכן סדר הכתוב שגם עשרת בני המן מתו במלחמה יום לפני שנתלו, וצ"ע כיצד א"כ מתו כאחד?

וראיתי מאמר של ר' ברוך סגל הלוי שהקשה מדוע הרמב"ם כתב דין זה בסמוך לדיני כתיבת המגילה ולא בדיני קריאתה? ותרץ שכיון שכתובים שמותיהם בזה אחר זה, נראה שלא מתו כאחד, לכן צריך לקרא בנשימה אחת להראות שמתו כאחד, נמצא הקריאה באה לתקן טעות הנובעת מהכתיבה, לכן שייך לדין כתיבה דייקא. **עכ"פ לפי"ז** כל שכן לפרש"י שלא מתו בתליה, צריך להראות בקריאת שמותם כאחת שהרגום כאחת. ע"כ קיצור דבריו.

ר"י **שמעתי** מקשים מדוע חזר "ואת" על כל שם. ותירצו כי ואת גמט' ארור

אֲרִיסִי וְאֵת אֲרֵדִי וְאֵת רַמְבַּא וְיִזְתָּא: (י) עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא צִרְר הַיְהוּדִים הָרְגוּמִב וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם רַמְבַּא: (יא) בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפָּר הַהֶרְוּגִים בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ: ס (יב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר הַמְּלָכָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאֵבֵד חַיַּם מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הַמֶּן בְּשָׂאֵר מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ מֶה עָשׂוּרְמִד וּמֶה

^{רפא} **במגילה טז:** אמרו שאות ו' של ויזתא יש להאריך. ועשרת בני המן יש לכתוב בשתי שורות זה על גבי זה. וראה רמב"ם מגילה ב' יב שהשמיט שתי הלכות אלה, וראה שם מגיד משנה שתמה. ובחודשי הגר"ז הלוי על הרמב"ם תרץ כי לדעת הרמב"ם הלכות אלו הן מדיני כתיבת כתבי הקודש, כאשר כותבים מגילת אסתר כספר קודש, יש להקפיד על הלכות אלו. ברם, בפורים אין צורך לקרוא במגילת אסתר שהיא ספר קודש, אלא די לקרוא במגילה בה כתובים הדברים.

^{רבג} **עשרת בני המן הרגו -** עיין ישמח משה ואתחנן דף צט. הג"ה דהנה יש להבין הלא איתא בגמרא (גיטין נ"ז:): מבני בניו של המן למדו תורה ברבים, ואם כן מזה מוכרח שלא כלו זרע המן, ועל זה יש לתמוה שמסברא היה ראוי לראשונה ללכות זרע הצורר. אבל הענין יובן על פי שדרשו רז"ל (שמו"ד א' כ"ט) עה"פ (שמות ב יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ראה כי אין עתיד לצאת ממנו שיתגייר. ולכך באלו שהיה בהן ניצוצות הקדושה לא נגעו בהן, או שנשפע רוח הקודש על כל ישראל כדרך שנשפע בעת נתינת התורה, דהא אז היה עיקר הקבלה (כמבואר בשבת פ"ח. הדור קבלוה ברצון), והבן. או שמאת ה' מן השמים היה שלא יגעו באלו, ואנשי כנסת הגדולה כתבו המגילה, ידעו זה ברוח הקודש, והבן.

^{רבג} **בביזה לא שלחו ידם -** עפרש"י שלא יתן המלך עינו הצרה בממון. משמע שאין חיוב מחית ממון עמלק. וכן משמע עפרש"י (בשמואל א טו ג) טעם שנענש שאול כי עמלק הפכו עצמם בכישוף לבהמות, ולא מצד חיוב מחית זכר עמלק כנ"ל. וכן מבואר ברמב"ן (דברים ב' ז) ובמנחת חינוך מצוה תרד שאין שום איסור להחזיק בשלל עמלק. אבל לרבנו בחיי (בשלה יז טו) והרלב"ג (שמואל א טו ט) ממון עמלק אסור בהנאה ועל זה נענש שאול. וכן פרש"י (כי תצא כה יט) (בשם המכילתא פרשת עמלק ב') ובאיכה רבה ג כג) שיש חיוב למחות גם את ממון עמלק שלא יזכר שום זכר שלא יאמרו גמל זה של עמלק. ויש שתוצו את המנחת חינוך הנ"ל דאין ראייה מהמכילתא שנשבע הקב"ה שימחה גם כל זכר עמלק כי שם הכוונה בעצמו ואינה חובת כל אדם? ובמעדני אשר (תצוה טט) הקשה לפרש"י בכי תצא כיצד הסכימו מרדכי ואסתר לקבל את בית המן. ועיין שם משמואל (תצוה זכור תרעב) שהחיוב למחות גם את ממון עמלק הוא רק כשיתקיים מחית עמלק לגמרי. וכן תירץ העונג יו"ט בהקדמה בהגה. ועיין בזה לעיל [ח א']

^{רעז} **ויאמר המלך** לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים עיין מגילה טז: - אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטריו על פיו. פרש"י - שהרי התחיל לדבר בלשון כעס וסופו אמר מה שאלתך: מבואר שתחילה אמר בכעס שהיהודים גרמו להרס ואבדן ואחרי הסתירה של מהמלאך חזר לפייס את אסתר.

שְׂאֵלְתָךְ וַיִּנָּתֶן לְךָ וּמָה בִּקְשָׁתְךָ עוֹד וַתַּעֲשׂ: (יג)
 וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֶן גַּם מִחֵר
 לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם וְאֵת
 עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמֶן יִתְּלוּ עַל הָעֵץ^{רמ"ה}: (יד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
 לַהֲעֲשׂוֹת כִּן וַתִּנָּתֶן דָּת בְּשׁוֹשָׁן וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי
 הָמֶן תִּתְּלוּ^{רמ"ו}: (טו) וַיִּקְהֲלוּ הַיהוּדִים <הַיהוּדִים> אֲשֶׁר

וכתב המהרש"א – עוד יש לומר ממה שהיה חושב למספר ההרוגים ה' מאות ו' בני המן בשושן וזולת
 בשאר מדינות מה עשו משמע דהרבה היו בעיניו וכעס ע"כ:

עיין תפארת שמואל - לפורים אות [יט] ולהבין למה בקשה אסתר אשר ינתן ליהודים עוד יום אחד
 לעשות כדת היום ובאמת אמרו חז"ל (מגילה ט"ז) בא מלאך וסטרו על פי, דהרע הדבר בעיני
 אשורוש והתחיל לדבר בכעס, ולמה עשתה כזאת להוסיף עוד כעס בו, [ועי' בסה"ק י"י] אולי עפ"י
 המבואר בסה"ק שהיסורים הבאים מכח הטבע מצד הסתרת פנים יסורים האלה איננו מכפרים, והיסורים
 שהם למעלה מהטבע והוא בהשגחה פרטית הם מכפרים עונותיו, שהיא בהשגחה אלקים רק ליעצו
 לזכוכ שיזכה להישועה, וכמו"כ אם הישועה היא עפ"י הטבע אין זה לדורות שיהיה נוקב והלך,
 והישועה שהיא למעלה מהטבע בהשגחה עליונה היא לעצמו ולבניו ולב"ב, שנוקב והולך לדורות,
 ואנשי שושן חטאו בכפלים כאז"ל (מגילה י"ב) שהשתחוו לצלם ונהגו מסעודתו של אותו רשע ועל
 חטאים המרים כאלה ל"מ תשובה, וכשראו גם המה ישועת ד' בתוך הכלל לא היו יודעים מה היא
 ישועתם וארוכתם אם תשובתם נתקבלה לרצון לפני אדון כל למעלה מהטבע, כי עפ"י הטבע ל"מ
 תשובתם כי חטאו ופגמו בחטאים דל"מ תשובה, ואם היא למעלה מהטבע יהיה להם גם כפרת עון,
 וישועתם יהיה לדורות, או היא מחמת שהשי"ת שלח עזרו מקודש האומה הישראלית ובטל גזירות
 המן ואיננו ביטול לחצאין וגם המה בתוך הכלל ישראל, אבל לא נתכפרו עונם עוד בזה, ולזאת בקשה
 אסתר להוסיף בשושן עוד יום אחד ישועה פרטית, וזה היא למעלה מהשכל והטבע, וידעו ויבינו מזה
 מה יקר תשובת ישראל בעיני ד' ואפי' תשובת שפלים אפילים רעים וחטאים לד' אם מס"נ לד' וחפצם
 ורצונם להתקרב לאור פני מלך חיים מקבלם, וכאשר בא מלאך וסטרו על פי כי התחיל לדבר בכעס,
 וראו וידעו שהיא למעלה מהטבע והבינו שנתכפרו גם עונם וישועתם וארוכתם יעלה ויצמח לדורות
 שיהיה נוקב והולך בכל שנה ושנה אזי ששו ושמחו בד'.

^{רמ"ה} **יתלו על העץ** - עשרת בני המן שנהרגו אתמול, בקשה שיתלו אותם על העץ היום (כפרש"י אבל
 לרמב"ם נצודו אתמול ונהרגו בתליה) על העץ משמע העץ ג' אמה הידוע. עיין תו"ש [לח] בשם אגדת
 אסתר המן ג' אמה פרשנדתא ג' אמה ורוח אמה ביניהם וכן דלפון וכן אספתא וכן כולהון ויזתא הוה רם
 מן ארעא ד' אמה נמצא בני המן על מד אמה והמן ג' והעץ שקוע ג' בקרקע.

^{רמ"ו} **בני המן תלו** - בפומון מעז צור שנוהגים לשיר אחרי הדלקת נרות חנוכה אנו אומרים "כרות קומת
 ברוש ביקש אגגי בן המדתא וכי' ראש ימיני נשאת ואויב שמו מחית רוב בניו וקניניו על העץ תלית".
 ומקשים הרי קניניו לא נתלו, ויש מתרצים עפ"י הרמב"ם שבניו של גוי הם קניניו כי יוכל למכרם
 לעבדים, כמבואר בוירא (כה מה) "מבני התושבים הגרים מהם תקנו עבד ואמה". והקשו המרא"ג אם

בְּשׁוֹשָׁן גַּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וַיְהִי רְגוֹ
 בְּשׁוֹשָׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת
 יָדָם:

(טז) וַשָּׂאֵר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמְדִינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ
 וְעָמַד עַל נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִי־בִיָּהֶם וְהָרַג בְּשֵׁנֵי־אֵיהֶם רַמְּזוּ
 חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם:
 (יז) בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה
 עָשָׂר בּוֹ וַעֲשָׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה רַמְּזוּ וְשִׁמְחָה רַמְּזוּ:

הכוונה לבניו הרי כבר אמר רוב בניו ומאי קניניו. וצ"ע כיון שהמן היה בעצמו עבד לא יכול למכור את בניו לעבדים והם קניניו של מרדכי אדונו. עוד צ"ע הרי עשרת בני המן לא היו רוב בניו אלא מעט מהם.

בני המן תלו – כיצד נתלו עיני מדרש לקח טוב (אסתר פ"ט פסוק ז') - לכך נכתבה וי"ו ארוכה ויזתא, כענין וקיף יתמחי עלוהי (עזרא ו' יא), שכולן נתלו בעץ אחד, וד' אמות לאחד עשרה נבילות, שהגוף ג' אמות מחיים, ולאחר מיתה נמתח אמה, ויש לו ד' אמות, הרי לקחו נבילות עשרת בני המן ונבילת המן מ"ד אמות, נשארו ו' אמות מן העץ, וג' אמות משוקע בארץ, וג' אמות מן הארץ עד הנבילה התחתונה:

ועיין תרגום – פרשנדתא איצטליב על תלת אמין. ועיין **עירובין מת**. סוף תוס' (ד"ה גופו) וכן כולם קטועי ראש הוו. וכן **בתוספות שבת צב**. - אישתכח דלמעלה מ' הוה קאי דמכתף אדם עד לארץ שלש אמות כדאמר בתרגום מגלת אסתר פרשנדתא אצטליב על תלת אמין וכן כלהו וראשיהם היו קטועים....

וכן **בתוס' פסחים קט**: ברום שלש אמות. ואע"ג דקומת אדם שלש אמות בלא הראש ולכך מצריך בכוכין ארבע אמות בשביל הראש ועובי הדפין במקוה סגי בשלש אמות דכשטובל עולין המים למעלה ומיירי כשהכלי גבוה משלש אמות דאם לא כן כשיכנס יפלו המים למטה ויחסר השיעור ובתרגום (שני פ"ט) דמגילה דחשיב שלש אמות לכל א' קטועי ראש היו:

ושמעתי שכתוב שהמן היה תלוי עם ראשו כדי שיהיה ניכר שהוא נתלה ולא מרדכי.

רמז המרא"ג הקשה שזה לא כסדר שהיה, שתחילה הרגו ביג ולמחרת ביד נחו.

רמז ונוח בארבע עשר בו ועשה אותו יום משתה - ומקשים מדוע המשתה ביום המנוחה ולא ביום הנצחון (חת"ס) ע"ש. ושמעתי עוד כי בנפול איבך אל תשמח.

רמז משתה ושמחה – הקשה המעדני אשר תשעח קימיל בשי"ע או"ח סימן תקס"א אסור לו לאדם למלא שחוק פיו בעולם הזה. ובטורי זהב שם מדייק דמלשון הוה משמע דגם שלא בזמן הגלות אסור למלא שחוק פיו, דלא כנוסח הטור שכתב שאסור למלא שחוק פיו בגלות הזה, והכריע הטורי זהב שיש חילוק בזה דלענין שמחה שאינו של מצוה ודאי אסור אפילו שלא בזמן הגלות למלא פיו שחוק, אבל בשמחה

(יח) וְהַיְהוּדִים <והיהודיים> אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן נִקְהְלוּ
 בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר בּו וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּו וְנוֹחַ בְּחַמְשָׁה
 עָשָׂר בּו וְעָשָׂה אֶת־יְיָ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשֻׁמְתָּה: (יט) עַל
 כֵּן הַיְהוּדִים הַפְּרָזִים <הפרוזיים> רָאָה הַיִּשְׁבִּים רִיב בְּעָרֵי

של מצוה היה היתר בזמן שבית המקדש קיים כגון שמחת בית השואבה ושמחת דוד שהיה מכרכר בכל עזו, ובזמן הגלות ערבה כל שמחה, ואפילו בשמחה של מצוה כגון בחתונה או פורים מ"מ לא ימלא פיו שחוק, וכן פסק המשנה ברורה סימן תק"ס. ובספר משנה שכיר מועדים פורים כתב דאפשר לומר בטעמא דמילתא דממלאין פה בשמחת פורים אף בזמן הזה: כיון דאמרו ז"ל ילקוט שמעוני משלי ט' דשמחת פורים לא יהיה בטל לעתיד לבא אף בזמן הגאולה. ובספר תפארת ישראל למדור"ל מפראג ז"ל פרק נ"ג ביאר בטוב מדרש זה, כי ימי הפורים הן מימי עולם העתיד זמן התחיה, עיין שם באריכות שהוא מעין עולם הבא שכולו טוב, ועל כן כל פורים ופורים הוא יום גאולה וזמן גאולה, ובזמן הגאולה שפיר מותר לשמוח בפה מלא, ככתוב בפרישה הנ"ל, על כן שפיר נהגו בבית ישראל סבא למלא פה בשמחה של מצוה בשירות ותשבחות לה' צבאות בהיזכר חסדיו ושכחו של מקום, כך נראה לי בישוב מנהגן של ישראל. ובספר ילקוטי מאמרים לרבי צדוק הכהן מלובלין עמוד צ"ג כתב וכן מנהג לעשות כל מיני שחוק בפורים ומנהג ישראל תורה דהוא על דרך שנאמר (תהלים ב' ד) "יושב בשמים ישחק, ה' ילעג למו", דיום אשר שברו וגו' נהפוך הוא וגו' דזה שחוק גדול כאשר נהפך קיווי של רשעים ואומות העולם מהיפך להיפך. נראה לומר בטעם הדבר שנהגו לומר מילתא דבדיחותא בפורים: דהנה איתא בגמ' שבת ל: וכן פסחים קי"ז. רבה מקמי דפתח אמר מילתא דבדיחותא, חזינן דרבה הבין שכדי שיהא חשק ללמוד צריך להתחיל במילתא דבדיחותא. ושמעתי לפרש בדרך צחות דיש ראייה מפסוק מפורש דמותר לומר מילתא דבדיחותא ממש לפני שמתחיל ללמוד: דכתוב בתהילים פרק א' "ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו" דהיינו דסתם אסור לומר בדיחותא, אבל אם רוצה לומר שיעור מותר כדי שיהא חשק ללמוד. וכן משמע בתפארת יחזקוני פרשת ראה עה"פ וכל מבחר נדריים וגו' דהוא ממש מילתא דבדיחותא דאיתא בגמרא דרגילין היו לומר בימי הקדמונים קודם הלימוד איזה מילתא דבדיחותא, ולבאר דרך הלצה ליתן טעם לזה, דאמרו חז"ל שיחת חולין של ת"ח צריכין לימוד, כי לפי קדושת ישראל אסור להם לשוח שיחת חולין כלל, אבל באמת מפני מה תיקנו לשוח מילתא דבדיחותא קודם הלימוד, רק דאיתא דבכל המצות תיקנו חכמים ליתן חלק לסט"א שלא יקטרג על ישראל, ולכן בתפילין תיקנו שיהיו השערות מגולין קצת, והנה בלימוד אין לסט"א חלק בה כלל, ולכן תיקנו לומר איזה מילתא דבדיחותא קודם הלימוד וכי' עכ"ד, ובפני יהושע ריש כתובות כתב דחס ושלום לומר שאמר מילתא דבדיחותא ממש. מעדני אשר: לפי זה אפשר לומר דכיון דמבואר בגמ' שבת פ"ח. דבפורים קיבלו את התורה באהבה לכן תיקנו לומר מילתא דבדיחותא לפני שמתחיל ללמוד שיהא לו חשק ללמוד.

²⁷ ועשה אותו יום משתה – במגילה ב: בהו"א שמוקפין כלל לא, סברא הגמ' שבט"ו יחגגו רק בשושן. ואחרי שלמדה שמוקפין הכוונה מימות יהושע ב"ן מקשה א"כ שושן כיון שלא ידוע שהיתה אז מוקפת מדוע חוגגת בט"ו, ולא ב"ד, ותירצה שהוא דין מיוחד בשושן כיון שנעשה בה הנס.

²⁸ הפרזים – במגילה ב: מנין שמוקפין דווקא מימות יהושע ולומדת הגמ' ג"ש הפרזים פרזי מהפסוק (דברים ג' ה') "לבד מערי הפרזי הרבה מאד" מלמד שדין פרזי נקבע מימות יהושע בן נון ובשטונשטיין הערה 17 נחלקו אם באמת אפשר לדרוש מהמגילה לתורה ואפילו במגילה בעצמה אם שייך דרשות

הַפְּרוֹזוֹתֵינִי עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שְׂמִחָה וּמְשִׁתֵּהֲנִי וְיוֹם טוֹב וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹתֵינִי אִישׁ

י"ג מדות של תורה היא מחלוקת, וצ"ע לפ"ז מה שאמר רבינו שבתורה שהיא לשון רבנו אפשר לדרוש ב"ג מדות של תורה.

י"ג **הַיְשִׁיבִים בְּעָרֵי הַפְּרוֹזוֹת** - ובמסכת מגילה (יט.) למדו מפסוק זה, שאפילו אם שהה בעיר יום אחד, הרי הוא בכלל 'היושבים בערי הפרוזות' והקשה **הטורי אבן** (שם ד"ה מכדי) הרי בבבא בתרא ת. מבואר שכדי להחשב 'יושב העיר' צריך שישב שם שלושים יום. **ותירץ החתם סופר**, (שרית או"ח סי' קצד, וכעין זה בתגהות ר"מ שטראשון כאן), שיש לחלק בין 'יושב העיר' לבין 'יושב בעיר'. 'שיושב בעיר' נאמר על פעולת הישיבה, ואם הוא יושב שם אפילו יום אחד הרי הוא 'יושב בעיר'. אבל 'יושב העיר' הוא שם תואר, שהוא מאותם המיישבים את העיר, ואינו נחשב 'יושב העיר' אלא לאחר שלושים יום. (ב"ב ת. מתיבתא הערה מט)

י"ג **הַפְּרוֹזִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוֹזוֹת** - מגילה יט. מתני' בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן. גמ' אמר רבא לא שנו אלא שעתידי לחזור בלילי י"ד אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב (אסתר ט-יט) **עַל כֵּן הִיהוּדִים הַפְּרוֹזִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוֹזוֹת** מכדי כתיב היהודים הפרוזים למה לי למיכתב היושבים בערי הפרוזות הא קמ"ל דפרוזו בן יומו נקרא פרוז. **הקשה המרא"ג** מב"ב ת. כדתניא המודר הנאה מאנשי העיר כל שנשתאה שם שנים עשר חדש אסור ליהנות ממנו פחות מכאן מותר מיושבי העיר כל שנשתאה שם שלשים יום אסור ליהנות ממנו פחות מכאן מותר ליהנות ממנו. ע"כ. ומדוע במגילה יושב העיר נקרא ביום אחד ובב"ב לנדירים לא נקרא יושב העיר עד ל' יום.

בערי הפרוזות - מגילה דף ב: - כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו': מנהגי מילי אמר רבא דאמר קרא **על כן היהודים הפרוזים היושבים בערי הפרוזות וגו'** מדפרוזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר, ואימא פרוזים בארבעה עשר מוקפין כלל כלל לא? ולא ישראל נינהו? ועוד מהודו ועד כוש כתיב.

הקשו הראשונים כיצד יתכן הוא אמינא שהמוקפין לא יעשו זכר לנס כלל?

ותירץ הרמב"ן שהמוקפים חומה סמכו על החומה ולא פחדו כל כך לכן אם לא שראו שמן השמים ניתן להם זאת שנמצא רמז בתורה, לא תקנו משתה ושמחה.

והר"ן ז"ל תמה שהרי גם בתוך החומה היה האויב ומה תועלת בחומה שהי' מוקף.

ועיין חידושי הר"ם שכתב (הובא בשיח שרפי קודש (ליועץ קים קדיש ברינהעש מחסידות גור-) פורים אות י:) ונראה לקיים דברי הרמב"ן ז"ל הדנה יש אנשים פשוטים בישראל הנקראים פרוזים, ויש אנשים אשר דברי תורה הם אצלם חומה שאין אופן בעולם לעבור ח"ו כמ"ש אום אני חומה ואלו נקראים מוקפין חומה, והנה עיקר הגיזירה להשמיד ולהרוג היה מטעם שלא רצו להשתחות להמן הרשע ולזאת מוקפין חומה הי' בטוחים שבדאי לא יעברו על מצות השי"ת ונתקדשו לש"ש שיתהרגו על קדושת השם, לכן לא הי' הנס חשוב בעיניהם כ"כ כי היה להם שמחה עם קדושת השם, רק הפרוזים אשר יראו לנפשותם אולי לא יוכלו לעמוד בנסיון הי' הישועה גדולה כ"כ בעיניהם ועשו שמחה ומשתה, ואח"כ האיר השי"ת עיניהם ומצאו רמז בתורה והיינו באמת צריך שגם אנשים הפשוטים יעמדו על מצב הראוי ואם לאו ח"ו אין התיקון כלל וז"ש אין ה' שלם וכסאו שלם עד שימחה כי צריך להיות שכל הפרוזים והמוקפין יהי' מתוקנים, ותקנו משתה ושמחה גם למוקפין, וזה תלוי המוקפין מימות יהושע בן נון

שכתוב ונער לא ימוש מתוך האוהל שהיה מקבל עליו עול מלכות שמים כאוהל וחומה תמיד, כעין מוקף חומה כנ"ל:

הנ"ד משתה – דהיינו סעודה שעיקרה הקביעות על שתיית יין, ועיין מגילה דף ז: - אמר רבא מיהייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ועיין שיש"ק ח"ג קלט שעבודת פורים קשה מעבודת התפלה של יום כיפור כי צריך להרבות בשכרות ואכילה ובוה לעבוד את ה' וזה קשה מעבודת התפלה. ובמ"א אמר שכל לגימה של יין היא עוד תיקון הברית.

השלחן שלמה בשם הגרשז"א אם אביו מצוה עליו שלא ישתה חייב לשמוע לו כיון שישנה דעת הרמ"א (ש"ע תרצ"א ב) ד"א שאין להשתכר כל כך אלא רק יותר מלמודו וישן וממילא לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

ישתה יותר מלמודו – ראיתי בשם השפת אמת שאמר שפעם היה שותה הרבה כי היה לומד הרבה אבל בזקנותו הרבה פחות כי החיוב הוא רק יותר מלמודו, וכבר לא היה כל כך מתמיד.

עיין מצדני אשר פורים תצוה תשע מקשה בשם שו"ת דובב מישירים (ח"א צב) כיצד הותר לרבה לשתות יין הרי היה כהן מבית עלי ואב"ד תלמידו אמר בתענית יז. כמאן שתי כהני חמרא האידנא כרבי, משמע שרבנו אסרו, ולכן אב"ד אסר על עצמו שתיה כמבואר בכתובות סה וכתב מאורות נתן דאין לחוש השתא שמא יבנה בית המקדש ואסור להיכנס שתוי, כיון שהחיוב לשתות וודאי ובנין הבית ספק נדחה הספק מפני הוודאי. והעיר על זה המעדני אשר דאתי שפיר רק לשיטות שיש חיוב לשתות יין בפורים. עוד עי"ש מה שכתב בשם שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סימן סו אות א - אציין גם דבר הלכה ששמעתי מ"פ"ק הוזה מרגלא בפומיה דא"י בכל פורים לומר בזה הלשון, גלוי וידוע שאפילו היו נותנים לי כל חללי דעלמא לא הייתי שותה ומקלקל את מוחי, אבל זקיני החכם צבי היה אומר שבכל מקום שאמרו רז"ל חייב החיוב הוא במסירות נפש וא"כ חייבים למסור נפשינו על זה - ואמר בהתלהבות בקול - נו תנו לי לשתות. וזה לי ימים רבים שחפשתי מקור לזה בדברי החכם צבי ולא מצאתי, אבל נאמנים עלי דברי זק"ק שבודאי כך היה לו בקבלה. עכ"ל. ובשם השדה חמד שהגר"א היה שותה בפורים עד כדי סכנה, כי חייב אינש לבסומי וכו' פירוש "חייב" כמו מתחייב בנפשו.

עד דלא ידע - באר היטב סימן תרצה [ב] וישן - וי"א שלא ידע לחשוב שארור המן בגימטריא ברוך מרדכי מ"א. וט"ז כתב לפענ"ד נראה לפרש דצריך האדם לתת שבח לו יתברך על טובה כפולה שעשה עמנו הא' היא פורענות שהביא הוא על המן ואלו לא נתברך מרדכי אלא היה ניצול עם כל ישראל דיינו אלא שבירכו למרדכי בגדולה מאוד והטובה יתירה ע"כ אמר צריך לבסומי עד שלא ידע מעלתינו מן ארור המן שזה מפלה שלו לברוך מרדכי שזה מעלתינו שניה ע"ש:

ועי"ש שערי תשובה עכה"ט ועיין בסידור עמודי שמים שכתב שאביו הגאון ז"ל היה נוהג בימי בחרותו לקיים המימרא כפשוטו ומי שהוא חלש בטבעו (או שמשתטה עד שאפשר שיבא עי"ז ליד מעשה או דברים שלא כהוגן) אין לו לשתות יותר מדאי וראיה לדברי ריב"א ודו"ק עכ"ל. וכוננתו במ"ש ריב"א הוא ר"ת ר' יהודה בר אילעי ר"ל שר"י בר אילעי אמר בירושלמי דלא שתי אלא מפסחא לפסחא וחוגרני צדעי כו' משמע דפורים לא שתה כיון ששתייתו היה מזיק לבריאת גופו:

ועין שפת אמת שדחה דבריו דלכאורה למה דווקא עד עצרת כאב לו, אלא משום דאמרין ב"ב י. יין קשה יין מפיגו (בגמ' שלנו הגרסא הפוכה) ומתן תורה היה באימה רתת וזיע ע"כ בעצרת נכנס בלבו יראה ופחד והופג היין ששתה בפסח. אבל בפורים שהוא עצמו מתן תורה כמבואר בבת פח. אף ששתה הרבה תיכף נכנס הפחד והפיגו. ע"כ נקט רק שתיית ד' כוסות דבוה יש רבותא שחגר צדעי עד עצרת משאין כן בפורים דאין בוה רבותא דתיכף פג יינו.

הר"ן על מגילה ז: בשם רבנו אפרים שאחרי המקרה ששחט רבה את רבי זירא בוטל החיוב לשתות עד שלא ידע. והתח"ס בסוף תשובה קפה זוהר שהרי רבא אמר חייב אינש לבסומי וכו' אחרי המעשה הנ"ל וכן הר"ף פסק זאת בהלכותיו, אלא דווקא מי שהוא נולד במזל מאדים צריך להיזהר ולא אחרים. כי רבה נולד במזל מאדים כמבואר בשבת קנז. וכעין זה כתב בסוף תשובה קצו.

במגילה ז: הנ"ל רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא למחר בעי רחמי ואחייה לשנה אמר ליה נייתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

ע"ש מהרש"א שלא שחטו ממש, והיעב"ץ כתב ששחטו באחיות עינים. והתח"ס שם פירש שרבי זירא סבר שאסור לשחוק בעוה"ז מדין גדר ערווה ולכן כשגרם לו רבה לצחוק סבר שנפל לפגם הברית הנקרא שוחטי הילדים. והחזו"א כשספרו לא פ"י זה אמר שא"א לומר שלא היה כפשוטו.

הפחד יצחק לרבי יצחק הוטנר על פורים כתב שכיון שבפורים הדר קבלוה עליהם מרצון רצו שיהיה כעין קבלת התורה במתן תורה שפרחה נשמתם וקבלו נשמה חדשה של יהודי לכן שחט רבה את רבי זירא כי רצה ר"ז לקבל התורה ע"י פריחת הנשמה ממש לקבל נשמה חדשה עם התורה החדשה של פורים. עכ"ד. אבל צ"ע א"כ מדוע לא הסכים לזה שוב בשנה הבאה.

אחרונים רבים דנו גבי אשתו של ר' זירא כיון שאשה קונה עצמה במיתת הבעל. האם צריך היה ר"ז לקדשה שוב?

ועיין פתחי תשובה אבן העזר ריש סימן יז בשם הברכי יוסף שמת שחזר לחיים אשתו עדיין קשורה בו ולא צריך קדושין אחרים ועל כן אשתו של רבי זירא לא הוצרכה לקדושין. וכן מצינו במתן תורה שובו לאהליכם ולא הוצרכו לקדש נשותיהם אע"פ שפרחה נשמתם במתן תורה (עשר פעמים כמבואר במהרש"א ע"ש).

החיד"א בברכי יוסף הנ"ל הביא ראייה מהירושלמי (מי שאתחו ה"ג) האומר זה גיטך אם לא אבוא תוך יב חודש ושמעו שמת, רבי חגי כיון שמת אומר מותרת להנשא. רבי יוסי אומר צריכה להמתין יב חודש שמא יעשה לו נס ויחיה, מבואר שאם יחזור לחיים עדיין היא מקודשת אע"פ שמת. והבית יצחק דחה שכוונת ר"י שאם יחיה אינו גט וצטרך יבום.

ועיין **מעדני אשר** תצוה סט כמה אחרונים שדעתם שר"ז קידש את אשתו שנית. שו"ת בית יצחק שו"ת דגל מחנה אפרים ושו"ת חסד לאברהם ושו"ת שואל ומשיב ושו"ת אבני נזר **ועיין שו"ת עטרת פז** שבסוף דבריו כתב נמצינו למדים דאיכא לפנינו עתה ד' שיטות בהאי פרשתא: א) דעת רבינו החיד"א דכל שמת ועדיין לא נקבר אם קם ונתעורר לחיים שוב הדר הקידושין לקמייתא ואינה צריכה קידושין חדשים, [ולפי דברי המב"ט היינו כשהיתה מיתתו למספר שעות עד כ"ד שעות]. ב) דעת הרב דגל מחנה אפרים דתלוי הדבר בידיעת האשה, דכל שידעה שמת בעלה פקעו הקידושין ממנה כיון שנתיאשה ממנו ולכן אפילו עדיין לא נקבר צריכה שוב קידושין חדשים כשיקום לתחיה, וכל שלא ידעה שמת אפילו שנקבר ונתעורר לחיים לא פקעו הקידושין וא"צ קידושין חדשים. ג) דעת הגר"ח דדוקא בנקבר ונשתנה הגוף לעפר וכי"ב או אמרינן דהקידושין הראשונים נפקים בהכי, ואם יקום לתחיה צריך קידושין חדשים. ד) דעת הרב פורת יוסף ורבי יהודה בכרך והאור שמת והרב חסד לאברהם ודעימיהו דכשמת תיכף ומיד פקעו הקידושין [אפילו לא נקבר], וכל שנתעורר לחיים הוי כאיניש דעלמא וכאדם זר יחשב וצריך לעשות קידושין חדשים.

ועל שיטת הגר"ח שכתב שתלוי בכליון הגוף הקשה א"כ איך שלח רבי יהודה הנשיא לאשת רבי אלעזר בן רשב"י לשאת אותה (שהרי ר"א היה גופו שלם בעלית הגג שנים רבות) וכן המעשה

דקפולאי (שבת קנב) שמצאו את רב אחאי בן יאשיהו שלם בגופו ודברו עמו. ובסוף התשובה כתב למסקנה עם חזר לחיים תוך כד שעות ולא נקבר בינתיים א"צ לקדש מחדש.

עוד בענין זה עיין גן רווה תחילת פנחס בשם אהבת איתן מי שמת ונחיה ע"י נס אין שולט בו היצה"ר וע"י ביד חנוך כמה פלפולים בזה.

בגליין קנין תורה (שבת זכור תשסו) - בשם פורת יוסף על גיטין עו. מת בלא בנים וחזר לתחיה אשתו חייבת יבום אע"פ שהוא חי. וציין גם לאור שמח (גרושין ט' יא) ושו"ת חסד לאברהם (תנינא ד' ושו"ת בית יצחק (אה"ע"ו 1) ושו"ת נפש חיה (אה"ע"ו 2) ונחלת בנימין (מצוה לה) שאם יצחק היה נושא את רבקה לפני העקדה היתה צריכה יבום מישמעאל ברגע שפרחה נשמתו (מבואר במדרש שכל טוב בראשית כב שפרחה נשמתו) אע"פ שחזר יצחק לחיים. (נ"ל הכוונה שפרחה ע"י השחיטה). ותמה הקנין תורה שכיון שבמצות יבום כתוב "יקום על שם אחיו המת למען לא ימחה שמו מישראל" זה לא שייך באדם חי. וכתב אולי כיון שעתה חזר לתחיה אדם אחר ואינו הראשון כלל (וצ"ע עכ"פ לא גרע מכן אשתו ע"י היבום). עוד בשם שיח השדה (להגר"ח קניבסקי עמ' 29) שמשתפק אם מת וחזר לחיות צריך הטפת דם ברית. לעומתם החיד"א וכנסת הגדולה ובן יהודע על מגילה שם סברי שכיון שחזר לחיים מעולם לא היתה אשתו אלמנה. וכתב הקנין תורה שמוות קליני לא נחשב מוות כלל ואינו דומה לנידון הנ"ל. וכן ניתוח לב פתוח לא נקרא מות.

בידושלמי (ברכות ג' א') שרבי זירא היה כהן. בברכות מו. מסופר שר"ז החלים מחוליו ורבי אבהו עשה לו סעודה ורצה שיברך וא"ל בעל הבית בוצע בוצע מברך **ושואל האדר"ת** למה לא אמר לו לברך כיון שהוא כהן? **ותירץ האדר"ת** כיון ששחטו רבה אזי כשהחייה אותו בטלה קדושתו. **והקשה הגר"ח** מברלין מסנהדרין צ: מנין לתחיית המתים וכו' מבואר שאהרן הכהן ישאר כהן גם בתחיית המתים. **והשיב על זה רבי יעקב חיים סופר מיומא ה:** כיצד הליבשן וכו' וכן כתב **הרמב"ן** על ספר המצוות שרש ג' אות ז' שאהרן ובניו יצטרכו משיחה חדשה אחרי תחיית המתים. וכדברי האדר"ת הנ"ל. **והקשה על זה הרב אברהם דוד הורוביץ מ"ב/קיד:** שרבה בר אבוח פגש את אליהו בבית הקברות מוכח משם שאליהו נשאר כהן כיון שהוא פנחס אע"פ שאשתו מותרת כיון שאינה אשת איש אלא אשת מלאך (מבואר בתורת המשן) ודווקא אהרן ובניו צריכים שוב משיחה משום משיחה לעבודה. ולא כל הכהנים. (עפ"י ספר זאת התורה ב' להרב אליהו שלינגר) מש"כ שאשת מלאך מותרת יש בזה מחלוקת גדולה. כיון שכבר התקדשה בהיותו אדם.

בעל ההפלאה בהקדמה (הובא בחת"ס על מגילה ז) כתב שרבה שחט את רבי זירא בסכין מלוכנ כי רבי זירא אמר בחולין ת. שחידודא קודם לליבונא, וידע רבי זירא והרגיש בנפשיה. ובעל ההפלאה אמר זאת בבדיחות ואומר החת"ס אעפ"כ יש עומק בדבריו. אלא כיון דאיתא ביבמות קכ: שהחותך רגל אדם בסכין מלוכנ הכויה סוגרת ויכול לחיות, א"כ מדוע מת רבי זירא אלא כיון שבית השחיטה מירווח רווח לכן לא נכווה בית השחיטה לפני שנחתך, ומת. עכ"ל.

ועיין בבא מציעא פה. שרבי זירא התענה מאה תעניות שלא תשלוט בו אש גיהנם, וכל שלשים יום היה נכנס לתנור בוער כדי לבדוק עצמו. וצ"ע מחגיגה כו. אמר רבי אבהו ת"ח אין אש של גהנם שולטת בהם ק"ו מסלמנדרא שגולדת באש של שבע שנים ק"ו ת"ח שכולו בתורה הנקראת אש וא"כ למה חשש רבי זירא מאש הגהנם.

עכ"פ צ"ע ר"ז לכ"ע לא שלט בו האש א"כ כיצד רצה לבדוק בו, אולי דווקא רבי זירא אצלו חידודה קודם לליבונה, כי ליבונה לא שולט בו, אבל עוף או בהמה הליבון ישרוף את הסימנים קודם שישחוט רוב סימן. או אולי להפך כיון שלא שולט בו הליבון הוא יכול להרגיש את החידוד אם קדם לליבון או לא.

לְרַעְהוּ: פ (כ) וַיִּכְתֹּב מְרַדְּכִי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה־רַב־
וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת
הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ הַקְּרוּבִים וְהָרְחוֹקִים: (כא) לְקַיֵּם
עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ
אֲדָר וְאֵת יוֹם הַמָּשָׁה עֲשָׂרֵינוּ בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה־רַב־

וצ"ע מה ההבדל בין אש לסכין, אם האש לא שלטה בו איך ישלוט בו הסכין.

אבל באמת שני רב זירא היו רבי זירא השני היה בזמן אביי רובי זירא הראשון בזמן רבה ולמד איתו אצל רבי יהודה בבבל וכשרבי זירא היה בישראל רבה נשאר בבבל לכן מוכרח שהפורים המשותף שלהם היה לפני שרבי זירא עלה לארץ. וממילא זה היה לפני שרבי זירא התענה שלא תשלוט בו אש גהנם.

רנ" משלוח מנות - של עוגה לחולה סכרת - עיין מעדני אשר (תצוה עב) שתלה במחלוקת תרומת הדשן שמשלוח מנות הוא כדי שיהיה לחבירו לסעודה לפ"ז לא יוצא אבל למנות הלוי שהטעם משום רעות ואחזה יוצא גם בזה. והמהר"ם שי"ק מביא ראייה מהדין שזה ששולחים לו יכול למחול ואעפ"כ יצא השולח הכי נמי אפשר מנה שחבירו לא יכול לאכול. וכן פסק ההליכות שלה שיוצא בזה.

מנות - אוכל לא מבושל האם נקרא מנה, עיין מעדני אשר תשעה בשם הנצי"ב ראייה מהכתוב שמות (כט כו) ולקחת את החזה מאיל המילואים אשר לאהרן והנפת וכו' והיו לך למנה. אבל משך חכמה שם כתב שדווקא מוכן לאכילה נקרא מנה. וכן פסק המג"א (תרצה יא) והפמ"ג כתב שיצא והפר"ח שלא יצא. והמשנה ברורה כתב שצריך שיהיה מוכן לאכילה וי"א שבשחוט וראוי לבישול גם יוצא. המרא"ג הקשה על המג"א שרואים שבלשון מקרא מנה נקרא גם לא מבושל ובלשון משנה דווקא מבושל וא"כ מצות משלוח מנות שמקורה במקרא איך אפשר להכריע מלשון משנה להחמיר.

משלוח מנות - עוד בדיני משלוח מנות עיין בסוף המגילה

רנ" ויכתב מרדכי את כל הדברים האלה - עפרש"י היא המגילה הזאת כמות שהיא. והקשה המרא"ג מב"ב טו. שם מבואר שאנשי כנסת הגדולה כתבו את מגילת אסתר. ופרש"י שם מפני שלא ניתנה להכתב בחו"ל, וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ.

רנ" את יום ארבע עשר לחדש אדר ואת יום חמישה עשר בו - עיין מגילה ב: ואימא פרוזים בארבע עשר ומוקפין כלל כלל לא. פרש"י וחמישה עשר דכתיב במגילה שדיא לשושן כדרך שנחו בו בשעת הנס. אבל הרמב"ן מגילה ב. כתב שהמוקפין החומה שמרה עליהם והיו פחות בסכנה לכן יש סברא לומר שמוקפין חוץ משושן לא נתרבו כלל לחיוב פורים לדורות. (וראה פני יהושע ושפת אמת מגילה ב:) נמצא שפורים דפרוים הוא קבלה מפורשת במגילת אסתר אבל פורים דמוקפין היא או סברא וכי לאו ישראל נינהו? דהיינו דלא יתכן שמרדכי תיקן רק לפרוים פורים. או לימוד מהכתוב הנ"ל פסוק כ' וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך, משמע גם לערים מוקפות. אבל אינו כתוב מפורש וצ"ע לפ"ז אולי מצווה גדולה יותר לקיים פורים בפרוים ממוקפין? עוד עיין שם בשוטנשטיין הערה 20 שיש ראשונים שפוסקים שרק מוקפין שבא"י חוגגין בטו אבל בחו"ל גם מוקפין חוגגים ב"ד, כי למוקפין דחו"ל אין שייכות ליהושע ועוד שהפסוק לבד מערי הפרוים שממנו למדה הגמ' ג"ש

(כב) כִּי־מִיָּמִים אֲשֶׁר נָחַו בְּהֵם־רַגְלֵי הַיְהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם
וְהַחֲדָשׁ אֲשֶׁר נֶהְפֶּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל
לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמִירָם מִשְׂתֵּהוּרָסָא

שהמוקפין הכוונה בימות יהושע מדבר רק בערים שבא"י. והיא גם סברא שמוקפין דחז"ל החומה לא הגנה שהרי האויבים היו עמהם בתוך החומה, לכן אין חילוק בינם לפרזים. נמצא שמוקפין דחז"ל כל הלימוד שחגין בטו הוא לא כתוב מפורש ויש צד לומר שלא חוגגין כלל, וגם הלימוד יש סברא שלא חל עליהם כי זמנן ב"ד. אעפ"כ להלכה נפסק שזמנם בט"ו. ש"ע תרפח.

הר"ן בתחילת הר"ף מגילה הקשה מדוע חילקו מצווה זו לשני זמנים, והבית יוסף סימן תרפח (ד"ה ואיכא) תירץ כיון שמצווה זו נקבעה בזמן חורבן הבית רצו לעשות זכר לארץ ישראל בנס זה לכן תקנו למוקפין מימות יהושע בן נון יקראו בטו והשאר ב"ד. והט"ז שם מקשה מאי שנא מחנוכה והמרא"ג הקשה שאין כל דמיון כי חנוכה היה עם ישראל בא"י.

ר"ח כל שנה ושנה – בגמ' נחלקו אם פורים בשנה מעוברת באדר א' או אדר ב' עיין מגילה ו: רבי אליעזר ברבי יוסי סבר 'בכל שנה ושנה' מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט. ורבן שמעון בן גמליאל סבר 'בכל שנה ושנה' מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן. בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. לקמן פסוק כז גם כתוב בכל שנה ושנה וצ"ע מדוע למדו זאת דווקא מפסוק שכאן. מי אמר שלמדו מכאן דווקא?

ראה שוטנשטיין שם שצ"ח לפסוק כא.

ר"ט כימים אשר נחו בהם – במגילה ב. שמואל בר נחמני אומר כימים כ' הדמיון לרבות עוד שני ימים כמותם דהיינו י"א ו"ב אבל י"ג א"צ לרבות (כמבואר לקמן פסוק לא ד"ה בזמניהם)

ר"י ימי משתה – במגילה ז: אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמתה כתיב.

עיי"ש בסמוך שרב כהנא לא ידע שלא יוצאים בסעודת לילה ורב אשי חידש לו הלכה זו בשם רבא תנא מניה ארבעים זמנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה. צ"ע גדול מה יש לשנן בהלכה כל כך פשוטה? ראה שפתי חכמים על הגמרא שם שביאר טעמא דרב כהנא כי בישראל היום הולך אחר הלילה, ועוד שכיון שקורא את המגילה בלילה, מסתבר מיד לעשות סעודה בעודו חם בעניין הנס שעתה שמע אחרי שנה שלימה. ואעפ"כ שמע בשם רבא דלא כן ואפילו בדיעבד לא יצא.

צ"ע מדוע תנא מניה דווקא רבעים זמנין? עיין פתח עינים שם – נגד מ' יום שעמד משה רבינו לקבל התורה. ובוחר חדש דף ס"ז ע"ג דפוס ויניציא נתן טעם למה שהוצרך משה רבינו ע"ה מ' יום ע"ש באורך ובמדבר רבה פ' ה' מלקות מ' על(ו) שעבר התורה שנתנה במ' ע"ש. ועוד אפשר טעם לזה במה שראיתי כתוב דשם ע"ב מועיל להצליח בתורה ומ' הם כנגד ד' יודין דשם ע"ב:

ר"א משתה – צ"ע שלא מפורש שצריך לעשות סעודה. ואמנם נחלקו אם חייב לאכול בה פת המג"א תרצה ט' כתב שאין חיוב וכן שערי תשובה שם א' והברכי יוסף. אבל שאר פוסקים כתבו שחובה לאכול פת בפורים ע"י מור וקציעה סימן תרצה. ובערוך השלחן (תרצה ז') הוכיח מלשון "משתה ושמתה", ואין משתה בלא לחם שנאמר (בראשית יט ג') ויעש להם משתה ומצות אפה. בסימן תרצה בשער הציון כתב בשם מהר"ם ש"ק (אר"ח שמ) שצריך לאכול פת יותר מכביצה תוך כדי אכילת פרס. (על"ת א קנד רבי שמאי גרוס הכהן)

בכוונות האריז"ל כתב אכילה זה אכל י-ה ושתייה זה שתה י-ה וכתב שהיא אכילה קדושה ביותר.

אכל והקיא מה שאכל י"א שלא יצא צריך לאכול שוב (כת"ס צו ד"ה ודה ד"ל) ועיין כף החיים (רעג ז) במי שקידש ואכל והקיא והלך למקום אחר האם צריך לחזור לקדש וכתב שלא יקדש בגלל ספק ברכה לבטלה, אלא יבקש מאחר שיוציא אותו. משמע היכא דאין ברכה לבטלה לא נחשב אכילה. (שמענתא עמיקתא פורים עט) וצ"ע מחולין קג: שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אי בעינן הנאת גרון או הנאת מעיים ונפסק כר"י הנאת גרון. וא"כ מה הספק.

מדוע תיקנו חז"ל להשתכר בפורים? מעדני אשר פורים תשע"ב באבודרהם פורים, וכן באליה רבה מובא בבאור הלכה א"ח סימן תרצ"ה הקשה וז"ל ואם תאמר האיך חייבו חכמים להשתכר בפורים, והלא בכמה מקומות בתורה מוזכר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט, ומתרחץ ויש לומר מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אשורוש היו על ידי משתה, כי בתחלה נטרדה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין, שנאמר אסתר א' ~ "ביום השביעי כטוב לב המלך בין אמר להביא את ושתי וגו'", ובאה אסתר תחתיה על ידי משתה, שנאמר שם ב' י"ח "ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו'", וכן ענין המן ומפלתו על ידי משתה היין היה. ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתה אסתר, ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין. והעיר על זה מעדני אשר - שאם היין בא רק לזכר משתה היין של אשורוש, הרי שם לא נשתכרו, ומדוע תיקנו להשתכר? ותרץ כיון דשם היה רבוי ניסים ע"י היין, תיקנו זכר לנס ריבוי יין. והחת"ס מגילה ז: כתב טעם לשכרות בפורים - כיון שהם נהנו מסעודת אשורוש ע"י משתה היין שקלקלו ונשתכרו כמו שכתוב במדרש רבה אסתר ז' י"ח לכן תיקנו חז"ל לתקן החטא באותו דבר, כמו דאמרינן בגמ' יומא פ"ז היכי דמי בעל תשובה באותו מקום ובאותו עבירה. וסדר היום כתב - שהמן הרשע ביקש להשמיד להרוג ולאבד ולשפוך דם היהודים, נעשה ענין קרוב לזה מתוך שמחה עד שנשאר כמתים מושככים ארצה, ומצד אחר הוא חשב לשפוך דם, ואנו נוסיף דם על דמינו. ובהגהות יד אפרים על ש"ע תרצד כתב- נתפרש לי בחזיון הלילה שהכוונה הוא שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהא שרוי בשמחה, כדכתיב "יין ישמח לבב אנוש", ומחמת שיהא שרוי בשמחה יהיה חדות ה' מעוון, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב, ועל דרך שאמרו בגמ' סנהדרין ל"ח. אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא.

האם נשים מצוות בשתייה בפורים- במעדני אשר תשעב במחזור ויטרי (ח"ב סימן תס"ה) מעתיק פיוט שיש לומר במעריב של ליל פורים וז"ל "פורים יין אשר הוקם לשמוח פני אישים, יבא ויגל פני אנשים ונשים" משמע להדיא מדבריו שאף נשים שייכות במצוה זו. אמנם יש לדחות שהנשים ישמחו ע"י שיראו את האנשים שכורים. ובארחות רבינו (ח"ג עניני פורים אות צ"ז) כתב בשם הסטיפלער שגם נשים ישתו יין קצת. ובשבט הלוי (ה"י סימן י' אות ב') נשאל האם נשים חייבות במצות היום של חייב אינש לבשומי בפוריא עד דלא ידע, ומסיק לדידי אין שום שאלה, דלא שייך זה באשה דחז"ל הקפידו מליתן רבוי יין לאשה (בכתובות ס"ה) ובשו"ע (אה"ע סי' ע'). וגם כשבעלה עמה אין דרך עד דלא תדע כמובן. משמע שכוס אחת כן ראוי שהרי שם בכתובות איתא כוס אחת יפה לאשה ורק יותר מזה לא ראוי. אבל עיין שער הציון (אור"ח סימן קצ"ט אות ו') דלכן לא חייבו נשים בוימוון, כי מצוה מן המובחר לברך על הכוס, ובאשה גנאי הדבר. משמע שאפילו כוס אחת. (וצ"ע שכתב זאת לפני מאה שנה ולא היום שלא נוהגים כלל לשתות יין).

האם החיוב להשתכר בפורים זה דווקא ע"י יין או אפשר בשאר דברים המשכרים? מעדני אשר פורים תשע"א ומגילה ז: מחיב אינש לבסומי בפוריא. לאבודרהם דווקא בין כי עיקר הניסים בפורים נעשו ע"י יין. ושוטנשטיין הערה 12 שציין לשו"ת רדב"ז תסב ולרלב"ג על אסתר ט' יט

בחור שאביו ציה לו שלא ישתכר בפורים האם צריך לשמוע בקולו? מעדני אשר פורים תשע"ב - בשם רש"ז אורבך כתב שחייב לשמוע לו אע"פ שלא צריך לשמוע לאביו לבטל אפילו מצווה דרבנן אבל שכרות

וּשְׂמֵחָהּ רִסָּב וּמְשֻׁלֹּחֶיהָ מְנוֹת רִסָּד אִישׁ לְרֵעֵהוּ רִסָּה וּמְתָנוֹת לְאֲבִיוָנִים רִסִּי:

כיון שיש דעת הרמ"א שישתה רק יותר מלימודו וילך לישון ואזי אינו יודע בן ארור המן לברוך מרדכי צריך לשמוע לאביו.

מדוע בפורים יין שלפני המזון אינו פוטר יין שלאחר המזון? מעדני אשר פורים תשע"ב

איך ביטל רבי יהודה החיוב של שתיית יין בפורים? מעדני אשר פורים תשס"ט

רבה ששחט את רבי זירא אחר ששתה בפורים האם אחרי שקם היה צריך לקדש עוד הפעם את אשתו? מעדני אשר פורים תשס"ו ותשס"ט ועיין בזה לעיל.

רסב ושמחה – בסימן תרצו ח' נפסק שמותר לישא אשה בפורים וביאר רבי שלמה זלמן אורבך (הליכות שלמה כא ט') הטעם כי לא שייך בו אין מערבין שמחה בשמחה ולא גזה"כ ושמחת בחגך ולא באשתך, כי שמחה בפורים עד שלא ידע נמצא שאינו צריך לדעת ממה הוא שמח. **ומקשה המרא"ג** ומה בכך דא"צ שידע למה שמח אבל למעשה הטעם שכתבו תוס' בסוטה ת. (ד"ה והא) דאין עושים מצות חבילות דמחזי כמשאוי עליו (לכן מצרפן כדי לגמור מהר) שייך גם כאן. (אמנם עיין תוס' מועד קטן ח: שכתבו הטעם כדי שיהיה לבו פנוי לכל שמחה בנפרד)

רסג משלוח מנות – בגליון לענין הלכה צו עט מזהיר שבפורים אין חזקה ששליח עושה שליחותו. כי מצוי תקלות של שכרות או שכחה לכן טוב שיעשה גם בעצמו משלח מנות ומתנות לאביונים לו וגם לבני ביתו.

משלוח מנות – בשו"ת בני ציון סימן מד הסתפק האם לשון משלוח לעכב שדווקא ע"י שליח או לאו דווקא.

רסד משלוח מנות – עיין מ"ב סימן תרפח יח שהביא דעת המהר"ל חביב שכשחל טו בשבת (פורים משלש) אזי הסעודה ומשלוח מנות שקשור אליה עושים בשבת **הקשה המרא"ג** מאי שנא מקריאת מגילה שגורו שמא יטלטל הרי יותר קרוב שיטלטל את המשלוח מנות.

משלוח מנות – הפסקי תשובה (קמ) חידש שאדם חשוב יוצא משלוח מנות בקבלתו משלוח מנות מאחרים כיון שהנותן נהנה שהוא מסכים לקבל ממנו והנאה שווה ממון. כדמצינו לגבי קדושין שמועיל (אהע"ז כו ט') **ומקשה המרא"ג** כיון שמשלוח מנות בעינן שתי מנות לאדם, איך מקיים שתי מנות בקבלה זו? וצ"ע מאי קשיא אם שווה ממון מועיל במשלוח מנות מסתמא מועיל הנאה בשווי של שתי מנות. אבל צ"ע אמנם קיבל שתי מנות, אבל נתן שווה ממון, ומנין שאפשר לתת ממון במקום מנות?

משלוח מנות – עיין חיי אדם (ח"ב קנה לג) גם נשים חייבות במשלוח מנות ומתנות לאביונים. ומ"מ אשה שיש לה בעל, סומכת שבעלה שולח בשבילה, ואינו נכון, אלא יש להחמיר: **הקשה המרא"ג** מב"מ י"ב. זכין לאדם שלא בפניו. ומקדושין ז. הנותן מעות לאשה כדי שתתקדש לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני. נמצא שהוא שליח של פלוני לתת לה מעות קדושין.

רסה איש לרעהו – הפרי חדש דייק מכאן שנשים פטורות ממשלוח מנות. **הקשה המרא"ג** דלקמן (ט כז) כתיב קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם וכו' להיות עושים את שני הימים האלה וכו' ולשון זרעם כולל גם נקבות כידוע.

רסו ומתנות לאביונים – לכווין שנותן לנשמת משה רבנו. כמבואר בפירוש קיצור אלשיך כתב בשם הרלב"ג – דאיתא במדרש שאליהו הנביא בא אצל משה רבנו וספר לו הגזרת המן ובקש ממנו שיתפלל

(כג) וְקִבַּל הַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר כָּתַב מְרַדְּכִי אֲלֵיהֶם: (כד) כִּי הָמֵן בֶּן הַמְּדָתָא

להקב"ה לבטל הגזרה. ומשה אמר לו אם יש איזה צדיק בעולם שישתתף עמו בתפלה, ואמר לו אליהו יש צדיק אחד ומרדכי שמו, ואמר משה לאליהו שיאמר למרדכי שיתפלל, ובאותה עת שמרדכי יתפלל גם הוא יתפלל, וע"י תפלת שניהם היתה הגאולה. על כן תקן מרדכי שבכל שנה בפורים יתנו צדקה ומתנות לאביונים עבור נשמת משה: ע"כ לשונו.

וצ"ע האם משה רבנו לא ידע ממרדכי הצדיק באותו דור, ולא ידע מהגזרת כליה על עם ישראל. ואולי רק שאל על מדרגתו ואמר לו שהוא יסוד דאבא כמשה רבנו כמבואר בכוונות פורים. והגזרה ידע, והתפלל, אלא שע"י אליהו צרף אליו גם את מרדכי ורק ע"י שניהם התקבלה.

ומתנות לאביונים – מגן אברהם (תרצד א') בשם המאור שהמתנות הן לצורך החג לכן שלא ייתן לאביונים לפני פורים שמא ישתמשו בהם לפני פורים. **ומקשה המרא"ג** למה תלה טעם באביון תיפוק לי שלא יוצא כיון שהוא עצמו לא קיים את המצווה לפני זמנה.

ומתנות לאביונים – **המרא"ג מקשה** כיצד תיקן מרדכי מצווה לתת מתנות הרי כתיב שונא מתנות יחייה (משלי טו כז) וצ"ע מאי קושיא הרי התורה צוותא לתת צדקה לעני ומאי שנא? הרי גם צדקה היא מתנה.

עוד הקשה המרא"ג שמסדר הכתוב שהקדים משלוח מנות למתנות לאביונים משמע שמשלוח מנות חשוב יותר כמבואר בברכות מא. שהקודם בכתוב חשוב יותר וקשה מהרמב"ם מגילה ב יז - (יז) מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים שהשמחה לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר (ישעיהו נ"ז) להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים:

ומתנות לאביונים – המשנה ברורה (תרצד ב) בשם הריטב"א יכול לתת אפילו שתי פרוטות דשוה פרוטה חשובה מתנה אבל לא פחות. **והקשה המרא"ג** מאי שנא מתנות לאביונים ממצוות צדקה שבה פסק הגר"ל דסקין (בש"ת סימן כד בהגה) שיוצא גם בפחות משהו פרוטה. עפ"י המבואר בב"מ נה. שלא כללה מצות צדקה בין הדברים ששיעורם פרוטה.

מתנות לאביונים – מעדני אשר - מי שמוחל בפורים חוב לעני שחייב לו כסף האם קיים מצות מתנות לאביונים? פורים תצוה תשי"ע. עי"ש בשם שו"ת תשורת חי שלומד מקדושין שלא יוצא. וכן פסק רש"י אוירבך, אבל אם לעני יש מעות ובא להחזיר ואז מוחל לו יצא המוחל ידי נתינה.

המודיע לחבירו שזיכה לו ע"י חבירו סכום כסף קיים המצווה כיון שיכול להלוות על סמך זה (שמעתיא עמיקתא פורים תשע"ט) אבל המוחל חוב אע"פ שידוע שירד ממנו חוב ויכול שוב להלוות, נ"ל כיון שלמעשה לא קיבל כלום לא יצא המוחל.

איתא בפייט לשבת זכור כל המועדים בטלים וימי פורים לא יהיו נבטלים. **ובמעדני אשר** פורים תצוה תשי"ע בשם שו"ת שו"ת יצחק הקשה א"כ איך יקיימו מצוות מתנות לאביונים לעתיד, הרי לא יהיה עניים? **ותרץ** שזה מחלוקת, כי בפסחים נ. עה"פ ולא יהיה כנעני בבית ה' וכו' א"ר ירמ' אין כאן עני. **ובגליין הש"ס** שם ציין לרש"י בשבת סג. שגם בימות המשיה יהיו עניים. ובעל הפייט סובר כמ"ד שיהיו עניים. עוד תרץ **עפ"י החת"ס** שגם בלא מתנות לאביונים מתקיים זכר לנס, כי כל איזה זכר לנס כבר יוצאים החיוב מהתורה והשאר דרבנן.

הַאֲנָגִירִים צִרַר כָּל הַיְהוּדִים חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים
 לְאַבְדֵם רַסָּח וְהַפִּיל פּוּר הוּא הַגּוּרְלָ לְהֵמָּם וּלְאַבְדֵם:
 (כה) וּבִבְאֵה לְפָנַי הַמֶּלֶךְ אֲמַר רַסָּח עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב
 מִחֲשִׁבְתּוֹ הִרְעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים עַל רֵאשׁוֹ
 וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו עַל הָעֵץ: (כו) עַל בֶּן קָרְאוּ

רסו **המן בן המדנא האגני** – בתרגום שני כשראו סופרי המלך את המן ובניו תלויים על העץ ימים רבים, שאלו את אסתר מדוע את עוברת על הכתוב (דברים כא כג) לא תלין נבלתו על העץ? וענתה להם כשם שבני שאול נתלו ששה חדשים כדי שידעו כולם ששלח אביהם ידו בגרי הגבעונים קל וחומר המן הרשע שרצה לאבד את כל היהודים. שיהיו הוא בניו תלויים לעולם. **מקשה המראי"ג** מפרש"י שם שטעם דלא תלין הוא כי קללת אלקים תלוי. משל לתאומים שנעשה אחד שר ואחד ליסטים ונתפס ונתלה וכל הרואה אותו אומר השר תלוי. והחינוך (תקלו ג) למד מפרש"י שקללת אלקים תלוי נאמר רק על ישראל. א"כ מדוע תמהו סופרי המלך? וצ"ע מסתמא היו גויים ומדוע שידעו את פרש"י והדייק ממנו ואפילו ידעו לא יסברו שישאל יותר צלם אלקים מהגויים. גם צ"ע מדוע עשתה אסתר ק"ו לעולם מששה חדשים והרי דיו לבא מן הדין להיות כנדון. אבל באמת מבני שאול למדה לאפוקי מלא תלין, וכיון שזוה עמלק לא רק שחסר לו בצלם אלקים אלא שהוא ממש ההפך מצלם אלקים כי אין השם שלם עד שימחה זכר עמלק, וזה סופרי המלך כן היו יכולים להבין.

רסח **ביהודים לאבדם** – צ"ע צ"ל לאבד את היהודים

רסט **אמר עם הספר** – עיין מגילה טז: אמרה מבעי ליה, א"ר יוחנן, אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר: **וביאר התורה תמימה** <כג> באור הקושיא אמרה מבעי ליה נראה דקשה ליה, שהרי הלשון ישוב מחשבתו הרעה וגו' לא אמר כלל המלך עם הספר, שהרי הוא אמר ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם, ולשון זה הוא מלשון אסתר, כמבואר לעיל ח' ה' ותתחנן לו להשיב את הספרים מחשבת המן וגו', וא"כ הול"ל כאן ובבואה לפני המלך אמרה עם הספר [כלומר עם תוכן השבת הספרים שיהיה תוכן ענינו ישוב מחשבתו], ולכן דריש שאמרה לו לאחשוורוש שלבד שיכתוב בספר דבר הענין מהשבת הספרים ומחשבת המן עוד יאמר זה גם בעל פה. ואולי היתה כונתה בזה, מפני שחששה שמא עוד יחזור מכתביו אלה כמו שחזר עתה מכתביו ע"י המן, ולכן רצתה לחזק הדבר ע"י שישמע דבריו גם בעל פה, ומתוך כך יהיה קשה לו לחזור. וכנראה דריש דמקרא קצר הוא פסוק זה, ושעורו - ובבואה לפני המלך אמרה לו לאמר [בע"פ] עם הספר. וכמה מקראות קצרים יש במקרא כמו שהבאנו הרבה בתורה תמימה פ' וירא בפסוק ויהי כאשר התעז אותי וגו' יעו"ש. ובש"ס כת"י הגירסא, אמרה לו בבקשה ממך יאמר בפה וכו':

ורש"י **כאן** מחק הלשון אמרה לו, ופירש דרשה זו בענין אחר כלל, שבא לרמוז שיאמר בפה לקרות עם הספר, כלומר שיהיו קורין את המגילה מתוך המגילה ולא בעל פה, ולבד שתמוה הדבר איך יכלכל ענין זה את המשך לשון הפסוק בכלל, אך הנה הגירסא אמרה לו, וגירסת ש"ס כת"י "בבקשה ממך" מסייעת מאד לפירושו. וגם קשה הרבה לפירושו למה לא יליף בגמרא י"ח א' לענין איסור קריאת המגילה בעל פה מכאן [ע' להלן פ' כ"ח], וצ"ע: עכ"ל תורה תמימה.

לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוֹרִים עַל שֵׁם הַפּוֹרֵרַע עַל כֵּן עַל כָּל
 דְּבָרֵי הָאֲנִירַת הַזֹּאת וּמָה רָאוּ עַל כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ
 אֲלֵיהֶם: (כו) קִימוּ וְקַבְּלוּ >וקבל< רַעֲיָ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם

^ר **פורים על שם הפור** – ראיתי מקשים מדוע קראו לחג על שם הדבר שעל ידו נעשית הצרה. ומתריצים שדייקא הפור נהפך לעמלק לרעה ולישראל ישועה. ונראה לבאר עפ"י ליקוטי הלכות שהפור הוא הגורל מעלה את ההכרעה למקום גבוה מאד בכתר ששם עינא חד דרחמי שמתגלה השרש של עם ישראל שכולו טוב ועמלק כולו רע, וממילא נתהפך הכל לטובה.

מעדני אשר תשפא הקשה זאת וציין לבני יששכר עי"ש - מאמרי חדש אדר - מאמר ד - על כן קראו לימים האלה פורים, על שם הפור, והשם הזה הוא לתימה כמו"ש לעיל, אבל להיות שבאותו הדור בעוה"ר נתחייבו שונאיהם של ישראל ויצאו בדימוס מטעם שכרות (רצ"ל שהם בגלות מבלי דעת ועל כן פטורים), והנה המן מזרע עמלק הוא הדעת שבקליפה קם עליהם (כמו"ש לעיל כמה פעמים), מה עשה הפועל ישועות, העלה בלבו של המן שיעשה הדבר על ידי גורל, והנה גורל אינו בשכל וטעם ודעת, ובזה נזכר למליצה לפני בית דין של מעלה טעם לזכות את ישראל שהם בגלות כשכורים בלא טעם ודעת:

^{רע} **קִימוּ וְקַבְּלוּ** - עיין שבת פח. קיימו מה שקבלו שהיתה כאן התעלות גדולה לישראל שמגודל אהבת הנס וכח שני הצדיקים מרדכי ואסתר תפסו היטב את כל צרופי המקרים שהביאו להצלה, כנס אחד גדול ומכת זה התעוררו באהבת ה' גדולה לקבל לקיים את התורה שקיבלו בסיני ברצון גדול. עיין שבת פח. קיימו מה שקבלו ועי"ש בגמ' ד"ה יתיצבו בתחתית ההר

מקשים (בשוטנשטיין שם הערה 28) שבשבעות (לט.) הברייתא דורשת שכשהשביע משה את ישראל בערבות מואב (בפרשת נצבים) השביעם אף על המצוות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה, מאותו פסוק שדורשו רבא כאן, ובאותו אופן: "קיימו וקבלו היהודים" - קיימו מה שקבלו כבר. משמע בברייתא שהקבלה המדוברת בפסוק מתייחסת למצוות מגילה בלבד, וכפשוטו של המקרא, שסיימו הוא: "...להיות עושים את ימי הפורים האלה וגו'", ואם כן, כיצד דורש רבא את הפסוק כמתייחס לקבלה של כל התורה כולה?

תירץ המהרי"ל (תפארת ישראל לב), שמכך שהוסיפו ישראל מרצונם מצות מגילה על עצמם - בזאת קבלו את כל התורה מרצונם, והוכיח סופם על החילתם כאילו קבלוה מתחילה ברצון (עיין שם).

ובשם הרב שלמה פוליאצק (העלוי ממיצט) מבאר עפ"י תוספתא תרומות פ"א (המובאת בקדושין נב. וב"מ כב.) שאם ירד אחד לתוך שדה חברו ותרם שלא ברשות, אם בא בעל הבית וליקט והוסיף על התרומה - מהווה הדבר הסכמה גמורה למפרע, ותרומתו תרומה. רואים שתוספת על העיקר מהווה גילוי דעת שרוצה בכל, וכך גם בענייננו (לאור האגדה, לרב גרשון זאב דמשק).

ורבי ירוחם לבוביץ (בדעת חכמה ומוסר) מסביר, שאהבה ניכרת ב"תוספת", שאם אדם מוסיף על מה שמוכרח סימן שהוא אוהב, ועל כן זו הוכחה לקבלת התורה מחדש מאהבה.

קיימו וקבלו - בשבת פח. (שמות יט-יז) ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם א"ר אחא בר יעקב מאן מודעא רבה לאורייתא אמר רבא אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב (אסתר ט-כז) קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר. אמר חזקיה מאי דכתיב

וְעַל זְרָעַם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עָלֵיהֶם יִרְעַב וְלֹא יַעֲבֹר רֵעֵג לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם

(תהילים עז-ט) משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה ולמה יראה כדריש לקיש **דאמר ריש לקיש** מאי דכתיב (בראשית א-לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה' יתירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו: **מקשה המרא"ג** מדוע היה צריך את האיום של כפית הר כגיגית הרי כבר היה איום של התנאי עם מעשה בראשית. **ונראה לתרץ** את התירוץ הידוע שכפית הר כגיגית אינו כפשוטו ואינו איום, אלא שהיתה התגלות אלקות כל כך גדולה שביטלה להם את הבחירה, והבינו מעצמם שכל קיום העולם תלוי בקיום התורה וזה כאילו כפה עליהם לקבל את התורה.

שם על דברי רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא. פרש"י שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם? יש להם תשובה שקבלוה באונס. נמצא שעד נס פורים יכלו בני ישראל לפטור עצמם מעול המצוות, בטענה שכבר (כאילו) מסרו מודעה לפני קבלת התורה שהיתה באונס. **מקשה המרא"ג** א"כ מדוע חרב הבית הראשון בעוונות ישראל? **נראה לפי** המבואר שבית ראשון נחרב על ג' עבירות עריות שפיכות דמים וע"ז, שלפחות שתיים מהן הן מצוות שכליות שלא שייך לטעון עליהן אונס, וגם ע"ז כיון שכבר נצטווה עליה אדם הראשון, לא שייך לטעון שקבלו באונס. אבל ראיתי (שוטנשטיין 28) שדווחים טענה זו שא"כ מדוע נענשו יותר מהגויים.

בשוטנשטיין שם מקשה (קושיית תוס' ד"ה מודעה) עוד שישאל נכנסו לברית עם ה' ג' פעמים בדברים כט ה-כח בערב כניסתם לארץ ושוב כמבואר בדברים כז בהר גריזים ועיבל. ולפני מות יהושע (יהושע כד (בדדים כה. סוטה לו: שבועות לט.) ובכל ההתחייבויות הללו לא רמוז שום אונס נמצא שאפילו אם קבלת התורה בסיני היתה באונס כבר קבלוה מרצון ג"פ א"ח/כ. ותירץ עפ"י תנחומא נח ג' שרק תורה שבע"פ קבלו מאונס, מובן שכל ההתחייבויות היו על תורה שבכתב ורק בפורים קבלו מרצון תורה שבע"פ. עוד עי"ש תירוץ הר"ן וריטב"א.

רעב הנלוים עליהם - פרש"י גרים העתידים להתגייר וכן בתרגום כל גיורא דמתוספין עליהון וע"ע (עיין המגילה) הרי גר הוא כישאל כל המצוות ולמה צריך לו רבוי מיוחד. עיין מסביב לשלחן פורים סו מתרץ עפ"י היסוד שמבאר שם שבפורים במקרא מגילה יש שתי מצוות אחת ככל מצות הפורים מכה נדר דרבים ושניה מצוה דרבנן ולכן אע"פ שמצד מצוה דרבנן אין חילוק לגבי העתיד אבל לגבי נדר דרבים צריך רבוי מיוחד לגרים שלעתיד עי"ש.

רעב ולא יעבור - מהא דאמרין בגמ' פסחים ז: ומגילה כ: וסוכה לט. אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, ובגמ' מאי משמע דהאי עובר לישא דאקדומי הוא, והגמ' מביא ראייה מג' פסוקים דיעבור הוא לשון הקדמה. איך א"כ ילפינן מלא יעבור שאסור לאחר, הרי ולא יעבור הכונה שלא יקדים, כך מקשה החיד"א בספרו פתח עינים מגילה ב, וכן הרש"ש מגילה ב, וכן בתגרות מחרש"ם מגילה ב, וכן בשו"ת פני מבין אור"ח סימן רכת. תירוץ - כיון דלא יעבור טפי משמע ולא יאחר אם איתא דהכא הוא ולא יקדים הוא ליה לפרש בהדיא, כך תירץ החיד"א בספרו פתח עינים מגילה ב.

וכן הקשה המרא"ג אמר רב נחמן בר יצחק דאמר קרא 'וירץ אחימעץ וכו' ויעבור את הכושי". דהיינו שהכושי הקדים להגיע לפני אחימעץ. הכי נמי הברכה יקדים לעשיית המצוה. והכי נמי לא יעבור טו, הפי' לא יקדים טו. ונ"ל דלא קשה כי ויעבור את הכושי אין הפי' להקדים לפניו אלא לעבור אותו

וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: (כה) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים יְרֵד וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר מִשְׁפָּחָה

וממילא יקדים להגיע לפניו. ומה שלמדו מזה עובר לעשייתן אין הכוונה להקדים אלא לעבור את הברכה מיד לעשיית המצוה. וכמו אין מעבירין על האכלין, כך לא יעבור טו באדר.

עוד הקשה המעוני אשר תשמע מדוע נהגו לעשות את סעודת פורים בסוף היום ולהמשיכה אחרי צאת הכוכבים והרי כתיב ולא יעבור. ובאמת הגאון רבי יוסף צבי דושנסקי זצ"ל אב"ד ירושלים בעת סעודת פורים בירושלים כאשר הגיע זמן ערבית היה גומר את הסעודה באמרו ולא יעבור כתוב, אבל מ"מ על מנהג העולם קשה. בשו"ת דובב מישרים (ח"ג יא) נשאל מהגאון רבי ישראל וועליץ שזכה לקבוע דירתו בירושלים שעיקר הפורים שם הוא בטו אדר כמקופין על כן חושש להפסיק מבעוד יום את הסעודה מטעם ולא יעבור. **ופסק הדובב מישרים** שאין לחשוש על מנהגן של ישראל משום כמה טעמים: א- ע"פ מה שכתב הר"ן מגילה ה. דולא יעבור לא שייך רק לענין קריאה ולא לגבי משתה ושמחה, ובוה מיישב את שיטת הירושלמי פרק א' מגילה דאם חל ט"ו באדר בשבת אוכלים את הסעודה ביום ראשון וקשה הרי כתיב ולא יעבור אלא על כרחך דולא יעבור לא קאי רק על קריאת המגילה. אבל **הריטב"א** (מגילה ה.) חולק על זה וז"ל אין הירושלמי הוזה ברור דהא כי כתיב ולא יעבור אפילו אשמחה נמי הוא דהיינו הסעודה דנוכרים ונעשים כתוב שם. **וכן בשו"ת מחנה חיים** (ח"א לא) הקשה הלא כתיב ולא יעבור להיות עושים שני ימים, וא"כ עיקר האיסור דלא יעבור אצל עשיה הוא דכתוב שהוא הסעודה וצ"ג. טעם ב' - האיסור של ולא יעבור, זה רק אם רוצים להעביר את הקריאה או השמחה מיום קביעתם שלא לעשותם אז רק ביום שלאחריו, משא"כ אם קיים בזמנו החיוב שוב אין על ההמשכה בלילה ולא יעבור. טעם ג' - כיון דקימ"ל (אור"ח סימן תרצ"ה ג') דאם התחיל סעודתו ביום ונמשך בלילה אומר על הניסים דבתר תחילת הסעודה אזלינן ותחילת הסעודה היתה ביום, ועיין **במחצית השקל** (א"ח ט' ו') שהביא מתשובת בית יעקב שבמדה טובה אזלינן בתר התחלה, ולכן ה"ה לענינו כאן שמוטר להמשיך הסעודה בליל טז כיון דהתחלה היה בטו. ולפי יסוד זה מתרצים האחרונים: מנהג העולם המובא ברמ"א (א"ח תרצה) ומקורו בתרומת הדשן סימן ק' דבהרבה מקומות נהגו בעלי בתים וגם ת"ח לעשות עיקר סעודת פורים בערב והולכין לבהכ"נ ומתפללין מנחה ולא ערבית, וחוזרין לבתיהן ומתחילין בסעודה ביום ונמשכין בה עד הלילה, ורוב הסעודה היא בלילה, וכתב דטעם לדבר משום דבארבעה עשר שחרית צריך שיהוי בקריאת מגילה, ואח"כ הוא טרוד ושולח מנות ומתנות לאביונים, ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג. ולכך קבעה קדמונינו מקצתה בערב ולהתחיל מבעוד יום, ג"כ קודם תפילת ערבית, כדי לקיים מצות סעודה ביום שהוא עיקר. ונמשך ביה מאז בפנאי ובתענוג עד הלילה ובלילה עצמה. וחשיב הכל סעודה אחת. ולפי יסוד דלעיל אתי שפיר משום דכיון דהתחלה ביום מהני, (כך כתב בשו"ת ארץ צבי סימן קכא, ועיין במקראי קודש פורים סימן מג.) טעם ד' - ע"פ מה שכתב במשך חכמה (מגילת אסתר ט' לא) ליישב את דברי הירושלמי פרק קמא דמגילה דסעודת פורים שחל בשבת מאחרין היינו במוצאי שבת, ואין בוה משום ולא יעבור, שהרי ימי משתה ושמחה שתקנו הוא כנגד ימי המנוחה שהיה אז וכמו שכתוב במגילה כימים אשר נחו וגזירת המן היה ביום י"ג ולילה שלאחריו, וגם ימי המנוחה היה ביום י"ד ולילה שלאחריו, כי אצל העמים מונים היום יום ולילה שלאחריו, ואמנם התקנה היתה כדת ישראל שהיום הולך אחר הלילה, אבל משום זכר לנס שהיה בימיהם אפשר שמשום כך ממשכיים את המשתה ללילה שלאחריו, (כך כתב בהגות על ספר מקראי קודש סימן מג)

רע"ז **נוכרים** - פרש"י בקריאת המגילה. וכן מבואר במגילה ב: שמכאן למדו חיוב קריאת המגילה בפורים

במגילה ית. מדייקת הגמ' מלשון זכירה שקראה על פה לא יצא דכתיב כתוב זאת לזכרון, הרי שזכרון הוא דיוקא בכתב. **והקשה המרא"ג** מהכתוב (שמות כ' ח') זכור את יום השבת. שאינו מהכתב.

במגילה ז. ואיב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר (תהילים כב-ג) "אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה ל'". **פרש"י** - **ולשנותה ביום**. זכר לנס שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה: **אקרא**. במזמור כב בתהלים למנצח על אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן במסכת יומא (דף כט). למה נמשלה אסתר כאילת כו': **וכתבו תוס'** (ד"ה חייב) אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומו ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב "ולילה ולא דומיה ל'". כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה, והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה, וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז): דאם אכלה בלילה לא יצא י"ת, והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן:

במגילה יד. ת"ך ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה (שהוסיפו), מאי דרוש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה ומה מעבדות לחירות אמר' שירה ממיתה לחיים לא כל שכן. **פרש"י** - ואם תאמר (שהוסיפו מצות) נר חנוכה, כבר פסקו הנביאים, אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי: והעין יעקב שואל והיכן פחתו ע"י מצות פורים, ותירץ שאסור להספיד. **והקשה המרא"ג** הרי אינה מצווה, ומדוע לא תירץ ממגילה ג. דאמר רב יהודה אמר רב כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן שמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה.

על הק"י של הגמ' מגילה יד. הנ"ל ומה מעבדות לחירות ק"י ממיתה לחיים. **הקשה המרא"ג** מ"ב ח: כתוב (ירמיה טו-ב) "והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות ולמות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי" **ואמר רבי יוחנן כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו**. מפורש שם ששבי קשה ממות בחרב או רעב. ופרש"י - שהוא ביד העכו"ם לעשות בו כל חפצו אם למות [אם לחרב] אם לרעב:

ובטורי אבן הקשה, הא התם (במצרים) נמי היה ממיתה לחיים, כדכתיב התם: "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר"

במגילה יד. ג' טעמים מדוע אין אומרים הלל בפורים. ואחד הטעמים משום שקריאת המגילה זו ההלל. **ובמאירי** שם כתב דלטעמו של רב נחמן מי שאין לו מגילה יש לו חיוב לקרא הלל. הרמב"ם (מגילה ג' א') כתב הטעם של רב נחמן דקרייתא זו הלילא. **והקשה המעדני אשר** תשסט (קישית הפמ"ג תרצג באשל אברחה ושורית חת"ס ושורית תשובה מאהבה ושורית כנף רננה) א"כ מדוע בפורים שחל בשבת לא קורין את ההלל? **תרוץ** (פמ"ג) דלא פלוג מסתם כל שנה. **עוד תרוץ** (החת"ס ושורית תשובה מאהבה) הא דהותר לקרא הלל במקום המגילה זה רק בא"א בשום אופן אבל כשחל בשבת טוב להקדים קודם זמנה מלקרות הלל. **עוד תרוץ** (פני מבין סי' רכט) עפ"י מגילה ד. שפורים שחל בשבת שואלין ודורשין בשבת בענינו של יום ובגמ' פריך מאי אריא פורים הא בכל יו"ט דרשינן ומתריך מהו דתימא נגזור שמא יעבירנו קמ"ל שלא גזרינן. חזינן שאפילו את הדרישה מענינו של יום היה אסור שמא יעבירנו ד"א ברה"ר א"כ הלל שלא מבואר שהותר, אסור בשבת שמא יעבירנו. **עוד תרוץ** (ברכי יוסף תרצג ושורית קול אליהו ושורית שיבת ציון ושורית כתב סופר ושורית תורה לישהמ סי' קצד) שדברי המאירי הנ"ל לא נפסק להלכה. **עוד תרוץ** (כנף רננה סי' צ) עפ"י הרמב"ן (בספר המצוות שרש א' ד"ה הפליאה) שהלל מן התורה, שהוא בכלל השמחה שנצטוונו בה כמ"ש "ויביום שמחתכם וגו'" ותקעתם בחצוצרות" כי עיקר השירה בה וכלי לבסומי קלא הוא ע"ש. וכיון דשחל פורים בשבת עושין המשחה ביום ראשון

וּמִשְׁפָּחָהּ מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר רַעֲיָהּ וַיְמִי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מֵתוֹךְ הַיְהוּדִים וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף

משום שסעודת פורים בעי היכר (כדאיא בירושלמי מגילה א' ד) וממילא בשבת פורים לא נוהג שמחה, לכן אין קורין בו הלל.

במגילה יד. הקשו כיון שלמדו תקנת פורים מהשירה שאמרו ביציאת מצרים על הים א"כ מדוע לא אומרים הלל בפורים? ו**תוצו** קריאת המגילה היא במקום הלל. וכן כתב הרמב"ם (תנכ"ג א') **והקשה המרא"ג** הרי הלל נאמר רק בעמידה כמבואר בסימן תכ"ו ו' ואילו קריאת מגילה אפשר בישיבה כמבואר בסימן תרצ"א. **עוד הקשה א"כ** מדוע בליל הסדר שאנו מספרים נסי יציאת מצרים זה לא פוטר מהלל.

עוד הקשה המרא"ג איך למדו משירת הים לומר הלל בפורים בכל שנה? הרי ביציאת מצרים אמרו שירה רק על הים ולא לדורות, ומנהגינו לומר בשביעי של פסח הלל בדילוג הוא תקנה מאוחרת.

הטור סימן תרפט כתב מי שחציו עבד חציו בן חורין אפילו את מינו אינו מוציא ואילו בסימן תקפט בהלכות תקיעת שופר כתב אפילו את עצמו אינו מוציא. **והקשה הכספי משנה** מה ההבדל? **והקשה המרא"ג** הרי ההבדל פשוט התוקע בשופר ולא שמע לא יצא אבל הקורא מגילה ולא השמיע לאזנו יצא. לכן בשופר החצי בן חורין שומע תקיעה גם מחצי עבד, אבל במגילה החצי בן חורין יוצא בקריאת עצמו אע"פ שלא שמע.

ר"ע מגילה ג. תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין תלמוד תורה לא כל שכן. **הנודע ביהודה** (הובא בשו"ת בית אפרים א"ח סי' 10) הקשה הרי מגילה היא מכד ספרי הקדש והיא תורה, ומדוע נחשבת קריאתה ביטול תורה? **ותרץ** שכיון שמצוה לקרא בציבור יש ביטול תורה הלכה למקום הצבור אלא שדחה מדברי רב שבזמנה קוראים ואתה אפילו ביחיד. **הר"ן דף ג.** מדפי הרי"ף גם דן בזה וכתב שגם רב מודה שמשום פרסומי ניסא וברוב עם הדרת מלך מצוה מן המובחר לקרא בציבור, לכן הוצרכו לבטל תורה וליילך למקום צבור. **הרא"ז מרגליות** תירץ שיתכן שאינה ככל כתב הקדש אלא נכתבה רק לפרסומי ניסא ואין מצוה בלימודה. **אבל האבני נור** דחה בכל תוקף דבריו שהרי הגמ' דורשת את המגילה ככל כתב הקדש ובקריאתה אפילו תיבות שלא יודע פירושן מקיים מצווה כגון אחשתרנים ובני הרמכים. **עוד תירץ ברא"ז** שהעוסק בגמרא או משנה ומבטל לימודן כדי ללמוד נ"ך נחשב לו לביטול תורה, וכמבואר בב"מ ל"ג. שעסק המשנה עולה על עסק המקרא וגמ' עולה על משנה. והביא ראייה מדוד המלך שביקש שתהלים יהיה חושב כנגעים ואהלות ולכאורה כיון שתהלים נאמר ברה"ק מדוע היה צריך לבקש אלא מוכח שבלא שביקש אינו כן. **וכן תירץ ר' שלמה קלוגר** בספר החיים (סי' תרפ"ו סי' ט) וכן מובא בשם הגר"א. שהלומד בעיון ועמל ועובר ללימוד קל יותר נחשב לו לביטול תורה. **אבל בחכמת שלמה** (על ש"ע סי' תרפ"ו) תרץ דכוונה לשני דברים לא מהני, לכן כשלומד את המגילה ומתכווין למקרא מגילה לא קיים ת"ת והוי ביטול תורה. **וכעין זה** עיין מצינו בק"ש בזמנה שנקראת הפסקה מלימוד תורה (שבת י"ב) והרי ק"ש היא פרשיה בתורה. וכן מצינו שאמירת פסוקים דרך תחתונים אינו בגדר ת"ת. ויש להוכיח מזה כדברי הגרש"ק שא"א לכוין לשני דברים. **והרש"ש** תירץ שמדובר ברב המלמד תלמידים ששמעו מקרא מגילה וחייב לבטל הלימוד כדי לשמוע בעצמו. **מעדני אשר** תשט"ז תרץ כנ"ל ועוד. בשם דעת תורה דבריו יציב כיון ששמיעה כהרהור ואילו בת"ת חיים הם למוציאיהם בפה. **ובשם הרב מבריסק** כי בשמיעת המגילה אין יגיעת התורה לכן נחשב ביטול תורה. **ובשם ברכת שמעון** תרץ שבלמוד מקרא יוצא

מִזְרְעָרֵינוּ: ס (כט) וְתִכְתֵּב אֶסְתֵּרֵנוּ הַמְּלָכָה בַּת אֲבִיחַיִל וּמְרַדְּכֵי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תַּקְוַתֵּנוּ לְקַיֵּם אֶת

אפילו בלא שמבין כמבואר במגילה ית. לזוּע ששמע אשורית יצא ואילו ת"ת רק כשמבין. אבל דוחה מהא דכתב בש"ע-הרב שבתורה גם הקורא בלא שמבין מקיים מצוות ת"ת.

עוד עיין בזה הגהת ההפלאה על ש"ע תרפז ב'. וחקרי לב הלכות מגילה תרפז ויד דוד ובית יצחק על מגילה. (עפ"י מאמר בעל"ת)

כתירוץ הגרש"ק נפסק להלכה לכן הרוצה לצאת ברכת התורה באהבת עולם צריך ללמוד אחרי עמידה ולא יצא בק"ש גם ת"ת וזה לשון המשנה ברורה סימן מזו יז - ד"ל דק"ש היו רק כדברי תפלה כיון שאינו אומר זה לשם לימוד ועיין בביתאור הגר"א שהוכיח בפשיטת דאין ק"ש מועיל לזה אח"כ מצאתי ג"כ בספר אליהו רבא שהביא כן מהרבה פוסקים ופסק כן להלכה. ונראה דאם קרא ק"ש לאחר זמן ק"ש דהוי כקורא בתורה אפשר דלכו"ע אין צריך לחזור ולברך אפילו אם לא למד אח"כ מיד: **הקשה המרא"ג** והרי מפורש במנחות צט. שהקורא ק"ש שחרית וערבית יצא גם מצוות והגית בו יומם וליילה. וא"כ הכי נמי שיצא חובת ת"ת ומקרא מגילה במעשה אחד.

עוד הקשה המרא"ג על תירוץ הגר"א הנ"ל כי המפסיק ממשנה וגמ' לנביאים וכתובים עובר על ביטול תורה (כמבואר בשו"ת בית אפרים א"ח סימן סח) וקשה מברכות ג. שדוד המלך עד חצות עסק בתורה ומחצות בשירות ותשבחות. וכן בב"ר ויצא סח יא שיעקב אבינו בבית לבן כל לילה היה מסיים את כל ספר תהלים. ואין לחלק בין נביאים וכתובים לשירות ותשבחות שהרי גם מגילה היא שירה ושבה כמבואר בגמ' שקריאת במקום אמירת הלל.

עוד הקשה המרא"ג על הרמב"ם הלכות מגילה פ"א א' כתב - וכן מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה; קל וחומר לשאר מצוות של תורה, שכולן נדחין מפני מקרא מגילה. וצ"ע דלכאורה אינו ק"ו שהרי תלמוד תורה כל שא"א להעשות ע"י אחרים חייב לבטל, ואילו שאר מצוות חמורות יותר שהעוסק במצווה פטור מן המצוה.

^{רש} וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וְחָרָם לֹא יִסּוּף מְזַרְעֵם - במגילה ז. תניא ר' אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר (אסתר ו-ו) ויאמר המן בלבו...וכו' רב יוסף אמר מהכא (אסתר ט-כח) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים רב נחמן בר יצחק אומר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם; וכתבו התוס' ורב נחמן אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם. דברישא דקרא לא חזינן אלא היהודים שבאותו הדור. **הקשה המרא"ג** על תוס' וכי כדי לדעת מה יהיה מחר לא צריך רוח הקודש. (ובשוטנשטיין פ') כיון שבעצמם היו בזמן הנס מסברא אפשר לומר שיחגגו כל שנה את יום הנס.) **ומהרש"א** הקשה על תוס' שגם ברישא כתיב וְיִהְיֶימָה הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנִעְשִׂים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר. אלא נראה דרישא דקרא איכא לפרושי שכן קבלו עליהם שלא יעבור, אבל מיתורא דלא יסוף מזרעם משמע ליה למדרש דרוח הקדש אומרת כן בלשון הבטחה דלא יסוף מזרעם וכה"ג דרשו מיניה בירושלמי דימי פורים לא יבטלו גם לעתיד:

זכרם לא יסוף מזרעם - בילקוט שמעוני משלי רמז תתקמד - טְבַחָהּ טְבַחָהּ מִסְכָּה יִינָה אֶף עֲרָכָה שְׁלִחָנָה (משלי ט ט) זו אסתר המלכה שבשעה שהגיע צער לישראל התקינה סעודה לאחשוורוש ולהמן הרשע ושכרתו יין ביותר וכסבור היה המן בעצמו שחלקה לו כבוד והוא לא ידע שפרשה היא לו מצודה שמתוך ששכרה אותה יין קנתה לה אומתה לעולם, אף ערכה שלחנה בעולם הזה ובעולם הבא, אי זה זה שם טוב שקנתה שכל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם. **הקשה המרא"ג** כיצד יתכן שכל המועדות בטלים והרי מעיקרי האמונה שזאת התורה לא תייה מוחלפת.

אגרת רעט הפורים הזאת השנית רפ: (ל) וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה

רע"ו ותכתוב אסתר וכו' את כל תוקף - במגילה יט. נחלקו בביאור "את כל תוקף" דהיינו מהיכן צריך לקרא את המגילה. והקשה המרא"ג דמשמע מהגמ' שהמגילה שאסתר כתבה בעצמה כשרה אע"פ שנכתבה ע"י אשה. וכן פסק הפרי מגדים (במשבצות זהב תרצא ב') שאשה כשרה לכתוב מגילה אע"פ שלכתיבת ס"ת היא פסולה כיון שהיית בקריאת מגילה ופטורה מקריאת ס"ת. וכל שהיית בו כשרה לכתוב. וקשה מברכות כ. שאשה חייבת במזווה ואעפ"כ בגיטין מה: מבואר שפסולה לכתוב מזווה.

מאיך מקשה המרא"ג על רבי עקיבא איגר (תרצא ב) שפסק שאשה פסולה לכתוב מגילה וקשה הרי מגילה ראשונה כתבה אסתר. ועיין מעדני אשר פורים תצוה תשע שהיא קושיית הקסת הסופר (כח ג) ותירץ הרצ"פ פרנק עפ"י ע"ז כו. שאין ראייה מצפורה שאשה יכולה למול כיון שמלה ע"י אחר הכי נמי אסתר כתב המגילה ע"י אחר. ועי"ש דעות בכשרות מגילה שכתבה אשה ולמעשה פסק כהברכי יוסף שמכשיר אם אין לו מגילה אחרת

ותכתוב אסתר - עיין לעיל פסוק כ' פרש"י שמרדכי כתב את המגילה וב"ב טו. מבואר שאנשי כנסת הגדולה כתבה.

מגילת אסתר כתבה אסתר ברוח הקדש והיא הספר האחרון שהצטרף לכד ספרי הקדש ונ"ל שהוא ספר גבולי כי כל הספרים הם בתקופת הנבואה והוא ספר בסוף תקופת הנבואה בומן אחרוני הנביאים עזרא ונחמיה ודייקא לא כתוב בה נבואות אלא מעשה של צירוף מקרים היכול להתפרש כטבעי והוא הכנה לגלות שאחר בית שני ולהסתרה שאחר תקופת הנבואה שכבר התחילה בבית שני עצמו בביטול העשרה ניסים והנבואה והתגברות מלכות יון ונמשך בגלות הארוכה של היום וההכנה לזה להיות קשור לקב"ה גם בחושך והסתרה ניתן במגילת אסתר המגלה הסתר.

ואעפ"כ מבואר שהיא גבוהה מכל ספרי הקדש וקרובה למעלת ספר תורה לכן צריכה סרטוט כאמיתה של תורה וכן צריכה להכתב בדיו דייקא דלא כשאר כתבי הקדש לבד מס"ת כמבואר בגמ'

עיין מגילה ז. שאסתר בקשה מחכמים קבעוני לדורות (דהיינו את המגילה כספר בספרי הקדש ואת ימי הפורים כחובה) ושלחו לה לא ראוי לגרום לאומות שיחשבו שאנו שמחים במפלתם, ושלחה להם הרי הכל כבר כתוב בדברי ימיהם, ושלחו לה כתוב במשלי הלא כתבתי לך שלישים לרמוז שמחת עמלק נכתב ג"פ בלבד, וכבר כתוב בפרשת בשלח מלחמת עמלק ובסוף פרשת כי תצא ובשמואל, עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה + שמות י"ז+ כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת - מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון - מה שכתוב בנביאים, בספר - מה שכתוב במגילה.

עוד עי"ש מחלוקת אם אסתר מטמא את הידים ותלוי אם גם נכתבה ברה"ק או רק נאמרה ברה"ק ורמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה ט' ו' פסק כרבי שמעון שכל כד כתבי הקדש הכתובים בדיו על קלף מטמאים ידים.

רע"ח את כל תוקף - עפרש"י תקף הנס של ארבעה: שני רשעים ושני צדיקים.

את כל תוקף לקים אגרת הפורים הזאת שנית - עיין פרש"י שאסתר כתבה את כל תוקף הניסים שהיו על אגרת כדי לשלוח בכל המדינות לשנה שאח"כ שיעשו פורים.

רע"ט איגרת הפורים - מלשון אגרת למדו הראשונים הובא בש"ע סימן תרצא ב' שפרשיות המגילה צריכות להיות סתומות ולא פתוחות. אעפ"כ המשנה ברורה ס"ק יג ושעה"צ ס"ק ט' כתב שבשעת הדחק אפשר לקרא עם ברכה על מגילה שפרשיותיה פתוחות, כיון שיש ראשונים שמכשירים, ועוד

מְדִינָה מְלָכוֹת אַחֲשֵׁרוֹשׁ דְּבָרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת: (לא) לְקִיָּם אֶת יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם רַפֵּא

המרדכי מתיר לברך על מגילה פסולה (מ"ב בסימן קמג יג). הווי ספק ספיקא. והקשה המרא"ג הרי המשנה ברורה פסק בסימן רטו כ' שספק ברכות להקל אפילו בספק ספיקא, אין מברכים משום חומרת לאו דלא תשא. (הנידון שם באכל פרי שלם ספק יש בו כית וספק אם הלכה כמ"ד שמברכין על בריה פחות מבית)

ר"פ איגרת הפורים הזאת השנית – עיין מגילה ו: רבי אלעזר אמר טעמא דרבן שמעון בן גמליאל (שאמר שפרים באדר ב' דווקא) מהכא דכתיב "לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית" ואיצטריך למיכתב [דף ז.]. "השנית" ואיצטריך למיכתב (לעיל פסוק כא) "בכל שנה ושנה", דאי מ"בכל שנה ושנה" הוה אמינא (שפרים באדר א') כי קושין (דאין מעבירין על המצוות) קא משמע לן "השנית" (שבאדר ב') ואי אשמועינן "השנית" הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני (שלכתחילה פורים שאדר א' ואדר ב') קא משמע לן "בכל שנה ושנה" (כבכל שנה פורים אחד ולא שנים).

איגרת הפורים הזאת השנית – מגילה ז. – מלמד כדאמר רב שמואל בר יהודה בתחילה קבעה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו. פירוש כי "השנית" מלמד שהיו שתי אגרות. בראשונה כתבו לעשות פורים רק בשושן ואח"כ שלחו עוד איגרת שנית לעשות בכל המדינות. **עיין פני יהושע שקשה** הרי לעיל מפסוק כ' כבר כתוב שמרדכי שלח איגרת לכל המדינות, ולעיל פסוק כח על כן הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה וכו'. **ותרץ** שתחילה שלחו לקיים את ימי הפרים אבל לא כחובה אלא רשון וכגון שיגרום לשנאה כי יאמרו ששמחים במפלת הגויים, (כטענת חכמים לאסתר שבקשה קבעוני לדורות) והאיגרת השנית שלחו לקבוע כחובה (וכתשובת אסתר לחכמים שזה כבר כתוב דברי הימים למלכי פרס). **עוד תירץ** שאולי האיגרת המזכרת בפסוק כ'-כח היא האיגרת השנית שנזכרת כאן. וקמ"ל שהיתה גם איגרת ראשונה שלא כתוב מה הי חבה וזה מודיע לנו רב שמואל בר יהודה שהיה כתוב בה שקבעו את פורים בשושן בלבד.

ר"כא בזמניהם – במגילה ב. אילו נכתב בזמן קמ"ל קריאה ב"ד ט"ו, ואילו נכתב זמנם קמ"ל שזמנו של זה לאו כזמנו של זה. וכיון שנכתב זמניהם למדנו זמנים טובא. אבל א"א לרבות יותר מעוד שנים כי מה זמנם תרי אף זמניהם תרי, מכאן ל"א ו"ב שאפשר לקרא בהם, וי"ג לא לרבות לפרש"י כי בו עיקר הנס, והקשו הראשונים שזמן הקריאה נקבע ליום המנוחה מהמלחמה ואילו י"ג בו היה עיקר המלחמה, ותרצו שא"צ לרבות י"ג כיון שלפניו ואחריו קוראים כ"ש שקוראים בו.

ממה שלמדנו זמן נפרד לבן כרך ולבן עיר. מכאן למדו האחרונים שמה שפסק ש"ע (תרכב ד') שבשעת הדחק אפשר לקרא מפלג המנחה, זה רק בן עיר הרוצה לקרא מפלג מנחה של יג, אבל לא בן כרך שרוצה לקרא מפלג המנחה של יד, כי זה זמן של בני העיר. **ומקשה המרא"ג** אמנם פלג מנחה ב"ד הוא זמן קריאה של בני העיר, אבל אינו דומה, כי לבני העיר הוא קריאת יום שחיובה מקבלה, ואילו לבני הכרך הוא חיוב לילה מדברי סופרים, ולא סותר לקרא דבזמניהם זמנו של זה לאו כזמנו של זה.

עוד שם בגמ' למדו שבני הכפרים כיון שלא יודעים לקרא קורא להם בן עיר בימי הכניסה כבר מ"א באדר והקשו הטורי אבן ורבי עקיבא איגר שם מהירושלמי (ב ג) שכן עיר לא מוציא בן כרך כיון שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים חובתם. וא"כ איך יוציא בן עיר את הבן כפר בימים שהוא לא מחוייב בהם. ותרצו עפ"י סוכה לה. שמי שאינו יודע לקרות את ההלל יכול קטן לקרא לו והוא יענה אחריו, הכי נמי במגילה בני הכפר יענו אחרי הבן עיר שקורא להם. **ומקשה המרא"ג** שאינו דומה כי הלל מותר בע"פ אבל מגילה שקראה בעל פה לא יצא. ובני הכרך לא יודעים לקרא. ורק עונים בע"פ אחרי הקורא להם.

בְּאִשֶּׁר קָיָם עֲלֵיהֶם מְרַדְּכֵי הַיְהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמְּלֶכֶה
 וּכְאִשֶּׁר קִיָּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרָעָם דְּבָרֵי הַצְּמוּת רַפ"ב
 וְזַעֲקָתָם: (לב) וּמֵאֲמַר אֶסְתֵּר קָיָם דְּבָרֵי הַפְּרִים
 הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסְּפָר רַפ"ג: פ

פרק י

(א) וַיִּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֶחָשִׁירוּשׁ <אחשרשרפ"ד> מִם עַל
 הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם: (ב) וְכָל מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ
 וּפְרָשֶׁת גְּדֻלַּת מְרַדְּכֵי אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ הֵלֹא הֵם
 כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים רַפ"ה לְמַלְכֵי מְדֵי

רפ"ב **את דברי הצומות** – בר"ץ על תענית ז. בדפי הרי"ף כתב בשם הראב"ד יש לנו סמך בכתוב שאמר "וכאשר קיימו על נפשם דברי הצומות" לומר שכשם שקבלו עליהם לעשות יו"ט כך קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם" כלומר לצום כל שנה ושנה. יוצא מדבריו שתענית אסתר היא זכר לתענית שצוותה אסתר במן גיורת המן. **והקשה המרא"ג** א"כ מדוע תקנו צום ביג אדר ולא ביג ניסן.

רפ"ג **ונכתב בספר** – מגילה יט. אמר רב, מגילת פורים נקראה ספר, לומר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה. וכתב התורה תמימה - אלא רק בגידין, ואמנם אם אין גידין טוב יותר לתפרה בפשתן מאשר להניחה בלתי תפורה, ואין דרשה זו סותרת למה שדרשו למעלה פסוק כ"ט דמגילת פורים נקראה איגרת, דהכוונה דהא והא נקראת, והיינו שיש לה מעלות שבאיגרת ומעלות שבספר:

ועיין לעיל ט' כא ד"ה הפרזים מחלוקת אם אפשר לדרוש בה ב"ג מדות של תורה או ממנה לתורה ולהפך, ראה מגילה ב: שלמדה ג"ש פרזי הפרזים בשוטנשין הערה 17 ועי"ש הערה 21 שהכלל שג"ש היא קבלה מהר סיני דלא שייך גבי המגילה אלא קבלה מאנשי כנה"ג שלכך התכוונו.

רפ"ד **הכתיב הוא אחשרש**, חסר שני ווין. ראיתי (גילוי ההסתר) בשם אמונת חיים להר"ח פישמן כי ו' הוא ו' החיבור. וכל המאורעות הנפלאות והנסים שנעשו, לא חיבר אותם אחשרש זה לזה ולא הבין מהם אלא רק שעתה יכול לבטל את ההנחה במיסים שעשה למדינות.

רפ"ה **הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס** – במגילה ז. אמר רב שמואל בר יהודה שלחה להם אסתר לחכמים קבועני לדורות שלהו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס. פרש"י - קבועני. ליום טוב ולקרייה להיות לי לשם: קנאה את מעוררת עלינו. שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפתן: כבר אני כתובה. ושם היו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל: **והקשה המרא"ג** מה השיבה להם שכבר כתוב המעשה בדברי

וּפְרָסְפוֹ:

(ג) רַפְּוֹ כִּי מְרַדְכִי הִיְהוּדִי מִשְׁנֵה לְמֶלֶךְ אֶתְשׁוּרוֹשׁ
וְגָדוֹל לְיְהוּדִים וְרָצוּי לְרַב אֶתְחִירַפְחָהּ הִרְשׁ טוֹב
לְעִמּוּרְפֶט וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זְרַעוֹ:

הימים שלהם הרי טענת חכמים היה שיכעסו על זה שאנו שמחים במפלתם. דהיינו אע"פ שבקשה רק על קריאת המגילה אבל במגילה כתוב שקבעו ימים אלה לכל הזדורות למשתה ושמחה על מפלתם של הגויים.

רפ"ו **במגילה יב.** הקשו דלעיל א' ג' הקדים פרס למדי ותירץ שעשו הסכם בניהם אם מאיתנו מלכים אזי ממכם מושלי מדינות ואם מכם מלכים מאיתנו מושלי מדינות.

רפ"ז **בש"ע תרצ ז** בהגהת הרמ"א הגה: יש שכתבו שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאלה בקול רם, דהיינו: איש יהודי וגו', ומְרַדְכִי יָצָא וגו', לְיְהוּדִים הִיְתָה אוֹרְהָ וגו', כִּי מְרַדְכִי הִיְהוּדִי וגו'; וכן נוהגין במדינות אלו (הגהות ממוני פ"א וכל בו ואפודרהם): וְחָזַן חוֹזֵר וְקוֹרָא אוֹתָן. וכתב המ"ב ומה שחוזר וקורא אותן כדי להשמיע לצבור שמצוה (נו) לכתחלה לשמוע כל המגילה מתוך הכתב: **והקשה המרא"ג** מדברי הגר"ח מבריסק מי שיש לפניו שני אתרוגים אחד כשר ודאי והשני ספק מרכב אבל מהודר ביופי יטול תחילה את הספק מרכב כיון שלא שייך הידור אחרי שכבר יצא חובתו. וא"כ מה טעם יש בשמיעה מהחזן אחרי שכבר קראו בעצמם מה הרויחו בהידור שמיעה מהכתב אחרי שכבר יצאו חובתם.

רפ"ח **ורצוי לרוב אחיו** עפרש"י עפ"י מגילה טז: שפרשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מלימודו (בגמ' פרש"י כיון שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה) וכתב המהרש"א שם כי "רוב אחיו" הם חבריו שהיו מכלל אנשי הגדולה.

עוד עי"ש בגמ' גדול ת"ת מהצלת נפשות והראיה שבספר עזרא ב' ב' נמנה מרדכי רביעי, ובספר נחמיה ז' ז' נמנה כבר חמישי, הרי שירד חשיבותו (פרש"י אצל חכמים) בגלל שעסק בהצלת נפשות. **בלקוטי שיחות** חלק טז מקשה למה למדו שגדול ת"ת וכו' מפסוקים בעזרה ונחמיה ולא מהפסוק שלנו כאן רצוי לרוב אחיו? **עוד קשה** א"כ טעמה מדוע ירד חשיבותו רק מדרגה אחת ולא יותר? **ומתריך** שמכאן אין ראיה, כיון שהרי לרוב אחיו כן היה רצוי, וזיל בתר רובא, **אבל קשה** א"כ מדוע המיעוט לא ביטל דעתו לרוב? **ועוד קשה** שא"כ לא רק שאין ראיה מהפסוק שלנו למאמר הסמוך גדול ת"ת אלא הוא גם סותר לו, שהרי לרוב אחיו היה רצוי שביטל ת"ת בשביל הצלת נפשות? **ותירץ** שם עפ"י מעשה מהרוג"צ'בער עפ"י שינוי הגרסאות בבלי וירושלמי לגבי חסידים ראשונים שזהים שעה לפני התפילה נמצא מתפללים שש שעות ביום וא"כ מתי לומדים ותירצו בירושלמי תורתם מתברכת ובבבלי תורתם משתמרת, וביאר שזה החילוק בין חכמי ישראל לחכמי בבל כי אוירא דא"י מחכים ותורתם מתברכת אבל בבבל רק משתמרת, נמצא בבבל חסר לו מה שהיה יכול ללמוד באותו זמן שעסק בהצלת נפשות וביאר שרוב הסנהדרין היו בני א"י אבל היו כמה שעלו מבבל.

ועיין תפארת שלמה על מועדים - רמזי פורים - וזה הענין שאמרו בגמ' (מגילה טז, ב) פרשו ממנו מקצת סנהדרין לכאורה תמוה מאי אשמעינן בזה. אך הפ"י הוא כי מחמת גדול הפרישות שלו לא הי' יכולת ביד כולם להשיג זאת רק מקצת סנהדרין למדו ממנו הפרישות שלו. וז"ש וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרישתו זהו הי' גדולת מרדכי.

ברכה שנוהגין^ר לברך אחר קריאת המגילה של ערבית ושחרית בציבור, אבל ביחיד היא מחלוקת וספק ברכות להקל (ביאור הלכה תרצב א):

בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָרַב
 אֶת רִיבֵנוּ. וְהָדָן אֶת דֵּינֵנוּ. וְהַנּוֹקֵם אֶת
 נַקְמָתֵנוּ. וְהַמְשִׁילֵם גְּמוּלָא^{רצא} לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ.
 וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ.

עוד עיין מעדני אשר קרח תשפב תירוצ החתם סופר בדרשות דף קצג ד"ה והקריבו - זודאי למי שנסתייע הצלת נפשות צריך להניח דברי תורה, מ"מ מלמעלה בוררים מי שאין תורתו חשובה כל כך שהוא יבטל מתלמודו, וראו הסנהדרין כי על כן תורתו אינה חשובה כמו היושבים אחריו, ולכן פירשו ממנו מקצת ועשו אותו חמישי לסנהדרין ע"כ. וכך מציינו מפורש בספר חסידים סימן תתרה

^{רפ} **באסתר רבה ו' ח'** - אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא אָמַר לֹו הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַתָּה דְרָשֶׁת שְׁלוֹם נַפְשׁ אַחַת, לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר, תַּיִיד סוֹפֵךְ לְדָרֵשׁ שְׁלוֹם אִמָּה שְׁלֵמָה, הַדָּא הוּא דְכָתִיב: דָּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל יִרְעוּ. וְכֵן הֵט' תַּרְצָא א' כֹּתֵב שֶׁצָּרִיךְ לְתַת שְׂבַח לְהַקְב"ה עַל שֶׁבָּרַכְנוּ לְמַרְדְּכַי בְּגִדּוּלָה מְאֹד וְטוֹבָה יִתִּירָה. וּמִקְשָׁה הַמְרַא"ג מְדוּעַ הִיא טוֹבָה הֲרֵי חֲכָמִים הוֹרִידוּהוּ מְגִדּוּלָתוֹ עַל כֵּךְ שֶׁלְצוֹרֵךְ צָרְכֵי צָבוּר מִיעַט בְּלִימוּד תּוֹרָה כְּמִבּוּאֵר בְּמִגִּילָה טז: וְכֵן הֵט' בְּעַצְמוֹ כֹּתֵב בִּי"ד רַנָּא ו' שְׂאִדָּם הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וְלֹא בָּאָה לֹו הַצִּלַּת נַפְשׁוֹת וְזָכוּתוֹ גְּדוּלָה מְאֹדָם שֶׁבָּאָה לֹו הַצִּלַּת נַפְשׁוֹת שְׂגוּרְמַת לֹו בִּישׁוּל תּוֹרָה.

^{רז} **כן הוא לשון הש"ע** תרצב א' ועיין ר"ן וריטב"א מגילה כא: שברכה זו לא נתקנה על קריאת המגילה אלא היא אברכת השבח בפני עצמה על הנס וקבעו לאמרה אחר המגילה ועל כן היא פותחת בברוך אע"פ שהיא סמוכה לברכות שלפני המגילה. (שטנשטין טו)

^{רצ} **חמש לשונות אלו** - הרב... והדן... והנוקם... והנפרע... והמשלם... - כנגד חמש פעמים שנמסר עמלק בדינו כמבואר במאירי במגילה דף כא: - חמשה לשונות אלו האמורים בברכה יש מדקדקין בהם שהם כנגד חמש מגלות ואין הדברים נראין. ויש מי שאומר שהם כנגד חמשה פעמים שמצינו את עמלק נמסר בדינו אחת בימי יהושע בפרשת ויחלוש יהושע (שמות יז), שניה בפרשת אם נתן נתן את העם הזה (במדבר כא) ופרשו בהגדה שעמלקים היו (הובא בפרש"י שם), ואחת בימי שאול בפרשת פקדתי (שמואל-א טו) ואחת בימי דוד בפרשת ויהי אחרי מות שאול ודוד שב מהכות את העמלקי (שמואל-ב א) ואחת בימי מרדכי. **ויש שמוציא** את השניה של מלך ערד ומכניס תחתיה את שבימי גדעון. (ועיין ב"י על טור או"ח תרצב)

הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם. הַאֵל הַמוֹשִׁיעַ רַב־:

אחרי קריאה של ערבית מוסיפים:
ובשחרית מדלגין כאן ומתחילים משושנת יעקב:

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיַּפֵּר מִחֲשָׁבוֹת עֲרוֹמִים: בְּקוֹם
עָלִינוּ אָדָם רָשָׁע. נִצָּר זְדוֹן מִזֶּרַע עַמְלֶקֶת: גָּאָה
בְּעֵשְׂרוֹ וּכְרָה לוֹ בּוֹר. וַיַּגְדֵּלְתוּ יִקְשָׁה לוֹ לָכֹד: דְּמָה
בְּנַפְשׁוֹ לְלָכֹד וְנִלְכַּד. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד וְנִשְׁמַד מִהֲרָה:
הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו וְעוֹרֵר שְׂנְאֵת אַחִים לְבָנִים:
וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׂאוֹל. כִּי בַחֲמֶלְתוֹ עַל אֶגֶג נוֹלַד אוֹיֵב:
זִמָּם רָשָׁע לְהַכְרִית צְדִיק. וְנִלְכַּד טָמֵא בְיַדִּי טְהוֹר:
חֶסֶד גָּבַר עַל שְׂנֵנַת אָב. וְרָשָׁע הוֹסִיף חֲטָא עַל

^{רב} עיין מאירי מגילה כא: - בחתימת ברכה זו יש מדקדקין בה שהרי אין חותמין בשתים, ומתציין ששניהם ענין אחד הוא, שהתשועה היא בהפרע מן השונאים. וי"מ שענין האל המושיע הוא כנגד מה שאמר ואיש לא עמד בפניהם, שאע"פ שהיו ישראל הורגין, לא עמד אחד מהם להרוג את הבא להרוג, ונפרע מן השונאים שלא במיתת אחד מן האוהבים, וזה מהפלגת הנס, אלא שמ"מ ענין אחד הוא ואין כאן חתימה בשתים: (ועיין ב"י הנ"ל)

^{רב} רשעות עמלק יותר מכל האומות. הרבה אומות ומלכים רבים קמו עלינו ברשעותם להשמידנו ולהחטיאנו, אבל רק על עמלק נצטוונו במצות עשה "זכור את אשר עשה לך עמלק", ותמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח, ורק עליו נאמר מלחמה לה' בעמלק מדור דור" - ואמרו חכמינו ז"ל: נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו", עליו אנו מתפללים כמה וכמה פעמים ביום: "יתגדל ויתקדש שמייה רבה" שיהא שמו של הקב"ה שלם במחיית עמלק, וצ"ב מה היה חטאו הגדול של עמלק עד כדי כך, יותר מלבן הארמי שביקש לעקור את הכל, יותר ממצרים ופרעה, יותר מנבוכדנצר, יותר מטיטוס, והנה בחז"ל כתוב שקירר את האמבטיא וכו', והא גופא יש להבין במה זה היה חמור כ"כ יותר מכל הרשעים האחרים? (מעדני אשר תשעה)

חֲטָאִיו: טָמֵן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עָרוּמָיו. וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת
 רָעָה: יָדוּ שָׁלַח בְּקִדּוּשֵׁי אֵל. כִּסְפוֹ נָתַן לְהַכְרִית זְכָרָם:
 כִּרְאוֹת מֶרְדְּכָי כִּי יֵצֵא קֶצֶף וְדָתִי הָמָן נִתְּנוּ בְּשׁוֹשָׁן:
 לְבֶשׂ שֶׁק וְקָשֶׁר מִסְפָּד וְגִזֵּר צוּם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֵפֶר: מִי
 זֶה יַעֲמֵד לְכַפֵּר שְׁגָגָה וְלִמְחַל חַטָּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ: נִין
 פָּרַח מְלוּלָב. הֵן הִדְסָה עֲמָדָה לְעוֹרֵר יִשְׁנִים: סְרִיסִיָּה
 הִבְהִילוּ לְהָמָן לְהַשְׁקוֹתוֹ יַיִן חֲמַת תַּנְיָנִים: עָמַד
 בְּעֲשָׂרוֹ וְנִפְלַ בְּרִשְׁעוֹ. עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְּלָה עָלָיו: פִּיָּהֶם
 פְּתָחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל. כִּי פוֹר הָמָן נִהַפְּךְ לְפוֹרְנוֹ:
 צִדִּיק נִחְלָץ מִיַּד רָשָׁע. אוֹיֵב נָתַן תַּחַת נַפְשׁוֹ: קִיְמוּ
 עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוֹרִים וְלִשְׁמַח בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: רְאִיתָ
 אֵת תְּפִלַּת מֶרְדְּכָי וְאַסְתֵּר. הָמָן וּבְנָיו עַל הָעֵץ תְּלִיתָ:
 שׁוֹשְׁנַת יַעֲקֹב צָהֳלָה־רִצָּד וְשִׁמְחָה בְּרִאוֹתָם יַחַד
 תִּכְבַּלְתִּירְצֶיהָ מֶרְדְּכָי־רִצִּי: תִּשְׁוַעְתֶּם הֵייתָ לְנִצָּחַ. וְתִקְוֶתֶם

רצ" שושנת יעקב צהלה ושמחה - ספר שם משמואל - פרשת תצוה - שנת תרע"ה - שושנת יעקב צהלה
 ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. כ"ק אבי אדומ"ר זצלה"ה הגיד דישראל כשהרגישו את ומעלתם
 עדיין התפעם רוחם בקרבם אם ישאר להם לאחור זמן מזה התעלות מאומה, כי אולי לעומת שבא כן
 לך. אבל בראותם תכלת מרדכי ותכלת היא מראה שאינו משתנה, וזהו עיקר סימן בין תכלת של חלזון
 לשאר מיני צבעונין הדומין לה כבש"ס מנחות (מ"ג), מזה הבינו שימי הפורים האלה לא יעברו מתוך
 היהודים וגו', עכ"ד. ויש לבאר הדברים כי ידוע ההפרש בין ששון לשמחה, שמחה היא הבאה לאדם
 בהדרגה ובישוב הדעת, וששון הוא הבא פתאום כמו המוצא מציאה שלא עלה על דעתו מקודם כענין
 שכתוב (תהלים קי"ט) שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב: ונראה כי צהלה היא בלי ישוב הדעת
 כלל עוד יותר מששון, כי המוצא מציאה הוא מכון את דעתו עכ"פ להגביה, וצהלה היא הבאה אל
 האדם ממילא עוד יותר מכלי כח הקיבול לשום מעצור לרוחו אלא גורם המית קול עליונות, וזה ידוע כי
 כל דבר הבא לאדם בלי הכנתו אין לו קיום כ"כ, וע"כ צהלה ושמחה הוא ענין נתעלה בכפלים שהוא
 אור גדול הבא בלי הכנה ואעפ"י יש לו קיום כהוראת שמחה, וכ"ז בא להם לא מכח עצמם אלא מכח
 מרדכי, שכחו כח נעלם מאד, ובלי שום השתנות כמ"ש ולא קם ולא זע ממנו, אף שידע שהוא בסכנות

נפשות, אעפ"כ עם שלא קם ממנו עוד נוסף שלא זע ממנו שהוא כח עצום מאד, וע"כ זכה ללבוש תכלת מראה שאינו משתנה כנ"ל:

^{רצ} **בראותם יחד תכלת מרדכי** - צ"ע מדוע דווקא התכלת ולא כל בגדיו הנזכרים לעיל?

דגל מחנה אפרים - דרוש לפורים ד"ה שושנת - יחד תכלת מרדכי כי ידוע תכלת הוא בחינת דין ומרדכי גימטריא רב חסד וזהו ששמחה בראותם יחד תכלת מרדכי היינו שנתאחדו ונמתקו הדינים עם רב חסד תשועתם היית לנצח כי ימי הפורים האלה לא יעברו לעולם ונוכרים ונעשים ממש בכל דור ודור כמבואר בשם אא"ז זלה"ה:

קדושת לוי (לרבי לוי יצחק מברדיטשוב) - דרוש לפורים - שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. הני דברים אינם מובנים. ונראה, דאמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוטה יז.) תכלת דומה לים ולרקיע ולכסא הכבוד, ורצה לומר דבאמת אין אנו יכולים להשיג את הבורא כל העולמים אם לא על ידי פעולותיו ומעשיו הנוראים שעושה לנו ניסים ונקמה בכל עת אנו משיגיין הפעולה אבל לא הפועל זולת מתוך מעשיו אשר עושה עמנו מזה ראייה על עצמותו הנעלם אשר משגיח עלינו תמיד אבל גבי נס של פורים נתגלה הפעולה והפועל דהוא נס גדול ממות לחיים וגם נתגלה הדבר דהצלתם היה על ידי מרדכי הצדיק וזהו יחוד גדול. וזהו שכתוב שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי, רצה לומר שהשיגו שתי הבחינות הפעולה הוא הנס דהוא התכלת הדומה לכסא הכבוד שעל ידי הפעולה ניכר מי הוא מלך הכבוד ונעשה הפעולה כסא לכבודו יתברך וגם השיגו על ידי מי נעשה הנס והצלה על ידי מרדכי היהודי וזה לא היה בשום נס. וזה היה להודיע שכל קויד לא יבושו, רצה לומר שהקדוש ברוך הוא רצה להראות מעלות הצדיק הדבוק בו יתברך אשר על ידו הקדוש ברוך הוא שולח רוח והצלה לזרע ישראל:

אוהב ישראל - סוף פרשת זכור ופורים - שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי להודיע וגו'. והוא מחוסר הבנה. וי"ל דהנה אחז"ל (סוטה יז.) תכלת דומה לים. וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ר"ל דהאמת הוא שאין אנו יכולים להשיג את הבורא בהוב"ש. כי אם מצד פעולותיו ומעשיו הנוראים שעושה לנו נסים ונקמה מאויבינו בכל עת. ואנו משיגיין הפעולה אבל לא הפועל זולת מתוך מעשיו שעושה עמנו מזה ראייה ברורה על עצמותו הנעלם אשר הוא ית' משגיח עלינו תמיד. אבל גבי נס של פורים נתגלה הפעולה והפועל. דהפעולה הוא שראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אשר הציל אותנו ממות לחיים. ונהפך מיגון לשמחה, גם אז היה התגלות ע"י מי היה הנס הישועה וההצלה. היות שבא לנו ע"י גדולת מרדכי אשר גדלו המלך שהשלום שלו. והקב"ה גלגל הדבר ע"י מרדכי הצדיק, וסיבב סיבות שהציל מרדכי מקודם את המלך אחשוורוש ממותה, וזהו יחוד גדול שנתגלה הפעולה והפועל. ולכך הוא ימי שמחה מחמת שנתגלה הארת מרדכי כנודע ליודעי חן. וזה"ש הפייטן שושנת יעקב צהלה ושמחה. בראותם יחד תכלת מרדכי. ר"ל שהשיגו אז שני הבחינות ביחד הפעולה הוא הנס הנקרא תכלת שדומה לכסא הכבוד שעל ידי הפעולה ניכר מי הוא מלך הכבוד ונעשה הפעולה כסא לכבודו ית', גם זכו והשיגו להתגלות הארת בחי' מרדכי שע"י מי באה הצלה והנס לזרע ישראל וזה היה ע"י מרדכי מה שלא השיגו ישראל בשום נס. וזהו להודיע שכל קויד לא יבושו. ר"ל הקב"ה רצה להראות ולפרסם מעלת הצדיק הדבוק בו ית'. אשר שולח הקב"ה ע"י ריחו והצלה לזרע ישראל. כי הפלה ה' חסיד לו ה' ישמע בקראו אליו. כיה"ר אמן:

^{רצ} **תכלת מרכי** - שם משמואל - פרשת תצוה - שנת תרע"ג - שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה הגיד פירושו כי שושנה היא רכה כמ"ש (תהלים מ"ה) למנצח על שושנים וברש"י שם על ת"ח שהם רכים כשושנים, וכל דבר רך יכולין בקל לנטותו ומקבל שינוי, וע"כ נקראה שושנה מלשון שינוי, וע"כ ישראל או שהגיעו למעלה הגדולה וקבלו התורה מחדש מאהבת הנס, עדיין נתייראו פן מחמת רכות לבם לאט לאט ישתנה הדבר ותתקרב האהבה, אך בראותם

בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר: לְהוֹדִיעַ שְׁכָל קְנוּיָךְ לֹא יִבְשׁוּ. וְלֹא יִכְלְמוּ לְנַצַּח כָּל הַחֹסִים בָּךְ: אַרְוֵר הַמֶּן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְדֵי. בְּרוּךְ מַרְדְּכִי הַיְּהוּדִי. אַרְוֵרָה זָרַשׁ אִשְׁת׃ מִפְּחִידֵי־צִיָּו. בְּרוּכָה אַסְתֵּר בַּעֲדֵי. אַרְוֵרִים כָּל הָרְשָׁעִים־רִצְיָה. בְּרוּכִים כָּל הַצְּדִיקִים וְאַרְוֵרִים כָּל הָעֲרֵלִים בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל־רִצְיָה]. וְגַם תִּרְבּוֹנָה זְכוּר לְטוֹב:

בשחרית אחר קריאת המגילה אומרים ואתה קדוש וכו'. קדיש שלם בלא תתקבל.

ובמוצאי שבת אומרים ויהי נועם ואתה קדוש. קדיש שלם. למנצח על אילת השחר (תהלים כב). ק"י. ברכו. עלינו.

יחד תכלת מרדכי, היינו שמראה התכלת אינה משתנית והיא מתיחסת לבני' של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה ויהי כדברה אל יוסף יום יום ויהי כאמרם אליו יום יום, ובאשר ראו שמרדכי הוא הגואל שלהם שיש בו מדה זו היתה שמחתם שלימה, ודפח"ח.

^{רצ} **במעדני אשר** תשעח הקשה לכאורה צ"ב דמשמע דהסיבה שזרש היא ארורה משום שהיא אשת מפחדי, והרי ארורה היא מחמת עצמה שהרי השיאה את העצה לתלות את מרדכי על העץ, ב. והנה בדין חובת מחייה כל שחל עליו שם זכר עמלק, (ועיין פרש"י דברים כה יט "בהמה זו משל עמלק הייתה") יל"ע מה הדין באשה שאינה מורע עמלק שהתחנה עם עמלקי האם היא ג"כ בכלל "זכר עמלק" ויש חיוב למחותה, וביאור הספק דאפשר שרק בהמה שאינה בעלת בחירה נגרת אחר בעליה וחשיבה בכלל "זכר עמלק" אך באדם בעל בחירה לא, וא"כ מדין מה הייתה ארורה?

^{רצ} **מחייית עמלק** בזרע ישראל. כתב הגר"א (אבן שלמה, פרק יא ענין חבלי משיח): הערב רב דבוקים מאוד בישראל וכו', ה' מיני רב יש בישראל וכו' ובעלי מחלוקת הם גרועים מכולם והם נקראים עמלקים, ואין בן דוד עד שימחו מן העולם וכו'. **עמלקים הם ראשי ישראל בגלות** ועליהם נאמר היו צריה לראש, וכל עזי פנים ורשעים שבדור הם מגלגול נשמתן של ערב רב ובני קין וכו', צ"ע לגבי איזה דין ס"ל להגר"א דיש להם דין עמלק, והאם כשיהיה מצווה עלינו למחות את זרע עמלק בב"א, הם גם יהיו נכללים במצווה זו. (מעדני אשר תשעח)

^{רצ} **ראיתי מעירים** שגרסתינו היא גרסת הצנזור אבל ברא"ש כתב יד שלא צונזר הגרסה אַרְוֵרִים כָּל הָעֲרֵלִים בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל, וכן הגרסא ברבנו ירוחם והטור.

משלוח מנות

שיעור המשלוח מנות צריך להיות לפי כבוד המקבל. (קנין תורה פקודי תשפד בשם ראש יוסף מגילה ז:)
 [ו'יא' כשיעור סעודה כשיעור ג' ביצים (שם בשם שו"ת זרע יעקב)
 "יא שלכתחילה טוב יותר לשלוח ע"י שליח. ועיין בזה מעדני אשר תשס"ט.
 במעדני אשר תשנ"א דן האם אפשר לקיים מצות משלוח מנות כששולח לחבירו כסף מזומן
 בפורים או דילמא אי אפשר לקיים מצוה זו רק כששולח מנות שא".

ש' בשו"ת בנין ציון לבעל הערוך לגר סימן מד נסתפק בזה מהא דאמרינן שלוחו של אדם כמותו, א"כ כ"ש כשנותן בעצמו יצא, או כיון דתיב "משלוח" לא יצא אלא כשנותן ע"י שליח. וכתב שלשני הטעמים של משלוח מנות - להרבות רעות וכדי שיהיה למקבל עבור סעודת פורים, זה מתקיים גם כשנותן בעצמו. ואעפ"כ אולי ראוי שישלח ע"י שליח. ובמ"ב תרצ"ח י"ח מביא דבריו וכתב שנשאר בספק. ותמה עליו המעדני אשר הרי מפורש בדברי הבנין ציון שכן יצא ונשאר בספק רק על לכתחילה. ובספר יפה לב (תי"ב תרצ"ח ט) כתב שלכתחילה יתן ע"י שליח כיון שכתוב משלוח מנות לשון שליחות, והרוצה להחמיר כי מצוה בו יותר מבשלוחו, נמצא חומרו קולו. וכן פסק שו"ת יען אברהם סימן מה וכן נראה דעת השדה חמד שלכתחילה יתן ע"י שליח. ובשו"ת מהרי"א א"ח ר"ח כתב דעדיף ע"י שליח שהוא דרך כבוד ומרבה רעות, אבל גם הנותן בעצמו יצא. והרה"ג שלמה קלוגר כתב שמי שאומר שמשלוח מנות דווקא ע"י שליח זו טעות שהרי קימ"ל כל מידי דלא מצי עביד לא מצי משויא שליח, לכן מוכרח שגם בעצמו יכול לתת, דאל"ה הרי גם ע"י שליח לא יכול. ובאשל אברהם מובטשאטש דחה ראייתו ואמר שטעם שיכול גם בעצמו כיון שלא נכתב לשון משלוח אלא להקל עליו, וכן פסק בשו"ת שלמת חיים סימן רע"ו ובכף החיים תרצ"ח מא. וכן משמע בשו"ת משפטים ישרים סימן קכ שנסתפק בשולח ע"י שליח ואכלם השליח בדרך וכששמע המשלח אמר ליהוי מנות באכילת השליח אם יצא חובתו משמע דפשיטא ליה שבנתינת עצמו יצא שהרי בעצמו נתן לשליח. ובגליוני הש"ס הביא ממנו ראייה שיוצא כשנותן בעצמו, אבל תמה עליו שהרי השליח נעשה גזול וכשאמר המשלח ליהוי של שליח מחל ממון שנתחייב לו השליח ואין כאן נתינה. ויש בזה אריכות. ועיין מגילה ז: אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי, ומקשה הגליוני הש"ס שם שמכאן ראייה שיוצא כשנותן בעצמו. אבל דחה דבריו שאפשר שהיה שם ע"י שליח, אבל לפרש"י שכתב זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד עמו חבירו משמע שהיה בלא שליח. וכן כתב הדרכי משה (תרצ"ח) שמפרש"י שם משמע שלא בעינן שליחות למשלוח מנות.

עוד חקר המעדני אשר תשס"ט הנ"ל למ"ד שצריך ע"י שליח האם דווקא גדול או גם ע"י קטן ונכרי. וכתב שם בשם כמה פוסקים שיוצא אפילו ע"י עכו"ם וע"י קוף. כיון שרק כשהיא שליחות גמורה דשליחו כמותו בעינן שליח גדול.

ש"א בשו"ת הלכות קטנות (תי"ב סק) נשאל השולח לחבירו מעות כסות וכלים למשלוח מנות האם אם יוצא ידי חובה? ופסק: אם יוכל למכורם מיד ולקנות לצורך סעודה מהני. והראייה דתנן במשנה נדרים לב: אין בין מודר הנאה מחבירו למודר מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושים בהם אוכל נפש, משמע שהנאה המביאה לידי מאכל זה כמו מאכל. ועוד ראייה מהא דאיתא בגמ' מגילה ז: רב מרי שלח לרבה זנגבילא ופלפלי, שהנאה המביאה לידי מאכל כמאכל דמי, (וכן פסק בפשיטות בספר מעם לועז, אסתר, עמוד רמט) ויש שדחו ראייה זו מדאיתא בגמ' ברכות ל: אמרי ליה רבנן לאמימר, הכוסס זנגבילא ביום הכפורים פטור מעון כרת, והא אמר רבא האי המלתא דאתיא מבי הנדואי מברכים עליה בורא פרי האדמה, לא קשיא הא ברטיבתא שראייה לאכילה הא ביבתא. וכיוצא בזה אמרו שם לענין פלפלין, ואם כן יש לומר דמרי ששלח פלפלי וזנגבילא היינו רטובים שראויים לאכילה, ואין הכי נמי אם היו יבשים שאינם ראויים לאכילה, אין יוצאים בהם ידי חובת משלוח מנות. כן כתב בספר ערך שי אורח חיים סימן תרצ"ח.

הזמין אורח על שלהנו בסעודת יום פורים מקיים בזה מצות משלוח מנות. (קנין תורה פקודי תשפד בשם הרמ"א בדרכי משה תרצה ס"ק ז')

מוקף ששלח לפרוץ או להפך יש להסתפק בזה ע"כ נכון שפרוץ ישלח לפרוץ ומוקף למוקף. (קנין תורה פקודי תשפד)

אפשר ליתן משלוח מנות לחבירו לפני פורים ולומר לו שהוא פקדון עד פורים בבקר. (קנין תורה פקודי תשפד בשם הוג הארץ למהר"י אלגזי אות יג)

עיין מעדני אשר (פורים תשפא) – השולח משלוח מנות לחבירו ומניהו ליד הדלת ואין המקבל יודע מי שלחו האם יצא ידי חובתו? ^{ש"ב} פורים ע"פ פ' עיין הערה והמסקנה שאם עושה כן שיכתוב פתק על המשלוח מי השולח.

אבל בשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא) נשאל בדין השולח לחבירו בפורים חלוקים וסדינים וכיצא באלה, האם יוצא ידי חובת משלוח מנות, וכתב שמכיון שעיקר טעם משלוח מנות כדי שיהיה סיפק לכל אחד לקיים סעודת פורים כדת, אין יוצאים ידי חובה במשלוח מנות של חלוקים וסדינים, ועוד שלא מצינו בשום מקום שנקרא בשם מנות אלא דבר מאכל ומשתה, וכן דדק הרמב"ם (מגילה ב' טו) בלשונו, וכתב חייב אדם לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלים, שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו, שתי מנות לאיש אחד, ונראה ששתיה בכלל אכילה. ואילו במתנות לאביונים כתב הרמב"ם (מתנות לאביונים ב' טו) לתת מתנות לעניים, ואין פוחתים משני עניים, שנותן לכל אחד מתנה אחת, או מעות או מיני תבשילים או מיני אוכלים, שנאמר ומתנות לאביונים, שתי מתנות לשני עניים. ומוכח שלגבי משלוח מנות אינו יוצא אלא בדברי מאכל ומשתה, ואין יוצאים ידי חובת משלוח מנות במעות, כי אין עליהן שם מנות כלל. וכן כתב מטה משה סימן תתרטו שמצות משלוח מנות הוא דוקא במיני מאכל ומשתה, ושכן כתב התרומת הדשן הנ"ל, אבל מתנות לאביונים הם מאכלים או מעות. וכן כתב הטורי אבן (אבן שוהם מגילה ז') דשאני לן בין משלוח מנות למתנות לאביונים, שמשלוח מנות הוא רק בדברי מאכל ומשתה, ואין יוצאים ידי חובה בכסף, וכעין מה שכתוב ושלחו מנות לאין נכון לו, שדרשוהו בגמ' ביצה טו דהיינו למי שלא הכין עירובי תבשילין, שצריכים לשלוח לו דבר מאכל ביום טוב לצורך השבת. וכן שנינו במשנה ביצה יד. בית שמאי אומרים אין משלחים ביום טוב אלא מנות, אבל מתנות לאביונים מועיל בהם כסף ושוה כסף.

במעדני אשר תשסט דן האם אפשר לתת משלוח מנות גדול לעני אחד ולצאת בזה גם משלוח מנות וגם מתנות לאביונים. ובשם המהרש"א הביא ראיה שיצא ממגילה ז. תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. אבל גרסת רש"י שם קיימת בנו משלוח מנות, ומחק מתנות לאביונים. וכן כתב הטורי אבן על מגילה שם שלא יצא אבל בשם הכתב סופר משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות והשדה חמד דחה דלא נקרא חבילות אלא בשני מעשים ולא כשבמעשה אחד מתכוין לשתים. ולהלכה נפסק שלכתחילה אין יוצאים ב' מצוות בפעם אחת עיין ביאור הלכה תרצה ס"ק יט. ע"ש

^{ש"ב} הנה בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן קמ"א ד"ה מה שנתפקת, וכן באמרי אמת תלמוד הרבי מקאצק כתב וז"ל מה שנתפקת מי ששולח מנות לרעהו ואין המקבל יודע מי שלח לו אם יוצא המשלוח מצות משלוח מנות, לפום ריהטא נראה דתלוי בטעמים של תקנת מצות משלוח מנות, דלטעם התרומת הדשן דמצות משלוח מנות כדי למלאות חסרון למי שאין לו סעודת יר"ט, מסתבר דיוצא גם כשאין חבירו יודע מי שלח לו, סוף כל סוף הגיע לתכלית המכוון, ויש מצוה ביותר כעין מצות צדקה דאמר רבי חנינא היכי דמי מצות צדקה שאינו יודע ממי נטלה כדי שלא לבייש, אבל לטעם שתיקנו משלוח מנות כדי להרבות אחוה וריעות,

משלוח מנות איש לרעהו כתיב ושמעתי מרב חשוב שעל כן השולח לשונאו לא יצא. אלא שהעיר שלא כל מי שכועס עליו ולא מדבר עמו נקרא שונאו.

האם יש איסור לאכול בפורים קודם שקיים מצות משלוח מנות? פורים עמ' צי עיי"ש דעת המועדים וזמנים שאסור ודעת כמה אחרונים שחלקו עליו שמותר.

מי ששלח משלוח מנות ולאחר שהגיע לחברו, נתכוון שיהיה למתנות לאביונים האם יוצא? פורים עמ' צו

השולח משלוח מנות גדול האם יכול לקיים עם זה גם מצות מתנות לאביונים בפעם אחת? פורים עמ' צה

השולח משלוח מנות או מתנות לאביונים לפני פורים באופן שיגיע בפורים או להיפך האם יצא? פורים עמ' צט עיי"ש כמה פוסקים שתלוי בשני המעמים²² ולמעמו של מנות הלוי לא יצא, וכמה פוסקים שפסקו שיצא חובתו כיון שהוקשו זכירה לעשיה²³

האם הייב לקיים מצוות משלוח מנות דווקא עיי"ש שליח? פורים עמ' ע מסיק שיוצא גם שנותן בעצמו.

האם יכולים לשלוח משלוח מנות עיי"ש נכרי או קטן או בעיני דווקא גדול בר חיובא? פורים עמ' עה

האם כששולחים משלוח מנות או מתנות לאביונים לקטן יצא ידי חובתו? פורים עמ' עט עיי"ש שי"א שתלוי בשני המעמים אבל רוב האחרונים אומרים שיצא ומסיק שמתנות לאביונים אפשר ליתן לקטן אבל משלוח מנות יש להחמיר ליתן לגדול דווקא.

האם אב מקיים מצוות משלוח מנות כששולח לבנו או להיפך? פורים עמ' עו עיי"ש כמה פוסקים שאע"פ שכתוב איש לרעהו יוצא הנותן לאביו ואב לבנו.

מה צריך לקיים קודם, משלוח מנות או מתנות לאביונים? פורים עמ' צג עיי"ש שנחלקו בזה ומסיק שם – כיון דרוב הפוסקים סבירא להו דמשלוח מנות עדיפא, לכן לכתחילה הסדר לעשות

וכן משמע לשון איש לרעהו, בודאי אינו יוצא כשאין המקבל יודע מי המשלח, דאין שלוח כזה דרך חיבה ורעות ואינו מקרב לבבות, וכיון שהחזקנו דינו של הרמ"א דיוצא כשאין מקבל המשלוח מנות, ובעל כרחך משום דעיקר הטעם להרבות אחוה ורעות, ולכן אע"פ שאין מקבלו, מ"מ אוהב את חברו שרצה לתת לו, א"כ מימילא לגבי שאלה שלנו אינו יוצא ידי חובתו, לכן צריכים להזהר כששולחים שיכתבו פתק ברור מי השולח.

²² רבי יוסף חיים בשו"ת תורה לשמה כתב שלטעמו של תרומת הדשן כדי שיהא הרווחה לבעלי שמחות, מיסתבר דיוצא, אבל לפי הטעם הב' שכתב בספר מנות הלוי והוא להרבות שלום וריעות, הנה טעם זה נוגע למשלח שצריך לשלוח כדי להראות אהבה וריעות, ולפי זה בעיני שנתראה האהבה מאת המשלח ביום הפורים עצמו ולא מהני ליה מה שעשה קודם פורים כי החיבה הנראת מצדו היא בעת שיצא מידיו המנות וזה צריך לעשות בפורים.

²³ בשו"ת מהרי"א אור"ח סימן ר"ז נסתפק בזה ומסיק: דהוא בכלל הא דאמרינן בגמ' מגילה ה' ע"א באלו מקדימים ולא מאחרים דהיינו בזמנים של קריאת המגילה, והא הימים האלו נזכרים ונעשים כתיב אתקיש זכירה לעשייה, וכמו שהקדימו זמן הכפרים לקריאת המגילה דהיינו הזכירה ה"ה העשייה, משלוח מנות גמר העשייה בעינינו בזמנו ולא יעבור.

משלוח מנות, ובודאי אם עשה להיפך יצא רק לכתחילה צריך לעשות משלוח מנות תחילה, ואם יש עני לפניו בודאי שצריך לתת לעני תחילה דאין מעבירין על המצוות.

מדוע אין מברכין על מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים? פורים עמ' קה

מתנות לאביונים

מצוות הצדקה מקיימת את האור של מרדכי ואסתר שחוזר ומאיר ביום הזה

ענין הארת מרדכי שהיה אז בימי מרדכי, סוד יסוד דאבא, בסוד ומרדכי יצא מלפני המלך, עיין בכתבי האר"י זל"ה (פע"ח שער הפורים פ"ה) עומק הענין, והנה החכמים הגידו (ילקוט משלי תקמ"ד. ועיין בתשובת הרשב"א ח"א סימן צ"ג) אם כל המועדים יהיו בטלים ימי פורים לא נבטלים, ואמת כן הוא הכוונה, אשר בכל שנה ושנה בהגיע ימי הפורים, נתגלה מחדש אותה ההארה שהיה בימי מרדכי ואסתר כנודע למשכילים, ולכן מצוה עלינו להרבות בצדקה ביום הזה, בכדי לקיים אותה ההארה שנתגלה גם עתה באמצעות סיפור המגילה והארת היום, והכל תולה בנתינת הצדקה אשר מקום שורשה ביסוד עליון, ובפרט ביום הזה רומז הצדקה ליסוד דאבא, וכן כל הפושט יד נותנים לו (שו"ע סי' תרצ"ד ס"ג), ותועלתו גדולה במאוד להציל את עצמו משטן ופגע רע, וכאשר נודע שהצדקה מציל ממות. (אור המאיר ביאור מגילת אסתר)

בשו"ת מהר"י"ל סי' נו אות ז' כתב דלא נפיק במעות מעשר כיון דתקנתא דרבנן הוא הוי דבר שבחובה ואיתא בהניגה ז': דכל דבר דבחובה אינו בא אלא מן החולין. וכן כתב הש"ל"ה והכי נמי לענין פורים מחצית השקל ומתנות לאביונים משלוח מנות. לא יוצא במעות מעשר.

במעדני אשר תשעה כתב יש לחקור האם מצות מתנות לאביונים עדיף לתת באופן שלא ידע ממי קיבל כמו בצדקה שעדיף מתן בסתר, או שלא קיים המצוה רק אם ידע המקבל ממי קיבל^{שה}.

^{שה} **הנה בספר אמרי אמת** מדרב ר"מ משעפס ז"ל כתב לענין מתנות לאביונים דבודאי יוצא אם אין המקבל יודע ממי קיבל, דמתנות לאביונים הוא מגדר צדקה, וזו היא הצדקה המובחרת כדאיתא ביו"ד סי' רמ"ט. אבל בספר גליוני הש"ס מהגר"י ענגיל ז"ל שבת י' כתב לחדש דמתנות לאביונים כיון דכתיב לשון מתנה צריך המקבל לידע ממי קיבל ואינו יוצא אם אינו יודע מי הוא הנותן, ודייק מלשון מתנה וגם מדברי המהר"ל ז"ל בגור אר"י לשבת שם. וכן בספר **פרדס יוסף החדש** על פורים מאת רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ע"מ שמי"ד מביא שהגאון הגדול רבי **חיים קנייבסקי** שליט"א נשאל גם בשאלה הנ"ל ופסק דבמתנות לאביונים חייבים לדעת מי הנותן. ומביא ראיה: ממה שכתב רש"י ביצה טו. על הא דאיתא בגמ' שם "הנותן ככר לתינוק צריך להודיע את אמו" וז"ל לעשות לו את וסימן, שאם יאכלנו קודם שיבא לאמו תראה את האות, ותשאלנו: מי עשה לך כך, והוא יאמר פלוני, וגם נתן לי פת, ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם, ותרבה אהבה ורעות בישראל, הכא נמי יש לומר דזהו הענין היינו שעל ידי שידע מי זה שנותן לו מתנה ידע שהוא אוהבו ותרבה חבה ורעות ביניהם, והרי זה דומיא דמשלוח מנות איש לרעהו שהמשלוח מנות גורם לריעות. **ובקדושת לוי** סוף קדושה שניה כתב דמתנות לאביונים ועניים צריך ליתן בשמחה ובטוב לב ובצינעא שלא יבוש העני ע"ש, לכאורה משמע שצריך לתת באופן שלא ידע. ואפשר לדחות: שצריך לתתו בצנעה שאף אחד לא יראה, אבל צריך לגלות לו מי הנותן.

במעדני אשר תרומה תשפא דן האם אפשר לתת ספר למשלוח מנות דמצינו כמה גדולים שעשו כן כגון בעל מנות הלוי והרמ"א נתן את ספרו מחיר יין וכן בעל שו"ת יעלה יהודה. ובספר קרבן תורה כתב אולי צאו חובת מנות כיון שהתורה נקרא לחם כמ"ש לכו ולחמו בלחמי ושתו יין מסכתו. וגם שמחה איכא כי פקדוי ה' משמחים לב. ובשו"ת בני שמעיה כתב שיתכן אף לתרומת הדין שכתב מעם משלוח מנות כדי לספק לחברו צרכי סעודה יוצא בספר כי אמרו באבות ג' ג' שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים. וכן השפע חיים נתן לחתנו ספר וכתב לו אע"פ שספק אם יוצאים בספר דבעינן מידי דאכילה מאידך לפי אשל אברהם שכתב שבתורה דכתיב בה כמו חלב ודשן תשבע נפשי יכולים לצאת פת שחרית. אולי גם חובת משלוח מנות. למעשה להלכה עפ"י משנה ברורה תרצה סק"ה כתב שלא יוצאים בספר לבד דבעינן מידי שמוכן לאכילה.

עוד דן שם האם חייב ליתן שתי מנות בבת אחת או יוצא גם כשנותנן בזה אחר זה בהפרש זמן ומה הדין כשנאכלה ראשונה קודם שקיבל את השניה. וכתב שבדיעבד יצא בכל אופן.

אין מוקדקין במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו^ש. מקורו בירושלמי מגילה פ"א הלכה ד'^ש

^ש **ש"ע ס"י תרצ"ד ס"ג.** ואפי' לעכ"ם אם יש בזה מפני דרכי שלום נותנין להם כמ"ש במ"ב שם. ובחי' הריטב"א מגילה ז' א' כתב מגבת פורים לפורים, ואין מדקדקין בדבר כו' פירשו בירושלמי שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו, לומר שנותנים לכל אדם ואין מדקדקין אם הוא עני, שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה, שהרי אף לעשירים יש לשלוח מנות. ולפיכך נהגו ליתן מעות פורים לגוי ואפי' עשירים שכיון שאנו נותנים לכל אדם אם לא ניתן להם היא איבה עכ"ל, וכן מבואר בחי' הרמב"ן ב"מ ע"ה ב' שכתב נותנים לכל כדי שיהו הכל שמחין עמנו בין ראוי ובין שאינו ראוי, דימי משתה ושמחה כתיב, ומשלוח מנות נמי כתיב כו' עכ"ל. ומבואר שיש כאן עוד הלכה מדיני שמחת היום, חוץ ממשלוח מנות ומתל"א, והוא ליתן מעות פורים לכל הפושט ידו. ואולי כל זה דוקא במי שיש בידו "מעות פורים" כנזכר בגמ', או יחיד שיחד מכספו "מעות פורים", אבל מי שאין בידו מעות פורים יתכן שאין חייב כלל ליתן מכיסו מעות לכל הפושט יד, וצ"ע. אכן בספר יסוד ושורש העבודה (ש"ב פ"ו) מבואר שלכל אדם יש מצוה בזה, וכתב דכל הפושט יד ליטול אף שיודעין בו שאינו צריך ליטול צדקה - נותנים, כי במדה זו של ותרנות ביום זה עושה תיקונים גדולים בעולמות העליונים כו' עכ"ל. וצ"יין לכתבי האר"י ז"ל. ועכ"פ מבואר שיש עבין גדול לתת לכל הפושט יד.

^ש **כל הפושט יד נותנין לו** - והטעם כתב הריטב"א כיון שביום זה הנתינה אינה משום צדקה לבד אלא מדין שמחה ומנות שהרי המשלוח מנות אף לעשירים ועיין **שו"ת אדני פז** א"ח מו לאלון אבידר שהקשה שלא מחלק בין מתנות למנות ולומד על מתנות ממתנות (והרי זה במעות דווקא וזה במנות דווקא וכמבואר ביחזה דעת ח"ו מה) וביאר שכוונת הריטב"א כהרמב"ן (על ב"מ) שהטעם שאין מדקדקין כדי שיהיו הכל שמחים עמנו וכן כתב הריטב"א מגילה ז'. שמתנות לאביונים בפורים אינה מדין צדקה לבד אלא מדין שמחה שהרי אף לעשירים שולחים מנות **ובשם הרב רפאל שילה** כתב שאמת אין יוצאים בזה חובת מתנות לאביונים ולא משלוח מנות.

סעודת פורים

צריך לאכול בשר^{שח} ולשתות יין^{שט} ולאכול פת כביצה לפחות

בקובץ פעמי יעקב דף קא ראיתי בהגה בשם אילת השחר להרב שטינמן שביאר כוונת הריטב"א שלמד מתנות ממנות שגדר מתנות בפורים אינו מדין צדקה אלא משום שמחה כמשלוח מנות ובוה יוצא ידי חובתו דזהו גדר החיוב.

בקובץ קול מהיכל אדר סז דף שכח – כתב שאין מדקדקין הוא דין לקולא כך שמע מהרבה פוסקי הדור ובסוף דבריו כתב בשם החתן סופר ומשמעות הטור שכיון שמדין אין מדקדקין צריך ליתן גם לגוי משמע שאין יוצאין בזה חובת מתנות לאביונים (משמעות דבריו שתחילה סבר שיוצא בזה ולבסוף חזר בו)

ועיין פסקי תשובות תרצד אות ב הערה 15 שאע"פ שאין מדקדקין אבל הנותן למי שאינו עני לא יצא מצות מתנות לאביונים.

עוד ראיתי מחלקים (מאסף תורנו הר המלך הלכות מגילה דף רסז) בין צדקה למתנות לאביונים שבצדקה לכ"ע יוצא בשווה פרוטה אבל במתנות נחלקו בזה ו"א דבעינן מתנה הגונה

^{שח} **במעדני אשר תשעד** כתב יש לחקור האם יש חיוב לאכול בשר בהמה או עוף בפורים. - איתא בש"ע (תרי"ז ז) יש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין בפורים, דלא אתי עשה דיחיד דאבילות, ודחי עשה דרבים דאורייתא לשמוח בפורים, דדברי קבלה ניהו שהם כדברי תורה. והקשה המגן אברהם ס"ק טו דאפילו בשבת אם ירצה שלא לאכול בשר הרשות בידו, וא"כ ליכא עשה כלל של אכילת בשר בפורים א"כ מדוע זה דוחה את המצוה של אנינות. ותרו: דאפשר לומר דפורים שאני, דכתיב ביה שמחה ואין שמחה אלא בבשר, ומ"מ קשה דהא יום טוב נמי שמחה כתיב ביה, ואין חיוב לאכול בשר רק בזמן שבית המקדש היה קיים. משמע מדבריו שדין הפורים כדן יום טוב, ובזמן שבית המקדש היה קיים, היה מצוה לשחוט שלמים ולאכול בשר, וכן משמע במור וקציעה, עיין שם. אבל בספר נמוקי אור"ח (תרי"ז סק ב') כתב שכיון שכשנתקן הפורים לא היה בית המקדש קיים, על כן לא שייך לומר שייסדו שמחה בבשר, ועל כן נתקן רק במשתה יין ולא בבשר, ולכן אף כשנבנה א"כ בית שני, לא הקריבו כלל שלמי שמחה בפורים. ובלקט יושר (ח"א א"ח עמוד קנ"ז ענין ג) כתב דבפורים אין שמחה אלא בבשר ויין, וצריך כל אחד לעשות תבשיל אחד או ב' מן הבשר, ובשר עוף אינו נקרא בשר. ובשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן ס"ה) כתב שמקפיד לאכול בשר בהמה לכבוד שמחת פורים, הגם שנסתפק האחרונים אי בעי בשר בהמה, אולם נראה בפשיטות דאין שמחה אלא בבשר. וכותב: ששוב מצא את דברי הלקט יושר שכתב להדיא דצריך כל אחד לעשות תבשיל אחד או ב' של בשר, ובשר עוף אינו נקרא בשר. ובהגהות חתם סופר (בש"ע ח"ו"מ סימן קצ"ט) על הא דכתב המחבר דבד' פרקים בשנה העמידו חז"ל על דין תורה שמעות קונות, אם רוצה לקנות בשר, דכמו כן הדין בפורים לפי מה שכתב המג"א סימן תרי"ז ס"ק ט"ז דמחוייב לאכול בשר ולא גרע מיין לקידוש שמבואר ברמ"א דכן הדין ביין לקידוש דמצות קונות, והא דלא חשיב לה בד' פרקים, משום דהיו רגילים בעגלים דוקא, עיין ב"מ ע"ה אבל לענין העמדה על דבר תורה, לא גרע מיין קידוש.

אבל בליל פורים: איתא בשער הציון (סימן תרי"ז ס"ק יב) שכתב הכלבו יש דאין אוכלין בשר בליל פורים כדי שלא יטעו שהוא סעודת פורים, וענין כזה תלוי לפי מנהג המקום. וכתב בחשוקי חמד מגילה ז דנראה כשחל ליל פורים במוצאי שבת מותר, דהבשר לא בא מחמת הפורים, כי אם בתור המלוה מלכה, כמבואר במשנה ברורה (סימן ש' ס"ק א) טוב לכתחילה להדר אותה בבשר, ואם כן מסתבר דגם לשיטות שלא נוהגות לאכול בשר בליל פורים, מותר במוצאי שבת עגלא תילתא, אולם נראה דאם בכל השנה אינו נוהג לאכול בשר במלוה מלכה, לא יאכל גם בליל פורים, משום שעדיין יטעו שהוא סעודת פורים.

ואם הקיא הכל לא יצא. ואע"פ שלחייב על אכילת איסור חייב גם על הנאת גרון לבד (חולין קג: הלכה כרבי יוחנן שהולק על ר"ל). אבל לברך ברכת המזון ולצאת חובת אכילת סעודה זה לכ"ע רק על הנאת מעיים.

הת"ס על מגילה ירושלים תשלח (לא נמצא במהדו' ישנות) על הגמ' מחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' - כתב - קבלתי ממורי ורבי הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל שהיה להם שיר לזמר בסעודת פורים ועל כל חרוז וחרוז היו המשיבים עונים פעם אחד ארור המן ופעם אחת ברוך מרדכי. ועל זה אמרה הגמ' עד דלא ידע להבחין מה שיענה. וכעת מצאתי שכיון לאמת וסוד ה' ליראיו וזה המזמור נדפס בסידור רומניה. ועיין בדרכי משה ריש סימן תרצה והמנהגים כתבו (ראה אבודרהם דיני פורים בשם העל המנהגות אות לד) דפיוט אחד היה שהיו עוננין על בית אחד ארור המן ועל בית אחד ברוך מרדכי. וצריך תפילה שלא יטעה לפעמים.

וכן בשו"ת הת"ס ח"ו סימן פז ד"ה והנה בעל התשובה) שכתב וכן ראיתי נדפס בסידור רומניה.

מי שלא התפלל בגלל שכרות של מצות פורים/י

ש" במעדני אשר תשעא דן האם החיוב להשתכר דווקא ע"י יין או אפשר גם במשקה משכר אחר?

במגילה ז: חייב אדם לבסומי בפוריא, ופרש"י חייב לבסומי בין משמע דווקא יין. וכן ברמב"ם (מגילה ב' סו) וז"ל כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו הרי שהזכיר יין דוקא. וכן משמע בשו"ת הרדב"ז (ח"א סב) שכתב בראובן שנדר שלא ישתה יין עד שיחזור לביתו אם יהא מותר ביין של מצוה כגון קידוש היום וארבע כוסות ופורים, הרי דס"ל דיין של פורים מצוה כמו קידוש וארבע כוסות, ואם נימא דיין לאו דוקא, א"כ ודאי דאסור ביין פורים שהרי אפשר לו בשאר משקאות. וגם ברוקח ס' רלו כתב מחייב אינש לבסומי בפוריא, פ"י ירבה במשתה היין. ויש להקשות כיון שהעיקר שישתכר עד דלא ידע מאי נפ"מ באיזה אופן יבא לו (כך מקשה בגליוני הש"ס מגילה ז:) תרוץ - ע"פ מה שהקשה באבודרהם פורים, וכן באליה רבה מובא בביאור הלכה אור"ח סימן תרצ"ה וז"ל ואם תאמר האיך חייבו חכמים להשתכר בפורים, והלא בכמה מקומות בתורה מזכיר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט, - ויש לומר מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחרורו היו על ידי משתה כי בתחלה נטרדה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין שנאמר אסתר א' ב' ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי וגו', ובאה אסתר תחתיה על ידי משתה שנאמר שם ב' י"ח ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו'. וכן ענין המן ומפלתו על ידי משתה היין היה, ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתה אסתר ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין, לפי זה אתי שפיר מדוע תיקנו דווקא יין, מעדני אשר. ע"פ מה שכתב המאירי מגילה ז: דהחיוב לשותות היא משום שמחה כדכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ולכן יש סברא לומר שענין שמחה, הוא דווקא ביין וכלשון הכתוב ויין ישמח לבב אנוש, כך כתב בהגהות למקראי קודש סימן מד.

ש" בגליון קרני אור פקודי תשפד דן בזה הרב משה ברנדסופר. מה החילוק מאונן או העוסק בצרכי צבור שפטורים מתשלומין. עיין תוס' ב"ק נו: ד"ה בההיא. ועיין שפת אמת על מגילה ז: וזה לשון הרב ברנדסופר שם בסוף דבריו - יש לדון: האם בשעה שאדם נמצא במצב של שכרות כלוט שדינו כשוטה הפטור מכל המצוות, או בשעה שאדם נרדם מחמת היין, מקיים מצוה ברגע זו או לא.

חייב בתשלומין אע"פ שהיא מצוה, ולא אמרינן העסוק במצוה פטור מן המצווה. כי עיקר המצווה היא השתיה עד שישתכר ולא ידע וכו', אבל אינה מצווה המתמשכת גם לזמן שהוא ישן.

הוספה מההקדמה לתורה עד תנינא

נס פורים היה בסוף גלות שבעים שנה דבבל דהיינו שהיה הכנה לגלות הארוכה שעדין אנו בה, כי אע"פ שהיה קודם בנין בית שני אבל כיוון שארבעים שנה אחרי בניינו התפשטה מלכות החושך של יוון בחי' "יוון המצולה" טיט המטביע, לכן מובא שמלכותם כבר נחשב תחילת הגלות הארוכה שלנו היום, דאז פסקה הנבואה, ופסקו עשרה הניסים מבית המקדש, ולא כל ישראל היו על אדמתם כי רבים נשארו בגולה. והאור הנפלא של מרדכי ואסתר שנתגלה בסוף גלות בבל, ונקבע לדורות ע"י מצוות היום של פורים, (כמבואר בכוונות פורים) היה הכנה לימי חושך אלו. כי האור של פורים דהיינו שגילו נס נסתר בדרך הטבע, היה לימוד לישראל לראות אור בחושך, ולמצא את השי' בהסתרה, בערפל, בבחי' "ומשה נגש אל הערפל כי שם האלקים" דהיינו להבין הרמזים המבואר בתורה נד ולגלות ההסתרה שבתוך ההסתרה כמבואר בתורה נו ואור כזה נמשך מגבוה מהכתר, והוא בחי' ה"פור הוא הנורל" שהפיל המן והפור נהפך לפורנו (נוסח הפיוט שאחרי המגילה) ומפור נעשית פרה, דהיינו שמורידים אור גבוה של בחי' גורל שנמשך משער החמישים, לעשיה דהיינו לה' אחרונה של השם, לבחי' מלכות, שע"ז אפשר לנו להיות קשורים אליו ית' ולהמליכו גם בחושך והסתרה. בבחי' הירושלמי (תענית פ"א): 'אם יאמר לך אדם היכן אלקיך, תאמר לו בכרך גדול שברומי', שנאמר: "אלי קרא משעיר", כמבואר בתורה לג את ב'. דהיינו שבתכלית הטומאה נמצא קדושה הנבונה ביותר בחי' האהבה שבדעת שאוהב הקב"ה את ישראל. וכעין זה מבואר בתורה נו.

הנה ידוע בשם הגרשו"א ז"ל שמתר להוציא אדם מן הסוכה בשעה שישן, דקיום המצוה הוא רק כשהולך לישן אבל כשכבר ישן ואין לו דעת אינו בר קיום מצוה (עי' הלי"ש פ"ט הע' לב וכו' בספר הסוכה משמו). וכך מובא בהגהות רא"מ הורביץ (סוכה כו). ובשו"ת מהר"ל דיסקין (ק"א אות צז) שאין איסור רק ללכת לישון חוץ לסוכה אבל מי שנרדם מעצמו אין עליו שום איסור. וכן לענין ציצית ראיתי בספר **טהרת השולחן** (ס' ח מובא בילקו"מ הוצאת מכון י-ם) שאין מקיימים מצות ציצית בשעה שישנים בליה, ולפי זה יש לומר שגם בשעה שאדם נרדם מחמת שכרותו או שהוא שיכור כלוט שדינו כשוטה אינו מקיים המצוה.

מאידך, השדי חמד (מערכת י כלל לד) האריך בחקירה זו והוכיח מדברי הפוסקים (בד"ה ובמה שכתבתי) שהישן עם ציצית מקיים מצות ציצית, וכמפורש במגן אברהם (סימן כא סק"ב) וכן הביא שם בשם האריז"ל. ומטעם זה כתב שם (ד"ה עוד כתב) שאם אחד ישן בסוכה ובא חבירו והוציאו ביטלו ממצות עשה. וכן לענין מזוזה מבואר בט"ז (יו"ד סי' רפה סק"א) גדולה מצות מזוזה שגם כשהאדם ישן על מטתו המצוה מגינה עליו.

ולפי זה נראה דגם בעת שכרות כלוט או בעת שנרדם מחמת שכרות מקיים המצוה, וכמבואר ברמ"א (סי' תרצה ס"ב) דגם להיות נרדם מחמת שכרות הוא חלק מהמצוה.

ולכן ירדו אז שתי הנשמות הנפלאות האלו מרדכי ואסתר שני מושיעים לישראל "מור והדס" (לשון סליחות לתענית אסתר) שהם שני מיני בסמיום, בחי' ריח טוב/ש"י, נשמות נבחות שלא נגע בהם חטא אדה"ר כמבואר בבני יששכר שבוהש הריח לא פגם אדה"ר, וכן חודש אדר הוא זמן החוטם, שלא נפגם, כמבואר בלקי"ה בחי' ה' אות ב' שבחי' "מרחוק נראה לי ה'" שעל ידו יש כח להתגבר על המניעות בחושך דייקא הוא בחי' ריח בחי' כמאן דארה ריחא.

כפורים מתגלה אור גבוה מאד שאינו מתגלה בשום זמן אחר, (יותר משבת ויו"ט כמבואר בכוננות). כי נשמת מרדכי שירדה באותו דור הייתה גבוהה מאד, דייקא ע"י ההסתרה הגדולה שהייתה אז בסוף הגלות, בחי' "ישנו עם אחד" שאמר המן ופירושו שרמזו לאחשוורוש אלוקיהם ישן ע"כ עבשיו הזמן להכחידם. בסוד הדורמיטא דז"א שע"י מתגלה אור יסוד דאבא ללא לבוש (כמבואר בכוננות פורים שזה אור שיכול להתגלות רק בזמן של הסתרה גדולה שקודם לגאולה בחי' תרדמה וניסור זו"ן כדי להביאם פנים פנים) ומתגלה בו אורות גבוהים מאד שבכח בחי' אהבה שבדעת בחי' אבן ישראל אב ובן כחדא. דהיינו שנשמה כזו יכולה להמשיך חסדים גדולים לדור מעתיק ששם היא עינא חד דרחמי עיין תורה קה שבעין כזו אין רע בישראל כלל כי שם בחי' ישראל עלה במחשבה תחילה, שם בחי' קב"ה וישראל חד, בחי' אהבת הקב"ה לישראל שלא תלוי בשום דבר.

הכוננה שאור גבוה כמו מרדכי, ההסתרה בעצמה היא שמגלה אותו כנ"ל, (כוננות פורים הנ"ל/ש"י). וזה בחינת רדו שמה. (כמבואר בלקי"ה ר"ח ג' ב) רדו דייקא. שרמזו להם שיהיו בגלות כמספר רדו כמו שאמרו רז"ל. דהיינו שכשיגיעו לבחי' רדו, דהיינו לתכלית הירידה, אזי דייקא יהיו נגאלין כנ"ל. וזה בחינת מה שאמר רבינו נ"י על פ' תענית כשה אובד וכו' (בתורה ר"י) שכשארם נבדק ותועה מאד מאד בדרכים המקולקלים ח"ו לפעמים הוא תועה כל כך עד שמקורב מאד אל הקדושה ועל ידי נסיון קל יכול להזור אליו יתברך. אך מחמת שנתרחק מאד ממנו יתברך זמן רב על כן אינו שומע קול הכרוז, עיין שם. אבל כשיש חכם גדול כנ"ל שיוודע ומשיג דעת הנ"ל ויכול לכזין את

^{שיא} **מור והדס שני מיני ריח טוב** - לק"ה נחלות (ד' טז) נמצא שקלפת המן עמלק הוא בחינת הקלפה המחולשת ומרשלת לב האדם מלהתפלל מחמת שרואין אריכת הצרות והגלות רחמנא לצלן וכנ"ל שזהו בחינת סברינין יבשתא הוא הנאמר בהתורה הנ"ל שסוברים חס ושלום כאלו כל התפלות לריק חס ושלום, שזה הטעות נמשך מקלפת המן עמלק כנ"ל. ועל כן היה הכנעתו על ידי מרדכי ואסתר שהם בחינת קלל התפלות של הצדיק האמתי וכנסת ישראל. **פי מרדכי היהודי זה בחינת צדיק הדור שהוא בחינת משיח, שהוא בחינת ריח שהוא קליל מכל התפלות, פי כל מלחמתו וכל הפכישות שלו הם על ידי תפלה, כמבאר שם בהתורה הנ"ל. פי מרדכי הוא בחינת בשמים ראש מר דודר שפרגומו מרי דכ"א, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה, הינו בחינת ראש ושרש של כל התפלות שהם בחינת ריח, בחינת משיח, פי הוא בחינת בשמים ראש מר דודר. והו בשמים ראש, ראש דיקא בחינת ראש ובכור שהוא עבודת התפלה כנ"ל, הפך בחינת ראשית גוים עמלק שהוא בחינת התרשלות מהתפלה כאלו עדין לא התחלנו לפעל כלל. ומרדכי בחינת בשמים ראש וכו' שמחזק את לב כל אחד ואחד מישראל להתחיל בכל פעם מחדש להתחזק בתפלה,**

^{שיב} **שער הכוננות על פורים** - שם מבואר שגם נשמת משה רבנו היתה יסוד דאבא ומסתמא ע"כ גם היא נתגלית בזמן הסתרה והתגברות השיעבוד שלפני הגאולה דייקא, כמבואר בתורה שהחרטומים ראו שצריך להוליד הגואל לכן גזר פרעה כל הבן היאורה תשליכוהו. וצ"ע לפ"ז לכאורה כל יחידי הדורות שהם בחי' נשמת משה כמבואר במקום אחר התגלות בזמן של הסתרה של בחי' תרדמה לצורך הניסור של קודם הגאולה. ובאמת רשב"י בזמנו היו גזרות קשות והארז"ל צ"ע וכן הבעש"ט ורבנו.

השעה הוא יוכל לקרב אותם, אז דייקא כשמגיעין לתכלית הירידה כנ"ל כי אזי סמוכין מאד אליו יתברך רק שאינו שומע קול הכרוז, אבל על ידי דעת החכם הנ"ל הוא מגלה הסתרה כנ"ל ואזי שומע קול הכרוז בבחינת אוריתא מכרות קמיהו כנ"ל.

ואולי אפ"ל דהיינו המבואר בכוונות סוד התרדמה והדורמיטא שהוא סוד הניסור, שאז הנוק' שהיא בחי' כנסת ישראל מקבלת מאו"א בעצמם ולא ע"י ז"א ורק כך אפשר שיתגלה יסוד אבא דהיינו בחי' צדיק כזה. (כמבואר שם שיסוד דו"א שהוא האור של מרדכי הצדיק מתלבש ונעלם ביסוד דו"א, אבל בזמן הניסור שהמלכות מקבלת מאמא, אזי הוא גלוי, כי אמא לא מסתירה אותו כמבואר שם)

והשי"ת ברחמיו רצה שאותה ההארה המתחדשת בהיות המוחין דאו"א תוך המלכות בזמן תרדמת ז"א לא תתבטל לעולם בכל שנה ושנה בימים ההם עצמם גם אחרי התעוררות ז"א בסוד וזכרם לא יסוף מזרעם לכן נתקנו מצוות היום של פורים כמבואר בשער הכוונות

(א) קריאת המגילה מגלה את אור מרדכי שמגלה השגחה ומהלך בתוך הסתרה של כמה שנים, ואע"פ שהיו בהם רשעים נושאי נשעים נכריות. דהיינו שמתגלה שהייתה אז השגחה בעינא חד דרחמי כנ"ל.

(ב) ומתנות לאבינונים דהיינו צדקה בונה ומתקן פרוצף הנוק' דהיינו שהצדיק הנ"ל יאיר בכנסת ישראל שימליכו כראוי את השי"ת עליהם

(ג) והסעודה שאוכל ושותה אכל י-ה ושת י-ה עי"ז נשארים בנוק' גם המוחין שהיו בה ע"י או"א קודם התעוררות ז"א דהיינו בשעת ההסתרה. כי י-ה הם הכמה ובינה דהיינו או"א.

(ד) ומשלוח מנות לא נתבאר בכוונות אולי כי היא צורך סעודת היום הנ"ל וגם בחי' צדקה הנ"ל.

(ה) ושתיית יין ג"ל לבאר שהוא להראות החילוק הגדול בין ישראל לעמים שהגדול שבחם שהיה מושל בכיפה בשכרותו רצה להביא את אשתו לעיני כולם בכתר לבד ולבסוף הרג אותה ולהבדיל הקטן שבישראל מתוך שכרותו מתגעגע להשי"י בצעקות ובכיות. וע"י שכרות דעד דלא ידע זוכה לבחי' אור מרישא דלא איתיידע, שהוא אור שער הנ' הגבוה של מרדכי, שם רצה לאחוז המן ע"י הפור, ולתלות בספק את מרדכי, ועי"ז גרם שיתעורר הפור דקדושה (כמבואר בכוונות שב"פ קמג שהוא מילוי דשם אהי-ה הוא פור) שמגלה את האהבה שבדעת לישראל שאינה תלויה בשום דבר ממילא כל אויביהם דינם כליה.

(ו) שתיית יין – עיין תורה כו תנינא להזהר משכרות כמ"ש פן ישתה וישכח מחקק אבל שתייה כראוי אזי אדרבה היא טובה להרחיב דעתו שגדלים החסדים המלבישים את הדעת ואזי זוכה לבחי' דעת קונו כמבואר בערובין סה כל המתפתה בינו זוכה לדעת קונו. וכן רואים בחוש שע"י שתיית יין כראוי נחלשות הפניות והנצרך לבריות וחן השקר וזוכה לאמת ויכול להיות בדביקות להשי"י בלא הפרעה כי היין מעורר את הבינה עילאה כמבואר בתורה מא ובינה בחי' יובל בחי' הירות בחי' שחרור עבדים ושם כשהשתייה כראוי אזי הוא יין המשמח בחי' שמחה והתרחבות הלב ונחקק בו מקום לכל אחד ומשתחרר ממאסר הבלי עוה"ז בבחי' אשריך ארץ שמלכך בן חורין, ויכול לגלות את כל הכסופים דקדושה בלא מונע ולזכות לדביקות בו ית'. על כן ראוי לפני כל שתייה לבקש רחמים שהרי לא נתבאר כמה היא שתייה כראוי ע"כ אני מבקש שגם כוס נוספת זו תידיה בגדר הראוי שלא אשתכר ח"ו פן אשכח מחקק דהיינו את תורת משה רבינו המלוכש בכל אבר ואבר רק אדרבה אזכה לתיקון הברית והקשר אליו ית' ביתר שאת ועוו ע"י הרחבת הדעת דהיינו כח ההתחברות שכל כולו יופנה אצלי רק להתחבר אליו ית' בכל אבר ואבר וכל מדה ומדה. וכו'. וכדברי רבנו עוד כוס משקה משכר בפורים הוא עוד תיקון הברית.

(ז) עוד נ"ל לומר מה שנוהגים לאכול איני המן וצ"ע מדוע דווקא את אינו ונ"ל כיוון שהיה עבד למרדכי כידוע. וכן היה עשירי לאנג ועיין ביוצר לפרשת זכור "עולל הנותר עמד לשיכים" דהיינו שכל העמלקים שיש בעולם הם עבדים כי הם בני שפחה, דהיינו מזרע שנותר באותה השפחה שהכניסו לאנג באותו לילה קודם ששספו שמואל כמבואר במדרש, ועבד עיקרו היא השמיעה (בחי המליצה כולו אוזן) וכן דינו של המויק עבד, שאם עושהו הרש משלם דמי כולו, כי שוב אין לו ערך כלל למכרו בשוק. ועוד שנוהגים למלא בפרג להראות יותר שהיו סתומות ולא היה שומע מצוות אדונו. ואולי פר"ג דייקא לרמז לפ"ר ג'בורות.

(ח) לבאר מה שנוהגים להתחפש נ"ל עפ"י הריצ"ה שבאר (לדל) שצריך לתפוס את הגוף כתחפושת דהיינו בלבוש ובוה תארין מה שקודם התפא לא התבוששו כי לא זיהו את עצמם עם הגוף אלא עם הנשמה וע"י האור של פורים אפשר לזכות לזה ורבינו הרגיל אותנו לדבר לגוף כאל אדם זר לתפוס שאני זה הנשמה קשור תמיד אל הש"י וכל הריחוק ושכחה והתאווה זה מעוות הגוף המתלבש עלי אבל זה לא אני ובפורים צריך יותר לתפוש שזו רק תחפושת ע"י שמתגלה אהבה שבדעת שכל יהודי אפילו הקל שבקלים הוא ראוי לנס והצלחה.

(ט) עניין שתית היין והתחפושת – אולי אפ"ל עפ"י תורה מא ששתית יין מעורר הגבורות הקדושות בבינה עילאה וע"י ריקוד ממשיכם אל הרגלין ששם אחיות הקליפות והדינים ומבואר שם שמי שהוא בעצמו בחי רגלין לא יכול ע"י שתית יין, בעצמו להמתיק עצמו, אלא צריך להשקות יין את הגבוה ממנו, כדמצינו ביעקב שהשקה את אביו, ובוה מעו נדב ואביו (שהם נו"ה בחי רגלין) ששתו בעצמם במקום להשקות את משה רבינו, לכן הריקוד שלהם היה בבחי התלהבות היצר, אש זרה, ועפ"י אולי אפשר לומר שע"כ הביאה אסתר את מרדכי למשתה, כדי להשקותו יין המשמה, שע"י ימתיק הדין ממנה שהיא רגלין (ע"י תורה פא תנינא) גם מצד שהיא אשה וגם מצד שהיא בחי תורה שבנסתר הנקראת ירך כמבואר בתורה י' וע"י שהיא שרש נשמות ישראל נמתק הדין ע"י מכל ישראל כי היא היתה בחי רגליה יורדות מות של כל ישראל ע"י שנכנסה לצינור הרשע אחשוורש ומרדכי שתה יין ורקד והעלה אותה ואת כל ישראל מאחיות הקליפה וע"י נעשה הנס וכמבואר שם שע"י זוכה לבכורה והברכה כי ע"י נתעורר בחי בני בכורי ישראל שבבחי זו ההשגחה על ישראל היא בבחי רחמים גמורים וע"י שהדוגמא לזה היא יעקב שהביא יין ליצחק שהוא שרש הגבורות שבבינה כדי לזכות בבכורה והברכה ואעפ"כ מחמת תוקף הדין היה צריך גם להתחפש וללבוש בגדי עשו ואולי לכן מתחפשים בפורים כי לא מספיק שתיית יין לעורר שרש הגבורות שבבינה כדי להמתיק הדין הנאחו ברגלין אלא צריך גם להתחפש ולדמות לעשו כדי להסיר הקטרוגו. (ואולי לפ"ז צריך להתחפש דייקא לעשו ולא כיראים שחוששים להתדמות לרשע)

ע"י בזה מעדני אשר פורים תצוה תשע – כמה ביאורים למנהג הזה, ובשם האוהב ישראל כתב שרואים איש מתחפש לאשה צוחקים אע"פ שבגדי האשה עליה לא מצחיק נמצא שדייקא הנהפוך הוא זה מה שמצחיק לכן נהגו להתחפש בפורים לקיים ונהפוך הוא. עוד שם בשם מנהג ישראל תורה כתב שכדי שלא יתביישו העניים לבקש צדקה נהגו להתחפש שלא יכרו אותם.

ובשם אליהו רבה זכר למרדכי שיצא בלבוש מלכות. (צ"ע מדוע נחשב לו לתחפושת הרי מאן מלכי רבנן, ונראה מוכתיב אל תתהדר לפני מלך והצדיק תמיד לפני מלך)

(י) ולבאר מנהג אנ"ש שגילה מוהרנ"ת לצעוק ל' יום קודם פורים הצילני מקליפת המן עמלק וע"י יראה את מרדכי במגילה, עפ"י הנ"ל משער הכוונות שתיקנו קריאת המגילה כי על ידה מתגלה האור של מרדכי ואסתר, אלא שעלי יש קליפת המן עמלק שכל מהותה להסתיר

ולבטל האור הזה, לכן צריך לצעוק הרבה ולהתחנן שתוסר ממני, ואזכה בקריאת המגילה לראות את מרדכי ואסתר המתגלים אז.

וכאמור דייקא ע"י מצוות היום של פורים זוכים לעשות הכנה והלוך לפסח דהיינו לקבלת התורה מחדש בליל הסדר באור בלי כלים ובשבועות עם כלים, אבל בלא ההכנה של פורים אזי מתן תורה היה בכופיא כמבואר בגמ' עה"פ קיימו וקבלו דהיינו קיימו בפורים מאהבה מה שכבר קבלו במתן תורה אבל בכופיא, כי כפה עליהם הר כניגית ואמר אם תקבלוה מוטב ואם לא פה תהא קבורתכם, והקבלה מרצון של פורים היא ההכנה לטהרת הלב שזוכים ע"י הפרה שמטהרת כדי שיחיה הפסח נעשה ונאכל במהרה. ועיקר המהרה היא מפגם הברית/ש"י, כמבואר בתורה רמב שהרהורי ניאוף הם אבי אבות הטומאה, (אפילו יותר ממעשה עבירה עצמו כמבואר בגמ' בשם ריש לקיש עה"פ טוב מראה עינים מהלך נפש שפגם הראיה גדול ממעשה עבירה ממש. וזה בחי' תבוא פרה ותקנה צואת בנה העגל, שהיו מצחקים סביבו וכפרש"י שם עה"פ (שמות לב ו) ויקומו לצחק היינו גילוי עריות. כי לקבלת התורה שמתחיל בפסח צריך תיקון הברית כמו שכתוב בפרשת יתרו (שמות יט טו) הָיוּ נִכְנְזִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל תְּנַשּׁוּ אֶל אִשָּׁה: ובתורה לו אומר רבינו שא"א להבין דבור של הצדיק בלי תיקון הברית, הכי נמי או כ"ש לקבל כראוי את תריג עצות של צדיקן של עולם, כל שנה במדרגה יותר גבוה בחג השבועות שמתחיל בפסח כנ"ל.

טעם למנהג תחפושת בפורים

ה"כנסת הגדולה" (וה"אליה רבה" מצטט את דבריו) מסביר טעם למנהג התחפושות בזכר למרדכי היהודי שיצא בלבוש מלכות. ה"כנסת הגדולה" מסביר שזוהו הטעם למנהגנו, שאנו משנים את מלבושינו ולובשים בגדים חשובים, ולפי טעם זה יתכן שישנו ענין להתחפש בבגדי מלכים הדורים ויפים ולא בבגדיי סחבות ובגדים עלובים, שהרי העניין הוא ליזכר את מרדכי היהודי שיצא בבגדי מלכות.

בספר "איצר כל מנהגי ישורון", כתב שהטעם למנהג התחפושות הוא כדי להראות שכל מה שישראל הוטאים ונדמים לאומות העולם, אינו אלא לפנים, כדבר היצוני ולא פנימי כלל וכלל. וכשם שאלה מחופשים לנכרים, אינם אלא יראים ושלמים עם ד', כך ישראל שבאותו הדור היו שלמים עם ד' בלבם, ולא השתחוו לצלם של נבוכדנצר אלא כלפי הוי', כתחפושת בלבד.

הפוסקים מסבירים שמתחפשים בפורים בגלל העניים המתביישים לבקש צדקה בגלוי, וכשיתחפשו ולא יכירום, יוכלו לבקש ולקבל צדקה.

^{שיג} עיקר המהרה היא מפגם הברית - לק"ה מתנה ג' יב - וע"כ הפרה מטהרת מטומאת מת שהוא ראש לכל הטומאות, כי הוא אבי אבות הטומאה שזוהו בחי' עמלק שהוא זוהמת הנחש שהביא מיתה לעולם, שהוא בחי' תאות ניאוף שהוא סטרא דמותא כ"ש ואחריתה דרכי מות וכ"ש מוצא אני מר ממות את האשה וכו'. אשר מי שנופל לטומאה זאת א"א לו להטהר כ"א ע"י הצדיק האמת שיודע להמשיך עליו חסד חנם מהאיצר מתנת חנם שהצדיק מקבל משם בעת שבטל מן התורה כנ"ל.

טעם למנהג אכילת אזני המן

באירופה היה מנהג לאכול כיסנים של פרנז בפורים ובאידיש נקראים "מהן מאשען" וכיון ש"מהן" אותיות המן ומאשען לשון תשש כוחו, לכן קראו להן אזני המן. וי"א כי במדרש מסופר שהמן חזר לביתו אבל וחפוי ראש כפוף קומה עיניו חשוכות ואזניו מקוטפות. אזניו מקוטפות הכוונה לבושה גדולה. אבל מצאו בזה רמז למנהג קדום להתוך "לקמוף" את אזני העולה לגדרום.

מאפה בשם "אזני המן" מצאנו באימליה לפני כ-400 שנה, ומקושר להלצה שהמן היה יועץ חרש, וכן לעובדה שהנוצרים נהגו לאכול ביום אידם "אוזני יהודה", ולאחר מכן "זכה" לשמש כמקור למספר עלילות דם. במזרח אירופה, כיסני פרנז נקראים בגרמנית בשם Mohntasche – מון-טאש, שנהיו המן-טאש – כיסני המן, ונאכלו בפורים לאור חיבור המנהג לאכול בפורים מיני ממולאים, קרעפלייך בלעז, יחד עם המנהג לכבדו במיני מאפה מתוקים, ונקראו פורים קרעפלייך.

עם הזמן, הכינוי "אזני המן", ששימש בפולין ורוסיה ככינוי נגאי ליהודים ללא קשר למאפה, הודבק על ידיהם לאחר זמן לכיסני הפרנז לאור צורתו הדומה לאוזן ועיתוי אכילתו. לאחר שבינוייה "אוזני המן" קמה וגם ניצבה, הוסבר לאור הנהג של קציצת האוזניים לנידונים למוות בזמנים שונים, או לפי כובעי השרים המשולשים בזמן נפוליאון, ומשם נתכנו באמריקה בשם "המן-האט" – כובעי-המן.

יש לציין, שמאכל בשם זה לא הוכר כלל בארצות המזרח, על אף שאכלו מיני מאפה מתוקים למיניהם.

בגליון זרע שמשון 359 תצוה תשפ"א – אחד מן המנהגים שנהגו בכל תפוצות ישראל בימי הפורים לתוספת שמחה הוא מנהג אכילת אזני המן (- המן מאשן), ובכמה ספרים העירו שלא נמצא לזה מקור בשום ספר קדום, ונלאו להבין מה מקור ועומק מכוון מנהג זה, עד כדי שיש שאף תלו דבר זה בטעות ואמרו שלא היה מנהג כלל בדבר זה. (אלא נשתרש על ידי שיבוש של תרגום לשון לע"ז)

בשורות הבאות נמצא שרבינו (אשר חי לפני כשלוש מאות שנים) מזכיר את מנהג אכילת אזני המן ומבאר יפה רעיון מנהג זה, ואכן ספר זרע שמשון הוא המקור הראשון למנהג זה. זה לשון רבנו, ודרך צחות יש ליתן טעם למה נהגו כל ישראל לעשות ביום פורים אוזניים של המן מתוקים, למה דוקא עושים האוזניים, ולא העיניים או הידיים או איהו אבר אחר. ועוד יש להבין איך עשו מתיקות באיברי המן הרשע, שהוא כולו מקולל ורע ומר. וי"ל שהכתוב אומר (ישעיה נה ג) שמעו ותחי נפשכם ואמרו הו"ל (שמי"ד כו ט) שהכל תלוי באוזן, מי שמטה אוזנו לשמוע דברי תורה ותוכחות יש לו חיים, אוזן שומעת תוכחת חיים (משלי טו לא), והנה ישראל עד זמן המן לא רצו לנטות אוזן לקבל עליהם עול תורה, ובימי המן נטו אוזן וקבלו עליהם, והיה זה לטוב להם, ואם כן אלו האוזניים מתוקים שאנו עושים אינם אוזניים של המן ממש, רק האוזניים של ישראל שגרים המן שיטו אוזן לתורה, ומנהג ישראל תורה היא, תורה היא ממש. (זרע שמשון מגילת אסתר דרוש כא, וראה עוד דרוש י')

אוכלין קרפלאך בימים שיש בהם הכאה וחבשה – בערב יום כפור נותנים מלקות, בהושענא רבה הביטת הערבה, ובפורים הכאת המן. ואף סימנים נתנו בהם, הכה תכה – הרי אלו ר"ת של הושענא כיפור המן, תיאכל כירעפליך הירבה.

המנהג לאכול בפורים בערב יום כיפור ובהושענא רבה כיסנים (קרעפליך בלע"ז) ממולאים בבשר מצוי בקהילות רבות. הטעם הוא, משום ששלושת הימים הללו הם מקצת יום טוב – שכן מרבית בהם באכילה, מאידך הם מותרים במלאכה, היינו הם "יום טוב מכוסה" (יהדות בוכרה פוויילוב)

מלתא דבריהותא:

"פורים-תורה" בענין אזני המן – כיצד מותר לאכול אזני המן הממולאים בבשר, והרי הבשר הוא בשר שנתעלם מן העין? לפיכך עושים את אזני המן משולשים, שהרי בשר שנתעלם מהעין מותר כשהוא מחותך אתלת קרנתא, מדוע אזני המן משולשים? – כדי שלא יתחייבו בציצית. אם כן למה למצה אין ציצית? – כיון שזמנה בלילה ואין חובת ציצית בלילה.

טעם למנהג שתיית יין והשכרות בפורים

עיינ עונג שבת לרבי אפריימעל קראקובסקי, (אפרים צבי בן אלתר בן ציון) עמוד רסד - ידוע בדברי רבנו ז"ל בליקוטי תנינא סימן כו צריך להרחיק משכרות ולקדקק שלא לשנות יותר מיכלתו וכו' כי מעט השתיה לפי הצורך היא טובה להרחיב דעתו וכו' ודע כי הדעת מלוּבש בחסדים וכששותה במדה כראוי לפי ערכו אזי נתרחב דעתו ונתרומם מוחו ואזי נגדלים החסדים וכו' אבל השותה יותר מדאי ומשתכר אזי אדרבה מתגברין תוקף הגבורות דס"א וכו' וע"כ משה נקרא מחקק שהוא בנימטריא רמ"ח שמזכיר רמ"ח מצות וכו' יעיי"ש .

והנה איתא במסכת מגילה דף ז' אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' ומובא בשם רבינו ז"ל שהשתייה בפורים הוא תיקון לפגם הברית. וי"ל כי מי ששומר עצמו בכל ימות השנה משתיה יתירה שלא לבא לידי פגם הברית כמאמר הכז"ל אזי זוכה לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' וזוכה לתיקון הברית כנ"ל אבל מי ששותה ומשתכר כל השנה אינו זוכה לשנות בפורים רק בפורים הוא אין ניכטערין וי"ל עפ"י דברי רבינו ז"ל הנ"ל מחמת כי בפורים נתגלה אור גדול מאד מה שאין בנמצא כל ימות השנה כמובא בליקוטי הלכות פורים בשם כתבי האר"י ז"ל כי מרדכי היה אור גדול ונורא מאד יעיי"ש, ואיתא בדברי רבינו ז"ל בליקוטי קמא סימן ס' כי מרדכי הוא בחי, ורב חסד כי הם במספר השווה יעיי"ש, ומשי"ה נתגלה בפורים ורב חסד ע"כ המצוה בפורים לשנות יותר כי אז הדעת גדול מאד והחסדים גדולים מאד ונתרומם המוח ביותר ע"י השתיה אך צריך להיות עד דלא ידע וכדברי היד אפרים דל שמפרש עד דלא ידע ולא עד בכלל, שעיקר החיוב של השתיה הוא שיהיה שרוי בשמחה ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס וכו' יעיי"ש, וי"ל דהנה ידוע כי תכלית הידיעה שלא נדע ולפי"ז דחייב לבסומי בפוריא עד שיהיה שרוי בשמחה ויתרומם מוחו שידע תוקף הנס של פורים של ברוך מרדכי וארור המן עד תכלית הידיעה שלא נדע הרצון שלא נוכל לדעת עד היכן תוקף הנס של ארור המן וברוך מרדכי יעיי"ש בט"ז שמפרש דצריך האדם לתת שבת לו יתברך על טובה כפולה שעשה עמנו האחת היא פורעניות שהביא על המן ואלו לא נתברך מרדכי אלא היה ניצול עם כל ישראל דינו אלא שבירכו למרדכי בנדולה מאד ובטובה יתירה וכו' יעיי"ש ובאמת איתא בליקוטי תפלות שהנס של פורים הוא גדול יותר מכל הנסים וכן מובא בליקוטי הלכות יעיי"ש וע"י הבסומי יבא לאור גדול להתרומם מוחו ולחסד גדול כי הדעת מלוּבש בחסדים כדברי רבנו ז"ל ועי"ז יזכור להכיר תוקף הנס עד שיזכה לידע שאי אפשר לידע עד היכן תוקף הנס הלז וזה עד שלא ידע כלל.

עוד שם דף רסו - והנה איתא בליקוטי תנינא סימן ה' תקעו אמונה בס"ק טו כי באמת צריכין דייקא לסלק את המוח כי צריכין להשליך כל החכמות ולעבוד את ה' בפשיטות כי צריך שיהיה מעשיו מרובין מחכמתו ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכו' וצריך אפילו להתנהג ולעשות דברים שנראה כמשוגע בשביל עבודת השם בבחי' באהבתה תשנה תמיד

שבשביל אהבת ה' צריכין לעשות דברים הנראין כשגועין כדי לעשות מצוותיו ורצונו יתברך כי צריכין להתנגלגל בכל מיני רפש ומיט בשביל עבודת ה' וכו' ולא דוקא מצוה ממש אלא כל דבר שיש בו רצון השי"ת נקרא מצוה כי יש תרי"ג מצוות ואלו התרי"ג מצוות יש להם ענפים רבים ואזי כשאהבתו חזקה כ"כ להשי"ת וכו' אזי טובה להמוחין כי אזי זוכה להשיג אפילו מה שהוא למעלה מהמוחין מה שגם משה בחייו לא השיג היינו בחי' צדיק ורע לו רשע וטוב לו וכו' יעיי"ש היטב והנה באמת המצוות של פורים היינו קריאת המגילה ומצוות משלוח. מנות ומתנות לאביונים ומשתה ושמחה הכתובים במגילת אסתר אנו יכולין להבין גם בדרך הפשוט מה טובם מלבד הסודות הנפלאים והנוראים שיש בהם אבל בהך דבר שאמר רבא חייב אינש לבסומי פוריא עד דלא ידע וכו' זאת אינו מובן כלל בפשוט הלא אדרבה מובא בדברי הכוז"ל גודל האיסור להשתכר ובפרט בדברי רבנו ז"ל שהזהיר מאד להרחיק עצמו מאד שלא יבא לשכרות ואנו רואין מנהג חסידי ברסלב שבכל השנה הם רחוקים משתיית משקין המשכרים אפילו בשמחת תורה רק בפורים יש שיחה בשם רבנו ז"ל כי השתייה בו הוא תיקון לפגם הברית, א"כ בודאי האינש אשר הולך בעבודת ה' בפשיטות ותמימות אפילו להיות נראה כמשוגע אך לעשות רצונו יתברך באמונה שלימה ורוצה לקיים דברי הכוז"ל חייב אינש לבסומא בפוריא עד דלא ידע וכו' כדעת הכל להתנגלגל אפילו ברפש ומיט בשעה שיהיה שיכור בפורים כדי לעשות רצונו יתברך בפשיטות בודאי מה טוב לו וזוכה להשיג אפילו מה שהוא למעלה מהמוחין כי משה בחייו היינו כשהמוח בשלימות ואינו נסתלק כי הסתלקות המוחין בחי' שינה זה בחי' הסתלקות משה.

וי"ל בזה לפרש עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי הרצון כי ארור המן הוא רשע ורע לו וברוך מרדכי הוא צדיק וטוב לו וביניהם היינו צדיק ורע לו ורשע וטוב לו וזאת אינו מובן אבל כשמקיים המאמר הכוז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא בפשיטות ואינו חושש לכבוד עצמו שיהיה אח"כ מבוזה רק רוצה לעשות נחת רוח להשי"ת שאמר ונעשה רצונו בפשיטות ובאמונה וכה לתכלית הידיעה בדבר הנ"ל מה בין ארור המן לברוך מרדכי היינו מפני מה יש רשע וטוב לו צדיק ורע לו שנראה ח"ו עוות המשפט וזוכה לתכלית הידיעה בזה כי תכלית הידיעה היא שלא נדע כנודע.

האם השתיה היא מצוה או הכשר מצווה

ראה הקירה בעלים לתרופה בעלו א' רנה פורים תשפא

אמר רבא מיהייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז, ב)

מדברי הראשונים בביאור מצוה זו עולה הקירה – אם יסוד חיובו הוא תוצאתה, כי על ידי ה'לבסומי' (י-להשתכר בייך, רש"י), האדם מגיע למצב של שמחה, וזה עיקר המצוה, ולפי זה – השתיה עצמה אינה אלא כמכשירי מצוה, או שבנוסף לתוצאה, שהיא השמחה, גם עצם השתיה הינה חלק מן המצוה.

ונפתח בדברי ה'יב' בו (פ"י מה) וחיוב אדם לבסומי בפוריא, לא שישתכר, שהשכרות אסור גמור, ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לגלוי עריות ושפיכות דמים ולכמה עבירות זולתן, אך שישתה יותר מלימודו מעט, כדי שירבה לשמוח ולשמח האביונים וינחם אותם וידבר על לבם, וזו היא השמחה השלימה ("וכ"כ ב'ארחות חיים' ה'י' מגלה ופורים אות לח). עוד יש לציין למש"כ בספר תניא רבתי (פ"י מא): "חיוב אדם לשמוח בפורים ... כדכתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה', ואוכלים ושותים ושמחין ... וחיוב אדם לשתות בפורים כדי שיהיה לבו שמח".

מדברי ראשונים אלו משמע שחובת השתיה בפורים היא בגלל תוצאתה – השמחה (וכן משמע מלשון ה'מאירי' מגילה שם).

כיו"ב עולה מדברי האחרונים, וז"ל ה'לבוש (א"ח ס"י תרצה ס"ב): "וצריך להשתכר עד שלא ידע ... דכשיגיע לשכרות כזה ודאי הוא שמח".

וכיסוד זה כתוב ב'יד אפרים' (על ש"ע שם) ומסיק בזה גם נפק"מ לדינא, וז"ל: "חיוב אדם לבסומי בפוריא ... רבים רוצים לתרין ולפרש מה הכוונה בזה, ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב (תהלים קד, ט) 'זיין ישמח לבב אנוש', ומחמת שיהיה שרוי בשמחה יהיה חדות ה' מעוון, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב ... ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי, שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל. וזהו שאמרו 'חיוב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע' וכו', 'הך 'עד' הוא ולא עד בכלל, ורצ"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע, שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה, שכיון שיתבלבל דעתו כל כך דלא ידע בין ארור המן וכו', פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס. ואתכונן אליו בבוקר וראיתי כי נכון הוא...".

כקילורין לעין הם דברי ה'לקח טוב' (אסתר ט, כג) ביסוד טעם מצוה זו: "שבהיות שענין הנס הזה שראינו שנמנו וגמרו לעשות ממנו חוק וזכרון, עד שהשוו אותו ליציאת מצרים, שנצטוינו 'והגדת לבנך', מה שלא ראינו בכל הניסים שעשה הקב"ה לנו, שיחייבנו להגיד הנס וכל המעשה, כמו שנצטוינו על מקרא מגילה שדוחה תלמוד תורה (מגילה ג.) ... שלהיות הנס הזה אחר חורבן הבית, עת היותנו בהסתר פנים מלפניו ית', אשר העיר חמתו עלינו, ולא זכר הדום רגליו ביום אפן, ועם כל זה לא מאסנו ולא געלנו, כאשר הבטיחנו ע"י משה עבדו, ושלא ידו להצילנו, עד כי כאשר ראו על ככה מרדכי ובית דינו

- גזרו לעשות שמחה וי"ט, ובהיות שנאמר (תהלים קלז, ו) 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, רצו שישתו וישכחו רישם וגלותם, ושלא יזכרו חורבן הבית, אחרי ראותם היד הגדולה וההישגחה המופלגת למקום עלינו – עם היות שנסתלקה שכינה, וכמו כן קבעוה לדורות בשתייה מופלגת עד שישכחו גלותם, עם כל זה לא רצו לומר בהדיא שישתו עד שישכחו ירושלים, אבל אמרו 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי' – שהמה הפכים, עאכו"כ שישכח רישו וגלותו, ולא יזכור חורבן הבית בראש שמחה זאת, ומעמו אחרי הודיע ה' אותנו, שבהיותנו בארץ אויבינו לא עזבנו, יאות לנו לשמוח שמחה שלימה שלא יהיה בה זכרון דאגה כלל, כי בזמן מרדכי שהיה סמוך לחרבן ולגלות מלכי יהודה היה קרוב לבלתי אפשר לשמוח שמחה שלימה זולתי ע"י רוב שתיית היין. וזה נראה בעיני מעם נכון אל מה שהוזהרנו מאת רז"ל על השתיה כפי פשט הענין... "

אמנם, מאידך מצינו ראשונים ואחרונים שמדבריהם משמע ששתיית יין עצמה היא חלק מנוף המצוה. וז"ל האבודרהם (עניני פורים): "ואם תאמר, האיך חייבו חכמים להשתכר בפורים, והלא בכמה מקומות בתורה מזכיר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט. וי"ל, מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו על ידי משתה, כי בתחלה נטרדה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין, שנאמר (אסתר א, ט) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי וגו', ובאה אסתר תחתיה על ידי משתה שנאמר (שם ב, יח) ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו', וכן ענין המן ומפלתו על ידי משתה היין היה, ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתה אסתר, ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין".

וכן איתא ביצורר החיים (לתלמיד הרשב"א ור"פ, עניני פורים עמ' קכ) והענין שהזכירו בשתיה, מפני כל הנס מתחילה ועד סוף היה במשתה היין, מתחילה ענין ושתי במשתה היין עד שהמליכו את אסתר, וענין המן – במשתה היין מתחילה ועד סוף, וכמו שמצינו בהנוכה שהנס נעשה על ידי השמן ומדליקין נרות, ג"כ בפורים שהיה הנס על ידי היין חייבין לבסומי ולעשות שמחה שיצאו מאפילה לאורה".

סברא כגון זו מובאת בעוד ראשונים) ראה 'דרשות ר"י אבן שועיב' פ"ה תצוה; 'שערי תשובות' – תשובות מהר"ם מרוטנבורג סי' רעב (וכן באחרונים) 'אליה רבה' סי' תרצה; 'מטה משה' סי' תתיב; 'וסף לקח' שם .

(והיינו, שלאור סברא זו, ישנה מצוה בעצם שתיית היין – מלבד השמחה הנגרמת מחמתה (ע"י שו"ת 'פאר עץ חיים' סי' לו)